



# Political Science and Public Administration Journal of Kasetsart University (PSPAJKU)

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์ ●●●

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ.2566)

ชื่อวารสาร	วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่ง เกษตรศาสตร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม พ.ศ.2566)
ISSN	2985-0592
กำหนดออก	มกราคม-มิถุนายน และ กรกฎาคม-ธันวาคม
เจ้าของ	ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วัตถุประสงค์	วารสารทางวิชาการในสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์เป็นวารสารทางวิชาการที่เปิด โอกาสให้นักวิชาการ คณาจารย์ นักรัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์ นิสิต/นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ลงบทความและผลงานวิจัยของตน โดยมี วัตถุประสงค์ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"><li>1. เปิดรับบทความในสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐ ประศาสนศาสตร์ หรือสาขาที่เกี่ยวข้องจาก นักวิชาการ นักรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ นิสิต/นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป โดยหลักเกณฑ์ การรับบทความเป็นไปตามที่ กองบรรณาธิการ กำหนด</li><li>2. จัดพิมพ์บทความลงในวารสารและจำหน่าย เผยแพร่ผ่านทางห้องสมุด หน่วยงานทางรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ ศูนย์หนังสือหรือร้าน หนังสือทั่วไป และการบอกรับสมาชิก</li></ol>

3. เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ความคิดเห็นตลอดจนผลงานการวิจัยในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ต่อไป

4. เพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานวิชาการของภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

**ที่ปรึกษา**

รองศาสตราจารย์จุฑาทิพ คล้ายทับทิม

รองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ รัฐฉัตรานนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรนนท์ กลั่นทพฺระ

**บรรณาธิการ**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลดาวัลย์ ไขคำ

**ผู้จัดการวารสาร**

นางสาวจุติรัตน์ กวินรวีกุล และ

นายเบียนนาร์ด ศีกแสนพ่าย

**ประกาศเกี่ยวกับ  
ลิขสิทธิ์**

- ข้อความที่ปรากฏในบทความแต่ละเรื่องในวารสารวิชาการเล่มนี้เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนแต่ละท่านไม่เกี่ยวข้องกับภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และคณาจารย์ท่านอื่น ๆ แต่อย่างใด ความรับผิดชอบองค์ประกอบทั้งหมดของบทความแต่ละเรื่องเป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน หากมีความผิดพลาดใด ๆ ผู้เขียนแต่ละท่านจะรับผิดชอบบทความของตนเองแต่ผู้เดียว บทความที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นลิขสิทธิ์ของภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐ

ประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์  
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- บทความทุกเรื่องที่จะตีพิมพ์ในวารสารจะผ่านการ  
ประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer reviewer) ในสาขา  
ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน ตามกระบวนการที่กอง  
บรรณาธิการกำหนด

**สำนักงาน**

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์  
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10990  
Email: polscikuj@gmail.com

**สถานที่พิมพ์**

## บทบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (2566) ประกอบด้วยบทความวิชาการคุณภาพ 5 บทความครอบคลุมประเด็นที่น่าสนใจในแวดวงรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ได้แก่ บทความวิชาการแรกเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเท่าเทียมทางเพศ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกมาเรียกร้องพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย” โดยวิริศ ปานอุซึ่งศึกษาปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเรียกร้องพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย โดยพิจารณาจากแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเท่าเทียมทางเพศ บทความ “การเปลี่ยนผ่านการพิชิตจาก ‘สงคราม’ สู่ ‘ภูมิเศรษฐศาสตร์’ ต่อเมียนมาในยุคค่าอาณานิคมและปัจจุบัน โดยณัฐกร คล้ายสุบินซึ่งศึกษาการยึดครองเมียนมาของชาติมหาอำนาจผ่านวิธีการทำ ‘สงคราม’ มาสู่ ‘ภูมิเศรษฐศาสตร์’ ต่อพม่า และการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเมียนมาตั้งแต่ได้รับเอกราชจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ วารสารยังได้รับบทความวิชาการเรื่อง “Time and Temporality: มิติเวลาของการศึกษาปรากฏการณ์การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ” โดยเพียรผจง อินทร์รัตน์ซึ่งนำเสนอการสำรวจวรรณกรรมด้วยมิติเวลาของการอพยพย้ายถิ่น พร้อมกับนำเสนอบทวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับกรณีศึกษาการอพยพย้ายถิ่นในประเทศไทย เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจใหม่ ๆ เกี่ยวกับสังคมไทยในยุคที่การย้ายถิ่นฐานกลายเป็นความปกติใหม่ และบทความเรื่อง “โลกาภิวัตน์กระบวนการยุติธรรม: กรณีศึกษาการ

ใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุก” โดยศิริจรรยา  
รักษายศที่อธิบายถึงกระบวนการโลกาภิบาล การสร้างองค์ความรู้ใหม่แก่  
สาธารณชน การสร้างบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติใหม่เพื่อการใช้ทางเลือก  
อื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุก

ท้ายที่สุด วารสารฉบับนี้ยังมีบทความปริทัศน์ “การปกป้อง  
“ประชาธิปไตย” จากเงื้อมมือของ “ประชานิยม” (?) ใน Jan-Werner  
Müller, Democracy Rules (London: Penguin), 2022 โดยภุริภัทร์  
เครือณพรัตน์ซึ่งนำเสนอแนวคิดของ Jan-Werner Müller ในหนังสือ  
Democracy Rules (2022) ที่ชี้ให้เห็นถึงภัยคุกคามการปกครองในระบบ  
ประชาธิปไตยที่มาจากทั้งกลไกภายในระบบเองและภัยคุกคามจากนอก  
ระบบ เพื่อรักษาประชาธิปไตยไว้ในฐานะระบอบการปกครองที่แม้จะไม่  
สมบูรณ์แบบ แต่ “ประชาชน” ยังคงมีชีวิตที่ดี มีความเท่าเทียมและมี  
เสรีภาพ

บทความที่หลากหลายในวารสารฉบับนี้สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพ  
ของงานวิชาการและการวิจัยทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ใน  
ประเทศไทย บรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่ส่งบทความที่มี  
คุณภาพมาตีพิมพ์ในวารสาร และขอเชิญชวนนักวิชาการและนักวิจัยทุก  
ท่านส่งบทความที่มีคุณภาพมาตีพิมพ์กับวารสารฯ ในอนาคต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลดาวัลย์ ไข่คำ

บรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์

## สารบัญ

บทบรรณาธิการ	ก
สารบัญ	ง
การมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเท่าเทียมทางเพศ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกมาเรียกร้องพระราชบัญญัติสมรส เท่าเทียมในประเทศไทย วีริศ ปานอุ	1
การเปลี่ยนผ่านการพิชิตจาก ‘สงคราม’ สู่ ‘ภูมิเศรษฐศาสตร์’ ต่อเมียนมาในยุคค่าอาณานิคมและปัจจุบัน ณัฐกร คล้ายสุบิน	25
Time and Temporality: มิติเวลาของการศึกษา ปรากฏการณ์การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ เพ็ญรณจ อินต๊ะรัตน์	108
โลกาภิวัตน์กระบวนการยุติธรรม: กรณีศึกษาการใช้ทางเลือก อื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุก ศิริจรรยา รักษายศ	147
การปกป้อง “ประชาธิปไตย” จากเงื้อมมือของ “ประชานิยม” (?) ใน Jan-Werner Müller, Democracy Rules (London: Penguin), 2022 ภูริภัทร์ เครือณพรัตน์	194
รายนามกองบรรณาธิการ	209
คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ	211



การมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเท่าเทียมทางเพศ:  
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกมาเรียกร้องพระราชบัญญัติ  
สมรสเท่าเทียมในประเทศไทย

วีริศ ปานอู<sup>1</sup>

Received: September 20, 2023; Revised: November 30, 2023;

Accepted: December 25, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิชาการเชิงประวัติศาสตร์ที่มีวัตถุประสงค์  
1) ศึกษาประวัติการเรียกร้องของการสมรสเท่าเทียมของกลุ่มผู้ที่มีความ  
หลากหลายทางเพศในเรื่องของการสมรสเท่าเทียม 2) ปัจจัยที่ทำให้  
ประชาชนออกมาชุมนุมในการเรียกร้องให้เปลี่ยนร่างกฎหมายการสมรส  
เท่าเทียมทางเพศ ในสังคมปัจจุบันความรู้ด้านความหลากหลายทางเพศ มี  
การศึกษาในด้านกฎหมายมากขึ้น เพื่อขับเคลื่อนสังคมให้เกิดความเข้าใจ  
โดยเป็นความเข้าใจบนพื้นที่ของอุดมการณ์สิทธิมนุษยชนสากลเพื่อมา

<sup>1</sup> นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต(รัฐศาสตร์) ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสน  
ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ email: weerit.p@ku.th

สนับสนุนความเท่าเทียมและสิทธิทางเพศให้กับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ บทความชิ้นนี้จะนำเสนอในประเด็นของความเป็นมาของกลุ่มผู้เรียกร้องพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม ความสำคัญของของพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนทั้งปัจจัยทางด้านสื่อและปัจจัยทางด้านสังคม

**คำสำคัญ:** ส่วนร่วมทางการเมือง, ความเท่าเทียมทางเพศ, พระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียม

## Political Participation and Gender Equality: Factors Influencing claims for Same-Sex Marriage Legislation in Thailand

Weerit PURN-U<sup>2</sup>

### Abstract

This historical article aims to first, to study the history of claims for equal marriage rights within LGBTQIA+ , and second, to analyze the factors that have propelled individuals to rally for changes in legislation regarding gender-inclusive marriage. In contemporary society, increased attention to legal education in sexual diversity aims to propel societal understanding within the global human rights paradigm, fostering support for equality and gender rights among diverse sexual identities. This article delves into the historical origins of groups advocating for Marriage

---

<sup>2</sup> Student of Department of Political Science and Public Administration,  
Faculty of Social Sciences, Kasetsart University email: weerit.p@ku.th

Equality Act, emphasizes the significance of Marriage Equality Act, and explores the factors driving transformative changes, encompassing both media influences and societal dynamics.

**Keyword:** Political Participation, Gender Equality, Marriage Equality Act

## บทนำ

สิทธิในการชุมนุมเป็นการแสดงออกทางการเมือง โดยการชุมนุมมีเป็นไปเพื่อจุดประสงค์บางประการ เช่น เพื่อกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาที่สำคัญต่อพวกเขาและเป็นการแสดงออกเพื่อความหลากหลาย อีกทั้งยังเป็นการรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม โดยอาจจะเป็นประเด็นในด้านสิทธิทางสังคมหรือเศรษฐกิจอาจหมายถึง การเฉลิมฉลอง หรือ การชุมนุมในประเด็นต่างๆ เป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นการขยายตัวของพหุวัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดนโยบายที่มีความหลากหลายและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ประเทศไทยถือเป็นประเทศที่สามารถออกมาชุมนุมเพื่อเรียกร้องสิทธิหรือหรือนโยบายทางเพศได้ จากการจัดอันดับของ Our World in Data ประเทศไทยได้คะแนนการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตยในด้านการเคลื่อนไหวทางการเมือง การมีส่วนร่วมขององค์กรประชาสังคม ประเทศไทยได้ 0.11 จาก 1.0 เป็นช่วงคะแนนช่วงตรงกลางโดยประมาณ (Our world data,2022: ออนไลน์) แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอาจจะ

ไม่ได้มีผลมากนักแต่ก็สามารถขับเคลื่อนไปได้เล็กน้อย ในปัจจุบันก็ยังคงมีเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีสาเหตุจากความไม่เข้าใจทางเพศอีกทั้งยังมีในเรื่องของสวัสดิการสังคมที่ยังไม่รองรับกับที่มีความหลากหลายทางเพศ สิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างชุดความรู้สู่สังคมที่ประชาชนสามารถทำได้คือ การชุมนุมเพื่อให้รัฐบาลทำนโยบายที่สนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศ ตัวอย่างเช่น การสมรสเท่าเทียม การทำให้เกิดความเท่าเทียมกับทุกเพศ และการให้สวัสดิการผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

การชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้มีกฎหมายสมรสเท่าเทียม เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงสภาพสังคมในประเทศไทยมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเนื่องจากประชาชนมีความหลากหลายในด้านการสมรสแต่กฎหมายยังไม่สามารถที่จะพัฒนาตามความคิดหรือการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ทำให้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมทางการเมือง นั่นคือการชุมนุมเพื่อให้รัฐบาลปรับตัวตามสภาพสังคม เนื่องจากกฎหมายจดทะเบียนสมรสในปัจจุบันไม่สามารถตอบสนองต่อประชาชนบางกลุ่ม อีกทั้งจากกฎหมายยังแสดงถึงความไม่เท่าเทียมในด้านสิทธิ เนื่องจากผู้ที่จดทะเบียนได้จะต้องเป็นผู้ที่มีรสนิยมชอบเพศตรงข้ามและไม่สามารถที่จะจดทะเบียนสมรสกับเพศเดียวกันได้ ทำให้เข้าถึงสิทธิระหว่างคู่รักของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศถูกจำกัด เช่น อัมบุตริบูลธรรมได้ ไม่สามารถที่จะใช้สวัสดิการของข้าราชการได้หากเป็นผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยบทความนี้จะศึกษาความเป็นมาตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการเริ่มมีการเรียกร้องของการสมรสเท่าเทียมจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งปัจจัยในการที่ทำให้เกิดการชุมนุมของกลุ่มผู้ที่มีความ

หลากหลายทางเพศ จุดประสงค์เพื่อเป็นความรู้ในการนำไปออกแบบนโยบายเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

### งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาของ กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, พระมหาอรุณ ปญญารุโณ, สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย กลุ่มขบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มความหลากหลายทางเพศ และศึกษาขบวนการ การเรียกร้องทางสังคมไทยในด้านกฎหมายเพื่อความเท่าเทียมทางเพศ ประการแรกการเคลื่อนไหวของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศเริ่มจากการที่สังคมไทยมีการตรึงรักรักชายเป็นผู้ทำให้เกิดการระบาดของโรคเอดส์ทำให้กลุ่มความหลากหลายทางเพศต้องออกมาปกป้องและให้ความเข้าใจว่าไม่ได้เป็นกลุ่มที่แพร่เชื้อเอดส์ โดยการเคลื่อนไหวต่าง ๆ เช่น กุลเกทย์ ชมรมฟ้าสีรุ้งและพัฒนามาเป็นสมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จะทำหน้าที่เพิ่มความเข้าใจให้กับประชาชนรวมถึงให้ความรู้กับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในด้านของโรคเอดส์และการให้ความรู้กับเพศอื่น ๆ ในด้านสิทธิที่มีต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ นำไปสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ด้านสังคมในส่วนของสิทธิและกฎหมาย และมีพยายามให้เกิดความเท่าเทียมของสิทธิทางเพศ เนื่องจากผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมักจะถูกจำกัดสิทธิในหลาย ๆ ด้าน จนทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยการเคลื่อนไหวมีหลายมิติ เช่น การจัดงานวิชาการ งานเสวนา และกล่าวถึงตัวข้อกฎหมาย

ที่เกี่ยวข้องมาเรียกร้อยซึ่งสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ตัวอย่าง กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2560 มาตราที่ 27 จากมาตรา ดังกล่าวทำให้การเคลื่อนไหวให้แก้ไข โดยเพิ่มคำว่า “บุคคลเพศสภาพ” ในวรรคสองของมาตรานี้ และวรรคสามเพิ่มคำว่า ความพิการเข้าไปด้วย จนได้เป็น

- บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน
- ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน
- การเลือกปฏิบัติโดยที่ไม่เป็นธรรมต่อบุคคลอื่นบุคคลใด เพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการสภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้ (กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, พระมหาอรุณ ปญญารุโณ และคณะ, 2562:3765 - 3768)

### วัตถุประสงค์

1. ศึกษาประวัติการเรียกร้อยของการสมรสเท่าเทียมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในเรื่องของการสมรสเท่าเทียม
2. ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนออกมาชุมนุมเรียกร้อยให้เปลี่ยนร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมทางเพศ

## Introduction

### การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย

ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยทรงมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะมีเงื่อนไข จาก หนังสือ Comparative Politics (2009) พอล ซากอสกีเงื่อนไขของการเป็นประชาธิปไตย แบ่งออก เป็น 4 หัวข้อ 14 ประการ 1.เงื่อนไขการเป็นตัวแทน 2.การมีส่วนร่วม 3.การปกป้องสิทธิทางการเมือง 4.การปกป้องสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม โดยในบทความนี้จะพูดถึง ในข้อ 2. การมีส่วนร่วม 3 ประการ จาก 5 ประการ ประการแรกจะต้องมีประชาสังคมหมายถึง กลุ่มและองค์กรที่เป็นอิสระจากรัฐบาล เช่น ภาคธุรกิจ กลุ่มผลประโยชน์สมาคมและครอบครัว เป็นต้น ประชาสังคมเป็นตัวกลางระหว่างประชาชนและรัฐ กลุ่มผลประโยชน์เป็นการรวบรวมผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล สะท้อนให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนและสะท้อนให้รัฐโดยตรง และมีโอกาสที่รัฐจะตอบสนอง หากประชาสังคมเข้มแข็งจะทำให้ประชาธิปไตยแข็งแรง ประการที่สองต้องมีศิลปะในการสมาคม ทอค เกอวิลล์ มีความเห็นกับสหรัฐอเมริกาในทศวรรษที่ 1830 เป็นประชาธิปไตยเพราะเต็มไปด้วยการสมาคมมากมายในชีวิตประจำวันของประชาชน ต่างกับยุโรปที่วิถีชีวิตเต็มไปด้วยศิลปะในการสมาคมที่ในปัจจุบันเรียกว่า “ประชาสังคม” กล่าวคือประชาชนเคารพกัน แม้จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันทำให้สังคมไม่แตกสลายไม่เป็นภาวะอนาธิปไตยหรือเผด็จการโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง 3.ต้องมีวัฒนธรรมพลเมือง กาเบรียล อัลมอนต์ และวิตนีย์เวอร์บา จากรายงานวิจัยชื่อ The Civic Culture

ได้ศึกษาทัศนประชาชนต่อรัฐบาลใน 5 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร เยอรมนี ตะวันตก อิตาลี และเม็กซิโก การมีทัศนต่อรัฐและการเมืองโดยรวม เรียกว่า วัฒนธรรมทางการเมือง แบ่งได้ 3 ประเภท 3.1 Parochial Political Culture คือวัฒนธรรมที่ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองน้อยมาก ประชาชนจะใช้ชีวิตกับท้องถิ่นตนเองเท่านั้น 3.2 Subject Political Culture คือวัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้าประชาชนรู้หน้าที่ตนแต่จะต้องอยู่ภายใต้ผู้ปกครองหรือรัฐบาล 3.3 Participant Political Culture คือวัฒนธรรมที่มีส่วนร่วมประชาชนมีทัศนว่าประชาชนมีบทบาทต่อการเป็นไปของการเมืองได้ ทั้ง อัลมอนต์และเวอร์บา เรียกว่า วัฒนธรรมทางการเมืองทั้งสามว่า “วัฒนธรรมพลเมือง” (สมเกียรติ วันทะนะ, 2553:60-61) และ วิทิต มันทากรณ์ ผู้เชี่ยวชาญอิสระสหประชาชาติ ด้านสิทธิความหลากหลายทางเพศ กล่าวว่า “การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศสามารถทำได้ผ่านการศึกษา รัฐจะต้องมีนโยบายให้เกิดการทำความเข้าใจความหลากหลายทางเพศในหลักสูตรและผู้ถ่ายทอดจะต้องมีความเข้าใจและถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งการนำเป้าหมายที่ยั่งยืน (Sustainability Development Goals หรือ SDGs) เข้ามาบูรณาการเป็นการพยายามสอดแทรกประเด็นเรื่องความเท่าเทียมทางเพศและแผนดำเนินงานในการพัฒนาประเทศ” (ศิริพร เพียรชอบธรรม, 2563:25)

## ประวัติการเรียกร้องของการสมรสเท่าเทียมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในเรื่องของการสมรสเท่าเทียม

ความต้องการของกฎหมายการเสนอ พ.ร.บ. คู่ชีวิตมันเริ่มจากปี ปัจจัยทางกฎหมายที่ไม่สามารถรับรองคู่รักเพศเดียวกันได้ จนนำมาสู่การจำกัดสิทธิในการสมรสของคู่รักเพศเดียวกันจนนำมาสู่การชุมนุม จากในปี พ.ศ. 2555 คู่รักชาย-ชาย ชื่อ นายณที และนายอรรถพล มาจดทะเบียนสมรสที่สำนักอำเภอจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอจดทะเบียนสมรสแต่นายทะเบียนไม่ทำการจดทะเบียนให้โดยอ้างว่าจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตราที่ 1448 กำหนดไว้ว่า การสมรสจะทำได้ก็ต่อเมื่อ “ชาย และ หญิง” มีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ ทำให้ในกรณีของนายณทีไปติดต่อกฎหมายและไม่สามารถให้สมรสได้ ทำให้ทั้งสองได้ไปเรียกร้องต่อสภาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิด ร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิตเกิดขึ้น ในปี พ.ศ. 2556 จนกระทั่งเกิดรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ทำให้ร่าง พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม ถูกปิดตกลงไป จนกระทั่งมีการยื่นแก้ไข พ.ร.บ. คู่ชีวิต โดยพรรคก้าวไกล เสนอร่างแก้ไขเพิ่มเติมในครั้งแรก ปี พ.ศ. 2563 ต่อ คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในการรับหลักการร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิต ร่างพ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม บรรจุเป็นวาระการประชุม ในปี พ.ศ. 2564 ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยได้ว่าสมรสได้แค่ชาย-หญิงเท่านั้น ทำให้กลุ่มภาคีสิทธิออกมาชุมนุมเพื่อการสมรสเท่าเทียม โดยรวบรวมรายชื่อเข้าเสนอร่างพ.ร.บ.สมรสเท่าเทียมภาคประชาชน แต่เวลาต่อมาได้มีการยื่นร่าง พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียมและร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิต เข้าสภาและรอคณะรัฐมนตรี(ค.ร.ม.) ลงมติ ค.ร.ม. เห็นชอบเพียงร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิตหลังมีการแก้ไขจนในปัจจุบันร่าง พ.ร.บ. คู่ชีวิตผ่าน

แต่ พ.ร.บ. คู่ชีวิตยังไม่ได้ให้สิทธิความเท่าเทียมในด้านการสมรสทำให้มีการออกมาชุมนุมเคลื่อนไหวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นกฎหมาย ในระหว่าง การเข้าสภามีการดำเนินเกิดขึ้นของกลุ่มนักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ ผลักดันการสมรสเท่าเทียม ดังนี้ กลุ่มภาคีสี่รัฐ ได้จัดการชุมนุม วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 เป็นการชุมนุมที่จัดขึ้นที่แยกราชประสงค์ บริเวณ ถนนหน้าห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลเวิลด์ เพื่อล่ารายชื่อเสนอร่างสมรสเท่า เทียมฉบับประชาชน พร้อมกับตัวแทน 5 พรรคการเมืองต่อร่างสมรสเท่า เทียมดังนี้พรรคเพื่อไทย, พรรคก้าวไกล, พรรคไทยสร้างไทย, ชาตินไทย พัฒนาและพรรคสามัญชน ในการชุมนุมมีการกำกับดูแลโดยตำรวจจาก สถานีตำรวจลุมพินี และในช่วงเย็น โดยภายในการชุมนุมมีการรณรงค์ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนด้านต่าง ๆ เช่น LGBTQ+ และกิจกรรม #WriteForRights โดย Amnesty International อีกทั้ง มีอบสมรสเท่า เทียมและที่เวทีใหญ่มีการแสดงดนตรี ศิลปะและแฟชั่นโชว์ (ประชาไท ,2564:online)และมีการจัดชุมนุมอีกครั้งในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 จัดโดย ภาคีสี่รัฐเพื่อการสมรสเท่าเทียม จัดกิจกรรม สมรสเท่าเทียม ทั่วแผ่นดิน โดยมีการจัดกระจายทั่วกรุงเทพ เป็นการจัดขบวนตุ๊กตุ๊ก วิ่งไป ที่อาคาร CAT TOWER ที่ตั้งสำนักงานเขตบางรัก โดยนายพรหมศร วีระ ธรรมจारी ราษฎรผู้ถูกละเลยและแฟนไต้ยี่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสแต่ไม่ สามารถจดทะเบียนได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่รับรอง (The standard,2565:online)

จากการชุมนุมทั้งสองครั้งเปรียบเสมือนแรงกระเพื่อมให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงสังคมไทยเนื่องจากทำให้สื่อหันมาสนใจในด้านสมรสเท่าเทียม

ที่จะนำไปสู่ความเท่าเทียมทางเพศและจากการที่คู่รักชาย-ชาย ชื่อ นายนิ และนายอรรถพล เข้าไปสมรสเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการร่าง พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียมและนำไปสู่กฎหมายสมรสเท่าเทียม เป็นสิ่งที่ชี้ชัดว่าสังคมไทยเริ่มมีแนวคิดในการเคารพสิทธิทางเพศมากขึ้น และจะนำไปสู่การแก้ไขกฎหมายสมรสเท่าเทียมได้อย่างแท้จริง

### ทำไมถึงต้องเป็น พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม

ในระหว่างการประท้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ร่าง พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียมได้มีการเสนอเข้าสู่สภาหลายครั้ง โดยมีงานวิจัยชิ้นนี้จะเปรียบเทียบร่างสมรสเท่าเทียมของพรรคก้าวไกล ที่เสนอโดย ธัญวัจน์ กมลวงศ์วัฒน์ สมาชิกผู้แทนราษฎร(ส.ส.)บัญชีรายชื่อพรรคก้าวไกล และได้ผ่านการเห็นชอบในวาระ 1 เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน และ พ.ร.บ. คู่ชีวิต

พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม เปรียบเสมือนการให้สิทธิผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศในการสมรส จากร่าง พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียมต้องการแก้ไขกฎหมาย มาตราที่ 1448 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์(ป.พ.พ.) จาก “ชายและหญิงเป็นบุคคลทั้งสองฝ่าย” เพื่อเป็นการเพิ่มความเท่าเทียมให้ผู้ที่มีความรักในเพศเดียวกันได้มีโอกาสได้สมรสและมีศักดิ์และสิทธิในการดำเนินชีวิตคู่ ซึ่งการที่มีร่าง พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม เป็นการแก้ไขให้กฎหมายมีความยุติธรรมกับกลุ่มเพศหลากหลายในการอยู่ร่วมกันมากขึ้น โดยเนื้อหาของ พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม มีดังนี้ สมรสเท่าเทียม ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเพศ และปรับอายุให้จดทะเบียนสมรสได้จากปี 17 ปี เป็น 18 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาด้วยสิทธิเด็ก ทั้งนี้การจดทะเบียนสมรส

ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ ต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม (บิดา - มารดา) คู่สมรสมีหน้าที่ต้องดูแลกัน จัดการสินสมรสร่วมกัน รับมรดกของคู่สมรสอีกฝ่ายได้ โดยในหัวข้อนี้ หมายถึงการที่หากผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศใช้ชีวิตร่วมกันและจดทะเบียนสมรสด้วยกัน หากทั้งคู่มีการทำกิจกรรมเหล่านี้ได้ เช่น การขาย การฝากขาย การเช่าซื้อ การจำหน่าย อสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น จะต้องได้รับการยินยอมจากทั้งสองฝ่ายก่อนจึงจะสามารถทำกิจกรรมดังกล่าวได้ คู่สมรสรับบุตรบุญธรรมร่วมกัน จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในการบังคับใช้จะต้องเป็นคู่ชายหญิงเท่านั้น แต่ข้อเสนอการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แก้ไขคำว่า “บิดา - มารดา” เป็นบุพการี เพื่อแสดงความเป็นกลางทางเพศ และเมื่อคู่สมรสรับบุตรบุญธรรมร่วมกันจะมีความสัมพันธ์ต่อบุตรบุญธรรมในฐานะบุพการี ในด้านของบุตรบุญธรรมจะมีสถานะอย่างเดียวกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรม สามารถใช้นามสกุลของคู่สมรสที่เป็นผู้รับบุตรบุญธรรมได้ คู่สมรสมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์จากรัฐเท่าที่กฎหมายกำหนดให้สิทธิแก่ “คู่สมรส” กฎหมายปัจจุบันให้การยอมรับเพียงแค่ ชาย-หญิง ทำให้ส่งผลต่อการรับสิทธิประโยชน์บางอย่างกับสถานะคู่สมรสที่มีความหลากหลายทางเพศ เช่น การรับประโยชน์ทดแทนผู้ประกันตนตาม พ.ร.บ. ประกันสังคม พ.ศ. 2533 สิทธิเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลของข้าราชการ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาการเงินสวัสดิการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล พ.ศ. 2553

จากข้างต้นเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ออกมาเรียกร้องความเท่าเทียมใน พ.ร.บ. สมรสเท่า

เทียม ในปัจจุบันประเทศไทยมีคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศที่ต้องการจะสร้างครอบครัวสะท้อนจาก social media ได้มีการสร้างภาพยนตร์เรื่อง Fathers ที่นำเสนอคู่รักชาย-ชาย และลูกชายที่เป็นลูกติดได้อยู่ร่วมกันกัน โดยจากภาพยนตร์ดังกล่าวได้นำเสนอถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจทางสังคม และแนวทางการแก้ไขปัญหากับผู้ที่ไม่มีความเข้าใจในเรื่องของความหลากหลายทางเพศ อีกทั้งยังแสดงถึงช่องว่างของกฎหมายที่ทำให้ไม่สามารถเป็นครอบครัวตามกฎหมายได้เนื่องจากบางช่วงบางตอนได้มีผู้ที่เป็นอดีตภรรยาของคู่รักชายชายคนหนึ่งได้เสียลูกไป(เป็นลูกกับสามีใหม่) และได้กลับมาเรียกร้องเอาลูกคืนด้วยอำนาจทางกฎหมายแต่ในที่สุดเด็กที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูตั้งแต่เกิดก็ไม่อาจจะที่อยู่ร่วมกับผู้ที่เป็นอดีตภรรยาได้อย่างมีความสุขเพียงแต่อยู่ด้วยข้อบังคับทางกฎหมาย อีกทั้งการที่คู่รักชาย-ชายเลี้ยงดูเด็กคนนั้นก็ไม่ได้มีข้อบกพร่องในการทำหน้าที่ของความเป็นพ่อแต่ในท้ายที่สุดแล้วด้วยกฎหมายในประเทศไทยก็ไม่สามารถทำให้เด็กคนนั้นอยู่ร่วมกับผู้เป็นที่คู่รักชาย-ชายได้ จากภาพยนตร์ดังกล่าวเป็นการนำเสนอปัญหาสังคมในขณะนั้น

### **ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนออกมาชุมนุมเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงกฎหมายสมรสเท่าเทียมทางเพศ**

ปัจจัยทางด้านสื่อที่เริ่มมีการนำเสนอข่าวจากประสบการณ์ของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น ตัวอย่างเช่น จากเหตุการณ์ข้าราชการครูที่มีคู่รักเป็นเพศเดียวกันและได้อยู่กินกันมากกว่า 5 ปี ได้อยู่ร่วมกันสร้างบ้าน และแต่งงาน โดยไม่ได้จดทะเบียนสมรสเป็นเพียงสิ่งที่แสดงต่อสักขี

พยานของทั้งสองครอบครัวเพื่อแสดงให้เห็นว่าทั้งสองคนนั้นจะใช้ชีวิตร่วมกัน แต่ไม่นานก็ค้นพบว่าคู่อรักของตนได้มีเชื้อมะเร็งขั้นรุนแรง คู่อรักสามารถมีชีวิตอยู่ได้เพียงแค่ 6 – 8 เดือน สิ่งที่ทางการแพทย์ทำได้คือการรักษาโดยการประคองอาการให้ผู้ป่วยมีชีวิต แต่จะต้องรับประทานยาเพื่อประคองอาการแต่ค่าใช้จ่ายต่อกอยู่ที่วันละ 4000 บาทต่อวัน รวม 1 เดือน เป็น 120,000 บาท แต่ทางฝั่งของข้าราชการครูไม่สามารถเบิกได้เนื่องจากติดปัญหาที่กฎหมายไม่ได้ให้สิทธิในการสมรสเพศเดียวกันทำให้สิทธิในการเบิกค่ารักษาพยาบาลไม่สามารถทำได้ แต่ถ้าหากกฎหมายสมรสเท่าเทียมได้ถูกแก้ไขและมีผลบังคับใช้ในขณะนั้น คู่ของข้าราชการครูจะสามารถได้รับยาเพื่อประคองอาการและมีชีวิตรอด อีกทั้งจะไม่ต้องจ่ายเงินเพิ่มจากค่ารักษาพยาบาล จึงสอดคล้องกับการเรียกร้องให้มีสมรสเท่าเทียมในด้านคู่สมรสมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์จากรัฐเท่าที่กฎหมายกำหนดให้สิทธิแก่ “คู่สมรส” (มติชน,2563:online) อีกทั้ง social media ยังมีการนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ คือ Spectrum บัญชีทูปในคริสตสถาบันไทยที่ทำร้าย LGBT+ (Spectrum,2563:online) ได้พุดถึงปัญหาทางด้านครอบครัวศาสนาที่ไม่มีความเข้าใจเรื่องของเพศที่มีความหลากหลาย และการเลือกปฏิบัติทางเพศในที่ทำงานและอีกมากมาย เช่น ช่อง ถกถาม หรือ ECHO ต่างสร้างแรงกระเพื่อมให้สังคมไทยมีความเข้าใจในเรื่องของความหลากหลายทางเพศและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านสิทธิ เนื่องจากทั้งหมดที่กล่าวเป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในการสร้างความเคารพต่อเพื่อนมนุษย์ โดยการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยในช่วง พ.ศ. 2540 ความหลากหลายทางเพศได้

เริ่มมีการออกสู่รายการทีวีมากขึ้นมีการนำเสนอข่าวความหลากหลายทางเพศ กว่า 1345 ชิ้น และ 288 ชิ้นเป็นสิ่งที่รัฐให้ความสนใจ และในปี 2545 กลุ่มอัญจารี ได้ขับเคลื่อนจนทำให้กระทรวงสาธารณสุขของไทยยอมรับว่าการรักเพศเดียวกันกับไม่ได้เป็นเรื่องผิดปกติ อีกทั้งหลัง พ.ศ. 2541 สื่อพยายามสนับสนุนรายการและผลิตเนื้อหาที่นำเสนอเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ เช่น เรื่องราวของเกย์ ชายรักชาย หรือหญิงรักหญิง” (กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, พระมหาอรุณ ปญญารุโณ และคณะ, 2562: 3765 – 3768)กล่าวได้ว่าสื่อเป็นปัจจัยที่สำคัญในการที่จะทำให้สังคมตระหนักถึงความเท่าเทียมทางเพศ และทำให้การขยายสิทธิออกไปเพื่อสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่มีข้อจำกัดทางเพศ สื่อเป็นช่องทางสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยทางด้านสังคม ปัจจุบันในสังคมมีกลุ่มผู้รักเพศเดียวกันอยู่ร่วมกันมากทำให้ประชาชนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศต้องการที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันไม่เพียงแค่ทางใจและกายแต่ต้องการที่จะมีผลในทางกฎหมายเนื่องจากในปัจจุบันการใช้ชีวิตร่วมกันจำเป็นต้องมีการจดทะเบียนเพื่อมีผลทางกฎหมายร่วมกัน เช่น สิ้นสมรส การเป็นเจ้าของทรัพย์สินร่วมกัน และการใช้สวัสดิการต่าง ๆ กระแสทางสังคมในการสนับสนุนการสมรสเท่าเทียมเริ่มมีมากขึ้นผ่านการดำเนินนโยบายและแนวทางต่าง ๆ ดังนี้ สำนักงานเขตหลาย ๆ เขตทั้งในกรุงเทพมหานคร เริ่มมีการให้จดทะเบียนสมรสเพศเดียวกันแต่ไม่มีผลทางกฎหมาย เป็นการแสดงออกซึ่งความรักและการมีส่วนร่วมในการแสดงออกถึงความต้องการ

ทางสิทธิ โดยมีสำนักงานเขตตั้งนี้ที่ได้มีการจัดกิจกรรมการจดทะเบียนสมรสเพศเดียวกันโดยมีกว่า 31 สำนักงานเขต เช่น สำนักงานเขตดุสิต สำนักงานเขตป้อมปราบ สำนักงานเขตบางขุนเทียน สำนักงานเขตบางแค เขตพระนคร เป็นต้น (Today Writer, 2566:online) และจากโพลของ IILaw ในช่วง 5 – 10 พฤศจิกายน 2564 ได้ทำแบบสอบถามออนไลน์และมีเข้ามาทำแบบสอบถามกว่า 3616 คนเข้ามาตอบแบบสอบถามและผู้เห็นด้วยกว่า 99.9% หรือ 3614 โดย ผู้ที่เข้าร่วมการตอบแบบสอบถาม 55.3% เป็นบุคคลที่มีอายุ 20 – 30 ปี รองลงมา 32.4% คือผู้มีอายุต่ำกว่า 20 ปี 9.2% เป็นผู้มีอายุช่วง 31 – 40 ปี 2.3% เป็นผู้มีอายุ 41 – 50 ปี และ 0.6 % เป็นผู้มีอายุ 51 – 60 ปี ในด้านอาชีพ 58.8% เป็นอาชีพ นิสิต นักเรียน และ 17.1% เป็นลูกจ้างในองค์กรเอกชน 7.7 % เป็นข้าราชการ ลูกจ้างในหน่วยงานรัฐ 6.5% ว่างาน 6.1% ทำธุรกิจส่วนตัว 4% รับจ้างอิสระ โดยเหตุผลที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้มีการสนับสนุนการเห็นด้วยหากประเทศไทยมีกฎหมายที่รับรองสิทธิจดทะเบียนสมรส 96.3% ให้เหตุผลว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน กฎหมายที่รับรองสิทธิสมรสชาย-หญิง ขัดต่อหลักความเสมอภาค 89.4% ให้เหตุผลว่าต้องกฎหมายรับรองสวัสดิที่สิทธิประโยชน์คู่สมรสและคู่ชีวิต 87.6% ให้เหตุผลว่า ต้องการให้มีกฎหมายรับรองการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรมสำหรับคู่สมรสเพศหลากหลาย 87.2% ให้เหตุผลว่า ต้องการให้คู่สมรส คู่ชีวิตเห็นให้ความยินยอมรักษาพยาบาลได้ 83.2% ต้องการให้มีกฎหมายรับรองคู่สมรส คู่ชีวิตรับมรดกของอีกฝ่ายได้ 67.9% ให้เหตุผลว่าประเทศไทยควรรับรองสิทธิเพราะประเทศอื่น ๆ ก็รับรองแล้ว และ 52.3% หากประเทศไทยมี

กฎหมายจะทำให้ภาพลักษณ์ของประเทศไทยดูเป็นมิตรกับ LGBTQ มากขึ้น ในส่วนของการแก้ไขกฎหมายประเทศไทยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในการจดทะเบียนสมรสทำได้โดยไม่จำกัดเพศ 74.1% เห็นว่า ควรแก้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 1.4% เห็นว่า ควรมีกฎหมายแยก อีก 24.5% ตอบว่าได้ทั้งสองกรณี และในคำถามว่า ร่างพ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์(สมรสเท่าเทียม) ค้างอยู่ในระเบียบวาระการประชุมสภาผู้แทนราษฎร โดยที่ยังไม่ได้พิจารณา ประชาชนเห็นว่า 93.1% คิดว่าควรเลื่อนมาให้เร็วขึ้น อีก 5% เห็นว่า เลื่อนไม่เลื่อนก็ได้ และ 1.9% เห็นว่าไม่ต้องเลื่อน และในส่วนตัวยถามว่าหากมีพรรคการเมืองที่ชูนโยบายเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ มีผลให้เลือกพรรคนั้นหรือไม่ 33.7%ตอบว่ามีผล 63.3% มีผลบ้างแต่ต้องดูนโยบายอื่นๆประกอบ (Ilaw,2564:online)

จากปัจจัยทางด้านสังคมที่มีการให้จดทะเบียนสมรสได้หลายๆเขตและการทำโพลต่างเป็นการแสดงออกทางการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อที่จะให้ทางรัฐบาลขับเคลื่อนกฎหมายสมรสเท่าเทียม อีกทั้งปัจจัยทางด้านสังคมยังเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างจริงจังและมีการตอบสนองจากรัฐจากโพลของทาง Ilaw สามารถแสดงความต้องการของประชาชนในระดับหนึ่ง อีกทั้งการจดทะเบียนสมรสโดยที่ไม่มีผลบังคับใช้เป็นการแสดงความต้องการของประชาชนผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศที่ต้องการจดทะเบียนสมรสและได้สิทธิอันสมควร ตาม พ.ร.บ สมรสเท่าเทียม

## สรุป

จากข้างต้น เป็นการศึกษาเป็นการอธิบายเหตุการณ์ทางเพศที่เน้นไปด้านความเท่าเทียมและสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกทางเพศ คนข้ามเพศมักจะถูกกดขี่เอาเปรียบและไม่ได้รับความยุติธรรมและการเรียกร้องดังกล่าว เป็นการเรียกร้องเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเปลี่ยนวิถีคิดเกี่ยวกับเพศวิถีที่แตกต่างกัน จากการศึกษาจุดเริ่มต้นของการเรียกร้องทำไมถึงต้องเป็น พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียมและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว

ประการแรกจุดเริ่มต้นของการเรียกร้อง จากกรณีคู่รักชาย-ชาย ชื่อนายนที และนายอรรถพล ที่ไม่สามารถจดทะเบียนสมรสด้วยกันได้เป็นฉนวนเหตุที่ทำให้เกิดการตั้งคำถามจากสังคมทำให้เกิดสังคมมีความสนใจในด้านความเท่าเทียมทางเพศมากขึ้นจากตัวบ่งชี้คือการชุมนุมอย่างยาวนานและมีแนวโน้มจะมากขึ้นเรื่อย ๆ อีกสังคมมีการยอมรับมากขึ้นทำให้การเรียกร้องเป็นไปได้อย่างเป็นระบบ การเรียกร้องเป็นไปเพื่อการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในมาตราที่ 1448 กำหนดไว้ว่า การสมรสจะทำได้ก็ต่อเมื่อ “ชาย และ หญิง” มีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ ให้แก่จากคำว่า ชายและหญิง เป็นบุคคลทั้งสองฝ่าย และนำไปสู่ข้อเรียกร้อง พ.ร.บ สมรสเท่าเทียม

ประการที่สองทำไมต้องเป็น พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม พ.ร.บ สมรสเท่าเทียมมีความสำคัญเนื่องจากผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจะสามารถมีสถานะเทียบเท่าคู่สามีภรรยา ชาย-หญิง โดยในปัจจุบันคู่รักของคู่ที่มีความหลากหลายทางเพศแม้จะอยู่ด้วยกันเป็นระยะเวลาาก็ไม่สามารถมีผลทาง

กฎหมายได้ แต่หากร่าง พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียมได้เป็นกฎหมาย คู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศจะสามารถจดทะเบียนสมรสได้ เช่นเดียวกับคู่ชายหญิง สามารถทำนิติกรรมสัญญาร่วมกันได้ สามารถรับบุตรบุญธรรมร่วมกันได้ และสามารถใช้สวัสดิการจากรัฐได้หากคนใดคนหนึ่งเป็นข้าราชการ

ประการที่สามปัจจัยที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว ในด้านการเรียกร้อง พ.ร.บ. คู่ชีวิตและความเท่าเทียมทางเพศ ปัจจัยทางด้านสื่อเริ่มมีการนำเสนอข่าวในด้านความจำเป็นของการสมรสระหว่างผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ดังจากเหตุการณ์ข้าราชการครูที่มีคู่รักเป็นเพศเดียวกัน และได้อยู่กินกัน มากกว่า 5 ปี ได้อยู่ร่วมกันแต่ไม่สามารถใช้สิทธิในการเบิกค่ารักษาได้เพราะเป็นเพศเดียวกัน อีกทั้ง social media เริ่มมีการนำเสนอความเข้าใจในด้านความหลากหลายทางเพศประกอบกับรายการต่าง ๆ ได้มีการพูดคุยถึงความเท่าเทียมทางเพศมากขึ้น อีกทั้งปัจจัยทางด้านสังคมในด้านหน่วยงานราชการมีการจัดกิจกรรมจดทะเบียนสมรสเพศเดียวกัน แต่ไม่มีผลทางกฎหมายเป็นการสะท้อนถึงความต้องการในการจดทะเบียนสมรสของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศ และทาง Ilaw ทำโพลผลสำรวจกว่า 3616 คน ได้ผลลัพธ์ว่า 99.9% คิดเป็น 3614 คน เห็นด้วยกับการที่จะมีสมรสเท่าเทียมได้หากมี พ.ร.บ สมรสเท่าเทียม

กล่าวคือในสังคมไทยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบ Participant Political Culture ประชาชนคนไทยเชื่อว่าตนเองสามารถกำหนดทิศทางการเมืองได้ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยและการชุมนุมหรือเรียกร้องข้อเสนอต่าง ๆ รัฐจะต้องนำไปปรับปรุงให้สอดคล้องกับการดำเนิน

นโยบาย จากการมีส่วนร่วมในด้านการเรียกร้องเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศ แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะนำมาซึ่งการพัฒนา นโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน หากสมรสเท่าเทียมสามารถผ่านจนเป็นกฎหมายที่ใช้ร่วมกัน ผู้เขียนมีทัศนะว่าประเทศไทยจะสามารถดำเนินนโยบายกับสังคมโลกหรือองค์กรองค์กรสหประชาชาติได้อย่างแท้จริง

### เอกสารอ้างอิง

Amnesty. *สิทธิในการชุมนุม*. [เว็บไซต์] สืบค้นจาก

<https://www.amnesty.or.th/our-work/assembly/>

Ilaw.(2564,12 พฤศจิกายน).เปิดผลโพล #สมรสเท่าเทียม 99.9% เห็น

ด้วยให้มีกฎหมายรับรองสิทธิจดทะเบียนสำหรับเพศ

หลากหลาย.[blog]. สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2566 จาก

<https://ilaw.or.th/node/6016>

Pipatpong .(2565,24 พฤศจิกายน).สรุปข้อมูล “สมรสเท่าเทียม” อยู่

ตรงไหน สนับสนุนเท่าไร ผ่านแล้วได้อะไร.[blog]. สืบค้นเมื่อ 28

พฤศจิกายน 2566 จาก [https://workpointtoday.com/lgbt-](https://workpointtoday.com/lgbt-221124/)

[221124/](https://workpointtoday.com/lgbt-221124/)

Pipatpong Sriwicha และ Wasinee Pabuprapap.สรุปข้อมูล “สมรส

เท่าเทียม” อยู่ตรงไหน สนับสนุนเท่าไร ผ่านแล้วได้อะไร.[เว็บไซต์]

บล็อก] สืบค้นจาก [https://workpointtoday.com/lgbt-](https://workpointtoday.com/lgbt-221124/)

[221124/](https://workpointtoday.com/lgbt-221124/)

SPECTRUM.(2563,26 ธันวาคม).สถาบันไทยที่ท้าทาย LGBT+.[Video].

สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2566 จาก

<https://www.youtube.com/watch?v=obRo0RPdbjo>

Thaipbs.ทำไมต้อง "สมรสเท่าเทียม" หนึ่งในเสียงสะท้อนขอสิทธิ "คน  
เท่ากัน".[เว็บไซต์] สืบค้นจาก

<https://www.thaipbs.or.th/news/content/316601>

The standard.(2565,14 กุมภาพันธ์).สำนักงานเขตบางรักปฏิเสธจด

ทะเบียนสมรสให้คู่รัก LGBTQ หลังนักกิจกรรมควงแฟน ยืนยัน

สิทธิ #สมรสเท่าเทียม.[Blog].สืบค้นเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2566

จาก <https://thestandard.co/bangrak-district-office-reject-signing-lgbtq-marriage-registration/>

Today writer.(2566,14 กุมภาพันธ์).เช็กพิภพ สำนักงานเขตให้คู่รัก

LGBTQ จดแจ้งชีวิตคู่ วันวาเลนไทน์.[blog]. สืบค้นเมื่อ 25

พฤศจิกายน 2566 จาก <https://workpointtoday.com/news-294/>

กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์, พระมหาดรุณ ปณฺญารุโณ.สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์

และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.(2562).*ขบวนการ*

*เคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศใน*

*ประเทศไทย*. [ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์].วารสารมหาจุฬานาค

รทรรศน์,6(8),3765 – 3768.

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์  
ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566) | 23

---

ชวินโรจน์ อธิพัชรพร.เปิด 9 เหตุผล ทำไมต้อง #สมรสเท่าเทียม.[เว็บไซต์

บล็อก] สืบค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2566 จาก

<https://thestandard.co/key-messages-equal-marriage/>

ชฎมาตา ทองกลับ,พิชญภา รุ่งเรือง และภุณิศา สุนทรานู.(2564).มุมมอง

นักศึกษากฎหมาย(generation Z) ต่อคำวินิจฉัยของศาล

รัฐธรรมนูญกรณีการสมรสของคนเพศเดียวกัน.[ข้อมูล

อิเล็กทรอนิกส์].วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

,12(2),75-79.

ประชาไท.ประมวล #มือบ28พฤศจิกายน64 ล่ารายชื่อเสนอร่างกฎหมาย

สมรสเท่าเทียมฉบับ ปชช. .[เว็บไซต์บล็อก] สืบค้นเมื่อ 15

พฤศจิกายน 2566 จาก

<https://prachatai.com/journal/2021/11/96163>

ผศ.ดร.กนกวรรณ ธารวรรณ,ดร.กิตติกร สันคติประภา,ผศ.ดร.จเร สิงห์โก

วินท์,ผศ.ดร.โรมัส กวาดามูช,ดร.รณพจน์ ดั่งวิเศษ,และดร.ปริญทร์

นาคสิงห์.(2560).เมื่อร่างกายเป็นแพศ:อำนาจเสรีนิยมใหม่ของแพศ

วิถีในสังคมไทย.กรุงเทพฯ:ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

มติชน.(2563,30 ตุลาคม).เจ็บปวด! ชรก. ครู ตัดพ้อ ใช้สิทธิเบิกช่วยสามีที่

เป็นมะเร็งไม่ได้ เหตุเป็นคนข้ามเพศ.[blog].สืบค้นเมื่อ 25

พฤศจิกายน 2566 จาก

[https://www.matichon.co.th/social/news\\_2419335](https://www.matichon.co.th/social/news_2419335)

วจนา วรรณยางกูร. ‘สรุปข้อมูล “สมรสเท่าเทียม” อยู่ตรงไหน สนับสนุน  
เท่าไร ผ่านแล้วได้อะไร.[เว็บไซต์] สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน  
2556 จาก <https://workpointtoday.com/lgbt-221124/>

ศิริพร เพียรชอบธรรม.(2563). *ประมวลศัพท์เรื่องความเท่าเทียมทางเพศ*.  
(สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการ  
แปลและการล่าม สาขาวิชาการแปลและการล่าม, จุฬาลงกรณ์  
มหาวิทยาลัย).

สมเกียรติ วันทะนะ.(2553). *ระบอบประชาธิปไตยเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ:  
สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

## การเปลี่ยนผ่านการพิชิตจาก ‘สงคราม’ สู่ ‘ภูมิเศรษฐศาสตร์’ ต่อเมียนมาในยุคล่าอาณานิคมและปัจจุบัน

ณัฐกร คล้ายสุบิน<sup>1</sup>

Received: November 18, 2023; Revised: November 30, 2023;

Accepted: December 25, 2023

### บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงวิชาการชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การยึดครองของชาติมหาอำนาจในช่วง ‘ยุคล่าอาณานิคม’ ผ่านวิธีการทำ ‘สงคราม’ และ ‘ยุคปัจจุบัน’ ผ่านวิธีการที่เรียกว่า ‘ภูมิเศรษฐศาสตร์’ ต่อพม่าหรือเมียนมา และ (2) การดำเนินนโยบายต่างประเทศของพม่าหรือเมียนมาตั้งแต่ได้รับเอกราชจนถึงปัจจุบันที่ดำเนินการภายใต้รัฐบาลทหาร (รัฐบาลตะมะดอ) ทั้งนี้งานวิจัยเชิงวิชาการชิ้นนี้ประกอบด้วย ส่วนแรกคือ 3 ข้อ การอธิบายและการวิเคราะห์ถึงสงครามอังกฤษและพม่าครั้งที่ 1 สาเหตุโดยหลักของสงครามในครั้งนี้คือ การปะทะระหว่างรัฐชาติแบบยุโรปกับรัฐการเมืองแบบมณฑล

<sup>1</sup> นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ email: nattakorn.k@ku.th

ซึ่งผลลัพธ์ของสงครามคือความพ่ายแพ้ของพม่าที่จะกลายเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของพม่าหลังได้รับเอกราช ในส่วนที่สองคือ อธิบายนโยบายต่างประเทศที่จะประกอบด้วย 2 ระยะ ระยะแรกคือการดำเนินนโยบายโดดเดี่ยวตนเอง และระยะที่สองคือ การดำเนินนโยบายเป็นอิสระ เชิงรุกและไม่ฝักฝ่ายใด ซึ่งที่มาของนโยบายต่างมีต้นตอมาจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการปกครองของอังกฤษและนิสัยของชาวมียนมา ส่วนที่สุดท้ายคือ การอธิบายภูมิเศรษฐศาสตร์ต่อเมียนมาในยุคปัจจุบันโดยจะพบว่าเมียนมากำลังถูกครอบงำหรือ ‘พิชิต’ ผ่านนโยบายภูมิเศรษฐศาสตร์ของจีนภายใต้ ‘โครงการริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง’ (belt and road initiative หรือ BRI) ที่จีนเข้ามามีอิทธิพลต่อภูมิรัฐศาสตร์ การสรรหาทรัพยากร เศรษฐกิจและความมั่นคงต่อเมียนมาในปัจจุบัน

**คำสำคัญ:** สงคราม, ลัทธิอาณานิคมใหม่, ภูมิเศรษฐศาสตร์, นโยบายต่างประเทศ

## The transition of conquest from 'war' to 'geo-economics'towards Myanmar in the colonial era and present

Nattakorn Klaisubin<sup>2</sup>

### Abstract

The purposes of this academic research are to investigate (1) the occupation of the Superpowers during the 'Colonial era' through the method of 'war' and the 'present era' through the method of 'geo-economics' towards Burma or Myanmar, and (2) the foreign policy operations of Burma or Myanmar since independence until the present that have been carried out under the military government or Tatmadaw. The first part of this academic research is a description and analysis of the First Anglo-Burmese War. The main causes of this war are

---

<sup>2</sup> Student of Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University email: nattaikorn.k@ku.th

the clash between the European nation-state and the mandala political state, the outcome of which was the defeat of Burma, which would determine the direction of Burma's foreign policy after independence. The second part explains that foreign policy will consist of two phases. The first stage is the implementation of the policy of isolationism. and the second stage is independent, active, and non-aligned foreign policy. The origins of the policies stem from the effects of British rule and the habits of the Myanmar people. The final part explains Myanmar's geoeconomics today and reveals that Myanmar is being dominated or 'conquered' by China's geoeconomic policies under the 'Belt and Road Initiative' (BRI), in which China has influenced geopolitics, recruiting resources, economy, and security towards Myanmar at present.

**Keywords:** war, neocolonialism, geoeconomics, foreign policy.

## บทนำ

‘สงคราม’ (war) คือเครื่องมือการพิชิตอาณาบริเวณต่าง ๆ ของชาติมหาอำนาจในยุโรป ในช่วงการล่าอาณานิคม (colonization)<sup>3</sup> วิธีการ

<sup>3</sup> Nancy Shoemaker (2015) ได้อธิบายถึงประเภทของการล่าอาณานิคม (colonization) ที่ประกอบด้วย (1) Settler Colonialism คือการที่ผู้ตั้งถิ่นฐานใหม่จำนวนมากเข้าไปอ้างกรรมสิทธิ์ในที่ดินแห่งใหม่จนกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ในอาณานิคมแห่งใหม่ (2) Extractive Colonialism คือการเข้าไปครอบครองดินแดนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการวัตถุดิบที่พบในดินแดนแห่งนั้น โดยผู้ที่เข้าไปล่าอาณานิคมจะเข้าไปกระทำการบีบบังคับ ทำลายหรือผลัดไสขวนพื้นเมืองเดิมเพื่อให้ตนเข้าทรัพยากร (3) Trade Colonialism คือการล่าอาณานิคมที่เน้นไปที่การสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าภายใต้ระบบทุนนิยมซึ่งจะมีอาณานิคมชายขอบ (colonial periphery) ทำหน้าที่ป้อนวัตถุดิบและนำไปผลิตเป็นสินค้า นอกจากนี้การล่าอาณานิคมในลักษณะนี้จะเน้นร่วมการบีบบังคับทางการค้า (4) Transport Colonialism เป็นการล่าอาณานิคมโดยที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการล่าอาณานิคมแต่มุ่งไปที่การขนส่งเป็นหลัก ประกอบอาณานิคมที่ยึดครองทางด้านการขนส่งจะทำหน้าที่ในการป้องกันเส้นทางการค้าและอำนวยความสะดวกทางการค้า อาทิ คลองปานามา (Panama Canal) (5) Imperial Power Colonialism มีวัตถุประสงค์เพื่อขยายผลประโยชน์ของเจ้าอาณานิคม ตัวอย่างการล่าอาณานิคมในลักษณะนี้คือในช่วงการแข่งขันของระหว่างฝรั่งเศสและอังกฤษในอเมริกาเหนือในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และแปซิฟิกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 (6) Not-in-My-Backyard Colonialism คือการที่เจ้าอาณานิคมต้องการพื้นที่ที่กว้างว่างเปล่าสำหรับการกักขังนักโทษหรือทำการทดลองที่เป็นอันตราย ตัวอย่างเช่น อังกฤษใช้ออสเตรเลียเป็นอาณานิคมเรือนจำ สหรัฐอเมริกาใช้หมู่เกาะ

เกาะมาร์แชลล์เป็นพื้นที่สำหรับการทดสอบอาวุธปรมาณู และฝรั่งเศสใช้แอลจีเรียและตูวาโมตัส (Tuamotus) (กลุ่มเกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกทางตอนใต้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส) เป็นสถานที่ทดสอบปรมาณู เป็นต้น (7) Legal Colonialism คือการล่าอาณานิคมผ่านการทูตหรือการใช้กำลังเพื่ออ้างสิทธิ์ผ่านกฎหมายที่เหนือกว่าในดินแดนอื่น ๆ เช่น การที่เจ้าอาณานิคมจัดตั้งศาลนอกอาณาเขต (extraterritorial courts) ภายใต้การดูแลของกงสุล (8) Rogue Colonialism คือการที่ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ เช่น พลเรือน และบริษัทเอกชนสามารถเข้าไปแย่งชิงดินแดนอื่น ๆ โดยมีรัฐเข้าไปปฏิบัติตามเพื่อปกป้องและอ้างกลุ่มผู้เข้าบุกรุกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐตน ตัวอย่างคือ การผนวกเท็กซัส (Texas) ของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1845 และฮาวาย (Hawai'i) ในปี ค.ศ. 1898 (9) Missionary Colonialism คือการที่มิชชันนารีเข้าไปเผยแผ่ความเชื่อซึ่งมีลักษณะคล้ายกับ Rogue Colonialism แต่มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างเนื่องมิชชันนารีที่เข้านั้นต้องการเผยแผ่ความเชื่อให้กับคนพื้นเมือง และสุดท้ายคือ (10) Postcolonial Colonialism คือการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจและการเข้าไปพัวพันเหตุการณ์ต่าง ๆ ในรับอื่นของชาติมหาอำนาจ ตลอดจนการที่เจ้าอาณานิคมได้ทิ้งมรดกบางอย่างเอาไว้เช่น ความนิยมกีฬารักบี้ (rugby) ในกลุ่มประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมของอังกฤษ

นอกจากนี้ คัททียากร ศศิธรามาศ (ม.ป.ป.) ได้แบ่งการล่าอาณานิคมออกเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรกคือ ลัทธิล่าอาณานิคมแบบตั้งถิ่นฐาน (Settler Colonialism) ที่เน้นไปที่การตั้งถิ่นฐานของตนในดินแดนแห่งใหม่และ ลักษณะที่สองคือ ลัทธิล่าอาณานิคมแบบแสวงหาผลประโยชน์ (Exploitation Colonialism) คือการที่เจ้าอาณานิคมเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์นี้ทางด้านต่าง ๆ ในดินแดนอื่นเป็นหลัก อ้างอิงจาก Shoemaker, N. (2015). *A Typology of Colonialism*. [website].

เข้าครอบครองอาณานิคมจะถูกใช้ในหลายวิธี เช่น การจัดตั้งเมืองท่าเพื่อการค้าขายและแลกเปลี่ยนของบริษัทข้ามชาติอย่างบริษัทอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Dutch East India Company)<sup>4</sup> และบริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) การข่มขู่หรือการทูตแบบใช้นาวิกานุภาพ (Gunboat diplomacy) การผนวกดินแดน (annexation) ที่ได้การจัดตั้งเมืองท่าทางการค้าต่าง ๆ หรือการยึดครองในรูปแบบกึ่งอาณานิคมภายใต้การบังคับใช้กฎหมายของตนเหนือรัฐอื่นในสถานะที่เรียกว่า ‘สิทธิสภาพนอกอาณาเขต’ (extraterritoriality) ตลอดจน ‘การทำสงคราม’ คือเครื่องมือสุดท้ายเพื่อเข้าครอบครองดินแดนต่าง ๆ ในยุคแรกของการล่าอาณานิคมมีสาเหตุมาจากการเผยแผ่การสมิทานในพระเจ้าเป็นเจ้า (god) ของตน การสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (gold) ของอาณาจักร และการสร้างความรุ่งโรจน์ (glory) ของอาณาจักรตนเองเหนืออาณาจักรอื่น ๆ ในยุโรป (Osman, J., & McKnight, A., 2020) และเมื่อ

---

Retrieved 2023, November 26 from <https://www.historians.org/research-and-publications/perspectives-on-history/october-2015/a-typology-of-colonialism> และ คัททียากร ศศิธรามาศ. (ม.ป.ป.). *ลัทธิล่าอาณานิคม*. [website]. สืบค้นเมื่อ 26 พฤศจิกายน 2566 จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ลัทธิล่าอาณานิคม>

<sup>4</sup> บริษัทอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Dutch East India Company) มีอีกชื่อในภาษาดัตช์คือ Verenigde Oostindische Compagnie และมีอักษรย่อคือ VOC

เข้าสู่ยุคที่สองของการสร้างระบบอาณานิคมมีสาเหตุเพิ่มเติมจากยุคแรกคือการสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นด้วยการแสวงหาวัตถุดิบทางเศรษฐกิจ (raw materials) เพื่อนำไปใช้เป็นต้นทุนในการผลิตและการสร้างตลาดเชลย (captive market) เพื่อผูกขาดอำนาจทางเศรษฐกิจโดยการใช้อาณานิคมเป็นฐานการผลิตและการบริโภคจากการผลิตสินค้าที่มากและการแสวงหากำไรที่มากเกินไปของยุโรป สาเหตุถัดมาคือ การทวีคูณของการสร้างความรุ่งโรจน์ของรัฐต่าง ๆ ในยุโรปผ่านการพิชิตดินแดนต่าง ๆ (world101, Ed., 2023) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ชาตินิยมอำนาจในยุโรปใช้สงครามเป็นสะพานเพื่อบรรลุต่อความประสงค์ของตน ตัวอย่าง ความประสงค์หรือผลประโยชน์แห่งชาติที่เห็นได้ชัดเจนคือการปกป้องการค้าเสรีฝิ่น ด้วยความประสงค์นี้เอง ชาตินิยมอำนาจในยุโรปอย่าง ‘อังกฤษ’ จึงเลือกที่จะเลือกใช้การทำสงครามฝิ่น (Opium War) กับราชวงศ์ชิงที่เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1839 และจบลงในปี ค.ศ. 1842 ผลที่ได้คืออังกฤษสามารถปกป้องการค้าเสรีฝิ่นได้สำเร็จ พร้อมกันนี้สิ่งมีมาควบคู่กันคือการใช้ ‘รัฐศิลป์’ (statecraft)<sup>5</sup> จากสนธิสัญญาหนานกิง (Treaty of

---

<sup>5</sup> รัฐศิลป์ (statecraft) คือการดำเนินการของรัฐที่กว้างการดำเนินการทางการทูตซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการดำเนินการเชิงยุทธศาสตร์โดยมีเป้าหมาย แนวทางและวิธีการเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ของภาครัฐโดยมีวิธีการเช่น การทูตและการทำสงคราม เป็นต้น กล่าวคือ ทักษะในการดำเนินกิจการของรัฐในการจัดการภายในรัฐและนอก รัฐ อ้างอิงจาก Kaplan, M. A. (1952). An Introduction to the Strategy of Statecraft.

Nanjing) ผ่านการเจรจาต่อรองทางการทูตเพื่อครอบครองดินแดน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการใช้ ‘สงคราม’ และ ‘รัฐศิลป์’ เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ของชาติมหาอำนาจในยุคที่สองของการล่าอาณานิคม การใช้เครื่องมือทั้งสองเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ของรัฐมหาอำนาจไม่ได้จบลงแต่เพียงในแผ่นดินจีนหากแต่ยังพบปรากฏการณ์ดังกล่าวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ พม่า<sup>6</sup> ภายใต้ ‘ราชวงศ์คองบอง’ (หรืออีกชื่อคือ ‘ราชวงศ์อลองพญา’) ที่เริ่มเผชิญกับเครื่องมือทั้งสองครั้งแรกในปี ค.ศ. 1824 และผลที่ได้คือการเข้าครอบครองดินแดนพม่าและสนธิสัญญาอานตะโบ (Treaty of Yandabo) ทั้งนี้ อังกฤษสามารถผนวกดินแดนพม่าได้

---

World Politics, 4(4), 548. <https://doi.org/10.2307/2008966>, Herrera, J. H. (2009). ON PEACE: PEACE AS A MEANS OF STATECRAFT. Strategic Studies Institute, US Army War College. <http://www.jstor.org/stable/resrep11571> และ Britannica Dictionary. (n.d.). Statecraft Definition & Meaning. [website]. Retrieved 2023, November 28 from <https://www.britannica.com/dictionary/statecraft>

<sup>6</sup> สำหรับการเขียนคำว่า ‘พม่า’ และ ‘เมียนมา’ ผู้เขียนจะเลือกใช้คำว่า ‘พม่า’ กับการอธิบายและการวิเคราะห์ในช่วงสมัยการปกครองภายใต้ระบอบกษัตริย์จนถึงสงครามเย็น และคำว่า ‘เมียนมา’ จะถูกนำมาใช้เมื่อเข้าสู่ช่วงการอธิบายและวิเคราะห์หลังสงครามเย็นสิ้นสุด

อย่างสมบูรณ์ในปี ค.ศ. 1885 จากสงครามอังกฤษกับพม่าครั้งที่สาม (Third Anglo-Burmese War)

พร้อมกันนี้เอง การใช้ ‘สงคราม’ และ ‘รัฐศิลป์’ เหนือดินแดนพม่าของอังกฤษได้สร้างผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายในเวลาถัดมาของ ‘พม่า’ ทั้งนี้หลังได้รับเอกราชจากอังกฤษพบว่าพม่าได้กลายเป็นประเทศที่ได้รับสมญานามว่า ‘ฤๅษีแห่งเอเชีย’ เนื่องจากภายใต้การดำเนินการของระบอบทหารที่นำโดยนายพลเนวิน (Ne Win) ได้เลือกดำเนินนโยบายสังคมนิยมในการบริหารกิจการภายในรัฐและนโยบายการโดดเดี่ยวจากสังคมโลก (ศิลปวัฒนธรรม, บก., 2566) ทั้งนี้ นักวิชาการอย่าง *กุลลดา เกษบุยุช มีดี* ได้อรรถาธิบายถึงสาเหตุของการดำเนินนโยบายทั้งสองเนื่องจาก ความเกลียดชังโครงสร้างระบบอาณานิคมและการถูกกดขี่ภายใต้ระบบทุนนิยมโลก เพราะภายใต้ระบบนี้เองได้ผลักดันไล่ไล่ส่งให้ชาวพม่ากลายเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิต อีกทั้งถูกแรงเสริมด้วยพลังทางเศรษฐกิจที่แพร่กระจายทั่วทุกอาณาบริเวณของที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดี (Irrawady Delta) ตัวอย่างที่สะท้อนความลำเค็ญของชาวพม่าภายใต้ระบบทุนนิยมของอังกฤษในขณะนั้นเช่น ชาวนาพม่าต้องเผชิญกับความเสี่ยงสูงของราคาข้าวที่ถูกกำหนดโดยตลาดโลก ระบบสินเชื่อทางการเงินจากโรงสีหรือชาวต่างชาติ อาทิ ชาวจีน ซึ่งชาวนาพม่าต้องใช้ที่ดินทำกินของตนเป็นหลักประกัน และการไร้พ่อค้าคนกลาง (middle man) ที่เป็นชาวพม่า จากปัญหาดังกล่าวทำให้สภาพชีวิตของชาวนาพม่าในขณะนั้นคือการล้มละลายต้องเช่าที่ดินตนทำกิน การใช้จ่ายที่เกินตัวและการไร้ความสามารถในการชำระหนี้ ตลอดจนการแข่งขันทำมาหากินกับชาว

อินเดียจากการที่เจ้าอาณานิคมอย่างอังกฤษนำเข้าแรงงานชาวอินเดียมายังพม่า (กุลลดา เกษบุญชู-มีต, 2549: 102-104) ฉะนั้น จากข้อเสนอของกุลลดาจะพบว่า หนึ่ง การนำพม่าเข้าสู่ระบบทุนนิยมโลกอย่างรวดเร็วและไม่มีความพร้อมที่มากพอทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือชาวพม่า สอง ภายใต้ระบบทุนนิยมโลกที่ยาวนานของพม่าได้นำไปสู่ความรับรู้ (perception) ที่อคติต่อเจ้าอาณานิคมซึ่งจะกลายเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางรัฐศิลป์ของพม่าหลังได้รับอธิปไตย

ในแง่การดำเนินนโยบายต่างประเทศหลังได้รับเอกราช พม่าหรือเมียนมาได้ดำเนินนโยบายในลักษณะนโยบายการโดดเดี่ยว (isolationism) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 จนถึงปี ค.ศ. 2010 (Shang, Po P., 2022: 96) นอกจากการอธิบายของกุลลดา เกษบุญชู มีต แล้ว นักวิชาการอย่าง Po P. Shang ได้บรรยายอธิบายเพิ่มเติมถึงที่มาของนโยบายต่างประเทศไว้ในงานวิจัยที่ชื่อ ‘Myanmar’s Foreign Policy: Shifting Legitimacy, Shifting Strategic Culture’ เผยแพร่ผ่านวารสาร *Journal of Current Southeast Asian Affairs* ในปี ค.ศ. 2022 ถึงที่มาของการดำเนินนโยบายดังกล่าวมาจากเหตุผลสามประการได้แก่ (1) เมียนมาไม่ยอมให้ต่างชาติเข้ามาแทรกแซง (2) เมียนมาดำเนินตามแนวทางการพึ่งพาตนเองอยู่เสมอ และ (3) ธรรมชาติของเมียนมา คือการเป็นอิสระ ซึ่งเหตุผลทั้งสามได้ถูกวิวัฒน์เพิ่มเติมการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเมียนมาที่ว่าด้วยการ ‘independent, active and non-aligned foreign policy’ (‘อิสระ แข็งกรุกและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด’ (แปลเป็นภาษาไทยในมุมมองของผู้เขียน)) (2022: 97)

ปัจจุบัน ตัวแสดงที่เริ่มมีบทบาทมากขึ้นคือ ‘จีน’ ภายใต้การทำรัฐประหารในเมียนมาในปี ค.ศ. 2021 ทางรัฐบาลปักกิ่งได้เริ่มให้ความสำคัญกับรัฐบาลตะมะดอ (Tatmadaw (ในภาษาพม่าคำว่า ตะมะดอ แปลว่า กองทัพพม่า)) (Tower, J., 2023) ตัวอย่างการแสดงจุดยืนของรัฐบาลปักกิ่งต่อรัฐบาลตะมะดอจากรายงานของ *The Diplomat* พาดหัวความว่า ‘China Pledges Support for Myanmar’s Junta, ‘No Matter How the Situation Changes’ ที่เขียนโดย Sebastian Strangio โดยมีใจความว่า รัฐบาลปักกิ่งให้คำมั่นสนับสนุนรัฐบาลทหารของเมียนมาไม่ว่าสถานการณ์จะเปลี่ยนไปอย่างไร การให้ความสำคัญกับเมียนมาในฐานะ ‘neighborly diplomacy’ หรือ ‘neighbourhood diplomacy’ และต้องการกระชับการแลกเปลี่ยนและความร่วมมือที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (deepen exchanges and cooperation) (Strangio, S., 2022)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า มหาอำนาจใหม่อย่างจีนได้ริเริ่มการดำเนินการทางเศรษฐกิจหรือ ‘ภูมิเศรษฐศาสตร์’ ต่อรัฐบาลตะมะดอ แต่อย่างไรก็ตามการใช้สงครามเป็นเครื่องได้ถูกลดบทบาทลงเนื่องจากต้นทุนที่สูงขึ้นของสงคราม แต่สิ่งที่งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาคือ การศึกษาการข้ายึดครองของชาติมหาอำนาจในช่วงยุคล่าอาณานิคมและปัจจุบันต่อพม่าหรือเมียนมาที่จะมีผลต่อการศึกษากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของพม่าหรือเมียนมาตั้งแต่ได้รับเอกราชจนถึงปัจจุบันภายใต้การดำเนินการของรัฐบาลตะมะดอในการจัดวางตัวในประชาคมโลก โดยจะมีหัวข้อดังนี้ 1. สงครามกับรัฐศิลป์ต่อเมียนมาในยุคล่าอาณานิคม เพื่อให้เข้าใจถึงวิธีการที่มหาอำนาจเข้าพิชิตดินแดนพม่าแบบดั้งเดิมของเจ้าอาณานิคม 2. การดำเนินนโยบาย

ต่างประเทศของเมียนมาหลังรัฐประหารปี ค.ศ. 1962 จนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เข้าใจถึงการระบุดัตนของเมียนมาต่อสังคมโลกตั้งแต่ช่วงสงครามเย็นจนถึงปัจจุบันในประชาคมโลก 3. ภูมิเศรษฐศาสตร์ต่อรัฐศิลป์ของเมียนมาในยุคปัจจุบันเพื่อให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนผ่านวิธีการพิชิตของชาติมหาอำนาจในปัจจุบันภายใต้การอธิบายตามลัทธิอาณานิคมใหม่ (Neocolonialism) ที่จะนำไปสู่ และ 4. บทสรุปของการเข้าใจการดำเนินรัฐศิลป์ของเมียนมาในปัจจุบัน

## 1. สงครามกับพม่าในยุคล่าอาณานิคม

หัวข้อนี้ผู้เขียนจะเริ่มจากการอธิบายวิธีการแบบดั้งเดิมในการเข้าพิชิตดินแดนพม่าในยุคล่าอาณานิคมคือ การใช้วิธีการทางสงครามของชาติมหาอำนาจอย่างอังกฤษต่อพม่าโดยส่วนแรกผู้เขียนจะอธิบายตั้งแต่สาเหตุ การปฏิบัติและผลลัพธ์ของสงคราม และส่วนที่สองจะเป็นการวิเคราะห์ลำดับการเปลี่ยนผ่านของสถานะการณ์ โดยผู้เขียนจะแบ่งหัวข้อออกเป็น 2 หัวข้อย่อยได้แก่ 1.1 สาเหตุอันชอบธรรมในการก่อเหตุ การประพตติตกลางภาวะสงคราม และผลลัพธ์ของสงคราม และ 1.2 การวิเคราะห์ สถานการณ์ของสงคราม ดังนี้

### 1.1 สาเหตุอันชอบธรรมในการก่อเหตุ การประพตติกลางภาวะสงคราม และผลลัพธ์ของสงคราม

ในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายถึงสงครามที่ประกอบด้วย สาเหตุอันชอบธรรมในการก่อเหตุ (jus ad bellum) การประพตติตท่ามกลางภาวะสงคราม (jus in bello) ของสงครามของสงครามระหว่างอังกฤษกับพม่า

(โดยการวิเคราะห์จะอยู่ในหัวข้อย่อถัดไป) และส่วนสุดท้ายการที่ผู้เขียนนำเสนอคือ ผลลัพธ์ของสงครามจะเน้นไปที่การอธิบายถึงสนธิสัญญาที่เกิดขึ้นหลังการสิ้นสุดลงของสงคราม ผ่านเอกสาร 2 ฉบับคือ พงศาวดารฝั่งไทยจากเอกสารพงศาวดารพม่า เล่มที่ 5 พ.ศ. 2456 ฉบับกรมหมื่นนราธิป <sup>7</sup> และหนังสือเรื่อง A History of Burma<sup>8</sup> ประกอบกับอาศัย

---

<sup>7</sup> สำหรับ พงศาวดารพม่า เล่มที่ 5 พ.ศ. 2456 ฉบับกรมหมื่นนราธิป <sup>7</sup> เหตุที่ผู้เขียนเลือกมานำเสนอในการวิเคราะห์ในครั้งนี้เพื่อที่ต้องการลดความอคติของสงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าในมุมมองของพม่า ประการที่สองเนื่องจากการจัดทำพงศาวดารฉบับของกรมหมื่นนราธิป <sup>7</sup> มีที่มาจากของข้อมูลจากทางฝั่งพม่าและฝั่งอังกฤษผสมกันจึงทำให้ทราบข้อมูลของฝั่งสองฝ่ายพร้อมกัน และประการสุดท้ายคือเนื้อหาและรายละเอียดของพงศาวดารฉบับของกรมหมื่นนราธิป <sup>7</sup> มีเนื้อหาที่ครอบคลุมและตลอดระยะเวลาที่สงครามระหว่างอังกฤษและพม่าเกิดขึ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับ ‘มหาราชวงศ์พงษาวดารพม่า’ ที่เนื้อหาของพงศาวดารจะจบลงในช่วงปี จ.ศ. 1159 หรือ ค.ศ. 1797 เท่านั้น ซึ่งมีเนื้อหาไม่ครอบคลุมตามระยะเวลาที่ผู้เขียนต้องการศึกษา

<sup>8</sup> สำหรับ หนังสือเรื่อง A History of Burma ของหม่องทินอ่อง ผู้เขียนจะเลือกใช้ในการนำเสนอข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษกับพม่าก่อนการเกิดสงครามและความสัมพันธ์หลังสงครามสิ้นสุดเพื่อที่ต้องการนำเสนอฉากทัศน์ของมุมมองชาวพม่าต่อผลที่ได้จากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น พร้อมกันนี้เอง งานของหม่องทินอ่องยังได้ฉายให้เห็นถึงอารมณ์และความรู้สึกของชาวพม่าหลังการพ่ายแพ้สงครามได้อย่างลึกซึ้งซึ่ง

ข้อมูลจากจดหมายของฝั่งอังกฤษ ตลอดจนงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ สงครามในครั้งนี้นักวิชาการในประเทศไทย อาทิ สุเนตร ชุตินธรานนท์

‘สงคราม คือ นรก’ (war is hell) เป็นสิ่งที่บังคับให้มนุษย์ต้องไป รบ (Walzer, M. 1977: 28) ตามการอธิบายของ J. Toby Reiner ในงาน ที่ชื่อ *New Direction in just-war theory* ได้กล่าวถึงหลักการทฤษฎี สงครามที่เป็นธรรมเนียมดั้งเดิม (traditional just war theory) ในการทำ สงครามต้องอาศัย ‘jus ad bellum’ และ ‘jus in bello’ เพื่อสร้าง ความชอบธรรมอย่างสมเหตุสมผล และมีความเป็นไปได้สูงที่จะชนะ สงคราม ตลอดจนการประกาศสงครามต่อสาธารณชนจะเกิดขึ้นโดย หน่วยงานผู้มีอำนาจ แต่อย่างไรก็ตามการเลือกใช้สงครามจะต้องเป็น ทางเลือกสุดท้าย สำหรับความแตกต่างคือ ‘jus ad bellum’ จะอยู่ภายใต้ ความรับผิดชอบของผู้นำทางการเมืองและผู้นำทางทหาร (Reiner, J. Toby, 2023: 5-6) และสำหรับ Michael Walzer ได้อธิบาย ‘jus ad bellum’ สาเหตุอันชอบธรรมในการก่อสงครามโดยสาเหตุส่วนมากจะอ้าง เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการมีอยู่ของระบอบการปกครองที่ไม่เป็นธรรมและมี โอกาสสูงที่ระบอบดังกล่าวจะสร้างสงครามขึ้น (แต่ในปัจจุบันการทำ สงครามจึงเป็นไปได้ในลักษณะการโจมตีเพิงป้องกันไม่ใช้การเปลี่ยนแปลง

---

จะทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงต้นตอและที่มาของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของพม่า หลังได้รับเอกราชเป็นอย่างดี

สมดุลาอำนาจ) (1977: 8) สำหรับ ‘jus in bello’ เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของทหารทุกคนในสงคราม (2023: 5-6) ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสงครามหรือที่เรียกว่า อนุสัญญาสงคราม (war convention) เพื่อควบคุมการทำสงครามเพื่อสร้างความเป็นธรรม (แม้ในความเป็นจริงในสงครามจะไม่มีความเป็นธรรม) (1977: 44) สำหรับกรณีของการเลือกใช้สงครามของอังกฤษต่อพม่าในสงครามพม่ากับอังกฤษครั้งที่หนึ่ง (First Anglo-Burmese War) สาเหตุของสงครามคือ การขยายตัวของจักรวรรดิพม่าตามแนวชายแดนอินเดียจนทำให้เกิดความกังวลในหมู่เจ้าหน้าที่ของบริติชอินเดีย (British India) เกี่ยวกับภัยคุกคามที่กำลังเกิดขึ้นตามแนวชายแดนส่งผลจนนำไปสู่การเกิดสงคราม (Tatum, S. D., 2021: 56)

หากพิจารณาจากหลักการ ‘jus ad bellum’ อย่างละเอียดทั้งฝ่ายอังกฤษและฝ่ายพม่าโดยผู้เขียนจะเริ่มจากฝ่ายพม่าเป็นลำดับแรกและต่อด้วยฝ่ายของอังกฤษ<sup>9</sup> และตามด้วยการอธิบายถึง ‘jus in bello’ ในเบื้องต้นเมื่อย่อนก่อนการเกิดสงครามระหว่างอังกฤษกับพม่านั้นได้เกิด

---

<sup>9</sup> สำหรับฝ่ายอังกฤษ จริง ๆ แล้วในขณะนั้นคือ บริษัททางการค้าที่ชื่อ East India Company หรือ EIC ทั้งนี้เมื่อบริษัทได้เข้ามามีบทบาทในอินเดียได้กลายสภาพจากหน่วยงานทางการค้าเป็นหน่วยงานที่ปกครองอินเดียอย่างสมบูรณ์เพราะ ต้องการการปกครองที่เอื้ออำนวยต่อการค้าและกองทัพของตน อ้างอิงจาก กุลลดา เกษบุญชู-มิต. (2549). ทุณนิยมอังกฤษกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 19. *ฟ้าเดียวกัน*, 4(4). 94-109.

สงครามระหว่างราชวงศ์คองบองและอาณาจักรอาระกัน (Kingdom of Arakan) ในปี ค.ศ. 1785 ผลของสงครามคือ ราชวงศ์คองบองสามารถเข้าพิชิตอาณาจักรอาระกัน (ยะไข่ (Rakhine)) ได้สำเร็จ ในชัยชนะของพม่าในครั้งนี้ทำให้ทางราชสำนักพม่าอ้างกรรมสิทธิ์ในการปกครองประเทศราชของอาระกันตั้งแต่วันทกของเมืองจิตตะกอง (Chittagong) ถึงแม่น้ำพรหมบุตร (Brahmaputra) ถึงแม้ทางราชสำนักพม่าจะไม่เคยส่งทหารเข้าไปปกครองประเทศราชดังกล่าวก็ตาม (สุนทร ชูตินธรานนท์ และวิมลย์ พงศ์พนิตานนท์, 2564: 95) ในช่วงที่คองบองปกครองอาระกันตลอดระยะเวลาสี่ทศวรรษ (ค.ศ. 1784 ถึง ค.ศ. 1824) ได้ดำเนินการกดขี่อย่างรุนแรงต่อชาวยะไข่เป็นเหตุให้ชาวยะไข่จำนวนมากอพยพไปยังดินแดนยังเขตจิตตะกอง ในบริติชอินเดียเพื่อขอความคุ้มครองในปี ค.ศ. 1799 (Chan, A., 2005: 398-399) จากการเข้าพิชิตอาระกันได้สำเร็จ ในปี ค.ศ. 1822 ราชวงศ์คองบองภายใต้พระมหากษัตริย์องค์ใหม่ (พระเจ้าจักกายแมง แต่ส่วนใหญ่เอกสารภาษาต่างประเทศและเอกสารฝั่งไทยมักนิยมเรียก กษัตริย์พระองค์นี้ว่า ‘พระเจ้าบาญีตอ’ หรือ ‘บะจี้ตอ’ (Bagyidaw)) ได้ขยายขอบเขตชั้นทสิมาไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือบริเวณแคว้นมณีปุระ และแคว้นอัสสัมเป็นเหตุให้ช่วงเวลาดังกล่าวมีผู้อพยพจากแคว้นดินแดนทั้งสองอพยพไปยังดินแดนของอังกฤษ (ทั้งนี้ผู้อพยพไม่ได้มีเพียงแต่ประชาชน หากแต่มีพระญาติวงศ์ของแคว้นทั้งสองอพยพไปยังดินแดนของอังกฤษ) ตาม *เอกสารพงศาวดารพม่า* เล่มที่ 5 พ.ศ. 2456 ฉบับกรมหมื่นนราธิปฯ ได้บรรยายไว้ว่า

“จึงทรงแต่ให้กองทัพพม่า ใ้หม่หาบัณฑู  
ละเป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปหนูนช่วยมหาศีลละวะ ใน  
พ.ศ. 2364 เจ้าผู้ครองเมืองอาซั่มก็พาไชยหนีไป  
แดนอังกฤษที่พระญาติวงศ์อันเป็นคู่ขันคือ พระเจ้า  
บุรันทรสิงค์ นั้นตั้งอยู่แล้ว (กรมหมื่นนราธิป ฯ,  
2456: 383) [เน้นย้ำข้อความโดยผู้เขียน]”

จะเห็นได้ว่า พลเมืองจากแคว้นต่าง ๆ ที่ราชวงศ์คองบองเข้า  
รุกรานได้ลี้ภัยไปยังดินแดนของอังกฤษ นั้นเท่ากับว่าแคว้นต่าง ๆ ต้องการ  
การคุ้มครองจากทางอังกฤษมากขึ้นเช่น แคว้นยะไข่ แคว้นมณีปุระและ  
แคว้นอัสสัม ทั้งนี้ กรมหมื่นนราธิป ฯ ได้บรรยายต่อไปว่า เมื่อเข้าเดือน  
กรกฎาคม พ.ศ. 2365 (ค.ศ. 1822) ทางราชสำนักพม่าได้ส่งคณะทูตไปยัง  
เมืองโกลกาทาชื่อเดิมคือ กัลกัตตา (Calcutta) ด้วยความว่า

“ลกรกฎาคม พ.ศ. 2365 ทูตพม่าได้ไปสู่  
เมืองกัลกัตตาถือศุภะอักษรไปจากแม่ทัพพม่า  
เรียกร้องให้อังกฤษส่งตัวพระเจ้าจันทรกันตะ ช้าง  
อังกฤษไม่ยอมส่ง พม่าพอใจแต่เพียงแผลงฤทธิ์  
ปลายเขตร์แดน แลย้ายยี่หมู่บ้านบางตำบลในแคว้น  
แคว้นอังกฤษปกครอง ณเมืองโคลปุระริปลันตาม  
ชอบใจแล้วก็ถอยกลับ (อาจจะเป็นโจรในหมู่เมื่อง  
นั้นเองปลันซ้ากันเอง อังกฤษหาว่าพม่าปลันก็  
เป็นได้) (กรมหมื่นนราธิป ฯ, 2456: 384) [เน้นย้ำ  
ข้อความโดยผู้เขียน]”

จากการดำเนินการทางการทูตของราชสำนักพม่าได้รับร้องขอเจ้าเมืองที่ลี้ภัยไปยังดินแดนของอังกฤษนั้นไม่สำเร็จ จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจของแม่ทัพพม่าที่ทำได้แต่เพียงไล่เข้าไปปล้นและทำลายหมู่บ้านในดินแดนของอังกฤษ แต่อย่างไรก็ตาม กรมหมื่นนราธิป ฯ ได้ให้ความคิดอีกมุมว่า อาจเป็นการปล้นของคนในหมู่บ้านนั้นเอง ถึงกระนั้นก็ตามทางอังกฤษก็ได้อ้างเหตุการณ์การปล้นดังกล่าวเป็นการกระทำของพม่า เหตุการณ์ความพิพาทของพม่ากับอังกฤษเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเข้าเดือนมกราคมปี พ.ศ. 2367 (ค.ศ. 1824) พม่าได้อ้างการเข้าไปช่วยพระเจ้าโจววินท์จันทระ ในการเข้ารุกรานเมืองกะจาร์ (Cachar district) ด้วยความว่า

“รัฐบาลอังกฤษไม่ยอมให้พม่าเข้าไปเกี่ยวข้องกับเมืองกะจาร์แล้วนั้น ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2366 กองทัพพม่าก็ยกอีกเป็น 2 สาย สาย 1 มาจากเมืองอากซัมแลอีกสาย 1 มาจากเมืองมณีปุระ เข้าไปณเมืองกะจาร์ โดยอ้างว่าช่วยพระเจ้าโจววินท์จันทระให้กลับคืนครองราชสมบัติ ซึ่งรัฐบาลอังกฤษเอาเป็นฐะอยู่แล้ว จึงเกิดต่อยุทธ์กันขึ้นกับกองทัพลัทธิฮังตงอังกฤษข้างพม่า อปราชัย ... ข้างอังกฤษเห็นว่าทหารพม่ามากกว่าผู้ไม่ไหวก็ต้องล่าถอยไป กองทัพพม่าออกทะเลงใจคาดว่าเป็นต่อ ก็ยกไล่ติดตามไปเยอค่ายอังกฤษที่ริมฝั่งแม่น้ำเซอมา (กรมหมื่นนราธิป ฯ, 2456: 384) [เน้นย้ำข้อความและตัดข้อมูลบางส่วนโดยผู้เขียน]”

การเข้ารุกรานเมืองเมืองกะจารี ได้เกิดการปะทะกันระหว่าง กองทัพอังกฤษและพม่า ผลคือทางพม่าเป็นฝ่ายที่มีความได้เปรียบและทาง อังกฤษเป็นฝ่ายที่ต้องล่าถอย นอกจากนี้ ความขัดแย้งระหว่างอังกฤษและ พม่ายังปรากฏอยู่ในพื้นที่บริเวณเกาะที่ชื่อ ‘ฉาปุรี’ (Island of Shapuree หรือ Shahpuriah) ทั้งตั้งอยู่ใกล้กับเมืองจิตตะกอง พื้นที่บริเวณดังกล่าว ถูกอ้างกรรมสิทธิ์ทั้งทางพม่าและทางอังกฤษซึ่งทางพม่าได้ตั้งด่านเก็บภาษี เรือจากชาวอังกฤษ (กรมหมื่นนราธิป ฯ, 2456: 385) พร้อมกันนี้เอง นัก วิชาอย่าง Laurence Kitzan (จากมหาวิทยาลัยที่ชื่อมหาวิทยาลัยซัสแค ตวัน (University of Saskatchewan) ได้เขียนงานวิจัยที่ชื่อ ‘Lord Amherst and The Declaration of war on Burma, 1824’ ได้อธิบาย ความถึงข้อพิพาททางเขตแดนตรงบริเวณเกาะฉาปุรีในลักษณะเดียวกับ กรมหมื่นนราธิป ฯที่ว่า เกาะดังกล่าวถูกอ้างกรรมสิทธิ์ครอบครองโดยพม่า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของข้อพิพาทชายแดนระหว่างอังกฤษและพม่า ทั้งนี้เอง ปัญหาชายแดนดังกล่าวได้กลายเป็นเรื่องที่ทางฝ่ายอังกฤษมีความกังวลเป็น อย่างมาก (Laurence, K., 1975: 125) โดยจะเห็นได้จากที่จอห์น อัดัม (John Adam) (รักษาการตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ฟอร์ตวิลเลียม (เบงกอล) (Governor of the Presidency of Fort William (Bengal)) ได้ ส่ง จดหมายถึงเจ้าหน้าที่ในตำแหน่ง chairman of the border of directors ความว่า

“สถานการณ์ทางการเมืองของเรา (อังกฤษ) ไม่ได้ให้ผลประโยชน์เพียงพอที่จะชักจูงให้ฉันสร้างปัญหาให้คุณด้วยการเป็นตัวแทนพิเศษใด ๆ เมื่อไม่นานมานี้ หัวหน้าพม่าแห่งชายแดนอาระกันได้ขู่ว่าจะยึดเกาะเล็ก ๆ ชื่อฉาปุรีที่ตั้งอยู่ ไม่เข้าใจว่าเขา (พม่า) จะนำภัยคุกคามนี้ไปปฏิบัติ เว้นแต่จะได้รับคำสั่งจากพระราชอำนาจ ซึ่งทำได้เพียงสมมุติว่าพวกเขาเตรียมพร้อมที่จะทำลายพวกเราโดยสิ้นเชิง ซึ่งไม่มีสถานการณ์อื่นใดที่สมเหตุสมผลที่จะคาดเดาได้ อย่างไรก็ตาม พรหมแดนของพวกเขาได้กระทบกระทั่งเราในหลายประเด็นแล้ว และหากมีเหตุขัดแย้งกันก็จะเป็นที่ปรารถนา<sup>10</sup> (I.

---

<sup>10</sup> แปลจากข้อความที่ว่า The State of our political situation offers nothing of sufficient interest to induce me to trouble you with any special representation. The Burmese Chief on the Arracan Frontier has recently threatened to seize upon a small Island named Shahpuriah situated. It do not apprehend that he will put this menace into execution unless so instructed by his Court, which can only be in the supposition of their being prepared to break with us altogether, which no other circumstances afford reason to suppose. Their frontier however now

O. R. Home Miscellaneous, 1823 cited in  
Laurence, K., 1975: 105) [เน้นย้ำข้อความและ  
ตัดข้อมูลบางส่วนโดยผู้เขียน]

จะเห็นได้ว่า ผู้บริหารระดับสูงในขณะนั้นเริ่มรับรู้ได้ถึงภัยคุกคามของพม่าโดยเฉพาะการถูกข่มขู่จากทางกองทัพพม่าในบริเวณแคว้นอาระกันที่ว่าจะเข้ายึดเกาะฉาปรี แต่ทางอังกฤษในขณะนั้นไม่มั่นใจว่าทางกองทัพพม่าจะทำตามคำขู่หรือไม่ขึ้นอยู่กับราชสำนักคองบอง ภายใต้พระราชอำนาจของพระเจ้าบาญีตอ ทั้งนี้ ฝ่ายอังกฤษได้ประเมินสถานการณ์ว่าฝ่ายพม่าพร้อมที่จะทำสงคราม อีกทั้งจอห์น อดัมยังกล่าวต่อไปว่า เขตแดนของพวกเขา (พม่า) ได้กระทบกระทั่งกับเรา (อังกฤษ) ในหลายจุด และทางอังกฤษเองก็ไม่ได้ต้องการที่จะมีความขัดแย้งกับพม่า แต่อย่างไรก็ตามทางราชสำนักพม่าภายใต้พระเจ้าบาญีตอมีต้องการทำสงครามอย่างเต็มรูปแบบการกับอังกฤษโดยมีพระประสงค์ของพระองค์คือ การเข้าครอบครองมณฑลเบงกอล อีกทั้งพระองค์ทรงเชื่อมั่นอย่างหนักแน่นในแผนการรบของพระองค์ได้วางไว้ จากความว่า

---

touches ours on many points, and occasions of quarrel, if there is any disposition, will not be wanted.

“พระเจ้าบาญีตอบพญาทรงเชื้อพระ  
กำลังของพระองค์ไม่มีหวาดหวั่นที่จะต่อรบกับ  
อังกฤษสักน้อย พระองค์ยังมีพระไทยยิ่งขึ้นใน  
แผนพระราชาโชบายนี้ ด้วยมหาบัณฑิตผู้ยอดท  
เยอหยานกราบทูลส่งเสริม ... ก็กราบถวายบังคบ  
ลายกกองทัพสรรพพล 6,000 ออกจากกรุงอังวะใน  
เดือนมกราคม พ.ศ. 2366 ไปรักษาเมืองยะช่าย  
... มหาบัณฑิตได้รับพระราชโองการให้เดินทัพ  
ไปสู่เมืองจัตตะกอง เชื่อใจมาทหมายว่านครแห่ง  
มณฑลบังกะหล่า (คือ เบงกอล) ก็คงจะตีได้  
สมหมาย ... ตระเตรียมการที่จะทำตามพระ  
ราชบรรชาเห็นได้ว่านายพลคงเห็นความ  
ยากลำบากมากกว่าที่ปรากฏเมื่อกำลังกราบทูล  
พระเจ้าแผ่นดินปางเปี่ยมอยู่ด้วยความหวังนั้น  
มาก (กรมหมื่นนราธิป ฯ, 2456: 385) [เน้นย้ำ  
ข้อความและตัดข้อมูลบางส่วนโดยผู้เขียน]”

หากมองในมุมมองอังกฤษได้ทำการตอบโต้ฝ่ายพม่าด้วยการ  
ประกาศสงครามต่อพม่าเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2367 (ค.ศ. 1824)  
เนื่องจากพม่าได้เข้ามาโจมตีพรมแดนของอังกฤษมาเป็นระยะหนึ่งแล้ว โดย  
ที่ผู้นำสูงสุดของข้าหลวงใหญ่พอร์ตวิลเลียม (เบงกอล) คือ ลอร์ดแอม  
เฮอร์สท์ (Lord Amherst) (หรืออีกชื่อคือ William Amherst, 1<sup>st</sup> Earl  
Amherst) ได้เล็งเห็นว่าสงครามเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นและพินิจแล้วว่า พม่า  
เข้ามารุกล้ำดินแดนของอังกฤษ และอังกฤษไม่มีอะไรเหลือแล้วนอกจาก

ต้องไปต่อกับสงคราม (กับพม่า) เท่านั้น ซึ่งทางอังกฤษได้เสนอการหา  
ทางออกสำหรับข้อพิพาทนี้แล้วแต่ถูกทางราชสำนักพม่าปฏิเสธเนื่องจาก  
ลอร์ดแอมเฮอร์สท์มองว่า ‘กษัตริย์พม่า’ เหมือนกับกษัตริย์ตะวันออกอื่น ๆ  
ที่ถือว่าตัวเองเป็นผู้มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก (Laurence, K., 1975:  
105) จากการพูดคุยกับลูกคนที่สองของลอร์ดแอมเฮอร์สท์ความว่า

“พวกเขา (ชาวพม่า) ทำร้าย  
พรมแดนของเรา (อังกฤษ) มาระยะหนึ่งแล้ว  
และคุณ (ลูก) ไม่สามารถเข้าใจภาษาอันหยาบ  
คายที่พวกเขาใช้ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่พวกเขาติดต่อกับ  
เรา กษัตริย์ของพวกเขาก็เหมือนกับกษัตริย์  
ตะวันออกอื่นๆ ถือว่าตัวเองเป็นผู้มีอำนาจที่  
ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก และในขณะที่เขาปฏิเสธ  
ข้อเสนอทั้งหมดของเราที่จะจัดการเรื่องต่าง ๆ  
อย่างเป็นกันเอง และจนตอนนี้ได้ก้าวไปไกลถึง  
การบุกรุกดินแดนของเรา เราก็ไม่มีอะไรเหลือ  
แล้วนอกจากต้องไป สงครามอย่างจริงจัง<sup>11</sup> (I. O.

---

<sup>11</sup> แปลจากข้อความที่ว่า They (the Burmese) have been for some time molesting our frontier, and you cannot conceive the insolent language which they use whenever they hold communication with us. Their Sovereign like all Eastern Kings, consider himself the greatest potentate

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์  
ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566) | 49

L. Amherst Papers, 1824 cited in Laurence,  
K., 1975: 125) [เน้นย้ำข้อความและตัดข้อมูล  
บางส่วนโดยผู้เขียน”

สำหรับแผนยุทธโบายของอังกฤษคือ การประกาศสงครามในครั้งนี้เป็นการทำสงครามแต่เพียงสมควรเท่านั้น เนื่องจากเข้ายึดกรุงอัมสเตอร์ดัมเป็นเรื่องที่ยากลำบาก สิ่งที่สำคัญที่สุดในการทำสงครามครั้งนี้คือ **รัฐบาลอังกฤษจึงตั้งใจเพียงแต่ขับไล่พม่าไปจากมาตร้ออกไปให้พ้นเมืองอัสสัม เมืองกะจาร์ และเมืองมณีปุระ ไม่รุกรานเกินเขตแดนที่อังกฤษจงเข้าไป** (กรมหมื่นนราธิป ฯ, 2456: 387) [เน้นย้ำข้อความโดยผู้เขียน] ดังนั้นเหตุที่อังกฤษต้องทำสงครามกับพม่าเพราะ พม่าเป็นเพื่อนบ้านที่ภัยคุกคามและบุกรุกเข้าครอบครองแคว้นอัสสัม แคว้นมณีปุระและเมืองกะจาร์ซึ่งอังกฤษอ้างกรรมสิทธิ์ในการครอบครองดินแดนนั้นไว้ก่อนหน้าแล้ว อีกทั้งพลเมืองในจิตตะกองต้องได้รับผลกระทบจากการหลั่งภัยของชาวยะไข่ที่มารวมตัวกันต่อต้านพม่าในดินแดนของอังกฤษ (2456: 387)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ‘jus ad bellum’ ของฝ่ายพม่าคือ การต้องการขยายเขตแดนเข้าไปยังภูมิภาคตะวันตกเฉียงเหนืออันได้แก่ แคว้น

---

on earth, and as he has peremptorily rejection all our offer to arrange matter amiably, and has gone so far as to invade our territory, we have nothing left for it but to go to war in earnest.

อาระกัน แคว้นอัสสัม และแคว้นมณีปุระ ตามการมองกระบวนทัศน์อำนาจราชันย์อุษาคเนย์ในโลกการเมืองแบบมณฑล (mandala) ของพม่าและอาณาจักรต่าง ๆ ในอุษาคเนย์ที่มีมาแต่ดั้งเดิมซึ่งความเชื่อในโลกการเมืองแบบมณฑลได้ปรากฏในอรรถาธิบายของนักประวัติศาสตร์ชาวพม่าในงานที่ชื่อ *A History of Burma* ได้ระบุว่า เหตุผลที่ต้องเข้าตีเมืองมณีปุระเนื่องจาก เจ้าเมืองมณีปุระเริ่มหันไปพึ่งพิงอำนาจจากอังกฤษด้วยการไม่ส่งบรรณาการไปถวายราชสำนักคองบองตามประเพณี จึงทำให้พระเจ้าบะญีต้องแสดงพระราชอำนาจต่อมณีปุระก่อนที่อังกฤษจะเข้าแทรกแซง (Maung Htin Aung, 1967: 211) พร้อมกันนี้เองทางราชสำนักพม่าก็อำนาจกรรมสิทธิ์ในการครอบครองอาณาบริเวณที่ทับซ้อนกับอังกฤษโดยทางเจ้าเมืองรามาร (the Raja of Ramarce) ได้ส่งจดหมายขูไปยังข้าหลวงอังกฤษความตอนหนึ่งว่า แต่โดยพื้นเพก็เป็นของข้า ขอบขัณฑสีมาของผู้ครองอาระกัน ซึ่งบัดนี้ได้ตกเป็นสมบัติของเจ้าเหนือหัวเรา (กษัตริย์พม่า) ... บริษัทพึงควรส่งมอบเหล่าเมืองขึ้นและทรัพย์สินศฤงคารที่เก็บรวบรวมไว้ให้องค์เหนือหัว (Harvey, G. E., 1967: 239-240 อ้างอิงใน สุเนตร ชุตินธรานนท์ และวิมลย์ พงศ์พนิตานนท์, 2564: 95) [เน้นย้ำข้อความและตัดตอนข้อมูลบางส่วนโดยผู้เขียน] และตามที่ ลอร์ดแอมเฮอร์สท์ได้อธิบายไปแล้วว่า **Their Sovereign like all Eastern Kings, consider himself the greatest potentate on earth** (I. O. L. Amherst Papers, 1824 cited in Laurence, K., 1975: 125) [เน้นย้ำข้อความโดยผู้เขียน] กล่าวคือ กษัตริย์ของพวกเขา (พม่า) ก็เหมือนกับกษัตริย์ตะวันออกอื่น ๆ ถือว่าตนเองเป็นผู้มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

ในโลก ดังนั้น การขยายพระราชอำนาจครั้งนี้จึงเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้น (หากแต่การขยายพระราชอำนาจในโลกการเมืองแบบมณฑลได้เข้าปะทะกับการขยายอำนาจแบบตะวันตกจึงก่อให้เกิดความตึงเครียดที่เริ่มสะสมเป็นเวลานานระหว่างกัน) เพื่อให้กษัตริย์พม่าเข้าใจถึงความจำเป็นพระมหากษัตริย์ราชตามความเชื่อ กษัตริย์พม่าจำเป็นต้องมีพระราชอำนาจยิ่งใหญ่ผ่านการครอบครองแคว้นทั้งสาม แต่สิ่งที่พระองค์ต้องเผชิญคือการสร้างพระราชอำนาจที่มั่นคงเหนือภูมิภาคดังกล่าว ดังนั้น พม่าจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำสงครามกับอังกฤษเนื่องจาก อังกฤษได้อำงกรมสิทธิในการครอบครองดินแดนที่ซ้อนทับกันกับพม่า อีกทั้งยังให้การสนับสนุนและคุ้มครองกบฏจากทั้งสามแคว้นในดินแดนของอังกฤษ

สำหรับ ‘*jus ad bellum*’ ของฝ่ายอังกฤษคือ ความหวาดกลัวภัยคุกคามของพม่าที่มีต่อชายแดนของตนที่ติดกับบริติชอินเดียนเป็นระยะเวลานาน (ซึ่งทางฝั่งอังกฤษก็เป็นอำงกรมสิทธิเหนือเขตแดนที่ทับซ้อนกับราชสำนักพม่าด้วยเช่นเดียวกัน) และพม่าพร้อมที่จะรบกันอย่างแตกหักซึ่งสังเกตได้จากความเห็นของ John Adam ผู้รักษาการตำแหน่งข้าหลวงปกครองเบงกอลว่า **their being prepared to break with us altogether** (I. O. R. Home Miscellaneous, 1823 cited in Laurence, K., 1975: 105) [เน้นย้ำข้อความโดยผู้เขียน] ความหมายคือ พม่าพร้อมที่จะแตกหัก (สงคราม) กับอังกฤษ อีกทั้งผู้ที่มารับตำแหน่งต่อจากจอห์นอดัม คือลอร์ดแอมเฮิร์สต์ มองว่า **They (the Burmese) have been for some time molesting our frontier** (I. O. L. Amherst Papers, 1824 cited in Laurence, K., 1975: 125) [เน้นย้ำข้อความโดยผู้เขียน]

แปลได้ว่าพวกเขา (ชาวพม่า) ทำร้ายชายแดนของเรา (อังกฤษ) มาระยะหนึ่งแล้ว ที่ทำให้ทราบว่า พม่าเป็นภัยคุกคามที่เข้ารุกรานอังกฤษมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว และความต้องการการคุ้มครองและการสนับสนุนจากอังกฤษของแคว้นทั้งสาม ดังนั้นสงครามระหว่างอังกฤษและพม่าครั้งแรกจึงเกิดขึ้น ทั้งนี้ ‘jus ad bellum’ ที่ขัดแย้งกันระหว่างอังกฤษและพม่าจะถูกวิเคราะห์ในหัวข้อย่อยส่วนถัดไป

เมื่อสงครามหลักการที่ตามมาทันทีหลังประกาศสงครามคือ ‘jus in bello’ โดยผู้เขียนจะอธิบายวิธีการทำสงครามผ่านเป้าหมายการทำสงครามของฝ่ายพม่าและฝ่ายอังกฤษ โดยในฝ่ายของพม่านั้นความต้องการสูงสุดตาม ‘jus in bello’ คือ การเข้าครอบครองมณฑลเบงกอลผ่านการโจมตีที่เมืองจิตตะกองตามที่กรมหมื่นนราธิป ฯ อรรถาธิบายความไว้ว่า

“พระองค์ยังมีพระไทยยิ่งขึ้นในแผนพระ  
ราโชบายนี้ ด้วยมหาบัณฑิตผู้ยอดตเหยอทยาน  
กราบทูลส่งเสริม เมื่อเดินขบวนทหารในกองทัพ  
ของตนที่ฝึกวิญญูท์ ชำนาญถวายเป็นแล้ว ก็กราบ  
ถวายบังคมลายกกองทัพสรรพพล 6,000 ออกจาก  
กรุงอังวะในเดือนมกราคม พ.ศ. 2366 ไปรักษา  
ราชการเมืองยะซาย ทหารในกองทัพนี้โดยมากเป็น  
คนเกณฑ์มาจากมณฑลทิพเยนฤตะพิน ซึ่งเชื่อ  
ว่ากันว่าเปนลูกหมู่ทหารสามัญล่ำสันแข็งแรงอย่าง  
ดีที่สุดในพระราชอาณาจักรพม่า มหาบัณฑิตรับ  
พระราชของโองการให้เดทัพสุเมืองจิตตะกอง เชื้อ

ใจมาทหมายว่านครแห่งมณฑลบั๊กกะหล่า (คือ  
เบงกอล) ก็คงจะตีได้สมหมาย (กรมหมื่นนราธิป  
ฯ, 2456: 385) [เน้นย้ำข้อความและตัดข้อมูล  
บางส่วนโดยผู้เขียน]

ขณะที่ฝ่ายอังกฤษ ‘jus in bello’ คือต้องการที่จะยับยั้งการเข้า  
มามีอิทธิพลของพม่าตามบริเวณชายแดนและสิ่งสำคัญที่สุดของสงคราม  
ครั้งนี้ในฝ่ายของอังกฤษคือ การทำลายอำนาจของราชสำนักพม่าในแคว้น  
อาระกัน แคว้นอัสสัมและแคว้นมณีปุระทั้งหมดตามแนวบริเวณชายแดน  
อังกฤษกับพม่า โดยในช่วงแรกทัพของอังกฤษเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบตามการ  
อธิบายของกรมหมื่นนราธิป ฯ ที่ว่า

“ทหารกองนี้เดิมของอังกฤษ **ตีนตาขาว**  
**ประมาณพลถึง 8,000** แต่ครั้นภายหลังทราบว่าจะไม่  
มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนที่คาดเดิม ทหารพม่ายก  
ข้ามแม่น้ำนาฟเดินตรงมาบ้านรามู กองทัพอังกฤษ  
ที่ตั้งอยู่นั้น กับตันโนคอน รายทหารราบรบ  
เมืองเบงกอลที่ 40 เป็นแม่ทัพ มีทหารแขกที่ฝึก  
หัดแล้ว 350 คน กองโปลิศแลพลเกณฑ์พวกยะช่า  
ยมราอาไศรยบรรจบเข้าด้วยอีก 650 คน **พลพม่า**  
**ก็ยกเข้าโจมตีทัพอังกฤษแตกพ่ายหนีไปจากค่าย**  
**เสียชีวิตทหารมาก ในวันที่ 17 เดือน พฤศจิกายน**  
**พ.ศ. 2367** (กรมหมื่นนราธิป ฯ, 2456: 387) [เน้น  
ย้ำข้อความโดยผู้เขียน]

แม้ในช่วงแรกฝ่ายอังกฤษจะเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบเนื่องจากฝ่ายอังกฤษนำกองทัพไว้เพียงชั่วคราวตามพรมแดนเท่านั้น (ซัดตาทัพ) หากแต่สมรรถนะที่อังกฤษสู้รบจริง ๆ คือ เวิ้งแม่น้ำในแม่น้ำอิระวดี ซึ่งทางอังกฤษมองว่าหากต้องการจะชนะเหนือพม่าต้องทำสงครามผ่านการยึดเมืองย่างกุ้ง โดยทางฝ่ายอังกฤษได้ใช้จำนวนพลทหาร 11,500 คน และเรือรบจำนวน 40 ลำ โดยมีเซอร์อาร์ชิวาลด์ แคมป์เบลล์ (Sir Archibald Campbell) เป็นแม่ทัพใหญ่ ตามรจนาของกรมหมื่นนราธิป ๆ ที่ว่า

“และจะรักษาเมืองจิตตะกองมิให้พม่าเข้ายายีได้อีก โดยตั้งกองทัพซัดตาทัพไว้พรมแดน ตั้วราวีแท้ที่จะกตคอบังคับรัฐบาลพม่าให้ทำตามอังกฤษขึ้นสู้สิ่งนั้น จะทำสงครามอีกาคนหนึ่งต่างหากในเวิ้งแม่น้ำอิระวดี แต่ต้องตีเอาเมืองย่างกุ้งอันเป็นท่าทะเลที่สำคัญไว้เสียให้อยู่ในเงื้อมมือก่อนการที่จะให้ลุ่มยุทธโนบายนี้ อังกฤษจึงชุมชนนุमतหารณเมืองมตราส แลเมืองกัลกัตตาลงเรือกำปั่นสำหรับบรรทุก 40 ลำ ... ทหารที่ยกมาจาก 2 หัวเมืองใหญ่นั้นรวมเปนจำนวนพล 11,500 คน เยนอราลเซออาซิบบอลด์แคมป์เบลเป็นแม่ทัพใหญ่ กองทัพเรือทั้งขบวนก็แล่นตรงมาท่าเมืองย่างกุ้ง และแบ่งกองร้อยไปยึดเกาะเจฑูบา แลเกาะเนเรสไว้ (กรมหมื่นนราธิป ๆ, 2456: 387-388) [เน้นย้ำข้อความและตัดข้อมูลบางส่วนโดยผู้เขียน]”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ทางอังกฤษไม่ได้ต้องการทำสงครามทางบก หากแต่ต้องการทำสงครามทางเรือ อีกทั้งทางการอังกฤษไม่ได้ต้องการรับศึกกองทัพพม่าที่บริเวณเมืองจัตตะกองจากการรณนาของกรมหมื่นนราธิปฯ ความว่า จะรักษาเมืองจัตตะกองมิให้พม่าเข้ามายึดอีก โดยตั้งกองทัพ **ขัดตาทัพไว้พรหมแดน** [เน้นข้อความโดยผู้เขียน] หากแต่เลือกเปิดสมรภูมิรบใหม่โดยที่ทางพม่าไม่รู้ตัว และสิ่งที่ฝ่ายพม่าทำได้นือนำคนออกจากเมืองอย่างกึ่ง ตามความที่อธิบายว่า อยู่ ๆ ก็กรูเข้ามาโดยไม่ทันรู้ตัว สิ่งทีรหุ่่น (แม่ทัพเรือ) จะทำได้ก็แค่แต่ตอนพลเมืองทั้งสิ้นทิ้งเมืองหนีไปเสียให้พัน (กรมหมื่นนราธิป ฯ, 2456: 388) [เน้นข้อความโดยผู้เขียน] อนึ่งจากการทำสงครามดังกล่าวได้สิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของอังกฤษจนนำไปสู่การลงนามในสนธิสัญญา ทั้งนี้ ในส่วนต่อไปนี้จะเป็นการอธิบายถึงการใ้ ‘รัฐศิลป์’ ของอังกฤษผ่านการเจรจาทางการทูตโดยผู้เขียนเลือกที่จะอธิบายผ่านการใกล้เคียงระหว่างกันก่อนสงคราม (ซึ่งผู้เขียนจะอธิบายจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนและหลัง) และอธิบายผลลัพธ์ทางการทูตหลังสงครามได้สิ้นสุดลงผ่าน ‘สนธิสัญญารานตะโบ’ (Treaty of Yandabo)

การทูตครั้งสำคัญก่อนการเกิดสงครามครั้งแรกระหว่างอังกฤษกับพม่าได้เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1795 เซอร์จอห์น ชอร์ (Sir John Shore หรือ John Shore, 1<sup>st</sup> Baron Teignmouth ซึ่งในขณะดำรงตำแหน่งข้าหลวงพอร์ตวิลเลียม (เบงกอล) ได้แต่งตั้งไมเคิล ซิมส์ (Michael Symes) ไปทำหน้าที่รื้อฟื้นความสัมพันธ์ทางการทูต ด้วยการนำคณะทูตอังกฤษทั้งคณะเจรจากราชสำนักพม่าภายใต้พระเจ้าปดุงโดยมีสาระสำคัญคือ (1) ให้ทูลกล่าวโน้มน้าวให้พระเจ้าปดุงปิดท่าไม่รับเรือสินค้าจากฝรั่งเศสไม่ให้เข้ามา

ในอังกษประเทศ (2) ลงนามในสนธิสัญญาการค้า และ (3) สร้างความเข้าใจ  
ต่อกันเพื่อลดปัญหาพรมแดนระหว่างอังกษกับพม่า

สำหรับการเจรจาแม้จะไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะ  
พม่ายินยอมให้อังกษส่งผู้แทนจากบริษัทอินเดียตะวันออกมาประจำที่  
เมืองย่างกุ้ง กรณีของฝรั่งเศสในตอนนั้น ไมเคิล ซิมส์ ได้ประเมินแล้วว่า  
ราชสำนักคองบองไม่ได้ฝักใฝ่ฝรั่งเศส และเรื่องสุดท้ายคือ กรณีข้อพิพาท  
ดินแดน ซึ่งทางพม่าเรียกร้องให้ทางอังกษส่งตัวผู้ลี้ภัยชาวยะไซที่สร้าง  
ความเดือดร้อนให้พม่าซึ่งทางคณะทูตในเวลานั้นได้ตอบตกลงและยินดีที่จะ  
ส่งตัวผู้ลี้ภัยทำให้การเจรจาเป็นไปอย่างราบรื่น (Muang Htin Aung, 1967:  
202-203) แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเข้าสู่ปี ค.ศ. 1799 ได้เกิดกบฏยะไซใน  
แคว้นอาระกันขึ้นจึงนำไปสู่การปะทะกันระหว่างกบฏกับกองทัพพม่าแล้ว  
รุกล้ำเข้ามาในเขตแดนที่อังกษอ้างกรรมสิทธิ์ จึงนำกองทหารอังกษ  
ขัดขวางทำให้ทหารอังกษเสียชีวิต จากเหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความโกรธ  
เคืองกับฝ่ายอังกษจึงทำให้อังกษไม่ส่งตัวกบฏให้ทางพม่า ทั้งนี้ ข้าหลวง  
ใหญ่ในตำแหน่งข้าหลวงฟอร์ตวิลเลียม (เบงกอล) ในตอนนั้นคือ ลอร์ด  
เวลส์ลีย์ (Lord Wellesley) ได้มีความความต้องการที่จะครอบครองแคว้น  
ยะไซ แต่อย่างไรก็ตามสงครามในตอนนั้นยังคงไม่เกิดขึ้นเนื่องจากอังกษ  
ติดพันสงครามในภาคพื้นของทวีปยุโรป (1967: 204)

ความสัมพันธ์ระหว่างอังกษกับพม่าเริ่มเลวร้ายมากขึ้นเมื่อเข้าสู่ปี  
ค.ศ. 1811 ได้เกิดกบฏครั้งใหญ่เกิดขึ้นอีกครั้งในแคว้นอาระกัน ทั้งนี้ ทาง  
อังกษได้ส่งคณะทูตที่นำโดยจอห์น แคนนิง (John Canning) ไปเจรจากับ  
พม่าถึงสถานการณ์การก่อกบฏในยะไซว่า ทางอังกษไม่ได้ให้การ

สนับสนุนแต่อย่างใด เมื่อเหตุการณ์การก่อกบฏในยะไข่ได้สงบลง ทางพม่าเรียกร้องให้ส่งหัวหน้ากลุ่มกบฏแต่ทางอังกฤษนั้นไม่สามารถนำตัวหัวหน้ากลุ่มกบฏมามอบตัวให้ทางพม่าได้เป็นเหตุให้พระเจ้าปดุงสั่งขับไล่คณะทูตอังกฤษออกจากพม่าและตัดความสัมพันธ์กับอังกฤษในที่สุด (1967: 206-207) ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษกับพม่าได้สิ้นสุดลงเมื่อเข้าสู่ในช่วงต้นของทศวรรษ 1820 ปัญหาข้อพิพาทดินแดนและปัญหากลุ่มกบฏไม่ได้ถูกแก้ไขตลอดระยะเวลาเกือบทศวรรษ จากการสำรวจของผู้เขียนพบว่า ทางพม่าหันมาคุยกับอังกฤษอีกครั้งผ่านการส่งคณะทูตไปยังเมืองกัลกัตตาในปี ค.ศ. 1822 เพื่อขอตัวพระเจ้าจันทรกันตะแต่ทางอังกฤษนั้นไม่ส่งตัวให้จนไปสู่ความไม่พอใจของทหารพม่า (กรมหมื่นนราธิป ฯ, 2456: 384) และหลังจากนั้นอีกไม่นานสงครามระหว่างอังกฤษกับพม่าก็ได้เกิดขึ้น ส่งผลเป็นที่ประจักษ์คือ อังกฤษเป็นฝ่ายที่ชนะในสงครามครั้งนี้ ทำให้รัฐศิลป์ด้านสงครามกลายเป็นรัฐศิลป์ทางการระหว่างประเทศอีกครั้ง จากการลงนามใน ‘สนธิสัญญารานตะโบ’ ที่ครั้งนี้แตกต่างออกไปการเจรจาครั้งก่อนหน้า

หม่องทินอ่อง (Muang Htin Aung)<sup>12</sup> ได้สรุปเนื้อหาสำคัญของสนธิสัญญารานตะโบไว้ว่า ประการแรก กษัตริย์พม่าต้องยอมมอบ

---

<sup>12</sup> หม่องทินอ่อง (Muang Htin Aung) คือ ปุชนิยมบุคคลทางด้านประวัติศาสตร์ชาตินิยมคนสำคัญของพม่า โดยที่ท่านคือ ‘อธิการบดี’ ชาวพม่าคนแรกของมหาวิทยาลัยย่างกุ้งและยังเป็นชาวพม่าคนแรกที่ได้รับตำแหน่ง ‘ศาสตราจารย์’

กรรมสิทธิ์ในการปกครอง อาระกัน ตะนาวศรี (Tenasserim) และ อัสสัม (Assam) ประการที่สองคือ พม่าต้องยอมรับว่า มณีปุระ กะจารี และจันท์เตีย (Jaintia) คือเขตแดนของอังกฤษ ประการที่สามคือ พม่าต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่อังกฤษในมูลค่า 1 ล้านปอนด์สเตอร์ลิง (pounds sterling) โดยแบ่งจ่ายเป็นสี่งวดและเมื่อจากงวดที่สองแล้ว อังกฤษจะถอนทัพออกจากกรุงย่างกุ้ง ประการที่สี่คือ พม่าต้องอนุญาตให้มีผู้แทนอังกฤษที่กรุงอังวะและอังกฤษต้องยอมรับผู้แทนพม่าที่เมืองกัลกัตตา และประการสุดท้ายคือ บริษัทอินเดียตะวันออกและกษัตริย์พม่าจะลงนามในสนธิสัญญาทางการค้าเมื่อเวลาอันสมควร (1967: 214) แต่อย่างไรก็ตามราชสำนักพม่าได้มีความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามสนธิสัญญารานตะโบ โดยนักวิชาการอย่าง สุเนตร ชุตินธรานนท์ได้อธิบายถึงที่มาของการหลีกเลี่ยงสนธิสัญญาของพม่าเนื่องจาก ราชสำนักพม่ามีมุมมองที่แตกต่างจากอังกฤษ สาเหตุมาจากชนบการปกครองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่มีคตินการทำสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร อีกทั้งกฎหมายมีที่มาจากพระบรมราชโองการของกษัตริย์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามพระราชประสงค์ ทำให้ถึงแม้จะมีการลงนามแต่พม่าพยายามขัดขืนเพราะ พระราชประสงค์ของพระเจ้าบะอูต้องการเปลี่ยนพระราชหฤทัย แต่ทางอังกฤษมองว่าสนธิสัญญาเป็นที่ราชสำนักพม่าต้องปฏิบัติตามและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ อีกทั้งเมื่อพม่าผลัดแผ่นดินก็พบว่ากษัตริย์องค์ใหม่ของพม่าพยายามที่จะไม่รู้การทำสนธิสัญญาที่เกิดขึ้นในราชกาลก่อนหน้า (สุเนตร ชุตินธรานนท์ และวิ กัลย์ พงศ์พินิตานนท์, 2564: 102-103)

เมื่อสงครามได้สิ้นสุดลงการเจรจาทางการค้าเกิดขึ้นทันทีทันใดแม้ในเอกสารจะเขียนว่าลงนามในสนธิสัญญาทางการค้าเมื่อเวลาอันสมควรเนื่องจากในเดือนกันยายนปีเดียวกันนั้น (ค.ศ. 1826) จอห์น ครอว์ -เฟิร์ด (John Crawford) ผู้นำคณะทูตเจรจาการค้าระหว่างอังกฤษและพม่าโดยสนธิสัญญาการค้าฉบับนี้มีสาระใจความสำคัญคือ ประการแรกกษัตริย์พม่าต้องอนุญาตให้พ่อค้าวาณิชย์ชาวอังกฤษและบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษและพ่อค้าวาณิชย์ชาวพม่าสามารถค้าขายได้อย่างเสรีต่อกัน ประการที่สอง กษัตริย์พม่าต้องวางอัตราภาษีท่าเรือและเรียกเก็บเรือตามอัตราน้ำหนักเรือ และประการสุดท้ายคือ กษัตริย์พม่าต้องอนุญาตและให้ความช่วยเหลือแก่เรือของอังกฤษในยามฉุกเฉิน และทางอังกฤษจะเสียค่าธรรมเนียมและค่าภาษีอื่น ๆ ให้ (1967: 218) ทั้งนี้ หม่อมทินอ่องได้อธิบายต่อไปว่าการลงนามในสนธิสัญญาการค้าในครั้งนี้ภายใต้การนำของครอว์เฟิร์ดได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ริเริ่มการรณรงค์หมิ่นประมาทและการใส่ร้ายต่อชาวพม่า<sup>13</sup>ที่จะนำไปสู่สงครามอังกฤษและพม่าครั้งที่สอง (Second Anglo-Burmese War) (1967: 218)

ภายหลังจากที่พระเจ้าบาญิตอได้ยอมจำนนต่ออำนาจของชาติมหาอำนาจตะวันตกจึงนำไปสู่การลงนามในครั้งนี้เป็นเสมือนการชะลอ

---

<sup>13</sup> ประโยคที่ว่า “ริเริ่มการรณรงค์หมิ่นประมาทและการใส่ร้ายต่อชาวพม่า” หม่อมทินอ่องได้ใช้ข้อความที่ว่า “Crawford must be given credit as the innovator of the campaign of defamation and calumny against the Burmese.”

การพิชิตอังกะประเทศของประเทศที่เปิดโอกาสให้พม่าได้มีอิสระกว่าทศวรรษ กล่าวคือ พม่าหลังการพ่ายแพ้ในครั้งนี้เป็นเพียงการเริ่มต้นของการเข้าครอบครองพม่าเท่านั้น เนื่องจากในมุมมองของอังกฤษมองว่าพม่าไม่ใช่ใช้การพ่ายแพ้ให้เป็นบทเรียนและนำไปแก้ไขปัญหาแต่ในทางตรงกันข้าม สิ่งที่ราชสำนักพม่าได้ในการทำสงครามครั้งนี้คือความดี้อริ้นและการปิดกั้นตัวเองจากโลกภายนอกมากยิ่งขึ้น (สุเนตร ชุตินธรานนท์ และวิมลย์ พงศ์พนิตานนท์, 2564: 107) จึงนำไปสู่สิ่งที่พม่าต้องเจอต่อไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ สงครามอังกฤษและพม่าครั้งที่สองในปี ค.ศ. 1852 ถึงต้นปี ค.ศ. 1853 ผลลัพธ์คือ การผนวกพม่าตอนล่างของแม่น้ำอิระวดีได้สำเร็จ (ซึ่งนับรวมเมืองที่สำคัญคือ เมืองย่างกุ้ง และทำให้พม่าไม่มีทางออกสู่ทะเล) และสงครามครั้งสุดท้ายคือ การสงครามอังกฤษและพม่าครั้งที่สาม (Third Anglo-Burmese War) ในปี ค.ศ. 1885 ผลลัพธ์ในครั้งนี้คือ การล่มสลายของปกครองพม่าภายใต้ราชวงศ์คองบองสู่การการปกครองพม่าภายใต้ระบอบอาณานิคมของอังกฤษอย่างสมบูรณ์

สรุปในส่วนนี้จะเห็นได้ว่า การทำสงครามครั้งแรกระหว่างอังกฤษและพม่าได้เกิดการขัดแย้งของสาเหตุอันชอบธรรมในการก่อเหตุ (jus ad bellum) (ซึ่งจะอธิบายอย่างเป็นรูปธรรมในหัวข้อถัดไป) ซึ่งได้นำไปสู่การทำสงครามระหว่างทั้งของสองรัฐที่ผลลัพธ์คือ การพ่ายแพ้สงครามของฝ่ายพม่าที่ต้องยอมลงนามสนธิสัญญารานตะโบและสนธิสัญญาทางการค้าที่สะท้อนถึง *หนึ่ง* การเข้ามาของระบบการค้าและการทูตของอังกฤษในพม่า และ *สอง* การเสียเขตแดนบริเวณที่ติดกับอังกฤษและดินแดนในบางส่วนที่จะมีผลต่อการค้าของอังกฤษในอนาคต อาทิ ตะนาวศรี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า

ตอนนี้อังกฤษที่เริ่มต้นเข้ามาผนวกในดินแดนบางส่วนของพม่าและ  
ท้ายที่สุดหลังสงครามอังกฤษและพม่าครั้งสุดท้ายสิ้นสุด อังกฤษจึงสามารถ  
ผนวกเขตแดนของพม่าทั้งหมดได้อย่างสมบูรณ์ผ่านวิธีการคือ การทำ  
สงครามเพื่อเข้าครอบครองพม่า

## 1.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ของสงคราม

ในส่วนของการวิเคราะห์ผู้เขียนจะนำเสนอโดยแบ่งลำดับการ  
เปลี่ยนผ่านของสถานการณ์ของสงครามผู้เขียนจะแบ่งเนื้อหาการวิเคราะห์  
ออกเป็น 3 ช่วงเวลาคือ (1) รัฐศิลป์ก่อนเกิดสงคราม (2) สภาวะสงคราม  
และ (3) รัฐศิลป์เมื่อสงครามสิ้นสุด โดยมีตัวแสดงคือ อังกฤษที่ในขณะนั้น  
คือบริติชอินเดียนภายใต้การบริหารจัดการโดยบริษัทอินเดียตะวันออก และ  
พม่าภายใต้การปกครองของราชวงศ์คองบอง

**ช่วงแรก** คือ รัฐศิลป์ก่อนเกิดสงคราม ในฝ่ายของอังกฤษได้เริ่ม  
ดำเนินการทางการทูตคือ ในปี ค.ศ. 1795 ไมเคิล ซิมส์นำคณะทูตรี้อฟื้น  
ความสัมพันธ์กับพม่าซึ่งมีภารกิจสำคัญหลักในตอนนั้นคือ การต่อต้าน  
อิทธิพลของฝรั่งเศสโดยจะเห็นได้ว่า ซิมส์พยายามในการโน้มน้าวให้กษัตริย์  
พม่าไม่รับเรือสินค้าจากฝรั่งเศส นอกจากความพยายามดังกล่าว ซิมส์ได้มุ่ง  
ในการลงนามในสนธิสัญญาการค้าและสร้างความเข้าใจต่อกันเพื่อลด  
ปัญหาพรมแดนระหว่างอังกฤษกับพม่า แต่การเจรจาการทูตในครั้งนี้ทาง  
ราชสำนักพม่าไม่ประสงค์ทำตามทางอังกฤษร้องขอในหลายเรื่องเช่น การ  
ห้ามเปิดท่าเรือสินค้าฝรั่งเศสในพม่าและการไม่ยินยอมในสนธิสัญญาทาง  
การค้า และสำเรื่องที่พม่าพอจะยินยอมคือ กรณีข้อพิพาทชายแดนระหว่าง  
กันเท่านั้นซึ่งการพม่าร้องขอให้ส่งตัวผู้ลี้ภัยชายะไข่มายังมาพม่า เมื่อเข้าปี

ค.ศ. 1799 ปัญหาทศวรรษในแคว้นอาระกันทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างทหารพม่ากับกบฏชาวยะไข่จนกระทบกับพื้นที่ที่อังกฤษอ้างกรรมสิทธิ์ เป็นเหตุให้ทางอังกฤษส่งทหารเข้าระงับยับยั้งสถานการณ์ก่อนที่ภายหลังจะพบว่ามilitaryอังกฤษเสียชีวิตหลายราย ในการทูตครั้งนี้ทางพม่าร้องขอให้อังกฤษส่งตัวกลุ่มกบฏแต่ด้วยความเสียหายที่เกิดขึ้นต่ออังกฤษจึงไม่เลือกส่งตัวกบฏให้อังกฤษ อย่างไรก็ตามในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ จากการที่ชาวอังกฤษเสียชีวิตทำให้อังกฤษต้องการทำสงครามกับพม่าแต่สงครามไม่ได้เกิดขึ้นเนื่องจากเกิดสงครามในทวีปยุโรป และเมื่อเข้าปีค.ศ. 1811 เกิดกบฏครั้งใหญ่ในแคว้นอาระกันขึ้น สำหรับทางอังกฤษไม่ต้องการที่จะมีข้อพิพาทกับพม่าจึงเลือกส่งทูตไปแจ้งต่อพม่าว่า ทางอังกฤษไม่เกี่ยวข้องกับการก่อกบฏในครั้งนี้ สำหรับพม่าเมื่อปราบกบฏได้สำเร็จจึงเลิกร้องขอให้อังกฤษส่งตัวผู้นำของกลุ่มกบฏแต่ทางอังกฤษไม่สามารถนำตัวผู้นำกบฏมาได้ ทางราชสำนักพม่าจึงเลือกตอบโต้ด้วยการยุติความสัมพันธ์กับอังกฤษ

**ช่วงที่สอง** คือ สภาวะสงคราม (war) ผู้เขียนจะวิเคราะห์ด้วยการหา ‘jus ad bellum’ สาเหตุอันชอบธรรมในการก่อเหตุผ่านการวิเคราะห์ที่ระดับผู้นำ (the man) ระดับรัฐ (the state) และระดับระหว่างรัฐ (war) และ ‘jus in bello’ การปฏิบัติประพฤติดนทามกลางภาวะสงครามของแต่ละฝ่าย โดยจะเริ่มอธิบายจาก ‘jus ad bellum’ และ ‘jus in bello’ ของฝ่ายอังกฤษและฝ่ายพม่าตามลำดับ ดังต่อไปนี้

‘jus ad bellum’ ของฝ่ายของอังกฤษ ในระดับผู้ปกครองของอังกฤษในอินเดียขณะนั้นคือ ลอร์ดแอมเฮอร์สท์ได้เล็งเห็นว่า ประการแรกสงครามเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นและพม่าเป็นฝ่ายเข้ามารุกล้ำดินแดนของ

อังกฤษ และอังกฤษต้องสงครามกับพม่าเท่านั้น และประการที่สองคือ ลอร์ดแอมเฮอร์สท์มองว่ากษัตริย์พม่าเหมือนกับกษัตริย์ตะวันออกอื่น ๆ ที่ถือว่าตนเองเป็นผู้มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก **ในระดับรัฐ** ผู้เขียนสามารถแบ่งได้เป็นสองประการ ประการแรกคือ พม่ากลายเป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่ออังกฤษ เนื่องจากพม่าได้เข้ารุกรานดินแดนที่อังกฤษมีกรรมสิทธิ์ครอบครองคือ แคว้นมณีปุระ แคว้นอัสสัมและเกาะฉาปุรี และประการที่สองคือ กลุ่มกบฏในอาระกันและเจ้าผู้ปกครองมณีปุระและอัสสัมเริ่มฝักใฝ่อังกฤษและต้องหลุดออกจากอิทธิพลจากพม่าด้วยความต้องการการคุ้มครองและการสนับสนุนจากอังกฤษ **ในระดับระหว่างรัฐ** อังกฤษต้องการเมืองริมฝั่งทางทะเลของพม่าเพื่อทำให้อ่าวเบงกอลมีสภาพเป็นทะเลสาบของอังกฤษ (British lake) (1967: 217) หลังจากที่อังกฤษสามารถปกครองสิงคโปร์และปีนังได้สำเร็จซึ่งการได้เมืองชายฝั่งของพม่าจะสร้างความมั่นคงให้กับเส้นทางการเดินของอังกฤษเพื่อไปขายค้ากับเอเชียตะวันออก และ ‘jus in bello’ ด้วยความหวาดกลัวต่อพม่าทำให้อังกฤษต้องความมั่นคงตามแนวบริเวณชายแดนอังกฤษกับพม่าผ่านการโจมตีที่ ‘เมืองย่างกุ้ง’ โดยมีผู้บัญชาการกองทัพคือ อาร์ชิวาลด์ แคมป์เบลล์ (Sir Archibald Campbell) เพื่อทำลายอำนาจของราชสำนักพม่าในแคว้นอาระกัน แคว้นอัสสัมและแคว้นมณีปุระทั้งหมด

‘jus ad bellum’ ของฝ่ายของพม่าคือ **ในระดับผู้ปกครอง** ของพม่าในขณะนั้นคือ พระเจ้าบะญีต้องการพิชิตมณฑลเบงกอลของอังกฤษ อีกทั้ง พระองค์ทรงพระทัยเชื่อมั่นในกองทัพของพระองค์เป็นอย่างมากในการประสบความสำเร็จในการเข้ายึดเมืองจิตตะกอง **ในระดับรัฐ**

ตามมุมมองของโลกการเมืองแบบมณฑล (mandala) จะพบว่าที่มาของการเข้ารุกรานของพม่ามาจากประการแรกคือ การที่มณีปุระไม่ปฏิบัติตามขนบการเมืองแบบมณฑลจากการที่เจ้าเมืองมณีปุระไม่ส่งบรรณาการไปถวายราชสำนักคองบองตามประเพณี และประการที่สองคือ พม่าต้องการขยายพระราชอำนาจเข้าแคว้นอัสสัมตามขนบการเมืองแบบมณฑลที่กษัตริย์ต้องการสถาปนาตนเองเป็น ‘พระจักรพรรดิราช’ และในระดับระหว่างรัฐคือ พระเจ้าบะญีต้องการขยายพระราชอำนาจของพระองค์ให้ยิ่งใหญ่และเพื่อให้อำนาจของพระองค์มั่นคงและลงหลักปักฐานเหนือภูมิภาคตะวันตกเฉียงเหนือของพม่า สำหรับ ‘jus in bello’ คือ การขยายพระราชอำนาจด้วยการเข้าครอบครองมณฑลเบงกอลผ่านการโจมตีที่ ‘เมืองจิตตะกอง’ โดยมีผู้บัญชาการกองทัพคือ มหาพันธุละ (มหาป็นธุละ) เพื่อทำลายอิทธิพลของอังกฤษในภูมิภาคอ่าวเบงกอล แคว้นอาระกัน แคว้นมณีปุระ และแคว้นอัสสัม

**ช่วงสุดท้าย** คือ รัฐศิลป์เมื่อสงครามสิ้นสุด ทางผู้เขียนจะอธิบายผ่านการทำสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับพม่าคือ สนธิสัญญารานตะโบและสนธิสัญญาทางการค้า สืบเนื่องจากผลของสงครามพบว่า ‘พม่า’ เป็นฝ่ายแพ้สงครามจึงทำให้เป็นฝ่ายที่ต้องยอมลงนามในสนธิสัญญาทั้งสองและต้องเสียค่าปฏิกรรมสงคราม ในการจัดการรัฐศิลป์ของอังกฤษในครั้งนี้จะพบว่าอังกฤษได้กรรมสิทธิ์ในการปกครอง อาระกัน ตะนาวศรีและอัสสัม อีกทั้งขจัดอิทธิพลของพม่าออกจากมณีปุระ กะจารี และจันท์เตีย นอกจากนี้แล้ว สำหรับสนธิสัญญาทางการค้าจะพบว่าพม่าต้องกำหนดอัตราภาษีที่คงตัวหรือ ‘fixed rate’ และเปิดรับการค้าที่เสรีระหว่างพ่อค้าชาวอังกฤษ

บริษัทอินเดียตะวันออกและพม่า ทั้งนี้ ผู้เขียนได้สรุปข้อมูลที่ได้กล่าวไปในข้างต้นออกเป็นตารางดังต่อไปนี้

### ตารางที่ 1 ลำดับการเปลี่ยนผ่านรัฐศิลป์ก่อนเกิดสงคราม ในสภาวะสงครามและสิ้นสุดสงครามระหว่างอังกฤษและพม่า

สถานการณ์	ตัวแสดง	
	อังกฤษ	พม่า
รัฐศิลป์ก่อนเกิดสงคราม	<p>1) ค.ศ. 1795 ไมเคิล ซิมส์ (Michael Symes) นำคณะทูตเรือพื้นความสัมพันธ์กับพม่าโดยมีสาระสำคัญคือ</p> <p>(1.1) โน้มน้าวให้พม่าไม่รับเรือสินค้าจากฝรั่งเศส</p> <p>(1.2) ลงนามในสนธิสัญญาการค้า</p> <p>(1.3) สร้างความเข้าใจต่อกันเพื่อลดปัญหาพรมแดนระหว่างอังกฤษกับพม่า</p>	<p>1) ค.ศ. 1795 รัชสมัยพระเจ้าบะอู ดอเบี ด้รับความสัมพันธ์กับอังกฤษ ผลของการเจรจาคือ</p> <p>(1.1) ยังคงรับเรือสินค้าจากฝรั่งเศสต่อไป</p> <p>(1.2) ไม่ตอบรับสนธิสัญญาการค้า</p> <p>(1.3) เรียกร้องให้ส่งตัวผู้ลี้ภัยชาวยะไข่ที่สร้างความเดือดร้อนให้พม่า</p>
	<p>2) ค.ศ. 1799 ปัญหาภกฏในแคว้นอาระกันเป็นเหตุให้กองทัพพม่ารุกกล้าเข้ามาในเขตแดนที่อังกฤษ ผลลัพธ์คือ</p>	<p>2) ค.ศ. 1799 เกิดภกฏในการปกครองของพม่า (หลังพม่าการเข้าพิชิตอาณาจักรอาระกันได้สำเร็จในปี ค.ศ. 1785) เนื่องจากพม่าใช้</p>

สถานการณ์	ตัวแสดง	
	อังกฤษ	พม่า
	<p>(2.1) ทางการอังกฤษเข้าระงับยับยั้งปัญหาเป็นผลให้ทหารอังกฤษเสียชีวิต</p> <p>(2.2) อังกฤษได้รับความเสียหายจึงไม่ส่งตัวกบฏให้ทางพม่า</p> <p><i>*อังกฤษต้องการทำสงครามแต่ติดปัญหาสงครามในยุโรป</i></p>	<p>มาตรการที่เข้มงวดต่อชาวเยะไซ่ ผลของการปราบกบฏคือ</p> <p>(2.1) เรียกร้องให้อังกฤษส่งตัวกบฏที่หลบหนีอยู่ในดินของอังกฤษ</p>
	<p>3) ค.ศ. 1811 เกิดกบฏครั้งใหญ่ในแคว้นอาระกัน อังกฤษไม่ต้องการมีปัญหากับพม่าเนื่องจากติดสงครามในยุโรปจึงส่งตัว จอห์น แคนนิง (John Canning) แจ้งต่อพม่าว่า ทางอังกฤษไม่ได้ให้การสนับสนุนแต่อย่างใด</p>	<p>3) ค.ศ. 1811 เกิดกบฏครั้งใหญ่ในแคว้น อาระกันทำให้ทางพม่าส่งทหารไปปราบกบฏและเรียกร้องให้ส่งหัวหน้ากลุ่มกบฏที่หลบหนีในดินแดนของอังกฤษ แต่ทางอังกฤษไม่สามารถจับตัวได้ เป็นเหตุให้ทางพม่าไม่พอใจและตัดความสัมพันธ์กับอังกฤษ</p>
สภาวะสงคราม	<i>'jus ad bellum'</i> สาเหตุอันชอบธรรมในการก่อเหตุ	
	<p>ในระดับผู้ปกครอง (the man) ลอร์ดแอมเฮอร์สท์ (Lord Amherst) มองว่าสงครามเป็นสิ่งที่จะต้องเกิดขึ้นและพม่าเป็นฝ่ายเข้ามารุกล้ำดินแดนของอังกฤษ</p>	<p>ในระดับผู้ปกครอง (the man) พระเจ้าบะญีต้องการพิชิตมณฑลเบงกอลของอังกฤษด้วยพระองค์มีพระทัยเชื่อมั่นในกองทัพของพระองค์</p>

สถานการณ์	ตัวแสดง	
	อังกฤษ	พม่า
และอังกฤษต้องสงครามกับพม่าเท่านั้น		
ในระดับรัฐ (the state) (1) พม่าเป็นภัยคุกคามที่เข้าจู่กราดินแดนที่อังกฤษมีกรรมสิทธิ์ครอบครองคือ แคว้นมณีปุระ แคว้นอัสสัมและเกาะฉาปูลี เป็นต้น และ (2) ความต้องการการคุ้มครองและการสนับสนุนของแคว้นอาระกัน แคว้นมณีปุระและแคว้นอัสสัม	ในระดับรัฐ (the state) ในมุมมองของโลกการเมืองแบบมณฑล (mandala) เนื่องจาก (1) เจ้าเมืองมณีปุไม่ส่งบรรณาการไปถวายราชสำนักคองบองตามประเพณี และ (2) พม่าต้องการขยายพระราชอำนาจเข้าแคว้นอัสสัมเพื่อการเป็น ‘จักรพรรดิราช’	
ในระดับระหว่างรัฐ (war) อังกฤษต้องการเมืองริมฝั่งทางทะเลพม่าเพื่อทำให้อ่าวเบงกอลมีสภาพเป็นทะเลสาบของอังกฤษหลังจากที่ อังกฤษสามารถปกครองสิงคโปร์และป็นังได้สำเร็จ	ในระดับระหว่างรัฐ (war) เพื่อต้องการให้พระราชอำนาจของพระเจ้าบะอูตอมั่นคงและขยายพระราชอำนาจเหนือภูมิภาคตะวันตกเฉียงเหนือของพม่า	
<i>‘jus in bello’ การปฏิบัติประพฤติดนท่อมกลางภาวะสงคราม</i>		
ต้องการความมั่นคงตามแนวบริเวณชายแดนอังกฤษกับพม่าผ่านการโจมตีที่ ‘เมืองย่างกุ้ง’ โดยมีผู้บัญชาการกองทัพคือ	ต้องการเข้าครอบครองมณฑลเบงกอลผ่านการโจมตีที่ ‘เมืองจิตตะกอง’ โดยมีผู้บัญชาการกองทัพคือ มหา	

สถานการณ์	ตัวแสดง	
	อังกฤษ	พม่า
	อาร์ชิวาลด์ แคมป์เบลล์ (Sir Archibald Campbell) เพื่อทลายอำนาจของราชสำนักพม่าในแคว้นอาระกัน แคว้นอัสสัมและแคว้นมณีปุระทั้งหมด	พันธุละ (มหาปัญฑุละ) เพื่อทลายอิทธิพลของอังกฤษในภูมิภาคอ่าวเบงกอล แคว้นอาระกัน แคว้นมณีปุระ และแคว้นอัสสัม
รัฐศึลป์ เมื่อสงครามสิ้นสุด	<p>1) สนธิสัญญารานตะโบ (Treaty of Yandabo) ปี ค.ศ. 1826 (เดือนกุมภาพันธ์)</p> <p>(1.1) พม่าต้องยอมมอบกรรมสิทธิ์ในการปกครอง อาระกัน ตะนาวศรีและอัสสัม</p> <p>(1.2) พม่าต้องยอมรับว่า มณีปุระ กะจาร์ และจันท์เตียเขตแดนของอังกฤษ</p> <p>(1.3) พม่าต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่อังกฤษในมูลค่า 1 ล้านปอนด์สเตอร์ลิง</p> <p>(1.4) มีทูตอังกฤษประจำกรุงอังวะและมีทูตพม่าประจำเมืองกัลกัตตา</p>	1) พม่าแพ้สงครามและลงนามยอมรับข้อตกลงทั้งหมดในสนธิสัญญารานตะโบ

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์  
ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566) | 69

สถานการณ์	ตัวแสดง	
	อังกฤษ	พม่า
	(1.5) บริษัทอินเดียตะวันออก และ พม่า จะ ลงนาม ใน สนธิสัญญาทางการค้าเมื่อเวลาอันสมควร	
	2) สนธิสัญญาทางการค้าระหว่างอังกฤษและพม่าปี ค.ศ. 1826 (เดือนกันยายน) (1) พม่าต้องอนุญาตให้เกิดการค้าเสรีระหว่างอังกฤษบริษัทอินเดียตะวันออกและพม่าสามารถ (2) พม่าต้องวางอัตราภาษีท่าเรือและเรียกเก็บเรือตามอัตราน้ำหนักเรือ (fixed rate) (3) พม่าให้ความช่วยเหลือแก่เรือของอังกฤษในยามฉุกเฉิน และทางอังกฤษจะเสียค่าธรรมเนียมและค่าภาษีอื่น ๆ ให้	2) พม่ายินยอมรับข้อตกลงทั้งหมดในสนธิสัญญาทางการค้าระหว่างอังกฤษและพม่าปี ค.ศ 1826

\*หมายเหตุ อังกฤษ ณ ที่นี้คือ บริติชอินเดียภายใต้บริษัทอินเดียตะวันออก และ พม่าในเวลานั้นอยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์คองบอง  
ที่มา : การรวบรวมข้อมูลจากการสรุปของผู้เขียน

## 2. การดำเนินนโยบายต่างประเทศของเมียนมาหลังรัฐประหารปี ค.ศ. 1962 จนถึงปัจจุบัน

การที่อังกฤษปกครองพม่าทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจจะได้สร้างปมปัญหาที่จะกลายเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางการดำเนินนโยบายภายในรัฐและภายนอกรัฐที่แตกต่างจากอังกฤษโดยสิ้นเชิง ซึ่งหัวข้อนี้จะเป็นการอธิบายถึงผลกระทบของการปกครองของอังกฤษที่มีต่อพม่าจากประวัติศาสตร์ทางการเมือง สำหรับการวิเคราะห์ผู้เขียนจะแบ่งการวิเคราะห์การดำเนินนโยบายต่างประเทศของเมียนมาออกเป็น 2 ระยะ<sup>14</sup> ได้แก่ ระยะแรกคือ นโยบายสังคมนิยมและการโดดเดี่ยวตนเองจากประชาคมโลก และระยะที่สองคือ นโยบายเป็นอิสระ เจริญรุ่งและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด วัตถุประสงค์การระบุตัวตนของเมียนมาต่อสังคมโลกตั้งแต่อยู่ภายใต้ระบอบทหารในอดีตจนถึง (ภายใต้ระบอบทหาร) ปัจจุบันในประชาคมโลกหลังจาก

อังกฤษชนะในสงครามอังกฤษและพม่า ค.ศ. 1885 เป็นผลให้สามารถผนวกพม่าตอนบนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของบริติชราช (British Raj)

---

<sup>14</sup> จริง ๆ แล้วหากแบ่งช่วงระยะเวลาการดำเนินนโยบายต่างประเทศของพม่าหลังได้รับเอกราชจะประกอบด้วย 3 ช่วงเวลา ช่วงแรกคือ นโยบายการทูตเชิงรุกและมีคุณธรรม (the proactive and virtuous diplomacy) ช่วงที่สองคือ นโยบายสังคมนิยมและการโดดเดี่ยวตนเองจากประชาคมโลก และปัจจุบันคือ นโยบายเป็นอิสระ เจริญรุ่งและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด

โดยมีอังกฤษเป็นผู้ปกครอง (British Rule) ภายใต้การปกครองของอังกฤษนั้นได้สร้างผลกระทบต่อพม่าในหลายประการ จากบทความที่ชื่อ *The Impact of British Colonial Rule on the Urban Hierarchy of Burma* ที่เขียนโดย Yda Saueressig-Schreuder เผยแพร่ผ่านวารสาร Review (Fernand Braudel Center) ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 ได้กล่าวถึงผลกระทบของอังกฤษที่มีต่อพม่าคือ สำหรับทางด้านเศรษฐกิจจะพบว่า เมียนมาเป็นฐานการผลิตสินค้าและส่งออกทางด้านการเกษตรที่สำคัญคือ “ข้าว” ในแง่ของการคมนาคมจะพบว่ามี การขยายตัวที่เพิ่มขึ้นของกรุงย่างกุ้งได้วิวัฒนาการเป็นเมืองทางเศรษฐกิจหรือนคราภิวัตน์ (urbanization) ในฐานะของการเป็นเมืองศูนย์กลางการขนส่งและเมืองท่าที่สำคัญ อีกทั้งเกิดการเส้นทางรถไฟเพื่อให้เข้าถึงแหล่งทรัพยากรซึ่งสองด้านเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อตลาดเศรษฐกิจของอังกฤษ (Yda Saueressig-Schreuder, 1986: 275-276) และนักวิชาการชาวไทยอย่าง กุลลดา เกษบุญชู-มิตได้กล่าวถึงผลกระทบของระบบทุนนิยมโลกที่มีอังกฤษเป็นศูนย์กลางไว้ในบทความที่ชื่อ *ทุนนิยมอังกฤษกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 19* จากวารสารฟ้าเดียวกัน ปีที่ 4 ฉบับที่ 4 ไว้ว่า การเข้ามาของระบบทุนนิยมที่มีอังกฤษเป็นศูนย์กลางได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับชาวนาเมียนมาเร็วกว่าที่อื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเข้ามาของระบบทุนนิยมนี้ได้เข้าเปลี่ยนให้ทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์กลายเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิตทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยจะพบว่า พื้นที่ป่ามากมายได้กลายสภาพเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าว และสำหรับแรงงานจะพบว่า การที่เมียนมาเป็นส่วนหนึ่งของกลไกตลาดของอังกฤษได้นำไปสู่การต่อต้านของกบฏชาวนา

เมียนมา พร้อมกันนี้ ยังพบว่าการที่ชาวเมียนมาได้เป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมที่เร็วเกินไปได้สร้างผลกระทบต่อการกำหนดนโยบายของการบริหารรัฐในอนาคตของพม่า (กุลลดา เกษบุญชู-มีต. 2549: 102-104) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผลกระทบของการปกครองของอังกฤษต่อเมียนมาได้ทำให้เมียนมาเป็นส่วนหนึ่งของกลไกตลาดของอังกฤษ โดยการถูกเพื่อประสิทธิภาพให้มีประสิทธิภาพจากการขยายตัวของระบบขนส่งเพื่อให้ขึ้นถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์เพื่อนำเข้าสู่กลไกการผลิต แต่อย่างไรก็ตาม Yda Saueressig-Schreuder ได้ระบุว่า การจัดการระบบอาณานิคมของเจ้าอาณานิคมได้เสริมสร้างประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมให้ได้รับการพัฒนาขึ้นหลังการได้รับการได้รับเอกราช (postcolonial) (1986: 276) ถึงกระนั้นก็ตาม ชาวเมียนมาจำนวนหนึ่งได้ก่อกบฏขึ้นเพื่อต่อต้านการปกครองของอังกฤษ ฉะนั้น หากมองในมุมมองของภววิทยา (ontology)<sup>15</sup> จะพบว่าชาวเมียนมามีปมบาดแผลทางประวัติศาสตร์จาก

---

<sup>15</sup> ภววิทยา (ontology) คือ การที่รัฐแสวงหาวิธีการต่าง ๆ แสวงหาสถานะระหว่างประเทศมาแก้ปมทางจิตวิทยา ซึ่งมีที่มาจากสิ่งที่ประสบการณ์พบเจออดีตนั้นได้สร้างบาดแผลหรือความเจ็บปวดขึ้นมาในความทรงจำร่วมของสังคม อ้างอิงจาก ศุภมิตร ปีติพัฒน์. (2564). ตามแนวคิด-ต่อทฤษฎี จากงานการต่างประเทศไทยของพระ เจริญ วัฒนนุกูล (ตอนที่ 1). [website] สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2566 จาก <https://www.the101.world/ontological-security-and-peera-charoenvattananukul/>

การถูกปกครองโดยอังกฤษตั้งนั้นเมื่อได้เอกราชแล้วพม่าจึงเลือกดำเนินนโยบายที่เป็นสังคมนิยมเพื่อการปฏิเสธรระบบทุนนิยมและการโดดเดี่ยวตนเองเพื่อการปฏิเสธการเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการผลิตของโลก

เหตุผลที่ได้กล่าวไปข้างต้น ทำให้เมียนมาหลังได้รับเอกราชได้การดำเนินนโยบายต่างประเทศในระยะแรกคือ นโยบายสังคมนิยมและการโดดเดี่ยวตนเองจากประชาคมโลก โดยที่นโยบายดังกล่าวเริ่มต้นขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1962 หลังจากเหตุการณ์การทำรัฐประหารของนายพลเน วิน (Ne Win) ด้วยกรียติอำนาจจากรัฐบาลอุ นุ (U Nu)<sup>16</sup> ในช่วงการบริหารจัดการรัฐช่วงทศวรรษแรกของเน วิน จากการอธิบายของ Andrea Passeri ในบทความที่ชื่อ ‘A tender gourd among the cactus’: Making sense of Myanmar’s alignment policies through the lens of strategic culture ในวารสารที่ชื่อ The Pacific Review ปีที่ 33 ฉบับที่

---

<sup>16</sup> การทำรัฐประหารในครั้งนี้ สืบเนื่องมาจากเกิดจากเหตุผล 4 ประการ ประการแรก ความทะเยอทะยานส่วนบุคคล (ของนายพลเน วิน) ประการที่สองการคอร์รัปชันที่เพิ่มสูงขึ้น ประการที่สามคือ การการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายทางการเมือง (political factionalism) และ ประการสุดท้ายคือ ความวุ่นวายภายในรัฐจนนำไปสู่การเรียกร้องให้สถาบันทางกองทัพทำรัฐประหารในฐานะผู้กอบกู้รัฐและผู้พิทักษ์บูรณภาพแห่งดินแดน อ้างอิงจาก Passeri, A., (2019). ‘A tender gourd among the cactus’. Making sense of Myanmar’s alignment policies through the lens of strategic culture. *The Pacific Review*. 33(6): 944.

6 ไว้ว่า ภายใต้รัฐบาลตะมะตอได้จัดตั้งสภาปฏิวัติ (Revolutionary Council) ที่จะกรุยทางไปสู่ 'วิถีทางของพม่าสู่การเป็นลัทธิสังคมนิยม' (Burmese Way to Socialism) จึงทำให้พม่ามีคุณลักษณะของรัฐสองประการคือการเป็น 'รัฐเสนานุภาพ' (praetorian state)<sup>17</sup> ที่จะนำไปสู่ ปลายเพิ่มความเป็น 'การอภิวัดนให้เป็นพม่า' (Burmanization) (Passeri. A, 2019: 944) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า รัฐบาลตะมะตอมุ่งดำเนินนโยบายใน ลักษณะดังกล่าว เนื่องจากคำนึงแล้วว่าการดำเนินการที่เพิ่มความเป็นพม่า ผ่านเสรีปิตยจะทำให้สังคมพม่ามีความเป็นปึกแผ่น แต่อย่างไรก็ตาม ผลเสียของการดำเนินนโยบายคือ การต่อต้านจากชาติพันธุ์อื่นและการ ทำให้เกิดความเป็นอำนาจนิยมในระบบเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ด้วยการดำเนิน ลักษณะของนโยบายภายในลักษณะชาตินิยมและสังคมนิยมทางเศรษฐกิจ

---

<sup>17</sup> รัฐเสนานุภาพ (praetorian state) ตามการอธิบายของ Eric Nordlinger (1977) ได้จำแนกรัฐเสนานุภาพออกเป็น 3 ระดับ โดยในระดับแรกคือ กองทัพในฐานะผู้จับ ตาส่องสอด (the praetorian moderator) ซึ่งทหารไม่ได้เป็นหัวหน้ารัฐบาลหากแต่ มีอำนาจกดดันรัฐบาลพลเรือน ระดับที่สองคือ กองทัพในฐานะผู้พิทักษ์ (the praetorian guardian) สถาบันกองทัพจะเข้ามาควบคุมอำนาจในช่วงที่ประเทศ ประสบกับปัญหาทางการเมือง และระดับสุดท้าย กองทัพในฐานะผู้ปกครอง (the praetorian ruler) คือการที่สถาบันกองทัพทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารและมี อำนาจในการใช้กฎหมาย อ้างอิงจาก พวงทอง ภาวครพันธ์ุ. (2565). การสร้างรัฐเสนา นุภาพของไทยจากรัฐประหาร 2490 ถึงรัฐประหาร 2557. *วารสารสังคมศาสตร์*. 52(1): 7-35.

ทำให้การกำหนดนโยบายต่างประเทศของพม่าเริ่มพยายามแยกตัวออกจากประชาคมโลกหรือนโยบายการวางตัวเป็นกลางในเวทีระหว่างประเทศ (positive neutralism) ตัวอย่างคือ ในช่วงสงครามเย็นรัฐบาลตะมะตอเลือกที่จะไม่เข้าไปข้องเกี่ยวกับกิจการใดใดในดุลอำนาจ (balance-of-power politics) ที่รุนแรงมากขึ้นในภูมิภาคอินโดจีนจากสงครามเวียดนาม และพม่าได้ถอนตัวออกจากขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned Movement หรือ NAM) ในปี ค.ศ. 1979 อนึ่ง นโยบายดังกล่าวได้ถูกส่งต่อไปอีกเมื่อเข้าสู่ปีที่ 20 หลังการทำรัฐประหารจากคำปราศรัยของรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมที่ชื่อ ‘จอ หทิน’ (Kyaw Htin) ว่า

“การป้องกันประเทศและความมั่นคงเป็นภารกิจที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และจำเป็นของประเทศ การสูญเสียเอกลักษณ์ประจำชาติและจุดยืนในชาติของตนเองเกิดขึ้นหากความเป็นอิสระและอธิปไตยนั้นถูกคุกคามและได้รับอิทธิพลจากภายนอก และยังนำมาซึ่งการสูญเสียแก่นแท้ของเอกราชของชาติของประเทศนั้นด้วย อีสรภาพและอำนาจอธิปไตยไม่ได้หมายถึงเพียงอีสรภาพทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงอีสรภาพทางเศรษฐกิจด้วยสาระสำคัญของความเป็นอิสระที่สมบูรณ์จะบรรลุได้ก็ต่อเมื่อสามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระและทำงานเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ

เท่านั้น ประเทศของเราได้ดำเนินการด้วยความ  
รอบคอบอย่างยิ่งเพื่อให้สามารถใช้ตามสิทธิ์อย่าง  
เต็มที่กับเอกราชและอธิปไตยของชาติ<sup>18</sup> (Than,  
T. M. M., 1989: 43 cited in Passeri. A, 2019:  
946) [เน้นย้ำข้อความโดยผู้เขียน”

จากคำกล่าวในข้างต้นของจอ ทิน ทำให้เห็นว่า รัฐบาลตะมะ  
ดอและสถาบันกองทัพมองว่า การสูญเสียเอกลักษณ์ของชาติและจุดยืนใน  
ระดับชาติจะเกิดขึ้นเมื่อความเป็นอิสระและอธิปไตยถูกคุกคามและได้รับ  
อิทธิพลจากภายนอกของรัฐ อันจะนำมาซึ่งการสูญเสีย (คุณค่าแท้) เอก

---

<sup>18</sup> แปลมาจากข้อความที่ว่า National defense and security are an unavoidable and essential task of a national. Loss of national identity and one's own national stand occurs if that independence and sovereignty is threatened and influenced from outside, and it also entails loss of the essence of national independence of that country. Independence and sovereignty do not mean only political independence but also economic independence. The full essence of independence will be achieved only when decisions can be made freely, and work done in the nation's interests. Our nation has conducted itself with great vigilance to be able to enjoy such meaningful national independence and sovereignty.

ราชของชาติ และจวบจนยังมองต่อไปว่าการจะมีเอกราชอย่างสมบูรณ์จะบรรลุได้ก็ต่อเมื่อ (รัฐ) สามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระและทำงานเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติเท่านั้น เมื่อเข้าสู่ช่วงที่สงครามเย็นใกล้สิ้นสุดลงได้เกิดการเลือกตั้งขึ้นในพม่าในปี ค.ศ. 1990 แต่ทางการรัฐบาลตะมะดอไม่ยอมรับผลการเลือกตั้งจึงทำให้สถานะภาพของพม่าภายใต้รัฐบาลทหารถูกกีดกร่อนและสูญเสียความชอบธรรมในประชาคมโลก เพื่อไม่ให้เสียความชอบธรรมไปมากกว่านี้ รัฐบาลตะมะดอจึงตัดสินใจเข้าประชาคมอาเซียน (ASEAN) ในปี ค.ศ. 1997 เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง รัฐบาลทหารจึงเลือกให้ความสำคัญกับการเป็น ‘ภูมิภาคนิยม’ (regionalism) เพื่อเพื่อส่งเสริมและเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐ อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาลตะมะดอจะหันเข้าสู่ประชาคมโลกในหลังสิ้นสุดสงครามเย็น แต่ในความเป็นจริง รัฐบาลยังคงถูกคว่ำบาตรจากทั้งสองฝักฝั่งของมหาสมุทรแอตแลนติกจึงทำให้การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของพม่าหลังสงครามเย็นจึงหันเหเข้าหาประเทศจีนมากยิ่งขึ้น (Shang, Po P., 2022: 96-97)

ระยะที่สองคือ นโยบายเป็นอิสระ เจริญและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ที่มาของนโยบายเกิดขึ้นจากเกิดการเปลี่ยนผ่านของปทัสถานทางความคิดของสถาบันทหารต่อการจัดวางตนในอำนาจทางการเมืองขึ้นมาใหม่ โดยกองทัพจะกลายเป็นผู้ที่มีบทบาทอำนาจที่เหนือกว่า (hegemonic role) สำหรับการต่างประเทศของพม่าได้เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับประชาคมระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างการระบุตัวตนของพม่าต่อประชาคมระหว่างประเทศในเวลานั้นคือ การออกแผนงานเจ็ดขั้นตอน

สำหรับการสถาปนาประชาธิปไตย (A seven-stage roadmap for the establishment of a ‘disciplined’ democracy) ในปี ค.ศ. 2003 ที่จะนำไปสู่ การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่และการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือน หลังการปกครองภายใต้รัฐบาลตะมะตอที่นานกว่าสี่ทศวรรษ ตลอดจนการจัดการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2010 (Passeri, A, 2019: 947) หลังจากที่ได้เขียนมาสามารถได้รัฐบาลพลเรือน (ที่นำโดยพรรคสันนิบาตแห่งชาติเพื่อประชาธิปไตย (National League for Democracy หรือ NLD)) ได้สำเร็จจากเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2015 ได้เริ่มการมีปฏิสัมพันธ์กับประชาคมโลกมากขึ้นด้วยการรื้อฟื้นนโยบายต่างประเทศในยุคก่อนการทำรัฐประหารอีกครั้ง หรือ การเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศต่าง ๆ ทั้งกับชาติตะวันตกและจีนไปพร้อมกัน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างเมียนมากับตะวันตกนำมา รื้อฟื้นความสัมพันธ์อีกครั้ง แต่ในการรับรู้ทั่วไปจะมองเมียนมาจะหันเข้าหาชาติตะวันตกมากขึ้น หากแต่ในความเป็นจริง ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเมียนมากลับมีความใกล้ชิดกับจีนมากขึ้นไปด้วยเช่นเดียวกัน อาทิ การเปิดท่อส่งน้ำมันและก๊าซจีน-เมียนมาในปี ค.ศ. 2017 พร้อมกันนี้ความสัมพันธ์ระหว่างเมียนมาและชาติตะวันเริ่มชะงักลงเมื่อเกิดวิกฤตชาวโรฮิงญา (Rohingya) ที่กระทำโดยกองทัพพม่า (2019: 950) เป็นเหตุให้เมียนมาถูกประณามจากโลกตะวันตกที่นำไปสู่การทำให้นโยบายต่างประเทศของเมียนมากับโลกตะวันตกเริ่มถดถอยอีกครั้ง และในทางตรงกันข้าม ความสัมพันธ์ระหว่างเมียนมากับจีนยิ่งทวีคูณความสัมพันธ์มากยิ่งขึ้น และมีความเป็นไปได้ที่จะกรุยทางให้เมียนมาตกอยู่ใน ‘กับดักหนี้’ (debt trap) แต่ถึงกระนั้นก็ตาม รัฐบาลพลเรือนเมียนมายังคงพยายามรักษาสมดุลความสัมพันธ์

ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน เพื่อไม่ให้จีนเข้ามามีเข้ามามีอิทธิพลมากท่ามกลางการถูกประณามจากสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตก รัฐบาลเมียนมาจึงมุ่งไปสร้างความสัมพันธ์กับ อินเดีย ญี่ปุ่นและรัสเซียเพื่อคานอำนาจกับจีน

สรุปจะเห็นได้ว่า จากการวิเคราะห์ของ Po P. Shang ได้กล่าวถึงเหตุที่ที่มาของนโยบายต่างเมียนมามาจาก (1) การไม่ยอมให้ต่างชาติเข้ามาแทรกแซง (2) ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง และ (3) ธรรมชาติของชาวเมียนมาคือ การเป็นอิสระ ซึ่งทั้งสามเป็นแกนกลางสำคัญของการกำหนดนโยบายต่างประเทศทั้งจากรัฐบาลตะมะดอและรัฐบาลพลเรือน นอกจากนี้ผู้เขียนยังเล็งเห็นว่าที่มาของการดำเนินนโยบายในช่วงหลังการทำรัฐประหารมาจากปมทางจิตวิทยาของรัฐที่เคยตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษและการมีปฏิสัมพันธ์กับทุนนิยมโลกที่เร็วเกินไป เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงเมียนมาเริ่มหันมามีปฏิสัมพันธ์กับโลกมากยิ่งขึ้นแต่ด้วยปัญหาโรฮิงญาทำให้ความสัมพันธ์กับชาติตะวันตกชะงักลง และความสัมพันธ์กับจีนเพิ่มมากขึ้นแต่ทางเมียนมาพยายามสร้างความสมดุลกับรัฐบาลปักกิ่งด้วยการเพิ่มความสัมพันธ์กับอินเดีย ญี่ปุ่นและรัสเซียมากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน หากแต่การดำเนินนโยบายต่างประเทศในปัจจุบันได้กลับมาอยู่ภายใต้การจัดการภายใต้รัฐบาลตะมะดออีกครั้งซึ่งนั่นเท่ากับว่า เมียนมาจะเข้าใกล้ชิดกับจีนมากยิ่งขึ้น

### 3. ภูมิเศรษฐศาสตร์ต่อเมียนมาในยุคปัจจุบัน

ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะเริ่มอธิบายจาก ความหมายของลัทธิการค้าอาณานิคมใหม่ (neocolonialism) และภูมิเศรษฐศาสตร์ (geo-economics) การอธิบายถึงการดำเนินนโยบายทางด้านภูมิเศรษฐศาสตร์ของจีนและ เพื่อนำมาเชื่อมโยงในการอธิบายปรากฏการณ์ของการล่าอาณานิคมสมัยใหม่ในเมียนมาในที่สุดท้ายคือ การดำเนินนโยบายของรัฐบาลตะมะดอชชุดปัจจุบันในแง่ของรัฐศิลป์เพื่อให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนผ่านวิธีการพิชิตของชาติมหาอำนาจในปัจจุบันที่มีต่อเมียนมา

ลัทธิการค้าอาณานิคมใหม่ (neocolonialism) คือวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของระบบอาณานิคมให้อยู่รอดได้ในโลกยุคปัจจุบันที่ทุกรัฐมีอำนาจอิสระในการปกครองตนเองซึ่งประเทศที่ตกเป็นเหยื่อทางอ้อมสำหรับการล่าอาณานิคมสมัยใหม่คือรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ โดยรูปแบบการครอบงำนั้นจะละเอียดลออมากกว่าการล่าอาณานิคมแบบเก่าผ่านกระบวนการของการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การทหารหรือเทคนิคต่าง ๆ (Grydehøj, A. et al., 2021: 4) จากงานการศึกษาที่ชื่อ NEO-COLONIALISM The Last Stage of Imperialism ของ Kwame Nkrumah ในปี ค.ศ. 1965 ได้กล่าวถึงการล่าอาณานิคมใหม่ไว้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนกว่าการล่าอาณานิคมเนื่องจากระบบเศรษฐกิจและนโยบายทางการเมืองของรัฐต่าง ๆ ได้รับการจัดการจากภายนอกผ่านทุนทางการเงินระหว่างประเทศที่ผูกขาด (Nkrumah, K., 1965: 65) พร้อมกันนี้เอง จีนได้กลายเป็นตัวแสดงใหม่จากงานวิจัยของ Dragan Pavličević ที่ชื่อ ‘China Threat’ and ‘China Opportunity’: Politics of Dreams and Fears in China-

*Central and Eastern European Relations* ปีที่ 27 ฉบับที่ 113 เผยแพร่ผ่านวารสาร *Journal of Contemporary China* เมื่อปี ค.ศ. 2018 ได้กล่าวถึงจีนในแง่มุมมองของลัทธิการค้าอาณานิคมใหม่โดยมีใจความคือ จีนเริ่มมีบทบาทจากการเข้ามาช่วยเหลือทางทวิภาคี (bilateral aid) ในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 ซึ่งมุ่งไปที่การช่วยเหลือทางด้านทุนการศึกษา การเมืองและกิจกรรมต่าง ๆ โดยในปัจจุบันจีนได้ถูกนิยามมากขึ้นว่า ‘เจ้าอาณานิคมในยุคสมัยใหม่’ ‘จักรวรรดินิยมเจ้าหนี้’(creditor imperialism) และ ‘การติดกับดักหนี้’ (debt trap diplomacy) ซึ่งประเทศที่กำลังเผชิญกับปัญหาดังกล่าวคือ เมียนมา

ในปัจจุบันการค้าอาณานิคมสมัยใหม่ได้ถูกพัฒนาผ่านวิธีการที่เรียกว่า ‘ภูมิเศรษฐศาสตร์’ จากการนิยามความหมายของ ‘WORLD ECONOMIC FORUM’ คือ การประยุกต์ใช้อำนาจทางการเมืองเข้ากับวิธีการทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นไปที่การแข่งขันผ่านเศรษฐกิจด้วยการค้าและการลงทุนแทนที่การพิชิตด้วยวิธีดั้งเดิมคือ ‘สงคราม’ รูปแบบการแทรกแซงของภูมิเศรษฐศาสตร์คือ การคว่ำบาตร การควบคุมการส่งออก และการอุดหนุนทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ภูมิเศรษฐศาสตร์คือ สองเส้นทางที่ไหลมาบรรจบกันระหว่างแนวคิดทางเศรษฐกิจและแนวคิดทางความมั่นคงที่จะเพิ่มแรงกดดันต่อปทัสถานและกฎเกณฑ์ที่กำลังควบคุมเศรษฐกิจโลกมาช้านาน (WORLD ECONOMIC FORUM, 2023) นอกจากนี้งานวิจัยของ Bruna Coelho Jaeger และ Pedro Vinicius Pereira Brites ที่มีชื่อว่า *Geoeconomics in the light of International Political Economy: a theoretical discussion* เผยแพร่ผ่านวารสาร *Brazilian Journal of*

Political Economy ปีที่ 40 ฉบับที่ 4 ได้อธิบายถึง ภูมิเศรษฐศาสตร์ ไว้ว่า คือคำที่อธิบายที่ร่วมสมัยของภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitics) เนื่องจากสามารถขยายความถึงปรากฏการณ์ทางภูมิรัฐศาสตร์เข้ากับเศรษฐศาสตร์ เนื่องจาก การอธิบายภูมิรัฐศาสตร์คือ การวิเคราะห์การกระจายและการจัดวางอำนาจในระบบระหว่างประเทศ และผลกระทบของอำนาจที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐของการเมืองระหว่างประเทศ แต่สำหรับภูมิเศรษฐศาสตร์คือ การอธิบายการนำยุทธวิธีทางเศรษฐกิจมาใช้ในมาอธิบายการแข่งขันทางภูมิยุทธศาสตร์ระหว่างรัฐ (geostrategic) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า อำนาจทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์ (Jaeger, C. B. & Brites, P. V. P., 2020: 24) ถัดมาคือการนิยามความหมายของ Robert D. Blackwell และ Jennifer M. Harris ที่อธิบายไว้ในหนังสือที่ชื่อ *War by Other Means* ถึงความหมายของ ภูมิรัฐศาสตร์ ไว้ว่า คือ เครื่องมือทางเศรษฐกิจเพื่อพิทักษ์และส่งเสริมไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งรัฐ ตลอดจนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ด้านภูมิรัฐศาสตร์ในเชิงที่เป็นคุณประโยชน์ของรัฐ (Blackwill, R. D. & Harris, M. J., 2016) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ภูมิรัฐศาสตร์ คือ การอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ร่วมสมัยในปัจจุบัน ด้วยการวิเคราะห์ที่อำนาจทางเศรษฐกิจที่มีเป้าหมายเพื่อ อ้ารงและรักษาไว้ถึงผลประโยชน์ของรัฐ ตลอดจนการอธิบายการกระจายและการจัดวางอำนาจทางเศรษฐกิจเพื่อเอื้อต่อภูมิรัฐศาสตร์ของตน

การดำเนินนโยบายทางด้านภูมิเศรษฐศาสตร์ที่เริ่มมีอิทธิต่อเมียนมาคือ นโยบายทางภูมิเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อว่า ‘โครงการริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่ง

เส้นทาง' (belt and road initiative หรือ BRI) ด้วยการขับเคลื่อนผ่านเส้นทางเศรษฐกิจสองเส้นทางคือ (1) ระเบียงเศรษฐกิจจีนและเมียนมา (The China Myanmar Economic Corridor) ซึ่ง เป็นเส้นทางที่จะเชื่อมต่อแหล่งน้ำมันและก๊าซจากเมียนมาสู่จีน อีกทั้งยังเป็นการเชื่อมต่อจีนเข้ากับอ่าวเบงกอลโดยมีปลายทางที่เมืองเจาะพู (Kyaukphyu) ในรัฐยะไข่ (ท่าเรือน้ำลึก) (Devonshire-Ellis, C., 2021) นอกจากนี้เส้นทางขนส่งนี้แล้ว ในระเบียงเศรษฐกิจเมียนมาจีนยังคงปรากฏเส้นทางรถไฟจากเมืองมูเซะ (เมืองชายแดนของเมียนมาที่ติดกับจีน) ไปยังเมืองมันตะเลย์ (Mandalay) ด้วยระยะทาง 431 กิโลเมตรและมูลค่าประมาณ 9 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ จะเห็นได้ว่า การเชื่อมต่อเส้นทางระหว่างคุนหมิง (Kunming) และเจาะพู ได้สร้างการจับวางอำนาจทางเศรษฐกิจเพื่อเอื้อต่อภูมิรัฐศาสตร์ของจีนเป็นอย่างมากเนื่องจาก เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจนี้จะช่วยให้จีนสามารถขนส่งพลังงานอย่าง 'น้ำมัน' และ 'ก๊าซธรรมชาติ' ตลอดจนสินค้าอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องผ่านช่องแคบมะละกาและ (2) ระเบียงบังกลาเทศ จีน อินเดียและเมียนมา (The Bangladesh, China, India and Myanmar Economic Corridor หรือ BCIM) เป็นการเชื่อมต่อระหว่างจีนและอินเดียผ่านบังคลาเทศและเมียนมา แต่อย่างไรก็ตาม โครงการดังกล่าวถูกต่อต้านจากชาวอินเดียบางส่วนเนื่องจากทางภาคอินเดียจะไม่ยอมรับโครงการใดใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระเบียงเศรษฐกิจจีน-ปากีสถาน (China-Pakistan Economic Corridor หรือ CPEC) แต่ ถ้าหากระเบียงเศรษฐกิจที่เชื่อมต่อสี่ประเทศประสบความสำเร็จจะให้มณฑลยูนนาน (Yunnan) (โดยมีเมืองคุนหมิง (Kunming) เป็นศูนย์กลาง)

เชื่อมต่อกับรัฐเบงกอล (โดยมีเมืองโกลกาทาเป็นศูนย์กลาง) ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าการเชื่อมต่อเส้นทางระหว่างคุนหมิงและเจาะพยู ตลอดจนเชื่อมต่อโกลกาทา จะช่วยส่งเสริมการที่จีนได้สร้างการจัตวางอำนาจทางเศรษฐกิจเพื่อเอื้อต่อภูมิรัฐศาสตร์ของตนเป็นอย่างมากเนื่องจาก เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจนี้จะช่วยทำให้จีนสามารถขนส่งพลังงานอย่าง ‘น้ำมัน’ และ ‘ก๊าซธรรมชาติ’ ตลอดจนสินค้าอื่น ๆ ได้อย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องผ่านช่องแคบมะละกา อีกทั้งยังช่วยปรับภูมิรัฐศาสตร์ของเมียนมาให้มีเส้นทางออกสู่มหาสมุทรอินเดียถึงสองเส้นทาง เส้นทางแรกคือท่าเรือน้ำลึกเมืองเจาะพยูในเมียนมา และท่าเรือน้ำลึกเมืองกวาดาร์ (Gwadar) ในปากีสถาน



ภาพที่ 1 โครงการหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางระหว่างจีนและเมียนมา

ที่มา : Chris Devonshire-Ellis, 2021

สำหรับการดำเนินนโยบายในแง่รัฐศิลป์ของรัฐบาลตะมะดอซุด ปัจจุบันยังคงเลือกดำเนินนโยบายเป็นอิสระ เชิงรุกและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด จากสำนักข่าวที่ชื่อ The global New light of Myanmar ได้พาดหัวข่าวว่า *Myanmar continues to practise independent, active and non-aligned foreign policy: Senior General* โดยใจความของข่าวคือ พลเอกอาวุโส มิน ออง หล่าย (Min Aung Hlaing) ประธานคณะกรรมการนโยบายการต่างประเทศและผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้กล่าวต่อที่ประชุมว่า “จะเน้นย้ำถึงความมุ่งมั่นของเมียนมาต่อนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระ เชิงรุกและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดต่อไป” โดยมุ่งเน้นสร้างสันติภาพและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างฉันทมิตรต่อประเทศอื่น ๆ พร้อมกันนี้ พลเอกอาวุโสยังกล่าวต่อไปว่า ต้องเน้นย้ำถึงความสำคัญของการรักษาความสัมพันธ์ทวิภาคีอย่างระมัดระวังกับประเทศเพื่อนบ้านที่ทรงอำนาจ (powerful neighboring countries) และความจำเป็นที่เมียนมาจะต้องรักษาความสัมพันธ์ฉันทมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น บังคลาเทศ อินเดีย จีน ลาว และไทย แต่ถึงกระนั้นก็ตาม หากพินิจที่การส่งออกสินค้าของจีนและสหรัฐอเมริกาในเมียนมาตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบมูลค่าการส่งออกสินค้าของและสหรัฐอเมริกาใน  
 เมียนมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 - ค.ศ. 2022

ประเทศที่ เปรียบเทียบ และอัตราการ เพิ่มขึ้น	ปี (ค.ศ.) (i) และมูลค่าการส่งออกสินค้ามายังเมียนมา (พันล้านดอลลาร์สหรัฐ)							
	2015	2016	2016	2018	2019	2020	2021	2022
จีน (x)	9.5	8	9	10.5	12	12.3	10.5	13.5
อัตราส่วนการ เพิ่มขึ้นของ มูลค่าการ ส่งออกเมื่อ เทียบกับปีก่อน หน้า (เท่า)	+1	-0.84	+1.12	+1.16	+1.14	+1.02	-0.85	+1.28
สหรัฐอเมริกา (y)	0.24	0.20	0.21	0.25	0.35	0.34	0.23	0.14
อัตราส่วนการ เพิ่มขึ้นของ มูลค่าการ ส่งออกเมื่อ เทียบกับปีก่อน หน้า (เท่า) (n)	+2.6	-0.83	+1.05	+1.05	+1.40	-0.97	-0.67	-0.67

\*หมายเหตุ สัญลักษณ์ + แสดงมูลค่าที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า และ  
 สัญลักษณ์ - แสดงมูลค่าที่ลดลงเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า

ที่มา : Trading Economics, 2023

จากตารางที่ 2 จะพบว่าการมูลค่าการส่งออกสินค้าระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาหลังเมียนมาสามารถจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนได้สำเร็จ มูลค่าการส่งออกส่งออกของจีนมายังเมียนมาเพิ่มขึ้นต่อเนื่องตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 จนถึงปี ค.ศ. 2019 เป็นช่วงเวลาที่การส่งออกของชาติมหาอำนาจทางการส่งออกทั้งสองชาติเพิ่มขึ้นหากคิดคำนวณจากผลรวมของมูลค่าการส่งออกของจีนและสหรัฐอเมริกาทลอดระยะเวลา 5 ปี จากสมการแรกดังต่อไปนี้

$$\sum_{i=2015}^{2019} n^x \text{ or } n^y = \text{Cumulative ratio value}$$

จะพบว่า มูลค่าอัตราส่วนสะสมของการส่งออกของจีนจากสมการมีค่าเท่ากับ 3.58 ในขณะที่สหรัฐอเมริกามีอัตราส่วนสะสมของการส่งออกมีค่า 5.25 ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการขึ้นมามีอำนาจของรัฐบาลพลเรือนจะพบว่าแม้มูลค่าการส่งออกของสหรัฐอเมริกามายังเมียนมาจะต่างจากจีนเป็นอย่างมากแต่หากคำนวณจากอัตราส่วนสะสมการลงทุนจะพบว่าสหรัฐอเมริกามีมากกว่าจีนเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามตัวเลขการส่งออกของทั้งสองชาติมายังเมียนมาได้สะท้อนให้เห็นว่าเมียนมามุ่งดำเนินนโยบายเป็นอิสระ เจริญและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดด้วยการเพิ่มการนำเข้าของทั้งสองชาติเพิ่มขึ้นเหมือนกัน อนึ่ง เมื่อรัฐบาลเมียนมาได้หลังการแพร่ระบาดของโควิด 19 ได้ส่งผลกระทบต่อมูลค่าการส่งออกของจีนและ

สหรัฐอเมริกาตกลงทั้งสอง แต่เมื่อเกิดการทำรัฐประหาร จากการคำนวณมูลค่าอัตราส่วนสะสมของการส่งออกจากสมการที่สอง

$$\sum_{i=2019}^{2022} n^x \text{ or } n^y = \text{Cumulative ratio value}$$

จากสมการในข้างต้นจะพบว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 2019 จนถึงปี ค.ศ. 2022 มูลค่าอัตราส่วนสะสมของการส่งออกของจีนจะมีค่าเท่ากับ 2.64 และมูลค่าอัตราส่วนสะสมของการส่งออกของสหรัฐอเมริกาจะมีค่าลดลง 2.17 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการส่งของสหรัฐอเมริกายังมีแนวโน้มเริ่มลดลงตั้งแต่การแพร่ระบาดของโควิด 19 และมูลค่าการส่งออกของสหรัฐอเมริกา มีแนวโน้มยิ่งลดลงหนักขึ้นเมื่อเกิดการสถาปนารัฐบาลตะมะดอขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งตรงกันข้ามกับจีนที่หลังการแพร่ระบาดของโควิด 19 จะลดลง แต่เมื่อเกิดการรัฐประหารขึ้นมูลค่าการส่งออกของจีนมีแนวโน้มมาหากมองเพียงมูลค่าการส่งออกจะพบว่าเป็นมูลค่าที่สูงที่สุดในปีที่ผ่าน (เพียงหนึ่งปีหลังการทำรัฐประหาร) มูลค่าดังกล่าวสูงสุดตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015

พร้อมกันนี้เองหากพินิจไปที่โครงการ BRI จะพบว่าโครงการดังกล่าว เข้ามาผูกปมปัญหาในมีนมามากขึ้นจากบทความ A Hitch in the Belt and Road in Myanmar โดย Gene Ryack เผยแพร่ผ่าน THE DIPLOMAT เมื่อปี ค.ศ. 2020 โดยทางผู้เขียนสามารถสรุปปมปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งสะท้อนการเข้ามาบีบบทบาทของจีนก่อนการทำรัฐประหารได้แก่

ประการแรกบริบททางภูมิรัฐศาสตร์ที่จะพบว่า เมืองเจาะพยูที่ตั้งอยู่ในรัฐยะไข่ได้กลายเป็นเมืองที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์เนื่องจากเป็นจุดสิ้นสุดของระเบียงเศรษฐกิจจีนและเมียนมาซึ่งจะช่วยเชื่อมโยงเงินเข้ากับมหาสมุทรอินเดีย แต่ถึงกระนั้นก็ตามดินแดนดังกล่าวถือเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างรัฐบาลเมียนมาและชาวยะไข่เนื่องจากเกิดความขัดแย้งระหว่างกองทัพเมียนมากับกองทัพอาระกัน (Arakan Army) (ซึ่งหลังการทำรัฐประหารครั้งล่าสุดทำให้ความรุนแรงระหว่างรัฐบาลตะมะตอกกับชาวยะไข่ในพื้นที่รุนแรงขึ้นมา) ประการที่สองคือ การพัฒนาโครงการ BRI ด้วยการการจัดสรรหาพื้นที่และทรัพยากร เนื่องจากโครงการ BRI ต้องอาศัยที่ดินจำนวนมากทำให้เกิดเสียงวิจารณ์จากชุมชนในพื้นที่ของโครงการ อีกทั้งชาวบ้านได้กล่าวว่า รัฐบาลเมียนมาร่วมกับผู้พัฒนาโครงการได้เข้ามาได้พื้นที่โดยไม่ได้รับการยินยอมจากชุมชนท้องถิ่น ก่อปรกับการจัดหาพื้นที่ยังให้ค่าตอบแทนที่น้อยและขาดความโปร่งใส และสุดท้ายคือประเด็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจ เนื่องจากผู้ที่ได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจคือ จีนและรัฐบาลเมียนมาจากโครงการ BRI แต่ผู้ที่ได้รับผลกระทบคือ ประชาชนในพื้นที่ อาทิ ชาวยะไข่ในเมืองเจาะพยูที่กำลังถูกทำลายวิถีชีวิตและได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย (Ryack, G., 2020) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จีนได้เข้ามาให้อาณาบริเวณของเมียนมาเพื่อการเอื้อผลประโยชน์ทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ การหาทรัพยากรเพื่อการพัฒนาโครงการและเศรษฐกิจของตน หากแต่การเข้ามาของจีนหลังการทำรัฐประหารได้ถูกยกระดับการเข้ามามีอิทธิพลของจีนมากยิ่งขึ้น จากบทความที่มีชื่อว่า China's Belt and Road Initiative is Fueling

Atrocities in Myanmar: Report เผยแพร่ผ่านทาง The Irrawaddy เมื่อ ตุลาคม ปี ค.ศ. 2022 มีใจความว่า โครงการ BRI ที่เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลจีนและรัฐบาลตะมะดอในปัจจุบันกำลังกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรัฐคะฉิ่น (Kachin) และรัฐฉาน (Shan State) เช่น การโจมตีต่อพลเรือน การเผาหมู่บ้านจำนวนมาก การใช้พลเรือนเป็นโล่มนุษย์ และการข่มขืนหมู่เพื่อปูทางสำหรับการขยายโครงการ BRI อีกทั้งในบทความชิ้นนี้ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในทุกพื้นที่ที่มีการโจมตีและการละเมิดสิทธิมนุษยชนจะเป็นพื้นที่ที่การลงทุนของจีนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ จีนเองต้องการความมั่นคงให้กับชายแดนระหว่างจีนกับเมียนมาจึงเริ่มเข้ามาปรับความสัมพันธ์กับรัฐบาลตะมะดอมากขึ้น (The Irrawaddy, Ed., 2023)

นอกจากนี้ หากมองไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลตะมะดอกับรัฐบาลปักกิ่งจะพบว่า ความสัมพันธ์ของทั้งสองรัฐถูกยกระดับทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและการทหาร (Thet Htar Maung, 2023) จากสำนักข่าวเมียนมาที่ชื่อ The Irrawaddy พาดหัวข่าว *Fearing US Influence, China Steps Up Engagement With Myanmar Junta, EAOs* เมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 2023 รัฐบาลตะมะดอเริ่มหันเข้าหารัฐบาลปักกิ่งมากยิ่งขึ้น โดยในด้านการเมืองทางการเงินได้เรียกร้องให้กลุ่มผู้ประท้วงและกลุ่มชาติพันธุ์เข้าร่วมการเจรจาสันติภาพ (ทางรัฐบาลตะมะดอร้องขอให้ทางการเงินแถลงการณ์ต่อต้านกลุ่มผู้ประท้วงและกลุ่มชาติพันธุ์) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจีนต้องการผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ในพื้นที่ข้อพิพาทระหว่างรัฐบาลตะมะดอกับกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งการเข้ามาความสัมพันธ์กับจีนที่

เพิ่มมากขึ้นได้ผลักดันให้เมียนมาเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อต้านอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเพื่อเพิ่มพื้นที่ผลประโยชน์และบริบทของจีนต่อเมียนมาและภูมิภาค ในแง่ของทางด้านเศรษฐกิจจะพบว่า บางโครงการที่ถูกยุติลงไปในรัฐบาลก่อนหน้าถูกรื้อฟื้นและริเริ่มขึ้นใหม่ อาทิ โครงการขุดทองแดงที่เหมืองลพพันตอง (Letpadaung) อีกครั้ง ตลอดจนขยายเส้นทางรถไฟจากติมคือ เส้นทางมูแซะ ถึง มัณฑะเลย์ และเพิ่มเส้นทางใหม่เป็นเส้นทางมูแซะ มัณฑะเลย์ และเจาพะยู ดังนั้น การปรากฏกายของจีนในเศรษฐกิจของเมียนมาเนื่องจากได้รับแรงเสริมจากปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างรัฐบาลทหารและรัฐบาลปักกิ่ง เพราะรัฐบาลตะมะดอต้องการการยอมรับในเวทีระหว่างประเทศจึงต้องการสร้างความชอบธรรมในเวทีระหว่างประเทศด้วยการพึ่งพิงจีนและเช่นเดียวกันกับจีนที่ต้องการรักษาสถานทางยุทธศาสตร์ในภูมิภาคผ่านนโยบายตามเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางภูมิเศรษฐศาสตร์ของตน และสำหรับด้านทหาร รัฐบาลตะมะดอได้ถอนทหารออกจากชายแดนเมียนมาและจีนในรัฐฉาน เพื่อเปิดทางให้เกิดการสร้างเส้นทางรถไฟสายมูแซะไปยังเจาพะยู ด้วยการถอนกองกำลังดังกล่าวทำให้ รัฐบาลตะมะดอมีกองทัพไปรักษาความสงบในภูมิภาคอื่น เช่น รัฐกะยา (Kayah) และรัฐกะเหรี่ยง (Karen) เพื่อสร้างความปลอดภัยให้เส้นทางทางภูมิรัฐศาสตร์ของจีนปลอดภัยมากขึ้นในเมียนมา ทั้งนี้ จะผู้เขียนได้สรุปลำดับการใช้รัฐศิลป์ของเมียนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ควบคู่ไปกับการอิทธิพลของชาติมหาอำนาจที่อิทธิพลต่อเมียนมา ดังนี้

ตารางที่ 3 ลำดับการวิวัฒนาการใช้รัฐศิลป์ของเมียนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและชาติมหาอำนาจที่มีอิทธิพลที่มีต่อเมียนมา

ลำดับการวิวัฒนาการ	ลักษณะการดำเนินนโยบายต่างประเทศ	วิธีการเข้าพิชิต
1) ยุคอาณานิคมโดยสมบูรณ์ (ค.ศ. 1885 - ค.ศ. 1948)	อยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ (British rule)  รัฐพม่า (State of Burma) ภายใต้การควบคุมของญี่ปุ่น  อยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ	การทำสงครามระหว่างอังกฤษและพม่า  สงครามโลกครั้งที่ 2
2) หลังได้รับเอกราชจนถึงสิ้นสุดสงครามเย็น (ค.ศ. 1948 - ค.ศ. 1991)	นโยบายการทูตเชิงรุกและมีคุณธรรม (the proactive and virtuous diplomacy) ค.ศ. 1948 - ค.ศ. 1962  นโยบายทางเศรษฐกิจสังคมนิยมและชาตินิยมทางการเมือง และการโดดเดี่ยวตนเองจากประชาคมโลก (Burmese Way to Socialism and Burmanization and Isolationism) ค.ศ. 1962 - ค.ศ. 2010	-  -
3) หลังสงครามเย็นจนถึงปัจจุบัน		

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์  
ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566) | 93

ลำดับการ วิวัฒน์	ลักษณะการดำเนินนโยบาย ต่างประเทศ	วิธีการเข้าพินิจ	
(ค.ศ. 1991 – ปัจจุบัน)	นโยบายอิสระ เชิงรุกและไม่ ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Independent, active, and non-aligned foreign policy)	1) รัฐบาล เปลี่ยนผ่าน ค.ศ. 2010 - ค.ศ. 2016	-
		2) รัฐบาลพล เรือน ค.ศ. 2016 - ค.ศ. 2021	
	3) รัฐบาลตะ มะตอ ค.ศ. 2021 – ปัจจุบัน	การดำเนิน นโยบายทางภูมิ เศรษฐศาสตร์ ผ่านโครงการ BRI	

ที่มา : การรวบรวมข้อมูลจากการสรุปของผู้เขียน

จากตารางที่ 3 จะพบว่า ในช่วงแรกคือ ช่วงที่พม่าตกเป็นอาณานิคมอย่างสมบูรณ์จะพบว่าลักษณะการดำเนินนโยบายต่างประเทศและภายในรัฐอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ (British rule) อย่างสมบูรณ์

ด้วยการใช้วิธีการทำสงครามกับพม่าทั้งสามครั้ง แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงสงครามโลกครั้งที่สองจะพบว่าพม่าได้ถูกยึดครองและควบคุมโดยรัฐพม่า (State of Burma) ที่เป็นรัฐหุ่นเชิด (puppet state) ของญี่ปุ่น และทันทีที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่สองพม่าก็กลับมาตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษอีกครั้ง **ช่วงที่สอง**คือ หลังการที่พม่าได้รับเอกราชจนถึงสิ้นสุดสงครามเย็นตั้งแต่ ค.ศ. 1948 จนถึงค.ศ. 1991 ลักษณะการดำเนินนโยบายต่างประเทศได้ถูกแบ่งออกเป็น 2 ระยะได้แก่ ระยะแรกคือ การดำเนินนโยบายเชิงรุกและมีคุณธรรมที่ดำเนินการโดยรัฐบาลพลเรือนแต่เมื่อเกิดการทำรัฐประหารตั้งแต่ในปี ค.ศ. 1962 ได้นำไปสู่การดำเนินนโยบายต่างประเทศในรูปแบบของนโยบายทางเศรษฐกิจสังคมนิยมและชาตินิยมทางการเมือง และการโดดเดี่ยวตนเองจากประชาคมโลกภายใต้การบริหารของรัฐบาลตะมะดอ

จากที่กล่าวไปในข้างต้น **ช่วงที่สาม**นั้นจะพบว่าเมื่อบริบทของโลกในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 ได้เปลี่ยนไปจากการสิ้นสุดลงของสงครามเย็นทำให้เมียนมาหันกลับเข้ามาสู่ประชาคมโลกมากขึ้นทำให้รัฐบาลเปลี่ยนผ่านได้มุ่งไปที่การดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่เป็นนโยบายอิสระเชิงรุกและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด โดยจะเห็นว่าเมื่อเมียนมาสามารถจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนได้สำเร็จได้นำสู่การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเมียนมากับชาติตะวันตกเป็นอย่างมาก แต่เมื่อเกิดวิกฤตชาวโรฮิงญาขึ้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเมียนมากับชาติตะวันตกกลับมาถดถอยอีกครั้งและความสัมพันธ์ระหว่างเมียนมากับจีนก็เริ่มเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามด้วยการดำเนินนโยบายอิสระเชิงรุกและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดจึงทำให้รัฐบาลพลเรือนได้เพิ่ม

ความสัมพันธ์กับชาติอื่น ๆ เพื่อคานอำนาจกับจีนคือ อินเดีย ญี่ปุ่นและ รัสเซีย เป็นต้น และ รัฐบาลตะมะดอซุดใหม่ขึ้นมาใช้อำนาจจากการทำ รัฐประหารในปี ค.ศ. 2021 เป็นผลให้เมียนมามีความสัมพันธ์กับโลกตะวันตก มีความสัมพันธ์ที่แย่งลงเพิ่มขึ้น (ก่อนหน้านี้ความสัมพันธ์ระหว่างเมียนมากับ โลกตะวันตกแย่งลงเนื่องจากวิกฤตชาวโรฮิงญา) ทำให้เมียนมาเริ่มมี ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจีนที่มากขึ้นกว่าครั้งไหน ๆ ซึ่งผิดแปลกไปจาก ขนบของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของเมียนมาที่ดำเนินการตั้งแต่ ค.ศ. 1948 เนื่องรัฐบาลที่ปกครองพม่าทุกชุดตั้งแต่ได้รับเอกราชไม่เคยมุ่งหันเข้า หาชาติมหาอำนาจจากแต่หลังการรัฐประหารกลับกลายเป็นว่า จีนเริ่มเข้า มีอิทธิพลต่อบทบาทของเมียนมาในเวทีต่างประเทศ มีอิทธิพลต่อการ อำนาจทางการเมืองภายในรัฐของเมียนมาและมีอำนาจทางการเศรษฐกิจ ซึ่งจะได้เข้ามามีอิทธิพลต่อเมียนมาได้เนื่องจากการดำเนินนโยบายทางภูมิ เศรษฐศาสตร์ ที่ผู้เขียนตีความแต่อาจจะไม่ถูกนัก คือ เมียนมาได้รับ ประโยชน์จากการลงทุนของจีนแต่ต้องแลกมาด้วยกับกับดักหนี้ในลักษณะ เดียวกับลาว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในช่วงที่สามภายใต้การบริหารจัดการของ รัฐบาลตะมะดอ เมื่อวิเคราะห์แนวคิดของลัทธิอาณานิคมแนวใหม่ (neo-colonialism) จะพบว่าจีนได้เข้ามาบีบบทบาทต่อเมียนมามากกว่าครั้งใดใด ผ่านโครงการ BRI ที่เป็นการจัดวางภูมิรัฐศาสตร์ที่จะเอื้อผลประโยชน์ต่อ ผลประโยชน์แห่งรัฐของจีนทั้งทางความมั่นคงและเศรษฐกิจโดยใช้เมียนมา เป็นอาณานิคมในการส่งเสริมกิจการดังกล่าวผ่านการเข้ามาบีบบทบาทภูมิ รัฐศาสตร์ การสรรหาทรัพยากรเพื่อการพัฒนาโครงการและเศรษฐกิจต่อ

เมียนมา และในปัจจุบันจีนกำลังเข้ามามีบทบาทต่ออำนาจทางความมั่นคง  
ของรัฐบาลตะมะดอด้วยเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามในสถานการณ์  
ปัจจุบัน จีน ได้ตกอยู่ในภาวะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกเนื่องจากปัญหาความ  
ขัดแย้งในเมียนมาในปัจจุบันที่รัฐบาลจีนอาจจะต้องเลือกเข้าข้างรัฐบาลตะ  
มะดอหรือกลุ่มประท้วงของเหล่าชาติพันธุ์ที่มีความใกล้ชิดกับจีนอย่างกลุ่ม  
หรือรู้จักในชื่อ ‘กองกำลังกลุ่มชาติพันธุ์พันธมิตรพี่น้อง’ (Brotherhood  
Alliance)<sup>19</sup> แต่กระนั้นก็ตาม ท่าทีของจึงพยายามรักษา ‘ความเป็นกลาง’  
ในความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และรัฐบาลตะมะดอ (Michaels, M.,  
2023) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเข้ามามีอิทธิพลจีนไม่ได้ยุติแต่เพียงภูมิ  
รัฐศาสตร์ การสร้างโครงการ BRI และเศรษฐกิจหากแต่ยังประกอบไปด้วย  
ความมั่น ที่ในตอนนี้อย่างเมียนมาจะเผชิญกับความขัดแย้งภายในแต่จีนเลือก  
ที่จะอดทนต่อความไม่มั่นคงทางชายแดนกับเมียนมาที่เพิ่มขึ้นในระยะสั้น  
เพื่อที่จะรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและเชิงกลยุทธ์ในระยะยาวของ  
ตนต่อไป

---

<sup>19</sup> ‘กองกำลังกลุ่มชาติพันธุ์พันธมิตรพี่น้อง’ (Brotherhood Alliance) จะ  
ประกอบด้วยกลุ่ม กองทัพพันธมิตรประชาธิปไตยแห่งชนชาติพม่า (Myanmar  
National Democratic Alliance Army) หรือกองทัพโกกั้ง กองทัพปลดปล่อยชน  
ชาติตะอั้ง (Ta'ang National Liberation Army) และกองทัพอาระกัน (Arakan  
Army)

#### 4. บทสรุป

สงคราม คือวิธีการดั้งเดิมที่ชาติตะวันตก ‘อังกฤษ’ ใช้เพื่อเข้าพิชิตพม่า ทั้งนี้ การอ้าง ‘jus ad bellum’ สาเหตุอันชอบธรรมในการก่อสงครามเกิดขึ้นจากการเข้าปะทะกันระหว่างรัฐชาติแบบตะวันตกและรัฐการเมืองแบบมณฑลที่เริ่มต้นจากปัญหาพรมแดนระหว่างอาณาจักรครองและบริติชอินเดีย เมื่อสงครามระหว่างรัฐทั้งสองเกิดขึ้น ในสงครามครั้งแรกระหว่างรัฐทั้งสองคือ ชัยชนะของอังกฤษที่นำมาสู่การทำสนธิสัญญารานตะโบและสนธิสัญญาทางการค้าที่ราชสำนักพม่าต้องยินยอมทุกกรณี แต่อย่างไรก็ตามสงครามระหว่างอังกฤษและพม่ายังคงเกิดขึ้นต่อไปอีก 2 ครั้งและอังกฤษสามารถยึดครองพม่าได้อย่างสมบูรณ์ภายในปี ค.ศ. 1885 สำหรับพม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษจะพบว่า ประการแรกพม่าคือฐานการผลิตสินค้าที่เรียกว่า ‘ข้าว’ ประการที่สองคือ การกระบวน นคราภิวัตน์ของกรุงย่างกุ้ง และประการสุดท้ายคือ เกิดการเชื่อมต่อโดยรถไฟเพื่อทำให้อังกฤษถ่ายขนส่งถ่ายสินค้าและเข้าถึงทรัพยากรทางธรรมชาติ

ผลกระทบจากการปกครองของอังกฤษคือ การที่พม่าเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับระบบทุนนิยมโลกที่มีอังกฤษเป็นศูนย์กลางเร็วกว่าที่อื่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้งการเข้าระบบทุนนิยมในครั้งนี้ได้ผลักดันให้สิ่งมีชีวิตอย่าง ‘ชาวพม่า’ และ สิ่งสิ่งไม่มีชีวิตในพม่า อาทิ ‘ข้าว’ ได้กลายสภาพเป็นปัจจัยการผลิต ดังนั้นหลังการได้รับเอกราชจากอังกฤษ พม่าจึงมุ่งเน้นการดำเนินนโยบายที่เป็นสังคมนิยมทางเศรษฐกิจ หรือ ‘Burmese Way to Socialism’ การเป็นชาตินิยมหรือการแปลงให้เป็นพม่า (Burmanization) ที่ทำให้ในแง่ของการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึง

มุ่งเน้นไปที่การโดดเดี่ยว (Isolationism) เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมหลังสงครามเย็นสิ้นสุดลงเมียนมาภายใต้รัฐบาลตะมะดอเริ่มสร้างความสัมพันธ์กับชาติเพื่อนบ้านมากขึ้นผ่านโครงการเจ็ดขั้นตอนและเมียนมาสามารถมีรัฐบาลพลเรือนได้สำเร็จในปี ค.ศ. 2016 โดยในช่วยการเปลี่ยนผ่านให้เป็นประชาธิปไตย เมียนมาได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่เป็นอิสระ เจริญรุ่งเรืองและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ดังนั้น หากพินิจจะพบว่า หลังการได้รับเอกราชพม่าไม่เคยใกล้ชิดกับมหาอำนาจชาติใด แต่เมื่อเกิดการรัฐประหารในปี ค.ศ. 2021 ทำให้รัฐบาลตะมะดอมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัฐบาลปักกิ่งมากขึ้นเพราะประการแรกเมียนมามีความสัมพันธ์ที่ดีจีนมาก่อนหน้าการทำรัฐประหาร ผ่านการเข้ามาลงทุนอย่างต่อเนื่องและรัฐบาลจีนกับรัฐบาลเมียนมาถือเป็นหุ้นส่วนสำคัญของโครงการ BRI ในเมียนมา ประการที่สองคือ รัฐบาลตะมะดอถูกคว่ำบาตรจากโลกตะวันตกจึงหันเหเข้าหาจีนมากยิ่งขึ้น และประการสุดท้ายคือ จีนต้องการเมียนมาในฐานะยุทธศาสตร์ที่สำคัญซึ่งสังเกตได้จากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลจีนกับรัฐบาลตะมะดอ

ความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างรัฐบาลตะมะดอกับรัฐบาลปักกิ่งทำให้เมียนมาเลือกข้างจีนในการแข่งขันระหว่างสองมหาอำนาจของสองฝักฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก ทั้งนี้ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเกิดขึ้นจากฝ่ายรัฐบาลตะมะดอที่ต้องการการยอมรับและความชอบธรรมในเวทีนานาชาติ และขณะเดียวกัน จีนต้องการที่จะ (1) ขยายอำนาจทางเศรษฐกิจผ่านโครงการ BRI มายังเมียนมาเพื่อ (2) สร้างยุทธศาสตร์ทางภูมิศาสตร์ศาสตร์ ที่จะไปสู่จะนำ (3) การรักษาผลประโยชน์และรักษาอำนาจทางเศรษฐกิจของรัฐในภูมิภาค (ซึ่งความต้องการทั้งสามมีลักษณะที่

คล้ายคลึงกับอังกฤษในการเข้ายึดครองพม่า) ส่งผลให้การเข้าครอบงำเมียนมาของจีนมีอิทธิพลต่อภูมิรัฐศาสตร์ การสรรหาทรัพยากร เศรษฐกิจและความมั่นคง สุดท้ายนั้น การหลุดออกจากอำนาจของจีน เมียนมาจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหันไปดำเนินนโยบายต่างประเทศตามชนบของตนในเรื่องของการรักเป็นอิสระและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด

### เอกสารอ้างอิง

กรมหมื่นนราธิปฯ. (2456). *เอกสารพงศาวดารพม่า เล่มที่ 5*.

กุลลดา เกษบุญชู-มีด. (2549). ทุนนิยมอังกฤษกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในศตวรรษที่ 19. *ฟ้าเดียวกัน*, 4(4), 94-109.

คัททียากร ศศิธรามาศ. (ม.ป.ป.). *ลัทธิล่าอาณานิคม*. [website]. สืบค้น

เมื่อ 26 พฤศจิกายน 2566 จาก

<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ลัทธิล่าอาณานิคม>

พวงทอง ภาวครพันธ์. (2565). การสร้างรัฐเสนานุกาพของไทยจาก

รัฐประหาร 2490 ถึงรัฐประหาร 2557. *วารสารสังคมศาสตร์*,

52(1), 7-35.

ศิลปวัฒนธรรม, บก. (2566). *2 มีนาคม 1962 เนวิน ทำรัฐประหาร*

*เปลี่ยน พม่า เป็น “ฤๅษีแห่งเอเชีย”*. [website]. สืบค้น

เมื่อ 29 กันยายน 2566 จาก [https://www.silpa-](https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article_6966)

[mag.com/this-day-in-history/article\\_6966](https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article_6966)

ศุภมิตร ปิติพัฒน์. (2564). *ตามแนวคิด-ต่อทฤษฎี จากงานการต่างประเทศ*

*ไทยของพีระ เจริญวัฒนกุล (ตอนที่ 1).* {website}

สืบค้นเมื่อ 23 กันยายน 2566. จาก

<https://www.the101.world/ontological-security-and-peera-charoenvattananukul/>

สุนทร ชูตินธรานนท์ และวิทย์ พงศ์พนิตานนท์. (2564). *ฝรั่งรุกพระนั่ง*

*เกล้าๆ การทูตสยามคราวจักรวรรดิ นิยมบุกอุชาคเนย์*

(พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.

Blackwill, R. D., & Harris, J. M. (2016). *War by Other Means:*

*Geoconomics and Statecraft. Harvard University*

*Press.* <https://doi.org/10.2307/j.ctt1c84cr7>

Britannica Dictionary. (n.d.). *Statecraft Definition & Meaning.*

[website]. Retrieved 2023, November 28 from

<https://www.britannica.com/dictionary/statecraft>

Chan, A. (2005). *The Development of a Muslim Enclave in*

*Arakan (Rakhine) State of Burma (Myanmar).* *SOAS*

*Bulletin of Burma Research*, 4(2), 396-420.

Devonshire-Ellis, C. (2021). *Belt And Road Projects In Myanmar*

*Likely To Progress In Light Of Military Coup - Silk Road*

*Briefing*. Silk Road Briefing. [website]. Retrieved 2023, September 29 from <https://www.silkroadbriefing.com/news/2021/02/02/belt-and-road-projects-in-myanmar-likely-to-progress-in-light-of-military-coup/>

Grydehøj, A., et al. (2021). Practicing decolonial political geography: Island perspectives on neocolonialism and the China threat discourse. *Political Geography*, 85, 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2020.102330>

Harvey, G. E. (1967). *History of Burma*. London: Frank Cass.

Herrera, J. H. (2009). *ON PEACE: PEACE AS A MEANS OF STATECRAFT*. Strategic Studies Institute, US Army War College. Retrieved 2022, October 29 from <http://www.jstor.org/stable/resrep11571>

I. O. L. Amherst Papers. (1824). 168.

I. O. R. Home Miscellaneous. (1823). vol. 600

J. Toby Reiner. (2018). NEW DIRECTIONS IN JUST-WAR THEORY. *Strategic Studies Institute, US Army War College*,

Jaeger, C. B. & Brites, P. V. P. (2020). Geoeconomics in the light of International Political Economy: a theoretical discussion. *Brazilian Journal of Political Economy*, 40(1), 22-36.

Kaplan, M. A. (1952). An Introduction to the Strategy of Statecraft. *World Politics*, 4(4), 548.  
<https://doi.org/10.2307/2008966>

Kitzan, L. (1975). Lord Amherst and the declaration of war on Burma, 1824. *Journal of Asian History*, 9(2), 101–127.  
<http://www.jstor.org/stable/41930169>

Muang Htin Aung. (1967). *A History of Burma*. Columbia University press: New York and London.

Maung, T. H. (2023). *Fearing US Influence, China Steps Up Engagement With Myanmar Junta, EAOs*. The Irrawaddy. [website]. Retrieved 2023, September 29 from  
<https://www.irrawaddy.com/opinion/analysis/fearing-us-influence-china-steps-up-engagement-with-myanmar-junta-eaos.html>

Michaels, M. (2023). *Operation 1027 reshapes Myanmar's post-coup war*. [website]. Retrieved 2023, November 29 from <https://myanmar.iiss.org/updates/2023-11>

Myanmar, G. N. L. O. (2021). *Myanmar Continues to Practise Independent, Active And Non-aligned Foreign Policy: Senior General - Global. Global New Light Of Myanmar*. [website]. Retrieved 2023, September 29 from <https://www.gnlm.com.mm/myanmar-continues-to-practise-independent-active-and-non-aligned-foreign-policy-senior-general/>

Nayt Thit and Nora. (2023). *Myanmar Junta Continues to Suffer Defeats a Month Into Operation 1027*. [website]. Retrieved 2023, November 29 from <https://www.irrawaddy.com/news/war-against-the-junta/myanmar-junta-continues-to-suffer-defeats-a-month-into-operation-1027.html>

Osman, J., & McKnight, A. (2020). *What Is Colonialism? A History of Violence, Control and Exploitation*. [website]. Retrieved 2023, September 29 from

<https://www.teenvogue.com/story/colonialism-explained>

Passeri, A., (2019). 'A tender gourd among the cactus'. Making sense of Myanmar's alignment policies through the lens of strategic culture. *The Pacific Review*, 33(6), 931-957.

Pavličević, D. (2018). 'China Threat' and 'China Opportunity': Politics of Dreams and Fears in China-Central and Eastern European Relations. *Journal of Contemporary China*, 27(113), 688-702.

<https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1458057>

Ryack, G. (2020). *A Hitch in the Belt and Road in Myanmar*. [website]. Retrieved 2023, November 29 from <https://thediplomat.com/2020/12/a-hitch-in-the-belt-and-road-in-myanmar/>

Shang, P. P. (2022). Myanmar's Foreign Policy: Shifting Legitimacy, Shifting Strategic Culture. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 41(1), 88-105.

<https://doi.org/10.1177/18681034211044481>

- Shoemaker, N. (2015). *A Typology of Colonialism*. [website].  
Retrieved 2023, November 26 from  
<https://www.historians.org/research-and-publications/perspectives-on-history/october-2015/a-typology-of-colonialism>
- Strangio, Sebastian. (2022). *China Pledges Support for Myanmar's Junta, 'No Matter How the'*. [website].  
Retrieved 2023, September 29 from  
<https://thediplomat.com/2022/04/china-pledges-support-for-myanmars-junta-no-matter-how-the-situation-changes/>
- Tatum, S. D. (202). *Transformation and Civilization: Liberalism, Empire, Intervention*. *University of Michigan Press*,
- Than, T. M. M. (1989). Burma's national security and defence posture. *Contemporary Southeast Asia*, 11(1), 40–60.
- The Irrawaddy, Ed. (2023). *China's Belt and Road Initiative is Fueling Atrocities in Myanmar: Report*. [website].  
Retrieved 2023, November 29 from  
<https://www.irrawaddy.com/specials/myanmar-china->

watch/chinas-belt-and-road-initiative-is-fueling-atrocities-in-myanmar-report.html

Tower, J. (2023). *The limits of Beijing's support for Myanmar's military*. [website]. Retrieved 2023, September 29 from <https://www.usip.org/publications/2023/02/limits-beijings-support-myanmars-military>

TRADING ECONOMICS. (2023). *China exports to Myanmar - 2023 Data 2024 forecast 1992-2022 historical*. <https://tradingeconomics.com/china/exports/myanmar>

TRADING ECONOMICS. (2023). *United States exports to Myanmar - 2023 Data 2024 forecast 1991-2022 historical*. [website]. Retrieved 2023, September 29 from <https://tradingeconomics.com/united-states/exports/myanmar>

Walzer, M. (1977). *Just and unjust wars: Amoral argument with historical illustrations*. New York: Basic Books.

WORLD ECONOMIC FORUM. (2023). *Strategic Intelligence | WORLD ECONOMIC FORUM*. [website]. Retrieved 2023,

September 29 from

<https://intelligence.weforum.org/topics/a1Gb0000000LHOoEAO>

World101, Ed. (2023). *What is colonialism and how did it arise?* [website]. Retrieved 2023, September 29 from <https://world101.cfr.org/contemporary-history/prelude-global-era/what-colonialism-and-how-did-it-arise>

Yda Saueressig-Schreuder. (1986). *The impact of British colonial rule on the urban hierarchy of Burma. Review (Fernand Braudel Center)*, 10(2). 245-277. <https://www.jstor.org/stable/40241058>

## Time and Temporality:

### มิติเวลาของการศึกษาปรากฏการณ์การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

เพียรพวง อินต๊ะรัตน์<sup>1</sup>

Received: October 17, 2023; Revised: December 25, 2023;

Accepted: December 25, 2023

#### บทคัดย่อ

งานศึกษาเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นในบริบทของไทย มักจะเกี่ยวข้องกับผลกระทบในด้านต่างๆ ที่การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามพรมแดน กระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเจ้าบ้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านบวกหรือลบ นอกจากนี้ ยังมีประเด็นปัญหาการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการด้านต่างๆ ของผู้อพยพ รวมทั้งการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม ประเด็นต่างๆ ที่สำคัญเหล่านี้ยังคงให้น้ำหนักสำคัญที่การจัดการความสัมพันธ์บนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งมักจะเป็นหน่วยของรัฐชาติ หรือลักษณะข้ามชาติ อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์การอพยพย้ายถิ่นยังประกอบไปด้วยมิติเวลาด้วยเช่นกัน หากแต่ยังไม่ได้ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางนักในวงวิชาการไทย

<sup>1</sup> คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

ผู้เขียนจึงเห็นว่าการสำรวจวรรณกรรมเบื้องต้นในประเด็นดังกล่าว พร้อมกับนำเสนอบทวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการไทยและภูมิภาค เพราะนับตั้งแต่หลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยก็เป็นหน่วยพื้นที่ที่สำคัญหน่วยหนึ่งในเครือข่ายของการอพยพโยกย้ายในภูมิภาคเอเชีย ทั้งในแง่ของการเคลื่อนย้ายแรงงาน และการพลัดถิ่นจากภัยสงครามและความรุนแรงภายในประเทศเพื่อนบ้าน การทำความเข้าใจมิติด้านเวลาของการอพยพย้ายถิ่นอาจนำไปสู่ความเข้าใจใหม่ ๆ เกี่ยวกับสังคมไทยในยุคที่การย้ายถิ่นฐานเริ่มกลายเป็นความปกติใหม่

**คำสำคัญ:** เวลา, เวลาจำเพาะ, การรับรู้ถึงเวลา, การอพยพย้ายถิ่น

## Time and Temporality: Temporal aspects of international migration studies

Phianphachong Intarat <sup>2</sup>

### Abstract

The field of migration studies in the Thai context mainly focuses on various aspects of international labor migration such as sociocultural and economic impacts of immigration on the host society, access to rights and legal protection for migrant workers, and sociocultural integration to the host society. In other words, these topics prioritize social phenomena that take place in certain spaces, mostly across the territorial boundaries between nation-states and hence, transnational in nature. However, even if time is an integral part to the phenomenon of international migration and Thailand had been a crucial node in regional migrations, scholarly discussions about time and

---

<sup>2</sup> Faculty of Humanities and Social Sciences Songkhla Rajabhat University.

temporality in the context of Thailand's regional migration remain scarce. This article, therefore, aims to explore literature on time and temporality in migration studies, and provide an example of temporal analysis regarding human mobility and the Thai state's attempt to control it, in order to initiate a scholarly conversation on time and temporality of migration in the region.

**Keywords:** time, temporality, migration

## บทนำ

### การอพยพย้ายถิ่นฐาน : การเคลื่อนไปบนพื้นที่และเวลา

การอพยพย้ายถิ่นนั้นอยู่คู่กับวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์มาเป็นเวลาช้านาน ดังที่นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาหลายสาขาได้ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ไว้ นับตั้งแต่แนวความคิดเรื่องการอพยพออกจากทวีปแอฟริกาของโฮโมเซเปียนส์เมื่อราว ๆ 100,000 ปีที่ผ่านมา การแลกเปลี่ยนอารยธรรมบนเส้นทางการค้าระหว่างเอเชียกับยุโรปผ่านเส้นทางการค้าสายไหมในช่วงกลางศตวรรษที่ 15 ไปจนถึงธรรมเนียมการออกเรือแสวงโชคอันเก่าแก่ของชาวมินังกาเบา (Minangkabao) แห่งสุมาตราตะวันตก ประเทศอินโดนีเซีย แต่ในปัจจุบัน ความสนใจทางวิชาการร่วมสมัยมักจะมีจุดเน้นที่การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ เนื่องจากจำนวนของผู้อพยพไม่ว่าจากสาเหตุใดก็ตามได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างมีนัยยะสำคัญในหลายทศวรรษที่ผ่านมา องค์การระหว่างประเทศเพื่อการย้ายถิ่นฐาน หรือ International Organization for Migration (IOM) ได้รายงานไว้ว่า ในปี

2017 จำนวนผู้อพยพที่ย้ายถิ่นระหว่างประเทศมีสูงถึง 257.7 ล้านคน นับเป็นร้อยละ 3 ของประชากรโลกที่มีอยู่ราว 8 พันล้านคน

การอพยพย้ายถิ่นของมนุษย์มักถูกมองในแง่ของการเคลื่อนที่ของประชากรจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยเฉพาะการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยประจำของผู้คน (Bastia and Skeldon, 2020, หน้า 1; Kok, 1999, หน้า 20) ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา การอพยพย้ายถิ่นระหว่างประเทศได้ทวีความสำคัญขึ้นจนกลายเป็นวาระทางการเมืองระหว่างประเทศ และเกิดการจัดตั้งองค์กรโลกบาลต่าง ๆ ที่มีวาระการทำงานเพื่อสนับสนุนการอพยพย้ายถิ่นที่ปลอดภัยและคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้อพยพ องค์กรระหว่างประเทศเพื่อการย้ายถิ่นฐาน (International Organization for Migration) ได้ให้นิยามว่า “ผู้อพยพ” (migrant) หมายถึง ผู้ที่ได้ย้ายที่พำนักประจำโดยการข้ามพรมแดน โดยไม่คำนึงถึงระยะเวลา (IOM, ม.ป.ว.) ในขณะที่องค์กรสหประชาชาติ (United Nations) ได้นำเงื่อนไขด้านเวลาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคำจำกัดความ โดยให้นิยามว่า “ผู้อพยพ” (migrant) หมายถึง ผู้ที่โยกย้ายโดยการข้ามพรมแดนระหว่างประเทศเป็นเวลา 12 เดือนขึ้นไป (UNHCR, ม.ป.ว.) แต่ใจความสำคัญยังคงอยู่บนฐานคิดเชิงพื้นที่ คือ พรมแดนรัฐชาติอยู่นั่นเอง แม้ว่าในความเป็นจริง ทุกปรากฏการณ์ทางสังคมล้วนประกอบด้วยมิติของเวลา รวมถึงการอพยพย้ายถิ่นด้วยเช่นกัน หากแต่มิติด้านเวลามักถูกมองข้ามไปในแง่ของการอภิปรายทางทฤษฎี เมื่อมองย้อนกลับไปถึงการถกเถียงทางวิชาการในปลายทศวรรษ 1990 ก่อนที่การศึกษามิติเวลาของปรากฏการณ์การย้ายถิ่นจะได้รับความสนใจทางวิชาการเพิ่มขึ้น Pieter Kok ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า

การที่มีเวลาไม่ได้รับความสนใจให้เป็นประเด็นหลักในเชิงนิยามความหมายของการย้ายถิ่น ทั้ง ๆ ที่นักวิชาการต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่า การย้ายถิ่นมีองค์ประกอบทั้งด้านระยะทาง [บนพื้นที่— ผู้เขียน] และเวลา ก็เพราะว่ากรอบคิดเรื่องเวลานั้น “มีอรรถประโยชน์ที่จำกัดในการจำแนกการย้ายถิ่นฐานออกจากการเคลื่อนย้ายในรูปแบบอื่น ๆ”<sup>3</sup> (1999, หน้า 21) ข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับความเห็นของ Kok อยู่ที่ว่า มิติเวลาที่ว่านั่นคือระยะเวลาของการพำนักอาศัยในประเทศเจ้าบ้าน โดยมีขั้นสุดที่การย้ายถิ่นถาวร (permanence) เท่านั้น ตัวอย่างที่ Kok นำมาประกอบความเห็นของเขาก็คือ หลักเกณฑ์ด้านระยะเวลาการอยู่ในประเทศเจ้าบ้านที่แตกต่างกันของกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย ที่แต่ละประเทศจะตัดสินว่าระยะเวลานานเท่าใดที่คนข้ามแดนจะได้รับการจัดประเภทว่าเป็น “ผู้อพยพ” ซึ่ง Kok มองว่าความแตกต่างในหลักเกณฑ์เหล่านี้ถือเป็นเรื่องที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของตรรกะใด ๆ และดังนั้นการนำเอากรอบคิดเรื่องระยะเวลาในการย้ายถิ่นเข้ามาเป็นหลักในการนิยามความหมายของการอพยพย้ายถิ่นจึงเป็นเรื่องไม่มีประโยชน์

ปัจจุบัน ภูมิทัศน์การศึกษาการอพยพย้ายถิ่นได้ขยายตัวไปอย่างมาก สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองใน

---

<sup>3</sup> “...limited utility in distinguishing migration from other forms of mobility.”

ระดับมหภาค โดยเฉพาะในแง่ของผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งก่อให้เกิดปรากฏการณ์การอพยพย้ายถิ่นระหว่างประเทศที่สำคัญหลายประการ เช่น กระแสการย้ายถิ่นของผู้หญิงจำนวนมาก (feminization of migration) การขยายตัวของนักเดินทางกลุ่มที่ทำงานออนไลน์ (digital nomad) และวิกฤตการณ์ผู้ลี้ภัยในตะวันออกกลางและอเมริกากลาง อันเกิดจากสาเหตุความรุนแรงทั้งทางตรงและเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนจำนวนมากและผลักดันให้พวกเขาและเธอต้องใช้อพยพย้ายถิ่นเป็นทางรอดจากภัยคุกคามต่อความมั่นคงในชีวิต นอกจากนี้ในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา นานาชาติยังเผชิญกับปัญหาการถูกบังคับพลัดถิ่นจากสงครามและความขัดแย้งทางการเมืองในหลายภูมิภาคที่ลุกลามกลายเป็นสงคราม เช่น วิกฤตการณ์ทางมนุษยธรรมในซีเรีย พม่า และยูเครน เป็นต้น ความซับซ้อนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างของความท้าทายในการทำความเข้าใจการโยกย้ายถิ่นฐานในปัจจุบัน มุมมองต่อการย้ายถิ่นที่เน้นมิติของการเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งนั้นต้องเผชิญกับความท้าทายในหลายด้านซึ่งผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างที่สำคัญ 3 ประการดังต่อไปนี้

ประการแรก คือ ข้อวิพากษ์ต่อระเบียบวิธีวิจัยที่ติดกับดักการใช้พรมแดนของรัฐชาติเป็นขอบเขตในการศึกษาวิเคราะห์โดยปราศจากการตั้งคำถามต่อที่มาของขอบเขตดังกล่าว Alex Sager ได้เสนอแนวคิด “ชาตินิยมเชิงระเบียบวิธีวิจัย” (methodological nationalism) ไว้อย่างน่าสนใจในประเด็นนี้ Sager กล่าวว่าชาตินิยมเชิงระเบียบวิธีวิจัย ก็คือมุมมองที่มีรัฐเป็นศูนย์กลางและสันนิษฐานว่าสังคมหนึ่งนั้นถูกล้อมไว้ด้วย

เส้นแบ่งเขตแดนที่ไม่สามารถทะลุผ่านได้ (Sager, 2018, หน้า 6) นอกจากนี้ มุมมองดังกล่าวยังมีสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับสิ่งที่เรียกว่า Sedentarian bias หรือชุดความคิดที่มองว่าการอยู่นิ่งกับที่คือความปกติ และการอพยพย้ายถิ่นฐานของมนุษย์คือความไม่ปกติของสังคม (Sager, 2018, หน้า 3) ในทางวิชาการ ทัศนคติทางความคิดที่ปรากฏก็คือการที่รัฐชาติมักถูกใช้เป็นวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ซึ่งผู้เขียนขอขยายความว่าเป็นการใช้โดยปราศจากการตั้งคำถามต่อการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของหน่วยทางการเมืองดังกล่าว ซึ่งต่อเนื่องถึงประเด็นที่สอง

ประการที่สอง คือ แม้ว่าการอพยพย้ายถิ่นจะเป็นการเคลื่อนที่บนพื้นที่ทางกายภาพ แต่ขณะเดียวกันประสบการณ์ของผู้ย้ายถิ่นทั้งแบบสมัครใจและไม่สมัครใจไปยังพื้นที่ใหม่ มักจะถูกกำหนดหรือก่อรูปโดยการควบคุมมิติด้านเวลาโดยรัฐเจ้าบ้านผ่านระบบกฎหมายคนเข้าเมืองและการทำงานของคนต่างด้าว รวมถึงวีซ่าและใบอนุญาตทำงานนานาชนิดด้วยการดำเนินนโยบายเช่นนี้ทำให้การอพยพย้ายถิ่นฐานปัจจุบันมีหลายรูปแบบซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นและสิ้นสุดในลักษณะที่เป็นเส้นตรงและมีเป้าหมายคือการอยู่ถาวร แต่มีทั้งแบบที่เป็นวัฏจักร (circular migration) เป็นการเคลื่อนย้ายไปเรื่อย ๆ ตามโอกาสเฉพาะหน้า ยกตัวอย่างเช่น โครงการแรงงานอพยพในภาคเกษตรในสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ที่เปิดโอกาสให้แรงงานจากเม็กซิโกสามารถเข้ามาทำงานใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมเกษตรของประเทศเจ้าบ้านได้ในระยะเวลาจำกัด และต้องเดินทางกลับประเทศต้นทางทันทีเมื่อสัญญาจ้างงานสิ้นสุดลง หรือแม้แต่การจ้างแรงงานตามฤดูกาลในพื้นที่ชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในระยะเวลา

ไม่เกิน 90 วันก็เช่นเดียวกัน รูปแบบและพลวัตการโยกย้ายถิ่นฐานเช่นนี้ ทำให้มิติด้านเวลาของการอพยพย้ายถิ่นมีความสำคัญชัดเจนขึ้น ทั้งในแง่ของการที่เวลาถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐในการควบคุมการเคลื่อนย้ายประชากรผ่านการจัดแบ่งระยะเวลาการอนุญาตให้พำนักและทำงานในประเทศเจ้าบ้าน และในแง่ประสบการณ์การรับรู้เรื่องเวลาของตัวผู้อพยพเองที่ถูกกำหนดโดยกฎระเบียบคนเข้าเมืองต่าง ๆ รวมถึงความเป็นไปได้ในการปรับสถานะคนเข้าเมืองจากผู้อพยพชั่วคราวเป็นผู้อยู่อาศัยถาวรหรือกระทั่งเป็นพลเมืองที่มีสัญชาติของประเทศเจ้าบ้าน การศึกษาลักษณะและผลกระทบที่เวลากลายเป็นตัวกำหนดและก่อรูปความสัมพันธ์ทางสังคมและประสบการณ์การรับรู้ของผู้คนเช่นนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะความเข้าใจในส่วนนี้จะฉายภาพความแตกต่างทางสังคมของผู้คนซึ่งแม้จะอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน แต่ก็มีเงื่อนไขข้อจำกัดในชีวิตแตกต่างกันออกไปได้อย่างชัดเจนขึ้น

ประการที่สาม คือความสำคัญของมิติเวลาผ่านแนวคิดเรื่อง รุ่นของผู้คน หรือยุคสมัยที่ผู้คนมีประสบการณ์ร่วมกัน (Generation) กล่าวคือในการศึกษาเรื่องการอพยพย้ายถิ่น เมื่อวางประสบการณ์ของผู้อพยพเป็นแกนกลาง หัวข้อหนึ่งที่มีการศึกษาอย่างกว้างขวาง คือ การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกกระทบจากการที่ผู้คนเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนรัฐชาติ ไม่ว่าจะเป็นการปรับตัวของผู้อพยพเข้ากับสังคมใหม่ที่ประเทศเจ้าบ้าน ความพยายามของผู้อพยพในการรักษาสายสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชนในประเทศต้นทาง หรือความเปราะบางทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอันเกิดจากการย้ายถิ่นฐาน ซึ่งงานศึกษาเหล่านี้ ก็ให้เห็นได้ว่าเป็น

การทำความเข้าใจประสบการณ์ของผู้อพยพที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็น “รุ่นแรก” (First-generation immigrant) คือ ผู้คนที่ข้ามพรมแดนรัฐชาติและเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นรุ่นแรก ขณะเดียว ภายใน “รุ่นแรก” เอง อาจประกอบไปด้วยทั้งผู้อพยพวัยผู้ใหญ่และวัยเด็ก หรือแม้กระทั่งเมื่อผู้อพยพรุ่นแรกเหล่านี้ตัดสินใจสร้างครอบครัวในประเทศเจ้าบ้านแล้ว ลูกหลานของพวกเขาก็เกิดและเติบโตในประเทศเจ้าบ้านแม้จะประสบกับความท้าทายทางสังคมและวัฒนธรรมในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากพ่อแม่ผู้อพยพรุ่นแรก แต่ก็อาจถือได้ว่าเด็กผู้อพยพรุ่นแรก รวมทั้งเด็กรุ่นสองที่เกิดและเติบโตในประเทศเจ้าบ้านนั้นมีความสามารถในการทำความเข้าใจสังคมเจ้าบ้านได้มากกว่า การศึกษาประสบการณ์ย้ายถิ่นของครอบครัวผู้อพยพผ่านแนวคิด รุ่นอายุ จึงแสดงให้เห็นว่า บทบาทของผู้ใหญ่และเด็กในครอบครัวผู้อพยพในประเทศเจ้าบ้านนั้นมักจะกลับกันกับบทบาทและความคาดหวังทางสังคมโดยทั่วไป กล่าวคือ หากมองบทบาททางสังคมตามลำดับเวลาของชีวิต ผู้ใหญ่ก็มักถูกคาดหวังให้เป็นผู้นำและคอยดูแลจัดการสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็กหรือคนรุ่นเยาว์ที่โดยตรรกะแล้วน่าจะมีความเข้าใจต่อโลกที่น้อยกว่าผู้ใหญ่ซึ่งได้ใช้เวลาสั่งสมประสบการณ์ชีวิตมากกว่า การอพยพถิ่นฐานในหลายกรณีได้สันคลอนบรรทัดฐานทางสังคมข้อนี้ เด็กจากครอบครัวผู้อพยพซึ่งเป็นเด็กที่เติบโตมาในสังคมประเทศเจ้าบ้านมักจะมีบทบาทเป็นตัวกลางที่เชื่อมระหว่างสังคมประเทศเจ้าบ้านกับพ่อแม่ผู้อพยพซึ่งอาจมีวัฒนธรรมที่แปลกแยกกับสังคมใหม่หรือมีกำแพงด้านภาษา (Brenen, 2015) ในแง่นี้ มิติเวลาของแนวคิดรุ่นของผู้คนที่มี

ประสบการณ์ร่วมกันจึงสามารถอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นตามมาจากการอพยพย้ายถิ่นได้

## Time และ Temporality

Time หรือเวลา ที่ดูเหมือนเป็นสิ่งพื้นฐานที่ผู้คนสามารถเข้าใจร่วมกันได้ไม่ยาก และเป็นส่วนที่แยกไม่ออกจากชีวิตทางสังคมของผู้คนในปัจจุบัน หากแต่การนิยามความหมายของเวลา นั้นยากจะกำหนดให้ครอบคลุม ดังนั้น เวลาในทางวิชาการจึงมีหลากหลายนิยาม อย่างไรก็ตาม เมื่อเรามอง เวลา ในฐานะหน่วยในการศึกษา (object of study) เวลา มักจะหมายถึงเวลาที่มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมดา สามารถนับได้ เมื่อพิจารณาในระดับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ในแง่นี้จึงสามารถรับรู้เข้าใจได้ในฐานะที่เป็นช่วงเวลาที่ยาวนานที่แบ่งออกเป็นช่วง ๆ แต่ประกอบเข้าด้วยกันเป็นกลุ่มที่ยาวนานแตกต่างกัน เช่น วัน เดือน ปี อีกแห่งหนึ่งเวลาสามารถรับรู้เข้าใจได้ในลักษณะที่เป็นกระแสอันลื่นไหลไปข้างหน้าที่ไม่สามารถหยุดยั้งได้ (Griffiths, Roger, and Anderson, 2013, หน้า 3) อีกด้านหนึ่ง เวลาสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือการแบ่งช่วงสมัยของประวัติศาสตร์ (periodization) เพื่อเป็นขอบเขตในการวิเคราะห์ การแบ่งปรากฏการณ์ออกเป็นช่วง ๆ เป็นช่วงเวลาที่ยาวนานที่ย่อมจะมีผลอย่างแน่นอนต่อคำอธิบายที่ตามมา (Gabaccia, 2014, หน้า 38) ดังนั้น แม้เราจะเข้าใจเวลาในลักษณะที่มีความเที่ยงตามธรรมชาติในตัวมันเอง แต่ก็ต้องไม่ลืมว่า

เมื่อเวลาถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจสังคมมนุษย์ย่อมมี  
นัยยะทางการเมืองตามมาด้วยเช่นกัน ดังที่จะได้อภิปรายในหัวข้อถัดไป

สำหรับ Temporality นั้น หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างเวลา  
กับสิ่งอื่น ๆ หรือเวลาที่อยู่ในการรับรู้ของมนุษย์ซึ่งมีลักษณะเป็นอัตวิสัย  
ตามแต่การรับรู้ของบุคคลหรือกลุ่มคน ในภาษาไทย มีการถอดความหมาย  
คำว่า Temporality ออกมาเป็นศัพท์ภาษาไทยอย่างน้อย 2 คำ ได้แก่  
“การรับรู้ถึงเวลา” (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, ม.ป.ว.) และ “เวลาจำเพาะ” (ฐาณี  
ดา บุญวรรโณ, 2563) ทั้ง 2 คำนี้ต่างก็สะท้อนประสบการณ์การรับรู้ของ  
มนุษย์เกี่ยวกับเวลา กล่าวคือ Temporality หมายถึง “การรับรู้ถึงเวลา”  
ดังนั้น เวลาที่ถูกรับรู้<sup>4</sup> จึงมีลักษณะเป็น “เวลาจำเพาะ” ขึ้นอยู่กับ  
ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล<sup>4</sup> หากเรามองว่าเวลาเป็นทั้งวัตถุของ  
การศึกษาและเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา การรับรู้ถึงเวลา จึงเป็นผลที่  
เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเวลาที่เป็นวัตถุในการศึกษาอย่างหนึ่งกับ  
สิ่งอื่น ๆ ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่างานศึกษามิติเวลาของปรากฏการณ์ทาง  
สังคมต่าง ๆ รวมถึงการอพยพย้ายถิ่นจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นการศึกษาการ  
รับรู้ถึงเวลาที่มีลักษณะจำเพาะ ขึ้นกับตำแหน่งแห่งที่ของแต่ละบุคคลหรือ  
กลุ่มบุคคลในตัวของมันเองอยู่แล้ว ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับ เวลา  
ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และ

---

<sup>4</sup> ดังนั้น ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงขอใช้ทั้ง 2 คำสลับไปมา แล้วแต่ความเหมาะสมกับ  
บริบท

เป็นอนันต์ เวลาจำเพาะมีคุณลักษณะที่แตกต่างหลากหลาย ไม่ได้เป็นสากลหนึ่งเดียว และอาจมีจุดเริ่มต้นหรือสิ้นสุดที่ชัดเจน ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างเวลากับวัตถุของการศึกษาอื่น ๆ แนวคิดเรื่องเวลาจำเพาะ จึงเป็นกรอบคิดที่ทำทนายทฤษฎีสากลนิยมที่มุ่งแสวงหาคำตอบที่ไม่ขึ้นกับบริบททางประวัติศาสตร์ ดังที่ Nathan Widder (2010) อธิบายไว้ว่า...

“เวลาจำเพาะ [Temporality--ผู้เขียน] หมายถึง ธรรมชาติหรือโครงสร้างของเวลา ในลักษณะที่เป็นการดำรงอยู่แบบภววิสัย, การรับรู้แบบอัตวิสัย, หรือทั้งสองอย่าง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างมิติต่าง ๆ ของเวลา (ได้แก่ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต) และลักษณะที่เวลาได้เคลื่อนไป นอกจากนี้ ยังรวมถึงความสัมพันธ์ของเวลากับความเป็นนิรันดร์และประวัติศาสตร์”<sup>5</sup> (Widder, 2010, 1351-1352)

แม้ว่าโดยนิยามที่ Widder ได้ให้ไว้ข้างต้นจะดูราวกับว่า เวลา (Time) กับ เวลาจำเพาะ (Temporality) ไม่ได้แตกต่างกันเลย ซ้ำยังอาจ

---

<sup>5</sup> “Temporality refers to the nature or structure of time, in terms of its objective existence, its subjective experience, or both, and particularly with respect to the relations among its dimensions (past, present, and future) and the way in which it passes. It can also include time’s relation to eternity and to history.”

สร้างความสับสนให้แก่ผู้อ่าน เพราะคำนิยามดังกล่าวรวมความหมายที่แตกต่างกันเข้าไว้ด้วยกันภายใต้คำคำเดียว คือ Temporality แต่สิ่งนี้ก็ชี้ให้เห็นว่า Temporality นั้นไม่ได้เป็นแนวคิดคู่ตรงข้ามของ Time หากแต่เป็นกรอบคิดที่ต่อยอดมาจากคุณสมบัติพื้นฐานของเวลา มีคุณลักษณะที่หลากหลาย ไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด และมีความยืดหยุ่นกับบริบททางประวัติศาสตร์นั่นเอง อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษาการอพยพย้ายถิ่นที่ใช้แนวคิดเวลาจำเพาะ นักวิชาการเจ้าของงานก็มักจะกำหนดนิยามของคำให้กระชับและเหมาะสมกับบริบทการศึกษาของตนเอง ซึ่งแน่นอนว่าก็มีความเฉพาะเจาะจงแตกต่างกันไป และบางคนก็อาจจะไม่นิยามความหมายใด ๆ เลย ปลอ่ยให้ผู้อ่านตีความตามความเข้าใจของตนบนฐานของความเข้าใจเรื่องเวลา

ผู้เขียนเห็นว่า งานศึกษาชิ้นหนึ่งของ Shanthi Robertson (2014) เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจของการกำหนดความหมายของคำว่า เวลา และการรับรู้ถึงเวลา ที่ช่วยเสริมความเข้าใจของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี โดยในบทความเรื่อง “Time and Temporary Migration: The Case of Temporary Graduate Workers and Working Holiday Makers in Australia” Robertson กล่าวถึง เวลา (Time) ว่าเป็น “ความรู้เกี่ยวกับเวลาที่เป็นภววิสัยหรือในเชิงปริมาณ” (2014, หน้า 1918) Robertson ได้ยกตัวอย่าง “เวลา” ในบริบทของการโยกย้ายถิ่นฐาน เช่น ระยะเวลาที่ผู้อพยพได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัยในประเทศด้วยวีซ่าประเภทใดประเภทหนึ่งหรือจำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่ผู้อพยพสามารถทำงานได้อย่างถูกกฎหมาย เป็นต้น ในขณะที่ Temporality Robertson ได้นิยามอย่างกระชับว่าเป็น

“เวลาที่ถูกรับรู้” (lived time) หรือเวลาที่ประจักษ์ในประสบการณ์การรับรู้ของมนุษย์นั่นเอง

นอกจากนี้ ในงานปริทัศน์วรรณกรรมโดย Griffiths, Roger, and Anderson (2013) ซึ่งสำรวจงานศึกษาการย้ายถิ่นที่มีมิติเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ก็ได้ทำให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่าง เวลา กับ การรับรู้ถึงเวลา ด้วยการจำแนกแนวทางการศึกษามิติเวลาของการอพยพย้ายถิ่นออกเป็น 2 แนวทางด้วยกัน ได้แก่ การสำรวจแนวคิดเรื่องเวลาในทางสังคมศาสตร์ในสาขาอื่นๆ เพื่อเสนอว่าการอพยพย้ายถิ่นศึกษาสามารถเพิ่มเติมมุมมองทางทฤษฎีให้แก่การศึกษาเรื่องเวลาได้อย่างไรบ้าง (Time and migration) และอีกแนวทางหนึ่งก็คือ งานที่นักวิชาการด้านอพยพย้ายถิ่นศึกษาได้อภิปรายเกี่ยวกับการรับรู้ถึงเวลาที่เกิดขึ้นในบริบทการอพยพย้ายถิ่นโดยตรง (Migration temporalities) ผู้เขียนได้ลองค้นหางานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเวลาในภาษาไทยที่กล่าวถึงเวลาในลักษณะเดียวกับคำนิยามหรือคำอธิบายของ Widder และ Robertson ตามที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น ก็พบว่างานของ ญัฐสุภรณ์ เทียวเพชรภัสกร เรื่อง “ความมีอยู่ของเวลา : การศึกษาเชิงวิพากษ์ในพุทธปรัชญาเถรวาท” (2562) ได้ขยายความเรื่องเวลาไว้อย่างน่าสนใจว่า...

“...ความมีอยู่ของ ‘เวลา’ (Time) ในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ หมายถึง ความมีอยู่ของเวลา 2 แบบ คือ 1) ความมีอยู่ของเวลาแบบภาวีสัย (Objective Time) เป็นความมีอยู่ของเวลาในลักษณะที่มีอยู่จริงนิรันดร เป็นเวลานามธรรม มีอยู่อย่างเป็นอิสระ ไม่ขึ้นอยู่กับ การรับรู้มนุษย์ ไม่ว่าจะมึมนุชย์หรือไม่มีมนุษย์ก็ตาม 2) ความมีอยู่ของเวลาแบบอัตวิสัย (Subjective Time) เป็นความมีอยู่ของเวลาในลักษณะที่ขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของมนุษย์ เป็น เวลานามธรรมเช่นกัน แต่มีอยู่เพียงชั่วขณะ ไม่เป็นนิรันดร” (ณัฐสุภรณ์, 2562, 3)

จะเห็นได้ว่า ณัฐสุภรณ์ได้จำแนกเวลาออกเป็น 2 ประเภทที่มีคุณลักษณะคล้ายกับนิยามของ เวลา และ เวลาจำเพาะ ที่ได้อภิปรายไปก่อนหน้านี้ กล่าวคือ แบบหนึ่งมีลักษณะเป็นกลางโดยธรรมชาติ คล้ายกับนิยามของเวลา และอีกแบบหนึ่งคือ เวลาที่รับรู้โดยมนุษย์ซึ่งก็สามารถรับรู้ได้อย่างแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล เป็นการรับรู้แบบอัตวิสัย ซึ่งก็คล้ายกับนิยามของเวลาจำเพาะ หรือการรับรู้ถึงเวลานั่นเอง

สำหรับหนังสือที่ตีพิมพ์ในภาษาไทย มีงานที่เกี่ยวข้องกับเวลาจำนวนไม่มากแต่จะเป็นหมวดหมายที่สำคัญ เพราะเป็นงานทางทฤษฎีที่

สามารถเปิดพรมแดนการศึกษาแนวคิดเรื่องเวลาในทางสังคมศาสตร์ในบริบทภาษาไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้นได้ ได้แก่ งานของฐานิดา บุญวรรณ เรื่อง *หมุนนาฬิกาสู่เวลาทางสังคม* (2563) ซึ่งสำรวจแนวคิดเรื่อง เวลาทางสังคม ผ่านงานของนักสังคมวิทยาสำนักดูร์ไคม์เมียน (Durkheimian) คนสำคัญ งานของฐานิดาชิ้นนี้ได้อธิบายวงศาวทยาของแนวคิดเวลาทางสังคมที่มีลักษณะสำคัญคือความเป็นส่วนรวม (collective) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญยึดโยงผู้คนในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน (หน้า 28-31) มาจนถึงการทำความเข้าใจ “เวลาจำเพาะ” หรือ เวลาที่ถูกรับรู้ผ่านมุมมองอัตวิสัยซึ่งส่งผลให้เวลาจำเพาะมีความหลากหลายและซับซ้อน (หน้า 83) นอกจากนี้ งานทางทฤษฎีอีกชิ้นหนึ่งของเก่งกิจ กิติเรียงลาภ เรื่อง *Future: ว่าด้วยเวลาประวัติศาสตร์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระบบทุนนิยมดิจิทัล* (2565) ก็ได้เสนอข้อถกเถียงผ่านการอภิปรายงานของนักคิดมาร์กซิสคนสำคัญเกี่ยวกับการจัดเรียงเวลาเสียใหม่ โดยให้ อนาคต เป็นช่วงเวลาปลายเปิดที่ดำรงอยู่คู่ขนานกันไปกับประวัติศาสตร์ โดยไม่สามารถจัดลำดับก่อนหรือหลังได้ (หน้า 169) การปลดปล่อยช่วงเวลาอนาคตออกจากเส้นลำดับเวลาก่อนหลังเช่นนี้ เก่งกิจเสนอว่ามีเป้าหมายเพื่อสำรวจความเป็นไปได้ใหม่ ๆ สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างถอนราก

จากการอภิปรายข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องเวลาซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นได้ถูกอภิปรายอย่างกว้างขวางแล้วในทางปรัชญาและทฤษฎีสังคมศาสตร์ เป็นแนวคิดที่มีศักยภาพในการนำไปใช้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่ซับซ้อนหลากหลาย ในหัวข้อถัดไป ผู้เขียนจะอภิปรายถึงการศึกษาแนวคิดเรื่อง

เวลาในบริบทที่จำเพาะมากขึ้น ก็คือ บริบทการศึกษาการอพยพย้ายถิ่นระหว่างประเทศนั่นเอง

### ความสำคัญของมิติเวลาในการศึกษาปรากฏการณ์อพยพย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

ดังที่กล่าวไปเบื้องต้นว่าในทางปรัชญาและสังคมศาสตร์มีการศึกษาเรื่องเวลามาอย่างยาวนานแล้ว แต่การเน้นความสำคัญของมิติเวลาในการศึกษาการอพยพย้ายถิ่นอาจเรียกได้ว่าเพิ่งจะเริ่มได้รับความสนใจจากนักวิชาการเมื่อราว ๆ สองทศวรรษที่ผ่านมา จากงานเขียนของ Saulo Cwerner เรื่อง “The Times of Migration” ที่ตีพิมพ์ในปี 2001 ซึ่งมักถูกอ้างถึงว่าเป็นงานชิ้นบุกเบิกของการศึกษาการอพยพย้ายถิ่นที่เน้นความสำคัญของมิติเวลาเป็นสำคัญ แน่แน่นอนว่าบทความของ Cwerner (2001) นี้ไม่ได้เป็นงานชิ้นแรกที่กล่าวถึงมิติเวลา หากแต่ความสำคัญของบทความนี้อยู่ที่ว่า Cwerner ได้เรียบเรียงงานศึกษาต่าง ๆ ที่มีมาก่อนหน้านี้ และได้ขยายความให้ผู้อ่านเห็นว่า งานศึกษาเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวลากับการโยกย้ายถิ่นฐานอย่างไรบ้าง

โดยสรุป งานชิ้นนี้ของ Cwerner (2001) ประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ ส่วนแรกเป็นการชี้ให้เห็นทิศทางของทฤษฎีสังคม (social theory) ที่เปลี่ยนไปซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในระดับโลกที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา อันเนื่องมาจากความหน้าในเทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสารที่สามารถลดข้อจำกัดด้านระยะทางและเวลาได้อย่างมีนัยสำคัญ จนสามารถเชื่อมโยง

ชุมชนต่าง ๆ ที่เคยมีข้อจำกัดในการมีปฏิสัมพันธ์กันเข้าด้วยกันอย่างง่ายดาย จนทำให้มีลักษณะที่เรียกว่า Global village Cwerner ได้ยกตัวอย่างงานของนักทฤษฎีสังคมที่สำคัญ เช่น Anthony Giddens ซึ่งได้พยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่เริ่มเข้าสู่ Global village นี้ด้วยการแสดงอรรถาธิบายว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น คือ การทำให้ระยะทางและเวลานั้นไม่ใช่ข้อจำกัดอีกต่อไป (Annihilation of space and time) อีกนัยหนึ่งก็คือ เทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสารที่ถูกพัฒนาขึ้นได้ย่อโลกเข้าไว้ด้วยกัน เป็นการเปลี่ยนแปลงสังคมเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ ในแง่นี้ Cwerner ได้ให้ข้อสังเกตว่า งานของ Giddens นี้ แม้จะเน้นไปที่เทคโนโลยีซึ่งเปลี่ยนแปลงการรับรู้เรื่องพื้นที่และเวลาของมนุษย์อย่างมีนัยยะสำคัญ หากแต่ยังไม่ได้เน้นที่มิติด้านสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายประชากร

อีกด้านหนึ่ง Cwerner ก็ยกตัวอย่างงานของนักวิชาการด้านการอพยพย้ายถิ่นศึกษา ที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในเรื่องการนำมิติเวลาเข้ามาประกอบในการศึกษาปรากฏการณ์ย้ายถิ่น นั่นก็คือ งานของ Michael J. Piore (1979 อ้างถึงใน Cwerner, 2001, 9) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมุมมองเรื่องเวลาของผู้อพยพกับตำแหน่งแห่งที่ของพวกเขาและเธอในตลาดแรงงานของประเทศเจ้าบ้าน Piore เสนอว่า สภาวะชั่วคราวเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของการเคลื่อนย้ายแรงงาน คุณลักษณะทางเวลาเช่นนี้ทำให้ผู้อพยพที่มาใหม่จำยอมรับทำงานภายใต้เงื่อนไขการทำงานที่อาจไม่เป็นที่ยอมรับโดยประชาชนของประเทศเจ้าบ้าน แต่เมื่อเวลาผ่านไปผู้มาใหม่ชั่วคราวได้กลายเป็นคนอยู่ถาวร เส้นขอบฟ้าทางเวลาของพวกเขา

และเธอได้ยืดขยายออกไป และเมื่อผู้อพยพซึ่งพ้นจากสภาวะความชั่วคราว ไม่นั่นอนทางเวลาไปแล้ว จึงเริ่มแสวงหาความมั่นคงในอาชีพมากขึ้น Piore ได้แสดงให้เห็นถึงมิติเวลาที่สำคัญคือ สภาวะชั่วคราวที่เป็นตัวกำหนดลักษณะอาชีพของผู้อพยพในระยะเริ่มต้น และกลายมาเป็นแบบแผนลำดับเส้นทางสู่ความมั่นคงทางอาชีพในเวลาต่อมา Cwerner ได้ชี้ให้เห็นว่างานของ Piore ได้จุดประกายให้นักวิชาการคนอื่น ๆ ได้พัฒนาต่อยอดแนวคิดเรื่อง เวลาที่มีลักษณะอันเป็นชั่วคราว (Temporariness) ของผู้อพยพในประเทศเจ้าบ้าน แม้ว่าการศึกษาเรื่องการรับรู้ถึงเวลาในบริบทการอพยพย้ายถิ่นในปัจจุบันนี้ ได้เคลื่อนไปไกลกว่าสมมติฐานที่ Piore ได้เสนอไว้มากแล้ว กล่าวคือ ปัจจุบัน นักอพยพย้ายถิ่นศึกษาต่างเห็นพ้องกันว่า การมุ่งสู่ความเป็นผู้อยู่อาศัยถาวรในประเทศเจ้าบ้านไม่ได้เป็นเป้าหมายปลายทางของผู้อพยพเสมอไป อีกทั้งการเป็นผู้อยู่อาศัยถาวรก็ไม่ได้รับประกันว่า ผู้อพยพจะมีความมั่นคงทางอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเสมอไปอีกเช่นกัน (ดูเพิ่มเติม Anderson, 2013) แต่ข้อเสนอดังกล่าวก็เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการศึกษาในเวลาต่อมา

ในท้ายที่สุด Cwerner ได้เสนอกรอบคิดสำหรับศึกษามิติเวลาของการอพยพย้ายถิ่น ในลักษณะที่ผู้เขียนขอเรียกว่าเป็นการจัดประเภทของเวลาจำเพาะแบบต่าง ๆ โดย Cwerner สังเคราะห์ประเด็นจากประสบการณ์ของกลุ่มผู้อพยพชาวบราซิลในกรุงลอนดอน และเสนอว่าประสบการณ์ด้านเวลาในบริบทการย้ายถิ่นนั้นมีหลากหลายจนไม่อาจรวบยอดให้เป็นทฤษฎีใหญ่เพียงทฤษฎีเดียวได้ (2001, หน้า 14) ให้ตัวอย่างของ เวลาจำเพาะที่ Cwerner กล่าวถึง เช่น Strange time ที่หมายถึง

ช่วงเวลาที่ผู้อพยพเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมในประเทศเจ้าบ้านที่ตนเองไม่คุ้นเคย Heteronomous time คือสถานะที่ผู้อพยพสัมผัสรับรู้มิติเวลาของพวกเขาและเธอในประเทศเจ้าบ้านอย่างหลากหลายในช่วงขณะเดียวกันสถานะนี้เกิดขึ้นจากการที่เวลาของผู้อพยพถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย และการเมืองของประเทศเจ้าบ้าน ซึ่งทั้งหมดไม่จำเป็นต้องสอดคล้องไปทางเดียวกันเสมอไป เป็นต้น

จากบทความชิ้นบุกเบิกของ Cwerner ในปี 2001 จนถึงปัจจุบันงานศึกษาเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นฐานจากมิติเวลาได้ขยายตัวไปอย่างมาก ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเคลื่อนย้ายแรงงานเท่านั้น แต่รวมถึงการถูกบังคับพลัดถิ่น เช่น ผู้ลี้ภัยสงครามและผู้แสวงหากการลี้ภัย รวมถึงงานศึกษาเกี่ยวกับระบบกฎหมายคนเข้าเมืองและการทำให้การข้ามแดนเป็นเรื่องความมั่นคงของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อตัวผู้อพยพโดยตรงอีกด้วย สภาพสังคมการเมืองโลกที่ทวีความซับซ้อนมากขึ้นเช่นนี้ทำให้การนำเอามิติเวลาเข้ามาเป็นกรอบคิดในการศึกษาการอพยพย้ายถิ่นมีความจำเป็นมากขึ้นตามไปด้วย โดยผู้เขียนขอเสนอเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวออกเป็น 3 ข้อ ดังนี้

ประการแรก เวลาถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐในการควบคุมและจัดการกับผู้อพยพข้ามพรมแดนระหว่างประเทศ Cohen (2018) อธิบายว่า เวลาถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง เพราะว่าเวลาเป็นทรัพยากรที่แลดูมีความเที่ยงและเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ดังนั้น เวลาจึงถูกมองว่ามีความเป็นกลางในตัวเอง และปราศจากอคติและการเลือกปฏิบัติ เวลาที่เป็นวัตถุนามธรรมจึงถูกใช้เป็นสื่อกลางในการประเมินคุณลักษณะทางการเมืองที่ไม่อาจวัดได้โดยง่ายภายใต้ระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย เช่น

การกำหนดโทษจำคุกของผู้ที่ละเมิดกฎหมายซึ่งควรเป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชนการเมือง การกำหนดเกณฑ์อายุเพื่อเข้าถึงสิทธิทางการเมืองต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และการประเมินค่าความภักดีทางเมืองต่อรัฐชาติ และ/หรือสถาบันทางสังคมและการเมืองต่าง ๆ ซึ่งถูกตีความออกมาเป็นระยะเวลาที่กำหนดในการเข้าร่วมเป็นสมาชิก อาทิเช่น ระยะเวลาที่ผู้อพยพจะต้องอาศัยอยู่ในประเทศเจ้าบ้านก่อนที่จะสามารถยื่นขอปรับสถานะคนเข้าเมืองเป็นผู้อยู่อาศัยถาวรหรือพลเมืองที่มีสัญชาติของประเทศเจ้าบ้าน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้ตัวเวลาที่สามารถนับได้เป็นสากลจะดูปราศจากอคติและการเลือกปฏิบัติ แต่การตัดแบ่งหรือกำหนดช่วงเวลาต่างๆ ก็ยังคงสะท้อนจุดยืนทางการเมืองของผู้กำหนด ดังที่เราได้อภิปรายไปก่อนหน้านี้ กล่าวคือ แม้ว่าผู้อพยพทุกคนจะมีเวลา 12 เดือนอยู่ในมือเท่าๆ กัน แต่การที่รัฐเจ้าบ้านอนุญาตให้ผู้อพยพที่มีทักษะสูงสามารถอยู่ในประเทศเจ้าบ้านได้ยาวนานกว่าผู้อพยพที่มีทักษะวิชาชีพต่ำกว่า ก็สะท้อนว่ารัฐเจ้าบ้านให้ความสำคัญกับมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ผู้อพยพจะมอบให้กับประเทศเจ้าบ้าน เป็นต้น

ประเด็นที่สอง ลักษณะที่เวลาเคลื่อนที่ไปข้างหน้าแบบเป็นเส้นตรง ไม่หวนคืน ยังทำให้เวลากลายเป็นเส้นแบ่งพรมแดนที่ทรงพลังยิ่งในบริบทการอพยพย้ายถิ่น ดังเราจะเห็นได้ว่า ผู้อพยพจำนวนมากไม่ได้ลักลอบเข้าเมืองโดยการข้ามพรมแดนระหว่างประเทศอย่างผิดกฎหมาย หากแต่พวกเขาและเธอใช้เวลาอยู่ในประเทศเจ้าบ้านเกินกว่าขอบเขตของเวลาที่ตนเองได้รับอนุญาตตามที่กำหนดไว้ในวีซ่า การอยู่เกินวีซ่านี้ ทำให้สถานะทางกฎหมายของผู้อพยพเปลี่ยนไปเป็นผิดกฎหมาย โดยไม่ได้

เดินทางข้ามพื้นที่ใด ๆ หากแต่ข้ามเส้นแบ่งทางเวลาที่กำหนดโดยรัฐเจ้าบ้าน ดังฉายาที่พวกเขาและเธอถูกเรียกขานต่าง ๆ กันไปตามบริบทประเทศเจ้าบ้าน เช่น “โรบินฮู้ด” หรือคนไทยที่อยู่เกินวีซ่าในสหรัฐอเมริกา และ “ผีน้อย” ที่หมายถึงแรงงานไทยที่ใช้วีซ่านักท่องเที่ยวอย่างผิดประเภทเพื่อเข้าไปทำงานใช้แรงงานในประเทศเกาหลีเช่นนี้ ในแง่นี้ นโยบายและมาตรการการควบคุมการอพยพย้ายถิ่น นัยหนึ่งก็คือการที่รัฐได้เข้ามาควบคุมเวลาของผู้อพยพในประเทศของตนนั่นเอง นอกจากนี้ เส้นแบ่งพรมแดนทางเวลายังสามารถทำงานสนองความต้องการของรัฐได้ ในแบบที่เส้นแบ่งพรมแดนทางกายภาพไม่อาจทำได้ (Cohen, 2018) กล่าวคือ หากพิจารณาในแง่ของพื้นที่ทางกายภาพ ผู้ที่มีสถานะเข้าเมืองผิดกฎหมายเหล่านี้ อาจจะสามารถใช้ชีวิตอยู่ในประเทศเจ้าบ้านอย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ ไปได้เรื่อย ๆ จนกว่าจะถูกจับได้ แต่อย่างไรก็ตาม เส้นแบ่งระหว่างการมีสถานะถูกกฎหมายและผิดกฎหมายที่พวกเขาและเธอได้ก้าวล้ำมาแล้วนั้น ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ ยิ่งไปกว่านั้น ในหลายกรณี ยังกลายเป็น กำแพงที่ขวางกั้นการเข้าถึงสิทธิและการคุ้มครองทางกฎหมายอีกด้วย เนื่องจากตัวผู้อพยพเองเกรงกลัวว่าจะถูกจับกุมและเนรเทศกลับประเทศต้นทาง จึงไม่กล้าที่จะเข้ามาขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐของประเทศเจ้าบ้านนั่นเอง ในแง่นี้ จึงสามารถกล่าวได้ว่าเส้นแบ่งพรมแดนทางเวลาที่ปรากฏบนหน้าหนังสือเดินทาง หรือแม้จะเป็นระบบฐานข้อมูลที่ไม่มีลักษณะทางกายภาพเลย กลับสามารถกีดกันผู้อพยพออกจากสังคมประเทศเจ้าบ้านได้อย่างทรงพลังยิ่งกว่ากองทหารหรือตำรวจตรวจคนเข้าเมืองที่ตั้งอยู่ตามแนวชายแดนเสียอีก การรับรู้ถึงเวลาทั้งโดยฝ่ายรัฐและผู้

อพยพเองจึงกำหนดรูปและบิดเบือนความเป็นพื้นที่ของชายแดนในวิถีทางเฉพาะ (Allen and Axelsen, 2019) อีกด้วย

ข้อสรุปข้างต้นนี้ ได้นำไปสู่ประเด็นที่สาม คือ เมื่อเวลากลายเป็นเครื่องมือที่รัฐนำมาใช้จัดการกับกระแสการอพยพข้ามพรมแดน ประสบการณ์การรับรู้ถึงเวลาของผู้อพยพจึงสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจความซับซ้อนของปรากฏการณ์ในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ของผู้อพยพที่มีความเปราะบางหลากหลายมิติ เช่น ผู้ลี้ภัยที่เป็นคนไร้รัฐไร้สัญชาติ ผู้แสวงหาการลี้ภัยจากสาเหตุทางการเมือง และแรงงานที่มีทักษะต่ำ ในข้อนี้ ผู้เขียนจะขอย้อนกลับไปทบทวนกรอบคิดด้านเวลาที่เสนอโดย Cwerner ที่ได้อภิปรายไปตอนต้นของหัวข้อนี้ สิ่งที่ Cwerner เรียกว่าเป็น Heterogeneous time of migration หรือสถานะที่ผู้อพยพสัมผัสรับรู้มิติเวลาของพวกเขาและเธอในประเทศเจ้าบ้านอย่างหลากหลายในชั่วขณะเดียวกัน ได้รับการต่อยอดเป็นข้อสรุปพื้นฐานที่นักวิชาการด้านการย้ายถิ่นเห็นพ้องต้องกันอีกประการหนึ่ง คือ ความหลากหลายของการรับรู้ถึงเวลาในบริบทการย้ายถิ่นฐาน (Heterogeneous temporality) ในแง่นี้เป็นไปได้ทั้งแบบที่คน ๆ หนึ่งมีการรับรู้ถึงเวลาที่หลากหลายในชั่วขณะเดียวกัน และการรับรู้ถึงเวลาที่หลากหลายของกลุ่มคนที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับตำแหน่งแห่งที่ของพวกเขาและเธอบนความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างกับสิ่งอื่น ซึ่งในที่นี้หมายถึง กฎหมายและอำนาจอธิปไตยของรัฐเจ้าบ้านในการออกกฎเกณฑ์ควบคุมความสัมพันธ์ต่อผู้อพยพ และดังนั้น เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้อพยพและรัฐเจ้าบ้านมีความหลากหลายและซับซ้อนเช่นนี้ การทำความเข้าใจเงื่อนไขด้านเวลาในความสัมพันธ์ดังกล่าว

จึงสามารถช่วยให้เราเห็นถึงแหล่งกำเนิดของความเปราะบาง ไม่นั่นคงที่ผู้  
อพยพต้องประสบพบเจอระหว่างการใช้โยกย้ายของพวกเขาและเธอได้อย่าง  
ชัดเจนมากขึ้น (Griffiths, 2014, หน้า 2001)

งานศึกษาแรงงานไทยผิดกฎหมายในฝรั่งเศสของ วิจิตร ประพงษ์  
(2561) ได้สะท้อนภาพความเปราะบางของผู้อพยพที่ Griffiths เสนอไว้ได้  
อย่างชัดเจน โดยวิจิตรเสนอว่า การอพยพย้ายถิ่นของแรงงานไทยใน  
ฝรั่งเศสที่มีสถานะผิดกฎหมาย เป็นการย้ายถิ่นแบบ “ชั่วคราวแต่ยาวนาน”  
แรงงานรับรู้ว่าสถานะของพวกเขาและเธอในฝรั่งเศสคือ เป็นกำลังสำคัญ  
เพื่อหารายได้ส่งกลับไปให้ครอบครัวที่ประเทศไทย จึงต้องใช้วิธีการใด ๆ  
เพื่อให้สามารถเข้ามาทำงานในฝรั่งเศสได้<sup>6</sup> และจะทำงานไปเรื่อย ๆ  
จนกว่าจะไม่สามารถทำงานได้ และจุดหมายปลายทางคือการกลับไปยัง  
ประเทศต้นทางในชั้นปลายชีวิต แต่ขณะเดียวกัน เนื่องจากสถานะเข้าเมือง  
ที่ผิดกฎหมายทำให้แรงงานไทยต้องอยู่อย่างหลบซ่อน และไม่ได้รับ  
สวัสดิการและการคุ้มครองสิทธิแรงงานที่สมควรได้รับ ส่งผลให้ชีวิตทาง  
สังคมของแรงงานไทยกลุ่มดังกล่าวมีการบูรณาการเข้ากับสังคมเจ้าบ้านใน  
ระดับต่ำ และต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงในชีวิตระหว่างเป็นแรงงานอพยพ  
สถานะ “ชั่วคราว” ของพวกเขาและเธอในประเทศเจ้าบ้านจึงมีลักษณะที่  
“ยาวนาน” ในแง่นี้ แม้งานศึกษาของวิจิตรจะไม่ได้อภิปรายการรับรู้ถึง

---

<sup>6</sup> ในกรณีศึกษาของวิจิตรนี้คือการที่แรงงานไทยเดินทางเข้าประเทศฝรั่งเศสมาด้วยวีซ่านักท่องเที่ยว

เวลาของแรงงานผิดกฎหมายไทยในฝรั่งเศสโดยตรง แต่ก็สามารถชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการควบคุมเวลาของผู้อพยพผ่านระบบตรวจคนเข้าเมืองกับการกำหนดและก่อรูปการรับรู้เวลาและความเปราะบางของผู้อพยพในประเทศเจ้าบ้าน

ในกรณีของประเทศไทยนั้น มิติของเวลาในการศึกษาปรากฏการณ์การอพยพย้ายถิ่นที่ชัดเจนที่สุดก็คือการแบ่งปรากฏการณ์การย้ายถิ่นฐานออกเป็นช่วงเวลาต่าง ๆ หรือ periodization นั้นเอง ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์การอพยพย้ายถิ่นฐานระหว่างประเทศมายาวนาน ตั้งแต่การเป็นประเทศที่รองรับผู้ถูกบังคับพลัดถิ่นจากสงครามอินโดจีน และสงครามกลางเมืองในพม่าในทศวรรษที่ 2510-20 ต่อเนื่องมาจนถึงการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศหลังความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างประเทศเริ่มคลี่คลายลงในทศวรรษที่ 2530 ไทยเป็นทั้งประเทศต้นทางส่งออกแรงงานไปยังตะวันออกกลางและเอเชียตะวันออก และกลายเป็นประเทศปลายทางของการเคลื่อนย้ายแรงงานในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับตั้งแต่มีนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยของนายกรัฐมนตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นต้นมา แน่นนอนว่าตัวอย่างเหล่านี้คือการจำแนกประเภทและตีกรอบการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ด้วยกรอบของเวลา และเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ถูกใช้เป็นหมุดหมายแบ่งช่วงเวลาออกเป็นส่วน ๆ นั้น ย่อมมีผลต่อการตีความทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังที่ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2561, หน้า 127) ได้เสนอว่า เมื่อมีการประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบ เป็นสนามการค้า วาทกรรมการอพยพย้ายถิ่นระหว่าง

ประเทศในภูมิภาคระหว่างประเทศเพื่อนบ้านกับไทยเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิงจากการถูกบังคับปลัดถิ่นและผู้หนีภัยสงครามไปเป็น การเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศและแรงงานต่างด้าวผิด/ถูกกฎหมาย อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า แม้กรอบในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์การย้ายถิ่นโดยรัฐไทยจะเปลี่ยนแปลงไป สภาพความเป็นจริงในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่ายังคงไม่เปลี่ยน ในแง่ที่ว่าความขัดแย้งทางการเมือง ที่แสดงออกในรูปของความรุนแรงที่กระทำโดยรัฐ ยังคงผลักดันให้ผู้คนจากฝั่งพม่าหลังไหลเข้ามาแสวงหาโอกาสชีวิตที่ดีกว่าในประเทศไทย ในส่วนสุดท้ายของบทความนี้ ผู้เขียนจึงจะขอยกตัวอย่างกรณีศึกษาเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นในประเทศไทย ซึ่งเรียบเรียงมาจากประสบการณ์การทำงานวิจัยในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่าของผู้เขียนเอง เพื่อชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องขยายมุมมองการศึกษาให้ครอบคลุมมิติเวลาจำเพาะ หรือการรับรู้ถึงเวลาของผู้อพยพ และ/หรือตัวแสดงอื่น ๆ ด้วย

**การรับรู้ถึงเวลาของผู้อพยพในบริบทการย้ายถิ่นสู่ประเทศไทย : กรณีศึกษาความต้องการบัตรประจำตัวบุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน (Person Without Registration Status) ในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า**

เนื่องจากอาณาบริเวณชายแดนเป็นพื้นที่ ที่มีพลวัตการเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรมแดนอย่างสูงมาโดยตลอด การอพยพข้ามพรมแดนในพื้นที่ชายแดนนี้จึงเป็นที่รับรู้เข้าใจกันว่ามีจะไม่เป็นไปตามความต้องการของรัฐที่จะตรวจสอบและควบคุมกระแสการเคลื่อนย้าย

ดังกล่าว สิ่งที่ยืดหยุ่นถึงลักษณะดังกล่าวได้อย่างน่าสนใจก็คือ การพยายามควบคุมประชากรผ่านการออกบัตรประจำตัวต่าง ๆ เพื่อจำแนกแยกแยะและจัดระเบียบผู้คนตามความเข้าใจของรัฐที่มีมีโนทัศน์แบบรัฐเป็นศูนย์กลาง เครื่องมือทางกฎหมายชิ้นหนึ่งที่รัฐไทยนำมาใช้ก็คือ “บัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน” (Person Without Registration Status) หรือบัตรประจำตัวที่เป็นที่รู้จักแบบไม่เป็นทางการในหมู่คนท้องถิ่นว่า “บัตรสิบปี” หรือ “บัตรหัวสุนัข” ซึ่งเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่รัฐไทยสร้างขึ้นเพื่อใช้จัดการกับปัญหาสถานะบุคคลและการเข้าถึงสิทธิของคนไร้รัฐไร้สัญชาติ โดยหลักการ บัตรประจำตัว “ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน” จะมอบให้แก่บุคคลผู้ซึ่งสัญชาติของตน (ยัง) ไม่สามารถพิสูจน์ได้แน่ชัด กล่าวคือ บุคคลดังกล่าวอาจเป็นผู้มีสิทธิในสัญชาติไทยหรือไม่ก็ได้ และเมื่อได้รับสถานะเป็น “ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน” แล้ว ก็เป็นหน้าที่ของบุคคลนั้นที่จะดำเนินการเพื่อพิสูจน์ต่อเจ้าหน้าที่ต่อไปว่าบุคคลนั้นมีสิทธิในการถือสัญชาติไทย (หรือไม่) ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ จุดเริ่มต้นคือ ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคล ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2548 โดยในระหว่างปี 2548-2554 รัฐได้ทำการสำรวจและขึ้นทะเบียนคนไร้รัฐไร้สัญชาติจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มที่อพยพเข้ามาอยู่ในไทยเป็นเวลานานจนผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมไทย (หรืออดีตผู้ไม่มีสัญชาติไทยที่รัฐไทยได้ทำการสำรวจและออกบัตรสีต่าง ๆ ให้ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 -2530 และตกหล่นจากพัฒนาสิทธิในกระบวนการเข้าสู่การขอสัญชาติไทย)

2. นักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษา ณ เวลาที่มีการสำรวจ
3. คนไร้รากเหง้า
4. กลุ่มคนที่ทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ

กลุ่มคนที่ได้รับการสำรวจเหล่านี้จะได้รับบัตรที่มีเลขประจำตัว 13 หลัก ขึ้นต้นด้วยเลขศูนย์ และหลักที่ 6-7 เป็นเลขแปดและเก้าตามลำดับ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าเป็นกลุ่ม 0-89

จากมุมมองของรัฐไทย การขึ้นทะเบียน “ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน” เป็นมาตรการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลที่มีความสมดุระหว่าง วาระความมั่นคงของชาติและความมั่นคงของมนุษย์ (ประชาไท, 2548) กล่าวคือเป็นการขึ้นทะเบียนเพื่อให้รัฐมีข้อมูลของคนเหล่านี้อยู่ในมือเพื่อ เป็นฐานข้อมูลความมั่นคงของประเทศ ในขณะเดียวกัน ผู้ถือสถานะบุคคล ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนเอง ก็สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น สามารถเข้าถึงบริการ สาธารณสุขได้ สามารถทำงานและมีใบอนุญาตขับขี่ยานพาหนะได้ เป็นต้น

ต่อมา มีการขยายขอบเขตการนำประเภทบุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยรวมถึงกลุ่มเด็กที่เกิดในประเทศไทยจากพ่อแม่ที่ถือบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนอยู่แล้ว เด็กที่เกิดในไทยจากพ่อแม่ที่เป็นคนไร้รัฐไร้สัญชาติโดยขึ้นเชิง คือ ไม่มีเอกสารแสดงตนว่ามีความเกี่ยวข้องกับประเทศใดเลย รวมทั้ง คนไร้รัฐไร้สัญชาติที่อยู่อาศัยในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาอันและมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งชัดเจน อย่างไรก็ตาม เลขประจำตัว 13 หลักของกลุ่มที่ขยายเพิ่มขึ้นมานี้ก็แตกต่างจากกลุ่มแรก แม้ว่าจะขึ้นต้นด้วยเลขศูนย์ หรือที่ผู้อพยพเรียกว่า “เป็นบัตร

หัวข้อนี้” เหมือนกัน แต่เลขหลักที่ 6-7 เป็นเลข 00 หรือที่เรียกว่ากลุ่ม 0-00 อีกทั้ง ขอบเขตของการออกสถานะบุคคลผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนที่ขยายกว้างขึ้นนี้ ไม่ได้ตามมาพร้อมกับสิทธิการเข้าถึงบริการภาครัฐเหมือนกลุ่มแรกหรือกลุ่ม 0-89

ความแตกต่างที่สำคัญประการหนึ่งระหว่างกลุ่มย่อยต่าง ๆ ในหมวดหมู่ผู้ถือบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน ก็คือ สิทธิในการพัฒนาสถานะบุคคลเป็นพลเมืองสัญชาติไทย ดังที่ได้กล่าวในตอนต้นว่า หลักการของการออกบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน ก็คือการบันทึกทำทะเบียนบุคคลที่ยังไม่สามารถระบุสัญชาติของตนด้วยเอกสารหลักฐานได้ ดังนั้น เมื่อบุคคลดังกล่าวได้รับการบันทึกโดยรัฐไทยแล้ว จึงถือว่าเป็นบุคคลไร้สัญชาติที่มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ต่อเจ้าหน้าที่ถึงสิทธิในการขอสัญชาติไทยต่อไป แต่กระบวนการดังกล่าวมีรายละเอียดปลีกย่อยทางกฎหมายอีกมาก ซึ่งต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนเป็นรายกรณีไป และไม่อยู่ในขอบเขตของบทความชิ้นนี้ แต่ประเด็นสำคัญที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ คือ สถานะการเป็นผู้ไม่มีสถานะบุคคลนี้อาจกลายเป็นสถานะถาวรของผู้คนจำนวนมากที่ไม่สามารถแสดงเอกสารหลักฐานเพื่อพิสูจน์สิทธิในสัญชาติของตนได้ ไม่ว่าจะเป็นสัญชาติไทยหรือสัญชาติอื่นก็ตาม จากข้อเท็จจริงข้างต้นนี้ ผู้เขียนขอแนะนำเสนอบทวิเคราะห์ผ่านแนวคิดเรื่องเวลาและการรับรู้ถึงเวลา 2 ข้อด้วยกัน

ประการแรก คือ ความชั่วคราวที่ถาวรในชุมชนการเมืองไทยของผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน กล่าวคือแม้ว่ารัฐไทยจะมองว่า การออกบัตรผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนจะเป็นการรวมขอมระหว่างความมั่นคงของรัฐและ

ความมั่นคงของมนุษย์ และผู้ถือสถานะดังกล่าวสามารถดำเนินการเพื่อขอปรับสถานะได้ ด้วยการแสดงหลักฐานตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ในแง่นี้สถานะผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนจึงเป็นเหมือน “ชั้นวางเบ็ดเตล็ด” (miscellaneous shelf) ของรัฐไทยที่เอาไว้ใช้ “จัดวาง” ผู้คนที่ยังไม่สามารถจัดประเภทหรือจำแนกได้อย่างชัดเจน (Intarat, 2023, หน้า 81) ภาวะในการพิสูจน์สัญชาติที่อยู่บนบ่าของผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้าถึงสัญชาติและสิทธิพลเมืองชั้นเต็มต่าง ๆ จนกว่าผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนจะสามารถดำเนินการตามกฎหมายที่ตั้งไว้ได้ พวกเขาจึงถูกแช่แข็งไว้ในสถานะพลเมืองครึ่ง ๆ กลาง ๆ ไปตลอด ซึ่งสำหรับหลาย ๆ คน ความชั่วคราวนี้อาจยาวนานจนกลายเป็นความถาวรชั่วชีวิตก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการที่ศึกษาสถานการณ์คนไร้รัฐไร้สัญชาติในไทยให้ความเห็นว่า รัฐไทยได้ใช้เงื่อนไขเวลาซึ่งมีนัยยะถึงการผสมกลมกลืนทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมเข้ากับสังคมไทยมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาปรับสถานะของผู้อพยพมาโดยตลอด (Janepicha, 2019 ; ดารุณี, 2559) ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ว่าในอนาคต รัฐไทยอาจพิจารณาออกกฎหมายใหม่เพื่อพัฒนาสถานะบุคคลให้แก่ผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนที่ไม่อาจดำเนินการพิสูจน์สัญชาติไทยให้แก่ตนเองได้ก็เป็นได้ แต่จนกว่าจะถึงเวลานั้น ช่วงระยะเวลาแห่งการถูกแช่แข็งบนชั้นเบ็ดเตล็ดทางกฎหมายของผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน อาจทำความเข้าใจได้ 2 ทาง กล่าวคือ หากมองรัฐเป็นศูนย์กลาง ก็อาจถือว่าเป็นความเอื้ออาทรอย่างหนึ่งที่รัฐในฐานะองค์อธิปัตย์มอบให้แก่ผู้ไม่มีสัญชาติไทย ไม่ได้ถูกยอมรับเป็นสมาชิกในชุมชน

การเมืองของรัฐไทย ขณะเดียวกัน เวลาที่บุคคลหนึ่งใช้ไปมากกว่าคนอื่น ๆ เพื่อที่จะเข้าถึงสิทธิพลเมืองอย่างเดียวกัน ก็อาจนับว่าเป็นความอยุติธรรมทางเวลา (Cohen, 2018, หน้า 16-17 ) ได้เช่นเดียวกัน

ประการที่สอง การรับรู้ถึงเวลาของผู้อพยพเองเป็นการให้เหตุผลต่อสถานการณ์ที่พวกเขาและเธอได้ประสบอยู่ ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์กับรัฐเจ้าบ้าน จากประสบการณ์ในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่าของผู้เขียนพบว่า ที่มาอันค่อนข้างซับซ้อนและการขยายขอบเขตความครอบคลุมอย่างกว้างขวางของสถานะดังกล่าวทำให้เกิดความสับสนและเข้าใจผิดในหมู่ผู้อพยพ คนไร้รัฐไร้สัญชาติทั้งที่อาจเป็นผู้มีสิทธิหรือไม่มีสิทธิในสถานะดังกล่าว และในหมู่คนไทยในท้องถิ่นเอง ผู้เขียนพบว่าผู้อพยพ (โดยเฉพาะชาวพม่ามุสลิมที่มีกฏูกักกันจากการเข้าถึงสัญชาติพม่าซึ่งเป็นประเทศต้นทางของตน) ต้องการถือครองบัตรผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน มากกว่าการพิสูจน์สัญชาติกับประเทศต้นทางและทำใบอนุญาตทำงาน เพราะมีความเข้าใจที่ผิดว่า บัตรผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนมีอายุใช้งานได้สิบปี และดังนั้น จึงมีภาระค่าใช้จ่ายน้อยกว่า และถือครองได้ในระยะเวลาที่นานกว่า เมื่อเทียบกับใบอนุญาตทำงานของแรงงานต่างด้าวซึ่งต้องไปต่ออายุทุก ๆ ปี ทั้งยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่พ่วงมาด้วยอีกหลายรายการ เช่น ค่าตรวจสุขภาพและประกันสุขภาพ ค่าธรรมเนียมการต่ออายุใบอนุญาต

แต่ในความเป็นจริงแล้ว ใบอนุญาตทำงานคนต่างด้าวและบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนเป็นสถานะทางกฎหมายคนละประเภทสำหรับผู้ไม่มีสัญชาติไทยคนละกลุ่มกัน แต่สำหรับผู้อพยพที่มีสถานะคน

เข้าเมืองผิดกฎหมายตามแนวชายแดนแล้ว เส้นแบ่งเหล่านี้พร่าเลือนมาก อีกทั้งยังมีกำแพงทางภาษาที่เป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจข้อกฎหมายที่ซับซ้อนเหล่านี้ ท่ามกลางความเปราะบางทางกฎหมายที่เสี่ยงต่อการถูกจับกุมและรีดไถโดยเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งเกิดขึ้นรายวัน และอาจจะวันละหลายครั้งหลายครา ความจำเป็นเร่งด่วนของครอบครัวผู้อพยพจึงเป็นการแสวงหาความมั่นคงทางกฎหมายที่พวกเขาและเธอคิดว่าทำได้ง่ายและรวดเร็วที่สุด ดังนั้น ผู้อพยพหลายครอบครัวจึงยินยอมที่จะจ่ายเงินเพื่อ “ซื้อความสะดวกและรวดเร็ว” ในการเข้าถึงบัตรที่พวกเขาอาจไม่ได้มีคุณสมบัติในการถือครองก็เป็นได้ ดังบทสนทนาที่ ชายผู้อพยพไร้รัฐไร้สัญชาติวัยกลางคนคนหนึ่งได้กล่าวกับผู้เขียนว่า

“ถ้าครู [หมายถึงตัวผู้เขียนเอง] ทำบัตรสิบปีให้ผมได้ ผมจ่ายให้เลยตอนนี้ สามหมื่น คิดดูสิ สามหมื่น...สิบปี...ตกปีละสามพันเอง ที่จ่ายอยู่ตอนนี้ก็เดือนละเป็นพันแล้ว ผมจ่ายให้ครูสามหมื่น อยู่ได้สิบปี... คும்จะตาย...”

ในแง่นี้ หากข้อเสนอและความหวังของชายผู้อพยพคนนี้เป็นจริงขึ้นมา ภาพที่จะปรากฏในสื่อหรือการรับรู้ของคนภายนอกก็จะถูกนำเสนอว่าเป็นการทุจริตสวมสิทธิของคนต่างด้าวที่มีเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งแม้จะเป็นจริงเช่นนั้นและไม่อาจอธิบายเป็นอย่างอื่นได้ หากมอง

จากมุมมองของผู้อพยพและความเข้าใจเรื่องเวลาของพวกเขาและเธอ เราก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า เป็นการตัดสินใจเพื่ออนาคตที่สมเหตุสมผลอยู่ไม่น้อย อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนไม่ได้มีเจตนาสนับสนุนการทุจริตสวมสิทธิ์หรือวัฒนธรรมการให้สินบนแต่อย่างใด หากแต่ต้องการชี้ให้เห็นถึงบทบาทของเวลาและการรับรู้ถึงเวลาของตัวแสดงต่าง ๆ ในปรากฏการณ์การอพยพย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ที่ต่างก่อรูปและกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันอย่างมีพลวัต

ทั้งนี้ ความต้องการของรัฐไทยในการควบคุมประชากรผ่านการออกบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนและความต้องการแสวงหาผลประโยชน์จากการถือครองบัตรดังกล่าวของผู้อพยพต่างก็สะท้อนตรรกะทางเวลาของตัวแสดงทั้งสองในปรากฏการณ์การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า คุณูปการอย่างหนึ่งของการนำมิติเวลาและการรับรู้ถึงเวลามาเป็นกรอบในการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวคือการเปิดพื้นที่แสดงให้เห็นถึงการตัดสินใจที่เป็นเหตุเป็นผลของตัวแสดงต่าง ๆ ที่อาจจะไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานทั่วไป และการเปิดพื้นที่แสดงความเป็นเหตุเป็นผลของตัวแสดงเช่นนี้ ยังลดความไม่สมดุลทางอำนาจของภาพตัวแทนระหว่างรัฐไทยและผู้อพยพอีกด้วย

## สรุป

ในบทความนี้ ผู้เขียนได้อภิปรายแนวความคิดเกี่ยวกับเวลา เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาปรากฏการณ์การอพยพย้ายถิ่นระหว่างประเทศ โดยผู้เขียนได้เสนอว่า ในปัจจุบัน การศึกษาการย้ายถิ่นจากมุมมองเชิงพื้นที่เป็นหลักต้องเผชิญกับข้อท้าทายทางทฤษฎีและวิธีวิทยา รวมถึงการสร้างคำอธิบายที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของการย้ายถิ่นฐาน จึงจำเป็นต้องขยายพรมแดนทางกรอบคิดเพื่อให้เราสามารถทำความเข้าใจความซับซ้อนของโลกยุคใหม่ได้ดีขึ้น ผู้เขียนได้อภิปรายที่มาและพัฒนาการบางส่วนของกรอบคิดนำมิติเวลาเข้ามาเป็นกรอบคิดในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ และสุดท้ายก็ได้แสดงตัวอย่างของการนำมิติเวลาเข้ามาเป็นกรอบคิดนำทางในการศึกษาการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในบริบทประเทศไทย และเสนอว่าการนำมิติเวลาและการรับรู้ถึงเวลามาช่วยอธิบายปรากฏการณ์การอพยพย้ายถิ่นจะสามารถเป็นแนวทางในการทำ ความเข้าใจที่ลึกซึ้งรอบด้านมากขึ้นต่อผู้คนและปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความเชื่อมโยงถึงกันอย่างซับซ้อนได้

## เอกสารอ้างอิง

- แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ. (2565). *Future: ว่าด้วยเวลา ประวัติศาสตร์กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระบบทุนนิยมดิจิทัล*. ศยาม: กรุงเทพฯ.
- ฐานิตา บุญวรรณ. (2563). *หมุนนาฬิกาสู่เวลาทางสังคม*. Illumination Editions.
- ดารุณี ไพบูลพานิชย์กุล. (2559). *หลังข้ามเส้นพรมแดนสถานะตามกฎหมายของคนย้ายถิ่น (กรณีชนกลุ่มน้อย)*. วารสารนิติสังคมศาสตร์, 9(2), 170-205.
- ณัฐสุภรณ์ เทียวเพชรภัสกร. (2562). *ความมีอยู่ของเวลา: การศึกษาเชิงวิพากษ์ในพุทธปรัชญาเถรวาท*. *มจร ปรัชญาปริทรรศน์*, 2(2), 1-15.
- ประชาไท. (2548). *ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะสิทธิและบุคคล*. <https://prachatai.com/journal/2005/02/2831>. สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2566.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2561). *อัตลักษณ์เอกสาร: วงศาวិทยาการควบคุมประชากรของรัฐไทย*. ศูนย์บริหารงานวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิจิตร ประพงษ์. (2561). *การย้ายถิ่นแบบชั่วคราวแต่ยาวนานของแรงงานไทยแบบผิดกฎหมายในฝรั่งเศส*. วารสารพัฒนศาสตร์, 1(2), 206-240.

- Allen, J., & Axelsson, L. (2019). Border topologies: The time-spaces of labour migrant regulation. *Political Geography*, 72, 116–123.  
<https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2019.04.008>
- Anderson, B. (2013). *Us and Them?: The Dangerous Politics of Immigration Control*. Oxford University Press. Retrieve 2022, October 29 from  
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199691593.001.0001>
- Bastia, T., & Skeldon, R. (Eds.). (2020). *Routledge Handbook of Migration and Development* (1st ed.). Routledge.  
<https://doi.org/10.4324/9781315276908>
- Brennan, J. (2015). *Fathers and Sons: Generations, Families, and Migration*. Palgrave Macmillan.
- Cwerner, S. B. (2001). The Times of Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 27(1), 7–36.  
<https://doi.org/10.1080/13691830125283>
- Cohen, E. F. (2018). *The Political Value of Time: Citizenship, Duration, and Democratic Justice*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108304283>

- Gabaccia, D. R. (2014). Time and Temporality in Migration Studies. In *Migration Theory: Talking across Disciplines* (3rd ed., pp. 37–66). Routledge.
- Griffiths, M. B. E. (2014). Out of Time: The Temporal Uncertainties of Refused Asylum Seekers and Immigration Detainees. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, 40(12), 1991–2009. Academic Search Complete.
- Griffiths, M., Rogers, A., & Anderson, B. (2013). Migration, Time and Temporalities: Review and Prospect. COMPAS Research Resources Paper.
- International Organization for Migration. (n.d). IOM Definition of “Migrant”. Retrieve 2022, October 29 from <https://www.iom.int/about-migration>.
- Janepicha Cheva-Isarakul. (2019). 'Diagnosing' Statelessness and Everyday State Illegibility in Northern Thailand. *The Statelessness and Citizenship Review*, 1(2):214-238. Peter McMullin Centre on Statelessness and The Institute on Statelessness and Inclusion
- Kok, P. (1999). *The Definition of Migration and its Application: Making Sense of Recent South African Census and Survey Data*. SA Journal of Demography, 7(1), 19-30.

Robertson, S. (2014). *Time and temporary migration: The case of temporary graduate workers and working holiday makers in Australia. Journal of Ethnic and Migration Studies, 40*(12), 1915–1933.

<https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.876896>

Sager, A. (2018). *Toward a Cosmopolitan Ethics of Mobility: The Migrant's-Eye View of the World* (1st ed.). Palgrave Macmillan.

United Nations High Commissioner for Refugees. (n.d.). *Migrant Definition*. [online] Retrieve 2022, October 29 from <https://emergency.unhcr.org/protection/legal-framework/migrant-definition>.

Widder, N. (2010). Temporality. In *Encyclopedia of Political Theory* (pp. 1351–1353). Sage Publication

## โลกาภิวัตน์กระบวนการยุติธรรม: กรณีศึกษา การใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุก

ศิริจรรยา รักษายศ<sup>1</sup>

Received: May 3, 2023; Revised: June 8, 2023; Accepted: June 15, 2023

### บทคัดย่อ

จุดประสงค์ของบทความวิชาการชิ้นนี้คือเพื่ออธิบายที่มา และตัวแสดงที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาการของกระบวนการโลกาภิวัตน์กระบวนการยุติธรรม โดยใช้กรณีศึกษาการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุก โดยจัดแบ่งเนื้อหา ดังนี้ ส่วนแรกจะเป็นการอธิบายถึงกระบวนการโลกาภิวัตน์หลังจากนั้นจะนำกรอบดังกล่าวมาอธิบายกระบวนการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุก อันประกอบไปด้วยขั้นตอนแรก คือ การสร้างองค์ความรู้ใหม่แก่สาธารณชน อธิบายถึงการลงโทษผู้กระทำผิดที่มีอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งให้เห็นถึงปัญหาของการลงโทษผู้กระทำผิดที่ไม่รุนแรง และเสริมสร้างภาพจำใหม่แก่สาธารณชนได้

<sup>1</sup> บัณฑิตสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา 2565 e-mail: sirijunya.r@ku.th

ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการลงโทษโดยการคุมขัง ขั้นตอนต่อมาเป็นการสร้างบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติใหม่ มีองค์การสหประชาชาติเป็นผู้ผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศให้รัฐต่าง ๆ ให้ความสำคัญและนำหลักการไปปฏิบัติ และขั้นตอนสุดท้าย คือ การที่รัฐร่วมมือกับองค์การมหาชนและเอกชนในการเผยแพร่ ให้คำแนะนำ และทำให้บรรทัดฐานใหม่มีความเป็นสถาบัน อธิบายถึงความเป็นสถาบันของบรรทัดฐานดังกล่าวที่ทำให้เกิดการปฏิบัติตามอย่างเป็นระบบ อุปสรรคที่สำคัญของโลกภิวัตน์ในประเด็นนี้ คือ การที่ประชาชนยังขาดความตระหนักรู้ และยังให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เพราะโทษจำคุกยังเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมปลอดภัยได้และข่มขู่ยับยั้งให้ผู้คนหวาดกลัวและไม่กล้ากระทำความผิด

**คำสำคัญ:** กระบวนการยุติธรรม, การจำคุก, การลงโทษ, โลกภิวัตน์, สิทธิมนุษยชน

## The Global Governance of Justice System: A Case Study of Alternative Measures in Punishment of Offenders instead of Imprisonment

Sirijunya Raksayot<sup>2</sup>

### Abstract

This academic article aims to explain the origins and relevant actors involved in the development of the global governance process and the justice process through a case study of alternative methods of punishing offenders instead of imprisonment. The content is divided as follows: The first part describes the process of global governance, followed by using the framework mentioned above to describe the process of utilizing alternative measures to punish offenders instead of imprisonment. The first step is to create new knowledge for the public, describing the penalties for offenders that have had an influence thus far. It

---

<sup>2</sup> A graduate from the Division of International Relations, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, academic year 2022, e-mail: sirijunya.r@ku.th

highlights the issue of punishing non-violent offenders and aims to create a new awareness among the public regarding the problems arising from imprisonment as a form of punishment. The next step is to establish new norms and practices. An international organization drives problem-solving and strengthens cooperation between countries, allowing different states to focus on and implement these principles. The final step is disseminating, advising, and institutionalizing the new norms. It describes the institutionalization of such norms, leading to consistent adherence. The main obstacle to global governance in this issue is the need for more public knowledge. The article also emphasizes the mainstream justice process, as imprisonment is a measure that helps maintain societal safety, instilling fear in people and deterring them from wrongdoing.

**Keywords:** justice system, imprisonment, punishment, global governance, human rights

## บทนำ

ในระบบระหว่างประเทศที่ยึดหลักการ ‘รัฐอธิปไตย’ แบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน รัฐแต่ละรัฐมีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา กลไกในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในของรัฐตนโดยที่รัฐอื่น ๆ ไม่มีสิทธิ์เข้าไปแทรกแซง เมื่อเกิดการกระทำของสมาชิกในรัฐที่ขัดต่อกฎหมายอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับบทลงโทษและวิธีการลงโทษก็อยู่ในขอบข่ายอำนาจของรัฐที่จะเป็นผู้ตัดสินใจเช่นเดียวกัน ตรงนี้จึงดูเหมือนว่าเรื่องของการลงโทษผู้กระทำผิดไม่ว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องระหว่างประเทศแต่อย่างใด หากผู้กระทำผิดและผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมดังกล่าวเป็นบุคคลที่ถือสัญชาติภายในประเทศนั้น ๆ หรือถือสัญชาติอื่นแต่กระทำผิดในราชอาณาจักรก็ต้องได้รับโทษด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อองค์การสหประชาชาติได้หันมาผลักดันประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยได้มีมติในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติสมัยที่ 3 เมื่อปี ค.ศ. 1948 รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นเอกสารในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลก รวมไปถึงสิทธิของผู้ที่กระทำผิดด้วยเช่นเดียวกัน ทำให้การลงโทษผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมต้องเป็นไปอย่างมีมนุษยธรรม เช่น ข้อที่ 5 ระบุไว้ว่า บุคคลใดจะถูกกระทำ การทรมาน หรือการปฏิบัติในการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551: 21-23) ในปี ค.ศ. 1966 ได้รับรองกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองที่มีผลบังคับใช้ใน ปี ค.ศ. 1976 โดยมีเจตจำนงในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ที่มีมาตั้งแต่กำเนิดตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติและปฏิญญาสากลว่า

ด้วยสิทธิมนุษยชน เช่น สิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกกระทำทรมาน (ปณิธีร์ ปทุมวัฒน์, 2564: 160) การที่ทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกายจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้ จะถูกลิดลอนเสรีภาพมิได้ ยกเว้นโดยเหตุและเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย (กระทรวงการต่างประเทศ, ม.ป.ป.: 4) และในปี ค.ศ. 1984 รับรองอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี เพื่อเน้นย้ำถึงการให้ความสำคัญกับประเด็นสิทธิมนุษยชนแก่ทุกคนในโลก (กระทรวงการต่างประเทศ, ม.ป.ป.: 1)

หลังจากนั้น ในปี ค.ศ. 1990 รับรองมาตรฐานขั้นต่ำสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว หรือข้อกำหนดโตเกียว ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่ร้องขอให้ประเทศสมาชิกรายงานผลการปฏิบัติงานทุก ๆ 5 ปี โดยเริ่มในปี ค.ศ. 1994 (กระทรวงยุติธรรม, 2550: 4) ข้อกำหนดโตเกียวถือเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญที่ทำให้ประชาคมระหว่างประเทศเล็งเห็นว่าการใช้เรือนจำที่ระบุไว้ในกฎหมายแก่ผู้กระทำความผิดทางอาญาในคดีที่ไม่ร้ายแรงนั้นยังไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสมเท่าที่ควร เช่น การขโมยของ การไม่มีเงินจ่ายค่าปรับ การกระทำผิดที่ได้รับโทษสูงสุดไม่เกิน 3 ปี และการกระทำผิดครั้งแรกเป็นกรณีที่ไม่ควรให้ผู้กระทำความผิดเข้าไปอยู่ในเรือนจำเพราะเป็นการลงโทษที่ส่งผลเสียมากกว่าผลดี เช่น การเข้าไปเรียนรู้พฤติกรรมการก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรงขึ้น การถูกตีตราทางสังคม การทำให้เกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ เป็นต้น ควรใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษ เช่น ส่วนที่ 2 ข้อที่ 5 ระบุไว้ว่า ในบรรดาคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ทั้งหลาย อัยการอาจกำหนด

มาตรการไม่ควบคุมตัวที่เหมาะสมเพื่อใช้แทนการดำเนินคดีนั้นได้ตามสมควร หรือส่วนที่ 3 ข้อที่ 8 ระบุไว้ว่า สามารถลงโทษด้วยการตัดเดือนด้วยวาจา การยุติการดำเนินคดีโดยมีเงื่อนไข หรือการให้ทำงานบริการสังคม เป็นต้น และการลงโทษควรทำเพื่อแก้ไขฟื้นฟูและคืนคนดีกลับสู่สังคม ไม่ใช่เพื่อแก้แค้นทดแทน (กระทรวงยุติธรรม, 2550: 12-13)

รายงานแนวโน้มเรือนจำทั่วโลกของปี ค.ศ. 2015 ขององค์การการปฏิรูปการลงโทษสากล (Penal Reform International : PRI) ระบุไว้ว่า ในปี ค.ศ. 2010 หลายประเทศทั่วโลกมีการใช้ความรุนแรงที่เพิ่มขึ้น ประชาชนล้มตายจากการถูกฆาตกรรมกว่า 468,000 รายทั่วโลก ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาและแอฟริกา และในปี ค.ศ. 2012 มีอัตราคนตายจากการถูกฆาตกรรมอยู่กว่า 439,000 ราย (Allen, 2015: 5) ทั้งการเพิ่มขึ้นของประชากรโลกทำให้มีอาชญากรรมที่สูงขึ้น และหากพิจารณาจากรายงานแนวโน้มสถานการณ์เรือนจำทั่วโลกของปี ค.ศ. 2021 ก็พบว่า ปัจจุบันผู้ต้องขังในเรือนจำทั่วโลกมีจำนวน 11 ล้านคน ซึ่งเป็นจำนวนที่เพิ่มสูงขึ้นร้อยละ 8 ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ทำให้เรือนจำกว่า 119 ประเทศ มีจำนวนผู้ต้องขังที่มากเกินไปกว่าที่เรือนจำจะสามารถรองรับได้ หรือเผชิญกับปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ (องค์การการปฏิรูปสากล และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2021: 6) โดยที่กว่า 3 ล้านคนเป็นผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างรอการพิจารณาคดี และอีกครั้งหนึ่งของผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำเป็นผู้ที่ต้องโทษจำคุกในคดีที่ไม่เกี่ยวข้องกับกับความรุนแรง และประเทศไทยก็ติดอันดับที่ 6 ของประเทศที่มีผู้ต้องขังล้นเรือนจำมากที่สุดในโลก (ปารีชาติ โชคเกิด, 2564: ออนไลน์) อีกทั้ง ในช่วงสถานการณ์การ

แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 มีการจับกุมผู้กระทำความผิดข้อหาฝ่าฝืนกฎระเบียบเกี่ยวกับโควิด-19 ยิ่งทำให้สถานการณ์ความแออัดในเรือนจำแย่ลง ทำให้กว่า 109 ประเทศทั่วโลก ได้ใช้มาตรการปล่อยตัวผู้ต้องขังเพื่อแก้ไขสถานการณ์นี้แต่หลายมาตรการกลับไม่ได้บังคับใช้อย่างจริงจังและไม่มีประสิทธิภาพ องค์การการปฏิรูปสากลและสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทยจึงให้ความสำคัญกับการลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำและส่งเสริมการใช้ทางเลือกอื่นแทนการจำคุกเป็นอันดับแรก ดังนั้น ในช่วง 30 ปี หลังจากที่มีการรับรองข้อกำหนดโตเกียวที่ได้กล่าวไปข้างต้น ถือเป็นเอกสารที่สำคัญและตอกย้ำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องนำหลักการในการส่งเสริมการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการจำคุกมาปฏิบัติและปรับใช้มากยิ่งขึ้น (องค์การการปฏิรูปสากล และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2021: 3) เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาดังที่ได้กล่าวไปทั้งหมดข้างต้น

ในปี ค.ศ. 2015 องค์การสหประชาชาติได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของโลกาภิวัตน์ในประเด็นนี้ จึงกำหนดให้ประเทศสมาชิกร่วมลงนามรับรองวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนปี ค.ศ. 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) เป็นกรอบการพัฒนาของโลกร่วมกัน โดยกำหนดให้มีเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 เป้าหมาย (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.: ออนไลน์) และการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการจำคุกสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติเป้าหมายที่ 16 ที่มุ่งส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีเป้าประสงค์

เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียม ลดความรุนแรงทุกรูปแบบ คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน และสร้างสถาบันที่มีประสิทธิผลมาทำหน้าที่รับผิดชอบและดูแลอย่างครอบคลุมในทุกระดับ (สหประชาชาติ ประเทศไทย, ม.ป.ป.: ออนไลน์)

องค์การสหประชาชาติจึงพยายามขับเคลื่อนโลกาภิบาลโดยการ จัดตั้งให้มีสถาบันที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime : UNODC) ซึ่งเป็นสำนักงานที่เป็นหน่วยงานหลักที่ขับเคลื่อนโลกาภิบาลในประเด็นนี้ ผ่านการร่างข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการลดขอบเขตของการลงโทษจำคุกและผลักดันการใช้ทางเลือกอื่นแทนการจำคุกโดยตรงและส่งเสริมให้ประชาคมระหว่างประเทศนำหลักการและกฎเกณฑ์นี้ไปปฏิบัติจริงภายในประเทศ โดยมีการขยายเครือข่ายขององค์กรไปสู่ในหลายภูมิภาคทั่วโลก เช่น สถาบันการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดของสหประชาชาติภาคพื้นเอเชียและตะวันออกไกลในประเทศญี่ปุ่น และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice, 2559: ออนไลน์) ก็ล้วนเป็นองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนจาก UNODC ให้ช่วยขับเคลื่อนกระบวนการโลกาภิบาลในประเด็นนี้

บทความวิชาการนี้มีจุดประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการและขั้นตอนของกระบวนการโลกาภิบาลในประเด็นการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุกว่ามีจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเกี่ยวกับมาตรการนี้อย่างไร ตัวแสดงใดบ้างที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันประเด็นดังกล่าวให้เป็นที่สนใจในระดับโลก และประสบความสำเร็จในทางปฏิบัติ

มากนัก้อยเพียงใด โดยแบ่งลำดับการอธิบายเนื้อหาของบทความนี้ออกเป็นสามส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งอธิบายถึงกระบวนการโลกาภิวัตน์ ส่วนที่สองอธิบาย กระบวนการโลกาภิวัตน์การใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุก โดยแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อย่อย คือ 1. การสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แก่สาธารณชน 2. การสร้างบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติใหม่ และ 3. การเผยแพร่ ให้คำแนะนำและทำให้บรรทัดฐานใหม่มีความเป็นสถาบัน และส่วนที่สามเป็นบทสรุป

### กระบวนการโลกาภิวัตน์

Weiss and Thakur ได้อธิบายกระบวนการโลกาภิวัตน์ในการกำกับดูแลปัญหาและความท้าทายที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1. การสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แก่สาธารณชน 2. การสร้างบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติใหม่ 3. การเผยแพร่และให้คำแนะนำบรรทัดฐานใหม่ และ 4. การทำให้บรรทัดฐานใหม่มีความเป็นสถาบัน (Weiss and Thakul, 2014: 489-504) ซึ่งในการอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ในประเด็นการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุกนั้น ผู้เขียนจะจำแนกกระบวนการดังกล่าวออกเป็น 3 ขั้นตอน โดยจะนำขั้นตอนการเผยแพร่และให้คำแนะนำบรรทัดฐานใหม่และการทำให้บรรทัดฐานใหม่มีความเป็นสถาบันมารวมกันเนื่องจากในขั้นตอนที่ 3 และ 4 ในประเด็นนี้เกิดขึ้นควบคู่และทับซ้อนกัน การอธิบายควบคู่กันไปจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ชัดเจนมากกว่า

การสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แก่สาธารณชนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพยายามชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการใช้โทษจำคุกในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่ไม่รุนแรง ซึ่งเป็นมาตรการการลงโทษที่ไม่เหมาะสมและไม่ใช้กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่ยั่งยืนจึงมีการพยายามสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แก่สาธารณชนว่า “คนที่กระทำความผิดทางอาญาไม่จำเป็นต้องถูกลงโทษโดยการจำคุกในทุกคดีเสมอไป” เพราะคนส่วนใหญ่ในสังคมยังมีการรับรู้ที่ว่า “คนทำผิดต้องติดคุก” ในขั้นตอนนี้จึงมีการอธิบายถึงมาตรการในการลงโทษผู้กระทำความผิดตั้งแต่ในอดีตที่มีอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน เสริมสร้างภาพจำใหม่ให้แก่สาธารณชนให้สาธารณชนตระหนักเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมากมายจากการใช้เรือนจำ เช่น นักโทษล้นเรือนจำ การถูกตีตรา การกระทำผิดซ้ำ และการสิ้นเปลืองงบประมาณของภาครัฐ

เมื่อประชาชนรับรู้ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ขั้นตอนต่อมา คือ การสร้างบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติใหม่ โดยมีองค์การระหว่างประเทศเป็นผู้ผลักดันหลักในการแก้ไขปัญหาส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศขึ้นผ่านการร่างข้อตกลงขึ้นมาเพื่อใช้เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ที่กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำเพื่อสร้างบรรทัดฐาน และแนวปฏิบัติใหม่ให้มีมาตรฐานที่เป็นสากลสามารถนำมาปฏิบัติและแก้ไขปัญหาได้จริง และสร้างความเข้าใจถึงแนวปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ให้การสนับสนุนองค์กรภาครัฐและภาคประชาสังคมแก่นานาประเทศเพื่อพัฒนาโลกาภิบาลให้ไปสู่ขั้นปฏิบัติและเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อไป

ขั้นตอนสุดท้าย คือ การเผยแพร่ ให้คำแนะนำ และการทำให้บรรทัดฐานใหม่มีความเป็นสถาบัน ซึ่งจะเป็นส่วนของการนำหลักการ แนวทางปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสากลมาเผยแพร่ให้ภาคประชาสังคมหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ โดยรัฐจะต้องมีหน้าที่หลัก ๆ ในการให้ความรู้และคำแนะนำโลกาภิบาลให้แก่คนในสังคมได้มีความรู้ความเข้าใจ มีการออกนโยบายหรือกฎเกณฑ์บางอย่างเพื่อที่คนในสังคมเห็นคุณค่าและปฏิบัติตามได้จึงจะถือว่าการประสบความสำเร็จของโลกาภิบาล

บทความชิ้นนี้ จึงจะชี้ให้เห็นถึงกระบวนการโลกาภิบาลที่เกิดขึ้นผ่าน 3 ขั้นตอนที่กล่าวไปข้างต้น เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจการเกิดขึ้นของโลกาภิบาลว่ามีกระบวนการอย่างไร มีองค์กรใดบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อน และการนำไปปฏิบัติใช้ทั่วโลกเพื่อใช้แก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

### **กระบวนการโลกาภิบาลการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุก**

ในส่วนนี้ผู้เขียนจะอธิบายกระบวนการโลกาภิบาลการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุก โดยแบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ 1. การสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แก่สาธารณชน 2. การสร้างบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติใหม่ และ 3. การเผยแพร่ ให้คำแนะนำ และทำให้บรรทัดฐานใหม่มีความเป็นสถาบัน

## 1. การสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แก่สาธารณชน

การสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แก่สาธารณชนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญมาก เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่ได้กล่าวถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นที่ทำให้รัฐประชาชน และตัวแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องยอมรับถึงสภาพปัญหานั้นที่เกิดขึ้นจริงร่วมกัน โดยหากพิจารณาจุดกำเนิดของมาตรการการลงโทษผู้กระทำผิดนั้น มีมาตั้งแต่อดีตกาลและมีวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา องค์ความรู้ของสาธารณชนเกี่ยวกับการลงโทษผู้ที่กระทำ ความผิดก็จะขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ

ผู้เขียนจึงได้แบ่งการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำผิดตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 5 - 15 หากพิจารณาพัฒนาการจากโลกตะวันตกที่ถือเป็นรากฐานและต้นแบบในการลงโทษผู้กระทำผิดแก่นานาประเทศทั่วโลกมาจนถึงปัจจุบัน จะพบว่าการลงโทษผู้กระทำผิดช่วงนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมโดยศาสนจักร ดังนั้นมิติของการลงโทษก็จะเป็นไปตามความเชื่อที่ค่อนข้างรุนแรงและโหดร้าย ช่วงศตวรรษที่ 16 รัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทและอำนาจแทนศาสนจักร เริ่มมีการตรากฎหมายที่เป็นรูปธรรมและมีมาตรการในการลงโทษที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ช่วงศตวรรษที่ 17 ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการลงโทษผู้ที่กระทำผิด มีการตระหนักถึงการบำบัดฟื้นฟู และแก้ไขผู้ที่กระทำผิดมากกว่าการใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงและทรมาน ช่วงศตวรรษที่ 18 สาธารณชนเริ่มมองเห็นว่า “คุก” ไม่ใช่ทางออกของการลงโทษเสมอไป ช่วงศตวรรษที่ 19 - 20 เป็นช่วงของการคำนึงถึงสิทธิของมนุษย์ผ่านการขับเคลื่อนแนวความคิดโดยองค์การสหประชาชาติและสร้างองค์ความรู้

เกี่ยวกับผู้ที่กระทำผิดใหม่ โดยการพยายามใช้วิธีการอื่นในการลงโทษแทนการจำคุกเพื่อปกป้องสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่ระบุไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ ช่วงศตวรรษที่ 21 หรือในยุคปัจจุบัน เป็นยุคของโลกาภิวัตน์ การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 และปัญหานักโทษล้นเรือนจำ ทำให้ประชาคมระหว่างประเทศพยายามขับเคลื่อนโลกาภิวัตน์การใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุกให้มีความเข้มแข็งเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาเหล่านี้

ศตวรรษที่ 5 - 15 ในโลกตะวันตกเป็นยุคที่ศาสนจักรรุ่งเรือง สาธารณชนส่วนใหญ่จะมีความเชื่อที่ว่า “พฤติกรรมใดก็ตามที่ขัดต่อหลักศาสนาถือเป็นการกระทำที่ผิด” คนที่กระทำผิดจะถูกตราหน้าว่าเป็นพวกซาตาน พ่อหมด หมอผี และมักจะถูกลงโทษโดยวิธีการที่ป่าเถื่อน ทารุณ และทรมานในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีพระหรือบาทหลวงเป็นผู้พิพากษาตัดสินความผิดและกำหนดโทษผ่านการสร้างความเชื่อให้แก่สาธารณชนว่า ผู้ที่ไม่เชื่อหรือเลื่อมใสในศาสนาจักร คือ แม่หมด ที่มีความชั่วร้ายที่อาจจะนำพาความหายนะมาสู่บ้านเมืองได้ ดังนั้นบุคคลนั้นจะต้องถูกไล่ล่าและสังหารให้หมดสิ้น ซึ่งการไล่ล่าและการสังหารในยุคนั้นก็กระทำได้อย่างง่ายดายโดยที่ไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานหรือการสอบสวนว่ากระทำผิด (ฉัตรชยา บุญช่วย และ อภิสิทธิ์ จรลี, 2562: 87) ถือเป็นเหตุการณ์หนึ่งที่มีสื่อให้เห็นถึงบริบทของสังคมในช่วงนั้นว่ามีศาสนจักรเป็นผู้กุมอำนาจในการลงโทษ และมาตรการในการลงโทษก็มีความรุนแรง คลุมเครือและไม่แน่นอน

ช่วงศตวรรษที่ 16 ก็มีการขับเคลื่อนมาตรการลงโทษที่มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นและรัฐเข้ามามีอำนาจในการลงโทษแทนศาสนจักร โดยมี

นักปรัชญาทางการเมืองคนสำคัญอย่าง โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) เป็นผู้ขับเคลื่อนมาตรการนี้ ซึ่ง โทมัส ฮอบส์ ได้เสนอแนวคิดเรื่องของกฎธรรมชาติแทนที่แนวคิดด้านจิตวิญญาณที่อิงความเชื่อตามศาสนามาดัดสิน และลงโทษผู้กระทำความผิด แต่สำหรับฮอบส์แล้วเขามองว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีลักษณะที่เห็นแก่ตัวและยึดถือผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก ซึ่งธรรมชาติของมนุษย์ในรูปแบบนี้จะทำให้มนุษย์หันมาทำลายซึ่งกันและกันเพื่อความอยู่รอดของตน ฮอบส์ ยังมองว่า มนุษย์มีเหตุผลมากพอที่จะมองเห็นได้ว่าหากสถานการณ์ยังเป็นอยู่เช่นนี้ ท้ายที่สุดก็ไม่มีใครปลอดภัยเลย ทำให้คนในสังคมจึงพร้อมใจกันมอบอำนาจส่วนตนให้แก่รัฐ เพื่อให้รัฐทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมแทน เป็นการมอบอำนาจโดยทุกคน และเป็นสัญญาะหว่างคนในสังคมกับรัฐ จึงเรียกว่า “สัญญาประชาคม” ดังนั้น เมื่อคนในสังคมพร้อมใจกันทำสัญญากับรัฐและมอบอำนาจให้แก่รัฐ รัฐจึงมีบทบาทหน้าที่ในการคุ้มครองความสงบสุขให้แก่ทุกคน ซึ่งในเวลาต่อมาก็มีนักปรัชญาด้านสัญญาประชาคมอีกหลายท่านพยายามสนับสนุนแนวคิดของฮอบส์และปฏิเสธแนวคิดด้านจิตวิญญาณด้วยเช่นเดียวกัน เช่น จอห์น ล็อก (John Locke) และ จัง จาร์กส์ รูโซ (Jean-Jacques Rousseau) เป็นต้น (สุดสงวน สุธีสร, 2546: 40-41)

ถึงแม้ว่ารัฐจะเข้ามาเป็นผู้บังคับใช้บทลงโทษผู้ที่กระทำความผิดผ่านกฎหมาย แต่วิธีการลงโทษผู้ที่กระทำความผิดก็ยังคงมีความรุนแรงอยู่ดี เช่น การสอบปากคำด้วยการทรมาน เพราะเขาเชื่อว่า ความเจ็บปวดจะทำให้คนพูดความจริงและบทลงโทษที่รุนแรงจะทำให้ผู้คนรู้สึกหวาดกลัวจนไม่

กล่าวต่ออาชญากรรม และโทษจำคุกมักถูกนำมาใช้กับคนที่กระทำความผิดทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคดีที่รุนแรงหรือไม่รุนแรงก็ตาม (สุดสงวน สุธีสร, 2546: 40)

ผู้พิพากษาชาวอังกฤษที่มีคุณูปการต่อการปฏิรูประบบยุติธรรมคือ แมททิว เฮล (Matthew Hale) ซึ่งมีชีวิตอยู่ระหว่างปี ค.ศ. 1609-1676 เขาคือ ผู้ที่ออกมาเคลื่อนไหวในประเด็นของลักษณะเฉพาะของบุคคลที่ส่งผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ในการกระทำความผิด เช่น ความวิกลจริตและความเป็นเด็ก เป็นต้น โดยเฮล ได้กล่าวว่า การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นจากความวิกลจริตบางส่วน (partial insanity) ที่ไม่ได้มีความบกพร่องทางจิตที่รุนแรงจนทำให้เกิดการก่ออาชญากรรมที่ปราศจากความสำนึกคิดได้นั้น ผู้ที่กระทำความผิดก็ยังคงต้องถูกลงโทษอยู่แต่อาจจะมิโทษที่น้อยลงกว่าโทษความผิดทางอาญาโดยทั่วไป สำหรับผู้ที่เป็นคนวิกลจริตอย่างแท้จริง (total insanity) ที่ได้มีการตรวจสอบอย่างละเอียดจากจิตแพทย์แล้วว่า บุคคลนั้นเป็นผู้วิกลจริตและกระทำความผิดโดยที่ไม่รู้สึกตัวจริง ๆ นั้น ศาลควรที่จะพิจารณาว่า “*ไม่มีความผิดและไม่ควรถูกลงโทษทางอาญา*” (partial insanity should excuse no crime but total insanity should so excuse) (Quen, 1995: 28-29) หลังจากเกิดการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ อังกฤษ ก็ได้เกิดแนวความคิดใหม่ขึ้น คือ แนวความคิดเกี่ยวกับความวิกลจริตทางอาญา (the concept of criminal insanity) (Quen, 1995: 29) แล้วได้นำแนวความคิดนี้มาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาระบบกฎหมายให้มีความครอบคลุมและคำนึงบทลงโทษให้เหมาะสมกับเฉพาะ

บุคคลมากยิ่งขึ้น และเริ่มมองเห็นว่าโทษจำคุกไม่ได้มีไว้ใช้กับคนทุกคนที่กระทำความผิดเสมอไป

จุดเปลี่ยนที่สำคัญอีกช่วงหนึ่งของการใช้มาตรการในการลงโทษเกิดขึ้นในวงการอาชญาวิทยา คือ หนังสือที่ชื่อ *On Crimes and Punishment* โดยซีซาร์ เบกกาเรีย (Cesare Beccaria) ที่ตีพิมพ์ออกมาในปี ค.ศ. 1764 เขาได้เสนอให้ลบล้างวิธีการลงโทษที่โหดเหี้ยม ทรมาณ และเสนอให้มีการปรับปรุงระบบกฎหมายที่ไม่ใช้วิธีการลงโทษแบบทรมาณ และให้คนในสังคมหันมาตระหนักถึงมนุษยธรรมมากขึ้น พยายามลบล้างความคิดเรื่องการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน และมองว่า ไม่มีอะไรเป็นตัวชี้วัดว่าความรุนแรงจะทำให้คนพูดความจริงและการลงโทษที่รุนแรงอาจจะเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้คนกระทำความผิดเพิ่มเติมเพื่อหลีกเลี่ยงโทษที่จะได้รับ แต่ก็ยังส่งเสริมให้มีการจำคุกผู้ที่กระทำความผิดทุกคนที่ทำผิดตามที่กฎหมายระบุไว้ เพื่อความปลอดภัยของสังคม และการลงโทษผู้กระทำความผิดควรเน้นไปที่การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งเพื่อไม่ให้คนกระทำความผิด ไม่ใช่กระทำเพื่อแก้แค้นทดแทน (สุดสงวน สุธีสร, 2546: 41-45)

การเคลื่อนไหวในช่วงเวลาดังกล่าวและก่อนหน้านั้น ทำให้ในช่วงศตวรรษที่ 18 ระบบกฎหมายของหลายประเทศในโลกตะวันตกเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป ผู้คนก็เริ่มมีความคิดที่แตกต่างและหันมาตระหนักถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในการกระทำความผิด เช่น การมีสมองที่ผิดปกติส่งผลให้มีสติปัญญาบกพร่องหรือเป็นผู้วิกลจริต ดังนั้นการลงโทษจึงควรมีบทลงโทษที่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของบุคคล และไม่

ควรที่จะส่งผู้ที่กระทำผิดกลุ่มนี้เข้าสู่เรือนจำ เพราะการเข้าสู่เรือนจำไม่ได้เป็นทางออกที่ดีที่สุด ไม่สามารถลดหรือป้องกันการก่ออาชญากรรมจากกลุ่มคนที่มีความผิดปกติทางด้านร่างกายนี้ได้ แต่ควรที่จะมีการ “บำบัดดูแลโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน” เช่น จิตแพทย์ หรือนักจิตวิทยา มาดูแลต่อศาลถึงภาระบกร่องของกลุ่มคนเหล่านี้ (สุดสงวน สุธีสร, 2546: 45-46) มากกว่าการลงโทษที่เข้มงวดหรือการขังเขาไว้ในเรือนจำ ซึ่งเป็นมุมมองที่ค่อนข้างสอดคล้องกับ เฮล แต่มีการพัฒนาแนวความคิดของการดูแลรับผิดชอบและบำบัดกลุ่มคนเหล่านี้ให้ดีขึ้น ซึ่งถือเป็นแนวความคิดที่เป็นจุดเริ่มต้นและมีอิทธิพลต่อแนวทางการออกกฎหมายในการลงโทษมาสู่ยุคปัจจุบัน

ในศตวรรษที่ 19 - 20 เป็นศตวรรษใหม่แห่งการเปลี่ยนแปลง หลังจากการเกิดขึ้นของแนวความคิดใหม่ที่ว่าควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของผู้ที่กระทำผิด (individual's abilities) และควรกำหนดโทษให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล ไม่ควรที่จะลงโทษอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งยังเป็นยุคที่วิทยาศาสตร์รุ่งเรืองและเฟื่องฟูมาก ทำให้คนในสังคมในช่วงนี้เริ่มมีความเชื่อที่มีลักษณะเป็นเหตุเป็นผลมากยิ่งขึ้น และมีสำนักปฏิฐานนิยม (Positive School) ที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 19 นั้นมองว่าสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ทางสังคม เช่น การขัดเกลาทางสังคม ความเหลื่อมล้ำ และความกดดัน ล้วนเป็นตัวบีบบังคับให้บุคคลนั้นเลือกที่จะกระทำความผิด รัฐจึงไม่ควรผลักความรับผิดชอบและลงโทษผู้ที่กระทำความผิดที่รุนแรงโดยที่ไม่คำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้ และยังส่งเสริมให้มองผู้กระทำความผิดให้เป็นเหมือนผู้ป่วย ดังนั้น การลงโทษจึงควรมีไปเพื่ออบรม แก้ไขฟื้นฟู พยายามคืนคนดี

สู่สังคมให้ได้มากกว่าลวงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (สุดสงวน สุธีสร, 2546: 49-52) และควรหลีกเลี่ยงการใช้เรือนจำให้ได้มากที่สุด

อีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้มาตรการในการลงโทษ คือ การเกิดขึ้นของบรรทัดฐานระหว่างประเทศ อย่าง สิทธิมนุษยชน (Human Rights) ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1948 นำโดยองค์การสหประชาชาติที่พยายามผลักดันให้มีรูปแบบการลงโทษที่หลากหลายครอบคลุมและคำนึงถึงสิทธิของผู้ที่กระทำผิดมากขึ้น กำหนดให้ต้องมีการลงโทษที่มีมนุษยธรรม ผ่านปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights : UDHR) เช่น ข้อที่ 3 ระบุไว้ว่า ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งบุคคล ข้อที่ 5 ระบุไว้ว่า บุคคลใดจะถูกกระทำทรมาน หรือการปฏิบัติในการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้ และข้อที่ 11 วรรคที่ 2 ระบุไว้ว่า บุคคลใดที่ได้รับการพิสูจน์ว่าได้กระทำความผิดทางอาญา บุคคลนั้นจะต้องรับความผิดทางอาญาตามกฎหมายแห่งชาติ หรือกฎหมายระหว่างประเทศ และจะกำหนดโทษที่หนักกว่าที่บังคับใช้ในขณะที่ได้กระทำความผิดทางอาญานั้นไม่ได้ เป็นต้น (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551: 21-23) ในปี ค.ศ. 1966 ได้รับรองกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights : ICCPR) เช่น ข้อที่ 9 วรรคที่ 1 ระบุไว้ว่า การที่ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกายจะถูกจับกุมหรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้ จะถูกลิดลอนเสรีภาพมิได้ ยกเว้นโดยเหตุและเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย และข้อที่ 14 วรรคที่ 2 ระบุไว้ว่า การที่ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่า

กระทำผิดทางอาญาต้องมีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด (กระทรวงการต่างประเทศ, ม.ป.ป.: 4-6) และในปี ค.ศ. 1990 ได้รับรองมาตรฐานขั้นต่ำสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว หรือข้อกำหนดโตเกียว (United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measure : The Tokyo Rules) เช่น ส่วนที่ 2 ข้อที่ 5 ระบุไว้ว่า ในกรณีที่สมควรและสอดคล้องกับระบบกฎหมายของประเทศนั้น ตำรวจ อัยการ หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาพึงมีอำนาจที่จะยุติการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดได้ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าการดำเนินคดีอาญาต่อไปเป็นการไม่จำเป็นเมื่อพิจารณาถึงการคุ้มครองสังคม การป้องกันอาชญากรรม การเคารพกฎหมายบ้านเมืองและสิทธิของผู้เสียหาย ทั้งนี้ การพิจารณาว่ามีเหตุผลอันสมควรที่จะยุติการดำเนินคดีหรือไม่นั้นควรมีการจัดทำหลักเกณฑ์และพัฒนาหลักเกณฑ์ภายใต้ระบบกฎหมายนั้น และในบรรดาคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ทั้งหมด อัยการอาจกำหนดมาตรการไม่ควบคุมตัวที่เหมาะสมเพื่อใช้แทนการดำเนินคดีนั้นได้ตามสมควร (กระทรวงยุติธรรม, 2550: 10-11) ซึ่งเป็นการพยายามหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกที่เป็นบทลงโทษที่สามารถพรากสิทธิเหล่านี้ไปจากคน ๆ นั้นได้ เพราะเมื่อคนที่กระทำผิดที่ไม่ได้รุนแรงมากนักถูกจำคุกและพ้นโทษออกมา เขาก็จะถูกตีตราทางสังคม ถูกกีดกันออกจากระบบการทำงาน เช่น กรณีของประเทศไทยส่วนระบบงานราชการ โดยที่พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตราที่ 30 ระบุไว้ว่า

“ผู้ที่ถูกลงโทษทางวินัยอย่างร้ายแรงกรณีกระทำผิด  
อาญาจนได้รับโทษจำคุก ถือว่าเป็นบุคคลผู้ขาด  
คุณสมบัติทั่วไปในการเข้ารับราชการตามมาตรา  
30 ต้องได้รับการยกเว้นคุณสมบัติจาก ก.พ. หรือ  
ได้รับการล้างมลทินตามกฎหมายเสียก่อนจึงจะขอ  
บรรจุกลับเข้ารับราชการได้” (สำนักงาน  
คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ม.ป.ป.:  
ออนไลน์)

ตัวอย่างดังกล่าวสื่อให้เห็นถึงการจำกัดสิทธิในการรับราชการ ซึ่ง  
ถือว่าเป็นงานที่มั่นคงและมีสวัสดิการที่ดี ส่วนหน่วยงานภาคเอกชนเองก็มี  
จำนวนไม่น้อยที่ปฏิเสธไม่รับผู้ที่เคยติดคุกมาทำงาน ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้  
ขาดความสามารถในการรับผิดชอบเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว และไม่ได้  
รับโอกาสที่จะพัฒนาตนเองในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทำให้เมื่อเขาไม่  
มีงาน ไม่มีเงิน สุดท้ายแล้วเขาก็จะเลือกกลับไปทำความผิดและกลับเข้าสู่  
เรือนจำดังเดิม

ในศตวรรษที่ 21 นี้ นั้น ได้เกิดวิกฤตนักโทษล้นเรือนจำในหลาย  
ประเทศ พิจารณาได้จากรายงานแนวโน้มสถานการณ์เรือนจำโลกฉบับปี  
ค.ศ. 2020 พบว่า จำนวนผู้ต้องขังทั่วโลกมีอยู่กว่า 11 ล้านคน และกว่า 3  
ล้านคน เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและเป็นผู้ได้รับโทษจำคุกในกรณี  
ที่ไม่ร้ายแรง ส่งผลให้เรือนจำใน 124 ประเทศ ประสบปัญหาผู้ต้องขังล้น  
เรือนจำ (Thailand Institute of Justice, 2563: ออนไลน์) ในปี ค.ศ.  
2021 ประเทศไทยก็ติดอันดับที่ 6 ของประเทศที่มีผู้ต้องขังล้นเรือนจำมาก

ที่สุดในโลก (ปารีชาติ โชคเกิด, 2564: ออนไลน์) รายงานแนวโน้มสถานการณ์เรือนจำโลกปี ค.ศ. 2021 พบว่า การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่คับแคบและแออัดในเรือนจำ ทำให้ผู้แทนระดับสูงขององค์การสหประชาชาติและหน่วยงานภาครัฐ ออกแถลงการณ์เพื่อย้ำเตือนถึงความเสี่ยงด้านชีวิตและสุขภาพของผู้ที่อยู่ในเรือนจำ ทำให้กว่า 109 ประเทศได้นำเอามาตรการปล่อยตัวผู้ต้องขังมาใช้เพื่อลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ แต่หลายมาตรการกลับไม่ได้บังคับใช้อย่างจริงจัง หรือไม่มีประสิทธิภาพ องค์การการปฏิรูปการลงโทษสากล และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย จึงออกมาขับเคลื่อนและส่งเสริมการใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุกเป็นอันดับแรก (องค์การการปฏิรูปการลงโทษสากล และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2564: 3) โดยส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ ต้องหันมาให้ความสำคัญ เพิ่มความพร้อมที่จะใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุกที่แท้จริง หรือนำหลักการของข้อกำหนดโตเกียวที่เกิดขึ้นมาในช่วง 30 ปีนี้ มาปรับใช้อย่างจริงจัง (องค์การการปฏิรูปการลงโทษสากล และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2565: 3) ซึ่งเป็นมาตรการที่จะลดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำได้ รวมไปถึงนักวิชาการจากหลายประเทศก็ได้เรียกร้องและเห็นถึงความจำเป็นของการใช้มาตรการอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุกมากยิ่งขึ้น ถือเป็นพัฒนาการที่สำคัญที่สามารถพัฒนาโลกาภิวัตน์ให้ดีขึ้น เช่น จิโนวีว่า อาลีเซีย นักวิจัยประจำสถาบันการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมในประเทศอินโดนีเซีย ออกมากล่าวว่า “การระบาดของโควิด-19 นี้ เปรียบเสมือนสัญญาณเตือนภัยให้ทุกประเทศตระหนักถึง

ผลของการบังคับใช้โทษจำคุก” หรือโอลิเวีย โรฟ ผู้อำนวยการด้านนโยบายและการสนับสนุนด้านปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศ ก็ได้กล่าวว่า “การระบาดของโควิด-19 เป็นเหมือนการเน้นย้ำว่าควรมีการเปลี่ยนแปลงโทษสำหรับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและผู้กระทำผิดที่มีโทษสถานเบาอื่น ๆ เสียที” (iLaw, 2563: ออนไลน์)

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice : TIJ) ได้เสนอแนวทางการรับมือด้วยมาตรการทางเลือกแทนการจำคุก (non-custodial measure) เพื่อช่วยลดปัญหาความแออัดและความเสี่ยงจากการติดเชื้อในเรือนจำ (iLaw, 2563: ออนไลน์) ด้วยเช่นเดียวกัน อีกทั้งยังเป็นการลดการใช้งบประมาณของรัฐ โดยอ้างอิงข้อมูลจากกระทรวงยุติธรรม พบว่า ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2020 - 2022 หน่วยงานที่ได้รับงบประมาณสูงที่สุด คือ กรมราชทัณฑ์ (สำนักงบประมาณของรัฐสภา, 2565: 3) ทำให้ปิดโอกาสในการนำงบประมาณเหล่านี้ไปพัฒนาส่วนอื่น ๆ ในประเทศ เช่น การศึกษาและสาธารณสุข เป็นต้น

ปัญหาและการขับเคลื่อนดังกล่าวขององค์การสหประชาชาติ องค์การการปฏิรูปการลงโทษสากล สถาบันยุติธรรมแห่งประเทศไทย การเรียกร้องและการตื่นตัวของนักวิชาการในประเทศต่าง ๆ ที่หันมาสนใจและเห็นถึงความสำคัญของการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุกที่มากขึ้น ถือเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้ประชาคมโลกหันมาสนใจและให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนโลกาภิบาลและนำหลักการไปปฏิบัติใช้ได้จริงมากยิ่งขึ้น

ในหัวข้อนี้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการขององค์ความรู้เกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดตั้งแต่ในอดีตที่มีความรุนแรง และมีการรับรู้เรื่องของผู้กระทำความผิดต้องถูกจำคุกหรือเข้าสู่เรือนจำ แต่ในระยะเวลาต่อมาประชาคมระหว่างประเทศเริ่มมีองค์ความรู้ใหม่ มีการเกิดขึ้นของบรรทัดฐานระหว่างประเทศที่เรียกว่า สิทธิมนุษยชน เกิดวิกฤตการณ์นักโทษล้นเรือนจำจึงไม่สามารถดูแลแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างทั่วถึง ทำให้เกิดการกระทำผิดซ้ำ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอาชญากรรม ถูกตีตราจากสังคม และยังสิ้นเปลืองงบประมาณของรัฐ การเกิดขึ้นของโควิด-19 ที่ทำให้คนในสังคมตระหนักและเห็นถึงความสำคัญว่าการกระทำผิดในบางกรณีนั้น การลงโทษโดยใช้คุกหรือเรือนจำไม่ใช่ทางออกที่ดีที่สุดเสมอไป จึงเกิดความพยายามของประชาคมระหว่างประเทศในการขับเคลื่อนโลกาภิวัตน์ในเรื่องการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการจำคุกเกิดขึ้น และพยายามทำให้โลกาภิวัตน์นี้มีความเป็นสากลและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะอธิบายในหัวข้อต่อไป

## 2. การสร้างบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติใหม่

จากที่ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แก่สาธารณชนไปในขั้นตอนข้างต้นแล้วนั้น ขั้นตอนต่อมาจะกล่าวถึงบทบาทขององค์การระหว่างประเทศที่เป็นตัวขับเคลื่อนหลัก ที่ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อสร้างบรรทัดฐานและแนวการปฏิบัติต่อผู้ที่กระทำความผิดใหม่ให้มีมาตรการที่มีลักษณะที่เป็นสากลมากยิ่งขึ้น โดยมีการผลักดันให้ประเทศสมาชิกที่มีพันธกรณีอยู่ในองค์การสหประชาชาติได้มีความรู้ ความเข้าใจร่วมกันที่ชัดเจน และนำข้อกำหนดต่าง ๆ ที่ได้ทำ

ข้อตกลงร่วมกันไว้ไปปฏิบัติภายในประเทศเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง และนำหลักการไปใช้จริง

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง องค์การสหประชาชาติก็ได้ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้เกิดการประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ สมัยที่ 3 เมื่อปี ค.ศ. 1948 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ได้มีข้อมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่เป็นเอกสารในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนทั่วโลก รวมไปถึงสิทธิของผู้ที่กระทำผิดด้วย เช่นเดียวกัน เช่น ข้อที่ 11 ระบุไว้ว่า ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมาย (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551: 23) ทำให้ในปัจจุบันหากพิจารณาข้อมูลจากรายงานแนวโน้มสถานการณ์เรือนจำโลก ปี ค.ศ. 2020 จะพบว่า ผู้ต้องขังกว่า 3 ล้านคน เป็นผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดี (Thailand Institute of Justice, 2563: ออนไลน์) ซึ่งก็มีแนวโน้มว่ากลุ่มคนเหล่านี้อาจจะบริสุทธิ์ จึงยังไม่ควรที่จะนำเขาไปขังไว้ในเรือนจำ ที่อาจจะเป็นการตีตราหรือเลียนแบบพฤติกรรมอาชญากรรมจากผู้ที่ทำผิดในคดีที่ร้ายแรงในเรือนจำได้ กลุ่มคนเหล่านี้จึงเป็นกลุ่มคนที่สมควรอย่างยิ่งที่ควรใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษแทนการจำคุก เช่น การคุมประพฤติที่มีเงื่อนไขที่ชัดเจนและต้องอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลจากเจ้าหน้าที่คุมประพฤติอย่างเข้มงวด (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์, 2554: 6-8) หรือการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ เช่น การติดกำไลอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring : EM) ในการควบคุมผู้กระทำผิดให้อยู่ในบริเวณ

ที่จำกัด (ศรันยา สีมา, ม.ป.ป.: 1) และหาก EM ถูกตัดหรือถูกทำลายก็จะส่งเสียงสัญญาณเตือนดังขึ้นทันทีหรือกรณีพยายามหลบหนีออกนอกพื้นที่ควบคุม เจ้าหน้าที่สามารถประสานตำรวจออกติดตามตัวได้ทันที (Workpointtoday, 2561: ออนไลน์) ถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ดีกว่าการใช้เรือนจำที่ควรนำมาใช้ควบคุมผู้ที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีหรือเป็นแค่ผู้ต้องสงสัยแต่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์ว่าทำผิด เป็นต้น

ต่อมาองค์การสหประชาชาติได้จัดตั้งให้มีสถาบันวิจัยอาชญากรรมและความยุติธรรมระหว่างภูมิภาคแห่งสหประชาชาติ (United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute : UNICRI) ซึ่งเป็นสถาบันที่ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1968 ตามมติของคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (Economic and Social Council : ECOSOC) (Keystone, ม.ป.ป.: ออนไลน์) เพื่อผลักดันให้ประชาคมระหว่างประเทศหันมาให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและพัฒนาระบบการลงโทษในกระบวนการยุติธรรมที่ยั่งยืนให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติปี ค.ศ. 2030 เป้าหมายที่ 16 ให้ได้มากที่สุด (hmong, ม.ป.ป.: ออนไลน์) ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของโลกาภิวัตน์โดยตรง ทั้งยังได้ร่วมมือกับพันธมิตรอย่างเป็นทางการหลายแห่ง เช่น UNODC ที่ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1997 เป็นสำนักงานที่เผยแพร่โลกาภิวัตน์ผ่านการร่างข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการลดขอบเขตของการลงโทษจำคุก เช่น ข้อกำหนดโตเกียว (Tokyo Rules) เป็นต้น ทั้งยังเป็นผู้นำการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญา

(United Nations Crime Congress) ที่มีมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995 และจะจัดการประชุมขึ้นในทุก ๆ 5 ปี เพื่อช่วยกันป้องกันอาชญากรรมและความยุติธรรมทางอาญาร่วมกับประเทศเครือข่ายทั่วโลก (กระทรวงยุติธรรม, 2564: ออนไลน์) เช่น สถาบันการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดของสหประชาชาติภาคพื้นเอเชียและตะวันออกไกลในประเทศญี่ปุ่น (United Nations Asia and Far East Institute for the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders : UNAFEI) และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (Thailand Institute of Justice : TIJ) (Thailand Institute of Justice, 2559: ออนไลน์) ก็ล้วนเป็นองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนให้ขับเคลื่อนโลกาภิวัตน์จาก UNODC

การเกิดขึ้นของข้อกำหนดโตเกียว เป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการที่มีโทษการคุมขัง ได้ถูกสร้างขึ้นครั้งแรกโดยสถาบันการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดของสหประชาชาติภาคพื้นเอเชียและตะวันออกไกลในประเทศญี่ปุ่น (UNAFEI) ร่วมกับคณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (ECOSOC) ในปี ค.ศ. 1986 ต่อมาในปี ค.ศ. 1990 ข้อกำหนดโตเกียวได้ถูกนำมาพิจารณาเข้าสู่ประชุมของ UN Crime Congress สมัยที่ 8 และได้รับการรับรองโดยสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติข้อมติที่ 45/110 ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิทธิของผู้กระทำผิด สิทธิของผู้เสียหาย และความปลอดภัยของสังคมจากอาชญากรรม ส่งเสริมแนวความคิดที่ว่าคุกควรใช้อย่างจำกัดไม่ควรนำมาใช้กับผู้ทำผิดทางอาญาเล็กน้อย เช่น จำเลยในคดีและผู้ต้องสงสัยที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดี รวมทั้งเน้นถึงการให้โอกาสผู้ทำผิดได้ปรับปรุงตัว ได้ใช้ชีวิตและทำหน้าที่ของตนใน

สังคมต่อไป แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขการควบคุมที่กำหนดขึ้นโดยไม่ตัดโอกาสต่าง ๆ ทางสังคม และไม่ถูกตีตราที่ส่งผลต่อการใช้ชีวิตของบุคคลนั้น หลังพันโทฯ ไม่เหมือนกับการใช้คุกที่ถูกจำกัดสิทธิเสรีได้ ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติก็ให้เห็นชอบร่วมกันและมีการนำเอาข้อกำหนดโตเกียวนี้ไปปฏิบัติในหลายประเทศทั่วโลก (Thailand Institute of Justice, 2559: 11)

การประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ ครั้งที่ 70 เมื่อปี ค.ศ. 2015 ณ สำนักงานใหญ่สหประชาชาติ ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้มีการร่วมลงนามรับรองวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนปี ค.ศ. 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development) ได้กำหนดให้มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 เป้าหมาย และสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 มิติ ซึ่งโลกาภิวัตน์การใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการจำคุกก็สอดคล้องกับมิติที่ 4 ที่เกี่ยวกับช่องสันติภาพและความยุติธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป.: ออนไลน์) การประชุม UN Crime Congress สมัยที่ 14 เมื่อปี ค.ศ. 2021 จัดขึ้นในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นการประชุมที่เกี่ยวข้องกับผู้กำหนดนโยบาย ผู้แทนสหประชาชาติ องค์กรภาครัฐและภาคประชาสังคม รวมถึงมีผู้เชี่ยวชาญด้านการลงโทษทางอาญา ระบบศาล และกรมราชทัณฑ์ มาประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือและพูดคุยกันถึงการขับเคลื่อนให้ใช้ทางเลือกอื่น ๆ ในการลงโทษแทนการใช้เรือนจำ เพื่อสร้างทางเลือกให้แก่ศาลมากขึ้น เช่น ส่งเสริมการคุมประพฤติ เป็นต้น ส่งเสริมการปฏิรูปเรือนจำเพื่อให้มีสภาพแวดล้อมที่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้ที่กระทำความผิดได้จริง ๆ ทั้งยังส่งเสริม

การป้องกันอาชญากรรม ความยุติธรรมทางอาญา และหลักนิติธรรมเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ปี ค.ศ. 2030 ขององค์การสหประชาชาติ (กรุงเทพฯ, 2564: ออนไลน์)

เมื่อองค์การสหประชาชาติเป็นผู้ขับเคลื่อนโลกาภิวัตน์นี้เป็นหลัก และมีการทำข้อตกลงร่วมกันในการร่างข้อกำหนดโตเกียวที่เป็นตัวแบบในการผลักดันในทุกประเทศที่เป็นรัฐภาคีขององค์การสหประชาชาติต้องให้ความสำคัญและนำข้อตกลงร่วมกันที่เป็นหลักการนี้ไปปฏิบัติตามผ่านการออกนโยบาย เปลี่ยนแปลงกฎหมายในประเทศ ให้ความรู้ทั้งภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ในการขับเคลื่อนโลกาภิวัตน์การใช้มาตรการอื่นในการลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการจำคุก ซึ่งหลายประเทศก็ได้มีการนำมาตราฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการที่มีโทษคุมขังหรือข้อกำหนดโตเกียวไปปรับใช้ได้จริงและประสบความสำเร็จในหลายประเทศ ซึ่งจะกล่าวในส่วนต่อไป

### 3. การเผยแพร่ ให้คำแนะนำ และทำให้บรรทัดฐานใหม่มีความเป็นสถาบัน

จากกระบวนการที่สองทำให้โลกาภิวัตน์การใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการจำคุกได้ถูกนำไปปรับใช้ในหลายประเทศและมีการปรับใช้ที่เหมือนหรือแตกต่างกันออกไป โดยผู้เขียนขอยกตัวอย่างการนำกระบวนการโลกาภิวัตน์มาปรับใช้ในสองกรณีศึกษา คือ กรณีของประเทศไทยและกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นสองประเทศที่เผชิญกับปัญหานักโทษล้นเรือนจำมากเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก และได้มี

การนำทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุกมาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหานี้

ในกรณีของประเทศไทย พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนโลกาภิวัตน์ การใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุกมีพัฒนาการที่ดีอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่และทำงานร่วมกันกับองค์การมหาชน อย่าง สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทยที่เป็นสถาบันที่ได้รับการสนับสนุนจาก UNODC และได้รับการยอมรับจากนานาชาติ โดยเป็นองค์การมหาชนที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยเป็นหลัก มีภารกิจหลักในการกำกับดูแล กำหนดนโยบาย วางแผนยุทธศาสตร์ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศด้านการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด เช่น ข้อกำหนดโตเกียวและข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เป็นต้น

ทั้งนี้ สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมการประชุม UN Crime Congress สมัยที่ 14 เมื่อปี ค.ศ. 2021 โดยการประชุมครั้งนี้ทุกประเทศได้ให้ความสำคัญกับสถานการณ์ผู้ต้องขังล้นเรือนจำที่เป็นปัญหาระดับโลก ผู้อำนวยการของสถาบันจึงได้ออกมาเคลื่อนไหวให้ประชาชนได้ตระหนักถึงโทษจำคุกในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยว่าไม่ใช่วิธีการที่ดีที่สุดในบางกรณี และประเทศไทยมีการใช้โทษจำคุกกับผู้กระทำผิดไม่ได้ร้ายแรงในหลายกรณีมากเกินไป (กรุงเทพธุรกิจ, 2564: ออนไลน์) เช่น นักโทษทางการเมือง ซึ่งกลุ่มคนที่ไม่จำเป็นต้องจับขังคุกเพราะอยู่นอกเรือนจำก็ไม่ได้เป็นภัยต่อสังคมเท่ากับคดีก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรงอื่น ๆ ดังนั้น จึงควรมีการปรับปรุงให้ใช้มาตรการลงโทษที่

เหมาะสมกว่านี้และทำให้คนในสังคมได้เข้าใจ เปิดใจ กับการใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดในกรณีแบบนี้แทนการจำคุกมากขึ้น

รัฐบาลไทยก็เห็นถึงความสำคัญของวิกฤตการณ์นักโทษล้นเรือนจำ ผลเสียจากการใช้คุกต่อผู้กระทำความผิดที่ไม่รุนแรงและได้รับการผลักดันจากองค์การมหาชน ทำให้คณะกรรมการกฤษฎีกาได้นำเสนอพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับเป็นพินัยต่อคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีจึงจัดให้มีการประชุมและมีมติเห็นชอบให้มีการปฏิรูปกฎหมายอาญาของไทยเมื่อปี ค.ศ. 2021 โดยเปลี่ยนโทษอาญาความผิดเล็กน้อยเป็นโทษปรับพินัย ซึ่งเดิมที่ตามประมวลกฎหมายอาญาจะเป็นมาตรการที่กำหนดให้ผู้กระทำผิดเล็กน้อยต้องชำระค่าปรับตามที่กฎหมายกำหนดและหากไม่มีเงินจ่ายค่าปรับก็ต้องโดนจำคุกแต่การปรับเป็นพินัยไม่ใช่โทษทางอาญา (อริยพร โพธิ์ใส, 2564: 125) ถ้าหากไม่มีเงินเสียค่าปรับตามกฎหมายก็ไม่ต้องติดคุก แต่ต้องชดใช้ด้วยวิธีการอื่นแทน เช่น การทำสาธารณประโยชน์ หรือการใช้มาตรการคุมประพฤติแก่ผู้ที่กระทำความผิดทางอาญาที่มีโทษไม่เกิน 3 ปี โดยต้องได้รับการพิจารณาจากศาล เป็นต้น ก็ล้วนเป็นหลักการที่พยายามเลี่ยงเรือนจำให้ได้มากที่สุด และจะมีผลบังคับใช้ในประเทศภายในปี ค.ศ. 2023 นี้

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลไทยนั้นค่อนข้างที่ให้ความสำคัญกับโลกาภิวัตน์เป็นอย่างมาก นำหลักการมาปรับใช้จริงส่งผลให้โลกาภิวัตน์มีการขับเคลื่อนไปได้อย่างดี มีองค์การมหาชนอย่าง TU มาเป็นผู้ให้คำแนะนำในการดำเนินการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของไทยให้สอดคล้องกับหลักสากลแก่รัฐบาล และพยายามให้ความรู้เรื่องนี้แก่ภาคประชาสังคมและ

ประชาชนในประเทศให้ได้มากที่สุด ผ่านการอภิปรายเสวนาวิชาการ ร่วมกับกระทรวงต่าง ๆ ของไทย เช่น งานสัมมนาวิชาการ เรื่อง “ข้อกำหนดโตเกียวเกี่ยวกับก้าวใหม่ของงานคุ้มครอง” ซึ่งเป็นงานสัมมนาที่มีการเผยแพร่ข้อกำหนดโตเกียวให้กระทรวงยุติธรรม กระทรวงแรงงาน และกระทรวงสาธารณสุข ที่ได้เข้าร่วมประชุมได้รับรู้และนำไปปรับใช้ในกระทรวงให้สอดคล้องกับหลักสากลมากขึ้น ทั้งยังมีการเผยแพร่รายงานวิชาการ งานวิจัยอย่างทั่วถึงและง่ายต่อการเข้าถึงในทุกกลุ่มคน จึงทำให้โลกาภิวัตน์ขับเคลื่อนไปได้อย่างดีเพราะหน่วยงานของรัฐเป็นผู้ผลักดันองค์การมหาชนให้ความรู้ หน่วยงานราชการให้ความสำคัญ ประชาชนให้คุณค่า และนำไปปฏิบัติตาม

ในกรณีของสหรัฐอเมริกาที่เป็นประเทศผู้นำของการขับเคลื่อนบรรทัดฐานระหว่างประเทศอย่างสิทธิมนุษยชน ดังนั้น สหรัฐฯ จึงให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้กระทำผิดมากด้วยเช่นกัน ทั้งยังเป็นประเทศที่เผชิญกับปัญหานักโทษล้นเรือนจำมากที่สุดโลก เช่น ในปี ค.ศ. 2018 มีผู้ต้องขังในเรือนจำสูงถึง 2.2 ล้านราย (มติชนสุดสัปดาห์, 2561: ออนไลน์) ซึ่งในตอนนั้นสหรัฐฯ บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับมาตรการคุมขังในระหว่างการรอพิจารณาคดี การใช้เงินสดเป็นหลักทรัพย์สินในการยื่นประกันตัวสำหรับความผิดอาญาประเภทลหุโทษ และขี้เกียจหาที่มั่นรุนแรง จึงทำให้สหรัฐฯ เผชิญกับปัญหานักโทษล้นเรือนจำมากยิ่งขึ้น เนื่องจากกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่มักถูกจับกุมและถูกคุมขังเป็นกลุ่มคนที่มีภูมิหลังที่ด้อยโอกาสยากจน หรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ไม่สามารถหาหลักทรัพย์มาประกันตัวได้ จึงต้องโดนคุมขังอยู่ในเรือนจำต่อไป ประชาชนในหลาย ๆ รัฐ จึงได้

ออกมาเคลื่อนไหวจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกฎหมายนี้ เช่น กฎหมายปฏิรูปของรัฐแคลิฟอร์เนีย ปี ค.ศ. 2018 ที่จำกัดหรือควบคุมมาตรการการใช้เงินสดเป็นหลักทรัพย์สินประกันตัวให้เคร่งครัดมากยิ่งขึ้น หรือในรัฐนิวยอร์กก็ได้ประกาศยกเลิกการใช้เงินสดเป็นหลักทรัพย์สินประกันตัวสำหรับความผิดอาญาประเภทลหุโทษ ซ้ำอีกกล่าวหาที่ไม่รุนแรง และให้ใช้มาตรการอื่นแทน เช่น การปล่อยตัวแต่รายงานตัวตามกำหนดเวลา การจำกัดการเดินทาง หรือใช้อุปกรณ์ติดตามตัวอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งการบังคับและปฏิบัติตามกฎหมายใหม่จะสามารถช่วยลดความหนาแน่นของเรือนจำในนิวยอร์กได้ถึงร้อยละ 40 และในปี ค.ศ. 2020 ผู้ว่ารัฐอิลลินอยส์ออกมาประกาศเพื่อขับเคลื่อนยุติมาตรการนี้ด้วยเช่นกัน การขับเคลื่อนและการปฏิรูปกฎหมายให้ใช้มาตรการอื่นในการลงโทษดังกล่าวเพื่อแก้ไขปัญหาเรือนจำถือเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องที่เป็นหลักสากลด้วยเช่นกัน (องค์การการปฏิรูปการลงโทษสากล และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2020: 18)

## บทสรุป

จากเนื้อหาที่กล่าวไปทั้งหมดจะเห็นได้ว่าการพิจารณากระบวนการโลกาภิวัตน์การใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการจำคุก มีกระบวนการขับเคลื่อนที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละขั้นตอนตามบริบทของโลก โดยขั้นตอนแรก คือ การสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้แก่สาธารณชน ตัวแสดงที่สำคัญ มีทั้ง นักทฤษฎีทางอาชญวิทยา นักปรัชญาทางการเมือง ผู้พิพากษา นักวิชาการ องค์การระหว่างประเทศ องค์การ

มหาชน และรัฐ เป็นผู้ที่ยพยายามผลักดันให้เกิดความตระหนักเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำผิดให้สอดคล้องกับบริบทระหว่างประเทศในยุคนั้น ๆ ในขั้นตอนถัดมา คือ ขั้นตอนการสร้างบรรทัดฐานและแนวปฏิบัติใหม่ ตัวแสดงที่สำคัญในขั้นตอนนี้ คือ องค์การระหว่างประเทศกับรัฐภาคี ส่วนขั้นตอนสุดท้าย คือ การเผยแพร่ ให้คำแนะนำ และทำให้บรรทัดฐานใหม่มีความเป็นสถาบัน โดยที่รัฐยังคงเป็นตัวแสดงหลักที่มีสิทธิอำนาจในการเปลี่ยนแปลงกฎหมายและนำมาตราฐานในระดับสากลมาบังคับใช้ภายในประเทศ ทำงานร่วมกับองค์การมหาชนและเอกชนในการเผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งร่วมกันขับเคลื่อนโลกาภิบาลอย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีการพยายามใช้โลกาภิบาลทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำผิดแทนการจำคุกแล้ว แต่โลกาภิบาลนี้ยังเป็นประเด็นที่ใหม่มากทำให้คนในสังคมส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีความรู้และยังให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอยู่ ทั้งโทษจำคุกยังเป็นมาตรการหนึ่งที่ใช้ข่มขู่บั่นทอนใจคนในสังคมหวาดกลัว และไม่กล้ากระทำผิด โลกาภิบาลนี้จึงยังมีข้อจำกัดในประเด็นนี้อยู่ แต่หากมีการเผยแพร่บรรทัดฐานใหม่นี้ให้ประชาชนได้รับรู้มากขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญ เห็นคุณค่า และนำหลักการไปปฏิบัติตาม โลกาภิบาลนี้ก็จะประสบความสำเร็จและดำเนินต่อไปได้อย่างดีในอนาคต

## เอกสารอ้างอิง

### เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*.

[ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 29 ตุลาคม 2565 จาก

<https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>

กระทรวงการต่างประเทศ. (ม.ป.ป.). *กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ*

*พลเมืองและสิทธิทางการเมือง*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 29 ตุลาคม 2565 จาก

<https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/iccprt.pdf>

กระทรวงการต่างประเทศ. (ม.ป.ป.). *อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการ*

*ประติบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 29 ตุลาคม 2565 จาก

<https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/catt.pdf>

กระทรวงยุติธรรม. (2550). *มาตรฐานขั้นต่ำสหประชาชาติว่าด้วยการไม่*

*ควมคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว)*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 29 ตุลาคม 2565 จาก

<http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER13/DRAWER095/GENERAL/DATA0000/00000114.PDF>

กระทรวงยุติธรรม. (2564, เมษายน 9). *ส่องแนวโน้มยุติธรรมทางอาญากับงาน UN Crime Congress ผ่านสายตา “ดร.พิเศษ สะอาดเย็น”* ผอ. TIJ. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 29 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.moj.go.th/view/54501>

กรุงเทพธุรกิจ. (2564, เมษายน 23). *จากเวที Crime Congress ถึงไทย “ผอ. TIJ คนใหม่” ก้อนาคต “ยุติธรรมทางอาญา”*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 28 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/advertorials/news/2854>

ฉัตรชญา บุญช่วย, และอภิสิทธิ์ จรัสลี. (2562). *อาชญากรรมทางศาสนาในรูปแบบการเมือง*. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2(1), 83-94.

ปารีชาติ โชคเกิด. (2564, ตุลาคม 22). *ไทยติดอันดับ Top 10 มีผู้ต้องขังล้นคุกมากมายไม่แพ้ชาติใดในโลก*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 28 ตุลาคม 2565 จาก <https://brandinside.asia/most-prisoners-world-top-10-ranking-in-2021/>

ปณิธีร์ ปทุมวัฒน์. (2564). *หลักสากลจากข้อมติขององค์การระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิการชุมนุมสาธารณะ*. จุลนิตี, 160.

มติชนสุดสัปดาห์. (2561, มีนาคม 20). สหรัฐอเมริกา ครองอันดับ 1 ผู้ต้องขัง 2.2 ล้าน มากที่สุดในโลก. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2566 จาก

<https://www.matichonweekly.com/column/article89540>

สหประชาชาติ ประเทศไทย. (ม.ป.ป.). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 16 สันติภาพ ยุติธรรม และสถาบันที่เข้มแข็ง. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2565 จาก <https://thailand.un.org/th/sdgs/16>

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์. (2554). แนวทางและความเป็นไปได้ในการนำ มาตรการลงโทษระดับกลางมาใช้เพื่อเป็นมาตรการทางเลือกในการลงโทษผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย. วารสารกระบวนการยุติธรรม, 4(4), 6-8.

ศรัณยา สิวา. (ม.ป.ป.). กำไรอิเล็กทรอนิกส์: อุปกรณ์ควบคุมผู้กระทำ ความผิด. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2565 จาก

[https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament\\_parcy/ewt\\_dl\\_link.php?nid=32200](https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=32200)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (ม.ป.ป.). ตอบข้อหารือ เกี่ยวกับวินัยข้าราชการพลเรือนตาม พ.ร.บ. ข้าราชการพลเรือน (ตั้งแต่ พ.ศ. 2541-2545). [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.ocsc.go.th/discipline/ตอบข้อหารือ-วินัยข้าราชการ/พรบ/2541-2545#gsc.tab=0>

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *เกี่ยวกับ*

SDGs. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2566 จาก

<https://sdgs.nesdc.go.th/เกี่ยวกับ-sdgs/>

สำนักงานงบประมาณของรัฐสภา. (2565). *รายงานการวิเคราะห์งบประมาณ*

*รายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ

25 มีนาคม 2566 จาก

<https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parbudget>

[/download/article/article\\_20210813153433.pdf](https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parbudget/download/article/article_20210813153433.pdf)

สุดสงวน สุธีสร. (2546). *อาชญาวิทยาและงานสังคมสงเคราะห์*.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อริยพร โพธิใส. (2564). โทษปรับเป็นพินัย : มาตรการใหม่แทนการลงโทษ

ทางอาญา. *จุลนิติ*, 18(3), 125-131.

องค์การการปฏิรูปการลงโทษสากล และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่ง

ประเทศไทย. (2563, พฤษภาคม 14). *แนวโน้มสถานการณ์*

*เรือนจำโลก ปี 2563*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2566

จาก

<https://knowledge.tijthailand.org/th/publication/detail/7>

2#book/

องค์กรการปฏิรูปสากล และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย.

(2564, สิงหาคม 10). *บทสรุปผู้บริหาร แนวโน้มสถานการณ์เรือนจำโลก ปี 2564*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2566 จาก [https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2021/08/GPT-2021\\_Exec-summary\\_TH.pdf](https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2021/08/GPT-2021_Exec-summary_TH.pdf)

องค์กรการปฏิรูปการลงโทษสากล และสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่ง

ประเทศไทย. (2565, พฤษภาคม 11). *บทสรุปผู้บริหาร แนวโน้มสถานการณ์เรือนจำโลก ปี 2565*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 25 มีนาคม 2566 จาก

<https://knowledge.tijthailand.org/th/publication/detail/global-prison-trends-2022-exec-sum#book/>

Hmong. (ม.ป.ป.). *สถาบันวิจัยอาชญากรรมและความยุติธรรมระหว่าง*

*ภูมิภาคแห่งสหประชาชาติ*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://hmong.in.th/wiki/UNICRI>.

iLaw. (2563, พฤษภาคม 23). *ความแออัดของเรือนจำในเอเชียตะวันออก*

*เฉียดไต๋กับมาตรการการรับมือโควิด-19*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2565 จาก <https://ilaw.or.th/node/5664>.

Keystone Lawstudies. (ม.ป.ป.). *UNICRI United Nations*

*Interregional Crime and Justice Research Institute*.

[ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 6 ตุลาคม 2565 จาก

<https://www.lawdegreethai.com/institutions/unicri>

Thailand Institute of Justice. (2559, กันยายน 21). *TIJ กับ UNAFEI ลงนาม MOU ด้านหลักนิติธรรม การป้องกันอาชญากรรม.*

[ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 6 ตุลาคม 2565 จาก

[https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/tij-กับ-](https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/tij-กับ-unafei-ลงนาม-mou-ด้านหลักนิติธรรม-การป้องกันอาชญากรรม)

[unafei-ลงนาม-mou-ด้านหลักนิติธรรม-การป้องกันอาชญากรรม](https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/tij-กับ-unafei-ลงนาม-mou-ด้านหลักนิติธรรม-การป้องกันอาชญากรรม)

Thailand institute of Justice. (2563, เมษายน 22). *รายงานแนวโน้ม*

*สถานการณ์เรือนจำโลก.* [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2565

จาก

[https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/global-](https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/global-prison-trends-2020)

[prison-trends-2020](https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/global-prison-trends-2020)

Workpointtoday. (2561, กุมภาพันธ์ 27). *1 มี.ค. เริ่มใช้ ‘อีเอ็ม’ กำไล*

*ข้อเท้าอิเล็กทรอนิกส์ ติดตามตัวผู้ต้องหา-จำเลย.* [ออนไลน์].

สืบค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2566 จาก

<https://workpointtoday.com/1-มี-ค-เริ่มใช้-อีเอ็ม-กำไล/>

Translated Thai References

Ministry of Foreign Affairs. (2008). *Universal Declaration of*

*Human Rights.* [Online]. Retrieve 2022, October 29 from

[https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-](https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf)

[en.pdf.](https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf) (in Thai)

Ministry of Foreign Affairs. (n.d.). *International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR*. [Online]. Retrieve 2022, October 29 from <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/iccprt.pdf>. (in Thai)

Ministry of Foreign Affairs. (n.d.). *Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. [Online]. Retrieve 2022, October 29 from <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/catt.pdf>. (in Thai)

Ministry of Justice. (2007). *United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)*. [Online]. Retrieve 2022, October 29 from <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER13/DRAWER095/GENERAL/DATA0000/00000114.PDF>. (in Thai)

Ministry of Justice. (2021, April 9). *Watch the Trends of Criminal Justice with UN Crime Congress via the Lens of the Director of Thailand Institute of Justice (TIJ)*. [Online]. Retrieve 2022, October 29 from <https://www.moj.go.th/view/54501>. (in Thai)

- Bangkokbiznews. (2021, April 23). *From UN Crime Congress to the new Director of Thailand Institute of Justice with the future of Criminal Justice*. [Online]. Retrieve 2022, October 28 from <https://www.bangkokbiznews.com/advertorials/news/2854>. (in Thai)
- Buamchuai, Chatchya, & Joralee, Apisit. (2019). *Religious crimes in the form of politics*. Journal of Social Sciences Mahamakut Buddhist University, 2(1), 83-94. (in Thai)
- Chokkerd, Parichat. (2021, October 22). Thailand is one of the top 10 nations with the highest rate of imprisonment. [Online]. Retrieve 2022, October 28 from <https://brandinside.asia/most-prisoners-world-top-10-ranking-in-2021/>. (in Thai)
- Matichonweekly. (2018, March 20). *The United States ranks first with 2.2 million inmates in the world*. [Online]. Retrieve 2023, June 3 from [https://www.matichonweekly.com/column/article\\_89540](https://www.matichonweekly.com/column/article_89540). (in Thai)

United Nations Thailand. (n.d.). *Sustainable Development Goal 16 about Peace, Justice and Inclusive institutions at all levels*. [Online]. Retrieve 2022, October 5 from <https://thailand.un.org/th/sdgs/16>. (in Thai.)

Lertpanitchapan, Sakchai. (2011). *Guidelines and Possibilities for adopting the Intermediate Punishment as an Alternative Measures to Punish Offenders in the Criminal Justice System of Thailand*. *Journal of Thai Justice System*, 4(4), 6-8. (in Thai)

Seema, Sarunya. (n.d.). *Electronic Monitoring: Digital Incarceration*. [Online]. Retrieve 2022, October 5 from [https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament\\_parcy/ewt\\_dl\\_link.php?nid=32200](https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=32200). (in Thai)

Office of the Civil Service Commission. (n.d.). *Reply the Discussion about the Civil Service Act (from 1998 to 2002)*. [Online]. Retrieve 2022, October 11 from <https://www.ocsc.go.th/discipline/ตอบข้อหารือ-วินัยข้าราชการ/พรบ/2541-2545#gsc.tab=0>. (in Thai)

Office of the National Economic and Social Development Council. (n.d.). *About SDGs*. [Online]. Retrieve 2023, March 25 from <https://sdgs.nesdc.go.th/เกี่ยวกับ-sdgs/>. (in Thai)

- Parliamentary Budget Office. (2022). *Thailand Budget Expenditure Analysis Report for 2022*. [Online]. Retrieve 2023, March 25 from [https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parbudget/download/article/article\\_20210813153433.pdf](https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parbudget/download/article/article_20210813153433.pdf). (in Thai)
- Penal Reform International and Thailand Institute of Justice. (2020, May 14). *Global Prison Trends 2020*. [Online]. Retrieve 2023, March 25 from <https://knowledge.tijthailand.org/th/publication/detail/72#book/>. (in Thai)
- Penal Reform International and Thailand Institute of Justice. (2021, August 10). *Global Prison Trends 2021*. [Online]. Retrieve 2023, March 25 from [https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2021/08/GPT-2021\\_Exec-summary\\_TH.pdf](https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2021/08/GPT-2021_Exec-summary_TH.pdf). (in Thai)
- Penal Reform International and Thailand Institute of Justice. (2022, May 11). *Global Prison Trends 2022*. [Online]. Retrieve 2023, March 25 from <https://knowledge.tijthailand.org/th/publication/detail/global-prison-trends-2022-exec-sum#book/>. (in Thai)

- Padumavadhana, Panitat. (2021). *International Principles from the resolutions of International Organizations about Right and Freedom in Public Assembly*. Julniti, 160. (in Thai)
- Suteesorn, Sudsanguan. (2003). *Criminology and Social Work*. Thammasat University: Thammasat University. (in Thai)
- Photisai, Ariyapon. (2021). *Non-criminal (Pinai) Fine: Replace the Criminal Punishment*. *Julniti Journal*. 18(3), 125-131. (in Thai)
- Hmong. (n.d.). *United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute*. [Online]. Retrieve 2022, November 1 from <https://hmong.in.th/wiki/UNICRI>. (in Thai)
- iLaw. (2020, May 23). *Southeast Asian Prison Overcrowding and Measurement for Prevention and Control (Covid-19)*. [Online]. Retrieve 2022, October 11 from <https://ilaw.or.th/node/5664>. (in Thai)
- Keystone Lawstudies. (n.d.). *UNICRI United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute*. [Online]. Retrieve 2022, October 6 from <https://www.lawdegreethai.com/institutions/unicri>. (in Thai)

Thailand Institute of Justice. (2016, September 21). *TIJ Signed MOU with UNAFEI to Promote the Rule of Law for Crime Prevention*. [Online]. Retrieve 2022, October 6 from <https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/tij-กับ-unafei-ลงนาม-mou-ด้านหลักนิติธรรม-การป้องกันอาชญากรรม>. (in Thai)

Thailand Institute of Justice. (2020, April 22). *Global Prison Trends 2020*. [Online]. Retrieve 2022, October 10 from <https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/global-prison-trends-2020>. (in Thai)

Workpointtoday. (2018, February 27). *Starting on March 1, “EM” Electronic Monitoring Will Be Used to Track Criminals*. [Online]. Retrieve 2023, March 26 from <https://workpointtoday.com/1-มี-ค-เริ่มใช้-อีเอ็ม-กำไล/>. (in Thai)

### **เอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ**

Allen, Rob. (2015). *Global Prison Trends 2015*. Penal Reform International, 5.

Quen, M. Jacques. (1995). *Insanity Defense How Far Have We Strayed*. *Cornell Journal of Law and Public Policy*, 5(1), 27-32.

Weiss, T. G. & Thakul, R. (2014). *The United Nations Meets the Twenty-First Century: Confronting the Challenges of Global Governance*. SAGE Reference, 489-504.

การปกป้อง “ประชาธิปไตย” จากเงื้อมมือของ “ประชานิยม” (?)  
ใน Jan-Werner Müller, *Democracy Rules*  
(London: Penguin), 2022

ภูริภัทร์ เครือณพรัตน์<sup>1</sup>

Received: September 12, 2023; Revised: December 5, 2023;

Accepted: December 25, 2023

### บทความปริทัศน์

Jan-Werner Müller ศาสตราจารย์ด้านรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัย Princeton สหรัฐอเมริกา เป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงด้านประชาธิปไตย และมีผลงานที่โดดเด่นมากมาย หนึ่งในประเด็นที่น่าสนใจและเป็นประเด็นที่ถูกศึกษาอยู่ในขณะนี้คือ “ประชานิยม” (populism) ซึ่งเป็นประเด็นที่ Müller ได้เขียนหนังสือที่มีชื่อว่า *What is Populism?* (2017) ซึ่งเป็นการอธิบายคุณลักษณะของประชานิยมโดยรวม ผู้ที่เป็นประชานิยมชน (populist) หรือผู้ที่เลื่อมใสในประชานิยม และผู้นำประชานิยม (populist leader) ที่เป็นศูนย์รวมของ “ประชาชน” ซึ่งนอกจาก

---

<sup>1</sup> นักวิชาการ, สำนักนวัตกรรมเพื่อประชาธิปไตย, สถาบันพระปกเกล้า

หนังสือเล่มดังกล่าวจะอธิบายและตรวจสอบลักษณะของประชานิยมที่โดดเด่นทั่วโลกแล้วนั้น เหตุผลที่ Müller นั้นมีปัญหาเกี่ยวกับประชานิยมก็อาจเป็นเพราะเขาขึ้นอยู่กับฐานอุดมการณ์แบบเสรีนิยม (liberalism) เนื่องจากเขาเน้นย้ำว่าประชานิยมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับ “ประชาธิปไตยไร้เสรี” (illiberal democracy) ซึ่งเป็นด้านกลับของ “เสรีประชาธิปไตย” (liberal democracy) อยู่บ่อยครั้ง (J.-W. Müller, 2017, pp. 49–60) การโจมตีประชานิยมเพราะว่ามันขัดต่อวิสัยทัศน์ของเสรีประชาธิปไตยนั้น (J.-W. Müller, 2017, p. 103) จึงเป็นอันสรุปได้ไม่ยากว่าเขาเ็นมองทั้ง “ปรากฏการณ์” และ “วิถีทางทางการเมือง” ของประชานิยมจากจุดยืนของเสรีนิยม จึงทำให้เขาคิดว่า อันตรายของประชาธิปไตยนั้น ไม่ได้มาจากอุดมการณ์อื่นใดที่ปฏิเสธคุณค่า (values) หลักของแนวคิดประชาธิปไตย หากแต่เป็น “ประชานิยม” ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งที่เกี่ยวข้องของประชาธิปไตย เป็นอันตรายที่มาจากโลกของประชาธิปไตยเอง ซึ่งตัวแสดงทางการเมืองได้ใช้คุณค่าของประชาธิปไตยที่เป็นอันตรายต่อประชาธิปไตยเอง (J.-W. Müller, 2017, p. 6) (?)

ดังนั้น ใน *Democracy Rules* (2022) จึงเป็นการกลับมาย้อนมองประชานิยมอีกครั้งของ Müller เพื่อที่จะตอบโต้ “ภัยคุกคาม” ทั้งหลายของประชาธิปไตย และ รักษาประชาธิปไตยไว้ (save

democracy)<sup>2</sup> ด้วยประชาธิปไตยเอง ในฐานะระบอบการปกครองที่ทำให้ “ประชาชน” นั้นมีชีวิตที่ดี มีความเท่าเทียมและมีเสรีภาพ (p.43-47) แม้จะไม่ใช้การปกครองที่สมบูรณ์แบบ (p. XVI) หนังสือเล่มนี้เป็นการชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่การปกครองในระบบประชาธิปไตยนั้นเผชิญ ไม่ว่าจะป็นภัยคุกคามที่มาจากภายในตัวกลไกของประชาธิปไตยเอง เช่น ประชาชนนิยมเป็นต้น หรือภัยคุกคามนอกระบบ เช่น การยึดอำนาจ รัฐประหาร หรือเผด็จการในรูปแบบต่าง ๆ การอ่านหนังสือเล่มนี้จึงชวนให้คิดอยู่ตลอดเวลาว่า Müller เองนั้น ต้องการปกป้องรักษาประชาธิปไตยไว้หรือต้องการปิดกั้นไม่ให้มีการเมืองที่ Müller มองว่าเป็นเพียงตัวละครในรายการเรียลิตี้ทางทีวี (p.VII) กลับมามีอำนาจอีกครั้ง? ซึ่งแน่นอนว่าได้มีการกล่าวถึง Donald Trump ตลอดทั้งเล่ม (p.3, 28, 52, 128, 169, 205) ด้วยการจัด

---

<sup>2</sup> ด้วยหนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นหลังงานจากอดีตประธานาธิบดี Donald Trump นั้น พ้นจากตำแหน่ง และมีเหตุการณ์ของผู้ที่คิดว่าเป็น “ผู้สนับสนุนของ Trump ได้เข้าไปชุมนุมและทำลายข้าวของให้เกิดความเสียหายใน Capitol Hill หรือสภานิติบัญญัติของสหรัฐ ประกอบกับการขึ้นมามีอำนาจของฝ่ายขวาไม่ว่าจะเป็น Erdogan, Chavez, Modi หรือ Orban โดยวิถีทางในแบบประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง จึงทำให้ Müller จึงมีความกังวลว่าผู้นำและรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอาจไม่ได้ปกครองโดยใช้คุณค่าของประชาธิปไตยและเสรีนิยมก็ได้ ความต้องการในการปกป้องและรักษาประชาธิปไตยไว้ จึงเป็นความพยายามในการเปิดเผยให้เห็นถึงสิ่งที่ Müller เรียกว่าระบอบประชานิยมเชิงอำนาจนิยม และพยายามจะยืนยันด้วยการรับรู้เรื่องประชาธิปไตยและการตอบโต้ของประชาชน ซึ่งจะได้อีกต่อไป

ให้เป็นตัวแบบของผู้นำประชานิยมและผู้ที่ทำให้ประชาธิปไตยนั้นเสื่อมเสีย ไม่ว่าจะเป็นการใช้โซเชียลมีเดีย หรือการพูดจาในลักษณะแบ่งแยกสีผิว เป็นต้น แต่แน่นอนว่า Trump นั้นขึ้นมาีอำนาจจากการเลือกตั้ง Müller จึงมองว่าตัวแบบประชานิยมในลักษณะนี้เป็น ประชาานิยมเชิงอำนาจนิยม (authoritarian populism) ซึ่งพัฒนาไปถึงความเป็นระบอบประชานิยมเชิงอำนาจนิยม (p.3-41) ซึ่งแน่นอนว่าอยู่ภายใต้กติกาของประชาธิปไตย

สิ่งที่ Müller ต้องการจะเสนอในหนังสือเล่มนี้ จึงเป็นความพยายามในการรักษาประชาธิปไตยจากระบอบประชานิยมที่เป็น “ประชาธิปไตยจอมปลอม” (fake democracy) มาสู่ “ประชาธิปไตยที่แท้จริง” (real democracy) โดยการอธิบายสภาพของสังคมประชาธิปไตยในยุโรปและอเมริกาในปัจจุบัน ประชาธิปไตยที่ควรจะเป็น อภิปรายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสถาบันทางการเมืองและประชาชน และเสนอแนวทางในการหาทางออก ซึ่งให้น้ำหนักไปในแง่ของหลักการมากกว่า กฎเกณฑ์ การเสนอแนวทางของ Müller จึงเป็นการบอกให้ประชาชนนั้น เปลี่ยนพฤติกรรมทางการเมืองของตนเอง ไม่ให้คล้อยตามไปกับ “แพชชั่น” ทางการเมืองแบบประชานิยม สุดท้ายหากไม่สำเร็จ ข้อเสนอของ Müller จึงตกไปอยู่ที่การขัดขึ้น ที่ไม่ต้องทำตามกฎ ซึ่งกฎนั้นมันก็มีหลายแบบ และทางเลือกเป็นของเรา ถ้าหากว่าเรายึดตาม “หลักการ” ของประชาธิปไตย ก็ต้องเลือกว่าจะทำหรือไม่ตามกฎแบบไหน (p.XV-XVI) ดังนั้น โจทย์ของหนังสือเล่มนี้ (และของ Müller เอง?) คือ การตั้งคำถามว่ารูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ใช้กับอยู่ทุกวันนี้ในทั่วโลก เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงมากน้อยแค่ไหน และหากไม่เป็น จะแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร ?

Müller ยังคงมองว่าประชานิยมคือการแบ่งประชาชนออกเป็นสองขั้ว โดยกล่าววว่า *ขั้วของเรา* (ฝ่ายที่ต้องการใช้ประชานิยมเป็นเครื่องมือในการเข้าสู่อำนาจ) นั้นเป็น “ประชาชนที่แท้จริง” (p.6) โดยการกล่าวแบบนี้คือการกล่าวเป็นนัยว่า อีกฟากฝั่งหนึ่งนั้น ไม่ใช่ประชาชนที่แท้จริง ถือเป็น การสร้างศัตรูของประชาชนไปโดยปริยาย นอกจากนี้นัยยะของประชานิยมคือการทวงคืนความเป็นของจริง หรือ ของแท้ ที่ขาดหายไป และมักจะกล่าววว่าเป็น การถูกปล้นหรือแย่งชิงไปจากฝั่งตรงข้าม หรือ “ศัตรูของประชาชน” ผู้นำที่สามารถเข้าสู่อำนาจได้ในแง่นี้จึงสามารถอ้างวว่าเป็นตัวแทนจากเจตจำนงของประชาชน (the will of the people) “ที่แท้จริง” ในขณะที่อีกฟากฝั่งหนึ่งนั้นไม่ใช่ ด้วยเหตุนี้ การนิยมนิใช้ประชานิยมเป็นเครื่องทางการเมืองจึงหลีกเลี่ยงที่จะเป็น การเมืองแบบชาตินิยม หรือการเมืองของฝ่ายขวาไปไม่ได้ (p.7-9) ดังที่ชอบเรียกกันในเรื่องของประชานิยมฝ่ายขวา (Right-Wing populism) หรือฝ่ายขวาสุดโต่ง (Far Right) ในคำของ Cas Mudde<sup>3</sup> โดยกลุ่มขวาสุดโต่งเหล่านี้ได้มาซึ่งอำนาจรัฐในวิถีทางแบบประชาธิปไตย แต่พฤติกรรมในการหาเสียงนั้นใช้การแบ่งแยกประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน (ฝั่งตัวเอง) ไม่ว่าจะ เป็นสีผิว ชนชั้น หรือการโจมตีสถาบันทางการเมืองและชนชั้นปกครอง อย่างดุเดือดเพื่อกระตุ้นอารมณ์ให้ได้รับคะแนนนิยม การแบ่งขั้วทาง

---

<sup>3</sup> ดู (Mudde, 2019)

การเมือง (polarisation) จึงเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่สำคัญของประชา  
นิยม (p.21-22)

โดยกลุ่มคนที่เป็นผู้สนับสนุนนั้น ก็จะได้รับผลประโยชน์ต่างตอบ  
แทนบางอย่าง ซึ่ง Müller เรียกว่าเป็น mass-clientelism (p.9) ซึ่งก็คือ  
การเมืองต่างตอบแทนเชิงมวลชน ซึ่งให้ผลประโยชน์กับมวลชนเพียงบาง  
กลุ่ม ไม่ใช่ประชาชนทั้งหมดนั่นเอง และลดทอนมวลชน/ประชาชน กลุ่ม  
อื่น ๆ ว่าไม่ใช่ประชาชนที่แท้จริง เช่น ถูกจ้างมาประท้วง หรือไม่ใช่ภาค  
ประชาสังคม เป็นต้น (p.14-15) ทำให้การเคลื่อนไหวแบบประชานิยมนั้น  
ถูกมองว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านชนชั้นปกครอง ต่อต้านสถาบันทาง  
การเมือง (ซึ่งไม่จริงเสมอไป) และต่อต้านพหุนิยม

ประชานิยมในความคิดของ Müller ในแง่นี้จึงเป็นประชานิยมที่ไม่  
แตกต่างไปจากการเมืองเชิงอัตลักษณ์ที่แบ่งแยกกว่าใครคือประชาชน “ที่  
แท้จริง” (p.16) โดยการให้คุณค่าในเชิงศีลธรรม ผิด/ถูก กับการเมือง เช่น  
เรื่องการกีดกันผู้ลี้ภัย การสร้างกำแพงในชายแดนเม็กซิโก หรือ Brexit ทำ  
ให้คนที่ไม่สนใจการเมืองเห็นประเด็นเหล่านี้และทำให้ประเด็นเหล่านี้ที่  
เชื่อมกับคนที่ไม่สนใจการเมืองกลายมาเป็นเรื่องการเมืองในที่สุด ซึ่ง  
แน่นอนว่าสิ่งเหล่านี้ขัดกับอุดมการณ์ของเสรีประชาธิปไตยที่มองว่า “คน  
เท่ากัน” ดังนั้น Müller จึงมองว่าการเข้าสู่อำนาจของฝ่ายขวาสุดโต่ง ที่  
ประกอบกับการได้รับเสียง [ส่วนใหญ่] ในการสนับสนุนตามกติกาการ  
เลือกตั้งเหล่านี้ จะนำมาซึ่งระบอบประชานิยมเชิงอำนาจนิยมในที่สุด ซึ่งใน  
ความหมายของ Müller จะเห็นได้ว่าเป็นการรวมกันของมวลชนและ

อำนาจรัฐในเชิงสถาบันทางการเมือง และอำนาจสู่การครองอำนาจนำ  
เบ็ดเสร็จในที่สุด<sup>4</sup>

การให้ภาพของประชานิยมของ Müller ในหนังสือเล่มนี้จึงมา  
พร้อมกับความเย้ยหยันต่อผู้นำประชานิยมฝ่ายขวา โดยการยกคำพูดของ  
ผู้นำเหล่านั้นที่เป็นการแบ่งแยกกลุ่มคนในเชิงเหยียด เช่น “คุณมันเป็น  
พลเมืองชั้นสอง” และบอกให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประเทศของตัวเองไป  
ของ Trump (p.XV) หรือการยกคำพูดของคนที่สนับสนุน Trump (ในการ  
เลือกตั้ง 2016) อย่าง Lloyd Blankfein อดีตประธานอาวุโสของ  
Goldman Sachs ที่ Müller เรียกว่าเป็น oligarch หรือผู้มีอำนาจที่เป็น  
คนกลุ่มน้อยในสังคม ว่า Blankfein เลือกที่จะลงคะแนนให้ Trump  
มากกว่า Sanders เพราะอย่างน้อย Trump ก็ยังแคร์ต่อเศรษฐกิจ ซึ่ง  
Müller ก็โจมตีว่าสิ่งที่ Blankfein พูดนั้นเป็น plutocratic populism  
หรือประชานิยมของคนรวย ที่หลอกให้ผู้ที่สนับสนุนที่เป็นคนชั้นกลางไป  
จนถึงคนจน เห็นว่าคนรวยที่มีอำนาจเหล่านี้สนใจเรื่องที่มีศีลธรรมอย่าง  
เศรษฐกิจของชาติ (p.34-35) หรือการยกคำพูดของ Michael Moore ที่

---

<sup>4</sup> แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ขัดต่อกฎหมายก็ตาม ประชาชนก็สามารถนำมาสู่การแก้ไข  
กฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญ เนื่องจากผู้นำประชานิยมนั้นสามารถอ้าง  
“อำนาจอธิปไตย” ของเจตจำนงของประชาชนแล้ว การแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้สอดคล้อง  
กับผลประโยชน์ของตนก็ย่อมทำได้ ซึ่ง Müller ได้เคยอภิปรายไว้ ดู (J. Müller,  
2017)

กล่าวว่าการไม่ไปออกเสียงเป็น ‘the biggest fuck-you’ ต่อพวกประชานิยมฝ่ายขวา (p.35) จึงเห็นได้ว่า การเข้าถึงประชานิยมของ Müller นั้นคือการนำหีบเอาพฤติกรรมที่ไม่เสรีนิยมของผู้หน้าที่ที่ถูกเรียกว่าเป็นประชานิยมเชิงอำนาจนิยมมาตีพิมพ์ ซึ่งหากผู้อ่านที่เป็นเสรีนิยมอ่าน ก็จะรู้สึกสะอิดสะเอียน แต่หากผู้อ่านที่ไม่ใช่เสรีนิยมอาจไม่ได้รับรู้สักอะไร คล้ายกับยุคสมัยในปัจจุบันที่ใช้โซเชียลมีเดียในการแชร์เนื้อหาและแสดงความเห็นต่อเนื้อหานั้นในกลุ่มของตนเอง อย่างไรก็ตามในเชิงวิชาการ การอ่านสิ่งเหล่านี้เป็นการทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์จากมุมมองของผู้มองปรากฏการณ์อีกทอดหนึ่ง ทำให้เห็นว่า ผู้มองปรากฏการณ์ที่มีจุดยืนแบบเสรีประชาธิปไตยนั้น มองประชานิยมในลักษณะใด

ประชาชนที่ควรจะเป็นของ Müller จึงเป็นประชาชนแบบประชาธิปไตยหรือ *democratic people* (p.39) ซึ่งไม่ใช่แค่ ‘the people’ เฉย ๆ เนื่องจากถูกฝ่ายประชานิยมใช้ไปแล้ว กล่าวคือ ประชาชนทั่ว ๆ ไปนั้นไม่ได้มีความเป็นประชาธิปไตย แต่เป็นประชาชนที่ถูกสร้างขึ้นมาจากประชานิยม ไม่ว่าจะซ้ายหรือขวาก็ตาม (p.37-38) ซึ่งแม้ว่าประชานิยมฝ่ายซ้ายจะยึดถืออุดมการณ์ของฝ่ายซ้าย แต่ประชานิยมซ้ายก็ไม่มีเหตุผลใดที่จะต้องปกป้องสิทธิทางการเมืองของฝ่ายตรงข้าม และนำมาซึ่งการทำลายประชาธิปไตยในที่สุด ซึ่ง Müller ได้ยกตัวอย่าง Chavez หรือ Maduro ในเวเนซุเอล่า (p.36) ดังนั้น *democratic people* ของ Müller จึงจะต้องมีลักษณะเป็นพลเมืองที่มีความเท่าเทียมและมีอิสระและไม่บังคับขัดขวางเจตจำนงของผู้อื่น และไม่นิยามกรอบคิดของ ‘people’ จากสภาพที่เป็นอยู่ของมัน (p.39-40) ซึ่ง Müller พยายาม

หมายความว่าถึงสภาพของประชาชนที่อาจเป็นจริงในเชิงประจักษ์ เช่น คริสเตียนเท่านั้นจึงจะสามารถเป็นคนอเมริกันได้ เป็นต้น กล่าวคือ Müller เชื่อว่า นิยามและกรอบคิดของ ‘people’ ไม่มีที่สิ้นสุดและความขัดแย้งของประชาธิปไตยสามารถถกเถียงกันต่อไปได้ โดยการยกคำของนักทฤษฎีกฎหมาย Christoph Mollers ที่ว่า “เมื่อใดที่ความแน่นอนของกรอบคิดของ “ประชาชน” ถึงที่สิ้นสุด เมื่อนั้นประชาธิปไตยก็จบสิ้นลง” จะเห็นได้ว่าการยกคำพูดในลักษณะนี้อีกครั้งเป็นการตอกย้ำความคิดแบบเสรีนิยมที่เชื่อว่า [โลกทัศน์ของ] สังคมนั้นไม่มีจุดสิ้นสุด สามารถเปลี่ยนแปลงได้เรื่อยๆ ไม่รู้จบ เพราะเมื่อใดที่มีจุดยึดหรือจุดจบที่สามารถอ้างอิงได้นั้น สิ่งนั้นจะกลายเป็นอนุรักษนิยมทันที ความคิดในลักษณะนี้จึงทำให้การเมืองของฝ่ายก้าวหน้าแบบสังคมนิยมและเสรีนิยมต่างกันอย่างสิ้นเชิง เพราะอย่างหนึ่งมีเป้าหมายที่จะต้องไปให้ถึง แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ต้องการเป้าหมายที่จับต้องได้ เพียงแต่ต้องการสังคมที่มีเสรีภาพที่เป็นนามธรรมเป็นพอ สิ่งนี้จึงทำให้ Müller ยังมีปัญหาเกี่ยวกับประชานิยมฝ่ายซ้าย ทั้งที่สมาทานความคิดแบบสังคมนิยมดั้งเดิมและสมาทานความคิดแบบหลังมาร์กซ์<sup>5</sup> (p.38, 130-136)

---

<sup>5</sup> ค่อนข้างชัดเจนว่าเมื่อ Müller มองถึงประชานิยมฝ่ายซ้ายที่เป็นพรรคการเมืองในยุโรปได้โดยเฉพาะที่สมาทานความคิดแบบหลังมาร์กซ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่รับอิทธิพลจาก Laclau และ Mouffe นั้น Müller มองเห็นขบวนการเหล่านี้เป็นเพียงการใช้ชื่อไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตหรือโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ในกาได้มาซึ่งคะแนนนิยม (p.152) ซึ่งเป็นการละเลยกรอบคิดหลักของขบวนการเหล่านี้ เช่น ห่วงโซ่แห่งความ

เพราะเมื่อประชานิยมซ้ายไม่ว่าจะซ้ายแค่ไหนมีจุดยึดที่เป็นเป้าหมายแล้ว ก็ย่อมเป็นอนุรักษ์นิยมในสายตาของเสรีนิยมทันที (โดยเฉพาะเสรีนิยมที่มองว่าอนุรักษ์นิยมโดยทั่วไปนั้นเป็นฝ่ายขวา)

หาก ‘people’ เป็นประชาชนที่ถูกสร้างขึ้นโดยการตั้งมนุษย์จากกลุ่มประชากร ของทั้งประชานิยมฝ่ายซ้ายและขวา *democratic people* ก็เป็นรูปแบบของประชาชนที่ Müller พยายามสร้างขึ้นเช่นกันหรือไม่? แม้ว่าจะเป็นประชาชนที่มีลักษณะเป็นนิยามปลายเปิด ที่สามารถให้เกิดการถกเถียงได้ก็ตาม คำถามที่ตามมาคือ ในเมื่อ *democratic people* นั้น ไม่ได้เป็นทั้งผู้ที่ถูกชักนำโดยผู้อื่น และไม่ได้เป็นผู้บังคับขู่เข็ญผู้อื่นจากเจตจำนงของเขา แต่ *democratic people* เองก็เลือก—ด้วยเจตจำนง

---

เท่าเทียม (chain of equivalence) หรือ agonistic politics ที่เป็นข้อแตกต่างที่สำคัญของประชานิยมฝ่ายซ้ายและขวา ยังไม่มีวิธีการในการทำการเมืองในการหาเสียง นโยบาย และคุณค่าที่ขบวนการเหล่านี้ใช้ในยุทธศาสตร์เชิงประชานิยม ที่มี “เนื้อหา” แตกต่างกับฝ่ายขวา เช่น การต่อต้านนโยบายรัดเข็มขัด กับ การกีดกันไม่ให้ผู้ลี้ภัยหรือแรงงานต่างชาตินำเข้าประเทศ เป็นต้น แม้ว่าจุดนี้จะสามารถถกเถียงได้ว่าเป้าหมายของมันอาจมีจุดร่วมไปที่จุดเดียวกันคือ ความเป็นชาตินิยม แต่การตีความชาตินิยมของฝ่ายซ้ายและขวาก็มีความแตกต่างกันในรายละเอียด หรืออาจถกเถียงได้ว่า การหาเสียงแบบการสร้างสรรค์ของ “ประชาชน” และการสร้าง “ประชาชน” ของฝ่ายตนเองขึ้นมานั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ Müller ยังไม่ได้มีการยกกรอบคิดหลักที่เป็นฐานทางทฤษฎีให้กับกลุ่มขบวนการเหล่านี้ขึ้นมาอภิปรายเปรียบเทียบว่ามี ความแตกต่างกับประชานิยมฝ่ายขวาหรือพวกขวาสุดโต่งอย่างไรอย่างเป็นรูปธรรม

ของตัวเอง—ที่จะสนับสนุนผู้นำในลักษณะที่เป็นประชาานิยมอยู่ดี หลังจากที่ได้ไตร่ตรองตามลักษณะของ “ประชาธิปไตยที่แท้จริง” ของ Müller แล้ว จะทำอย่างไรต่อ ? ประชาธิปไตยยังจะตกอยู่ในอันตรายหรือไม่ ? หากผู้นำประชาานิยมเป็นตัวแทนเสียงของ *democratic people* เอง

การโจมตีประชาานิยมของ Müller นั้นเป็นการให้สมมติฐานว่าประชาานิยมนั้นอยู่ตรงข้ามกับประชาธิปไตย เนื่องจากประชาานิยมในความคิดของ Müller คือการที่ผู้นำประชาานิยมใช้วาทะและปฏิบัติการทางการเมืองต่าง ๆ ในการจูงใจให้ “ประชาชน” ให้ความนิยม แต่ประชาธิปไตยจะต้องให้ความสำคัญในหลักการของความเท่าเทียมและเสรีภาพ และให้ทางเลือกกว่าประชาชนนั้นสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างอิสระ (p.46-47) ซึ่งแน่นอนว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทนนั้น ตั้งอยู่บนฐานของการเลือกตั้ง (p.57) ดังนั้น ท้ายที่สุดแล้ว การเข้าสู่อำนาจในรัฐจะต้องผ่านกระบวนการเลือกตั้ง คำถามเดิมคือ หากประชาชนที่มีอิสระเลือกที่จะลงคะแนนเสียงให้พรรคการเมืองที่ได้ชื่อว่าเป็นประชาานิยม โดยไม่ได้ถูกบังคับหรือชี้นำ หากผลลัพธ์ออกมาแล้วพรรคดังกล่าวชนะ และไม่ได้มีแนวโน้มจะเป็นขวาศุดโต่งหรือสถาปนาระบอบประชาานิยมเชิงอำนาจนิยมแล้ว จะสามารถเรียกว่าประชาชนเป็นผู้ที่เป็น “ประชาานิยมชน” ได้หรือไม่ และหากกล่าวว่าคนเหล่านั้นถูกนักการเมืองชักจูง จะเข้าข่ายด้อยค่า และเข้ากรณีต้องการให้คนดี (ที่เป็นเสรีชน) ปกครองบ้านเมืองหรือไม่ ?

หนังสือเล่มนี้ จึงเป็นตัวอย่งที่ดีของความไม่พึงพอใจ (discontent) ของเสรีชนที่มองเห็นว่าประชาานิยมนั้นเป็นอุดมการณ์/

ปรากฏการณ์/เครื่องมือ ที่ขัดต่อเสรีประชาธิปไตย จึงทำให้ต้องหาวิธีการ และหลักการในการปกป้องประชาธิปไตยไว้จากระบอบประชานิยมที่เชื่อว่าจะสามารถกลายร่างเป็นอำนาจนิยมได้ ประกอบกับ Müller ยังคงติดภาพว่าประชานิยมนั้นเท่ากับ Trump, Bolsonaro, Erdogan หรือ Orban ยิ่งนอกจากจะทำให้ความเข้าใจในเรื่องประชานิยมของ Müller นั้นหมกมุ่นอยู่กับตัวผู้นำแล้ว ยังทำให้ผู้อ่านสามารถคิดไปได้ว่า Müller ไม่ได้ปกป้องคุณค่าของประชาธิปไตยโดยรวม แต่ปกป้องเสรีประชาธิปไตยในฐานะตั้งแสดงทางการเมืองมากกว่าอุดมการณ์ทางการเมือง

เป็นที่น่าสนใจว่าสุดท้ายแล้ว Müller เองได้เสนอแนวทางในการปกป้องรักษาประชาธิปไตยโดยการอนุญาตให้ละเว้นกฎบางอย่างที่มีอยู่ในสังคม เพื่อเปิดทางในการกำจัด “ประชานิยมเชิงอำนาจนิยม” ที่มักมาจากการเลือกตั้ง โดยการเริ่มยกตัวอย่าง militant democracy ที่ให้ระบอบการปกครองนั้นปกป้องตัวเองได้จากการล่มสลาย เช่นในประเทศเยอรมนี ผ่านกลไกรัฐธรรมนูญที่ไม่ยอมให้มีการล้มล้างการปกครองเดิม (p.160-61) ซึ่งแน่นอนว่าไม่ใช่วิถีทางเสรีประชาธิปไตยสักเท่าใด เพราะเอาให้ถึงที่สุดแล้ว การติดตามวาท์ให้กับประชาธิปไตยก็เท่ากับการลดทอนคุณค่าของ “ความเท่าเทียมและเสรีภาพ” อันเป็นแนวคิด “พื้นฐาน” ของประชาธิปไตยของ Müller (p.180) และอาจเลยเถิดไปถึงขั้นการใช้วิถีทางแบบเผด็จการ (หรือคุณลักษณะแบบอำนาจนิยม) เพื่อรักษาไว้ซึ่งประชาธิปไตย (p.164)

สุดท้าย สิ่งที่ Müller เสนอก็คือ การขัดขืนอย่างเป็นทางการเป็นประชาธิปไตย (democratic disobedience) ซึ่งหมายถึงการละเว้นและไม่ยอมทำตาม

กฎเกณฑ์บางอย่าง ในการต่อต้านประชานิยมเชิงอำนาจนิยม (p.172) Müller เชื่อว่าการปฏิบัติตนอย่าง “ไม่อารยะ” (uncivil) นั้นเป็นการกระทำที่รับได้ เพราะเป็นการทำไปเพื่อปกป้องหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย ไปพร้อมกับการกล่าวหา ผู้ที่ลดทอนคุณค่าของหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยเองหรือเปล่า ที่ไม่อารยะ (p.176-78) แสดงให้เห็นว่า Müller เองก็ยังไม่ได้ชี้ชัดว่าการกระทำใดเป็นการกระทำที่ควรทำเมื่อต้องปกป้องประชาธิปไตย แต่ก็ทิ้งท้ายว่าการ “เล่นกับไฟ” เพื่อปกป้องประชาธิปไตยนั้นสามารถทำได้และเป็นความชอบธรรม Müller ได้กล่าวถึงปรากฏการณ์ Black Lives Matter (BLM) ว่า “ถูกเตือน” ว่าเป็นเหตุการณ์ที่มีความก้าวร้าวและแบ่งแยกมากเกินไป (p.173) แต่ในขณะเดียวกันก็สรุปว่าแม้จะไม่ใช้การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิพลเมืองรุ่นปู่ แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงการกดขี่ทางเชื้อชาติอย่างเป็นระบบในสหรัฐฯ (p.177) แสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์ในลักษณะเดียวกันที่เกิดขึ้นในการบุกเข้าไปใน Capitol Hill ของกลุ่มผู้ชุมนุมที่ไม่พอใจต่อผลการเลือกตั้งทั่วไป ๆ ในปี 2020 นั้นเป็นเหตุการณ์ที่ Müller รับไม่ได้ (p.XVII, 6) แต่ BLM ที่เป็นเหตุการณ์ที่มีการกดดันให้คนผิวดำต้องคุกเข่าเพื่อเป็นการสำนึกผิดต่อคนผิวดำ มีการปล้นสดมภ์ มีการทุบทำลายข้าวของของผู้ที่ไม่เข้าร่วมนั้น กลับเป็นสิ่งที่ Müller ของว่าเป็นการปกป้องประชาธิปไตยโดยการตอบโต้แบบไม่อารยะอย่างนั้นหรือ ? และการกระทำของผู้ชุมนุม BLM นั้นถือเป็นการ “บังคับและขัดขวางเจตจำนง” ของผู้ที่ไม่ต้องเข้าร่วมหรือไม่ ?

หนังสือเล่มนี้ อีกครั้ง จึงเป็นเสมือนตัวชี้วัดที่สำคัญ ว่า Müller ต้องการปกป้องหลักการ หรือปกป้องวาระทางการเมืองของตนเอง ?

เนื่องจากคำว่ากัลลบลอก (hypocrisy) ที่ Müller ใช้ในการเรียกขานคนอื่น ๆ ที่สนับสนุนประชาธิปไตยจอมปลอมนั้น ได้กลับมาทิ่มแทงตัวของเขาเอง เมื่อเขากล่าวประโยคสุดท้าย ที่พูดถึง Edward Snowden ที่ว่า “ประชาธิปไตยนั้นไม่ใช่เรื่องของความเชื่อมั่น แต่เป็นเรื่องของความพยายาม ที่ Edward Snowden ได้ทำ คือการเป็นคำแหกกฎ เพื่อค้นหาจิตวิญญาณในกฎนั้น” (p.185) ซึ่งก็สอดคล้องกับย่อหน้าข้างต้น และไม่ได้เป็นการไม่ยอมรับว่าเขาได้แหกกฎที่เขาเรียกร้องให้คนอื่นนั้นทำตาม (แม้ว่าจะทำในนามของการปกป้องหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยก็ตาม)

สุดท้าย เราจึงควรต้องตั้งคำถามที่สำคัญต่อระบอบการปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยที่ Müller พยายามจะปกป้องว่า หากระบอบเสรีประชาธิปไตยนั้นเปราะบางถึงขั้นที่ภัยคุกคามของประชาธิปไตยนั้นกำเนิดมาจากความเป็นไปได้ของระบบภายในตัวประชาธิปไตยเอง ต้องยังการการปกป้องด้วยวิธีที่ลึกลับแบบนี้ ก็ควรจะต้องถามว่า เสรีประชาธิปไตยยังควรเป็นระบอบการปกครองที่สมควรให้อยู่หรือไม่

### เอกสารอ้างอิง

Mudde, C. (2019). *The Far Right Today* (1st edition). Polity.

Müller, J. (2017). Populism and Constitutionalism. In C. R. Kaltwasser, P. Taggart, P. O. Espejo, & P. Ostiguy (Eds.), *The Oxford Handbook of Populism* (pp. 590–606). Oxford University Press.  
<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198803560.013>.

28

Müller, J.-W. (2017). *What Is Populism?* Penguin UK.

## รายนามกองบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการในวารสารวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2566) ประกอบด้วย

### ที่ปรึกษา

- |  |           |
|--|-----------|
| 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรนันท์ กลันทปุระ | ที่ปรึกษา |
| 2. รองศาสตราจารย์จุฑาทิพ คล้ายทับทิม       | ที่ปรึกษา |
| 3. รองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ รัฐฉัตรานนท์    | ที่ปรึกษา |

### บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลดาวัลย์ ไขคำ บรรณาธิการ

### กองบรรณาธิการ

- รองศาสตราจารย์ ดร.วินัยกานต์ รุจิภักดิ์  
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพลิน กิตติเสรีชัย  
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขจรศักดิ์ สิทธิ  
สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาวิณี ช่วยประคอง  
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

5. อาจารย์ ดร.ณัฐภัทร์ รักรวงศ์วาน  
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
6. อาจารย์ ดร.พรพรรณ เหมะพันธุ์  
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7. อาจารย์ ดร.ชาย ไชยชิต  
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
8. อาจารย์ ดร.นันทร์พัช ไชยอัครพงศ์  
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

## คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ

### 1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์ เป็นวารสารทางวิชาการที่เปิดโอกาสให้นักวิชาการ คณาจารย์ นักรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ นิสิต/นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ลงบทความและผลงานวิจัยของตน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ทางวิชาการในสาขา

- 1) การปกครองและการบริหารจัดการท้องถิ่น
- 2) ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 3) การบริหารงานยุติธรรมและความปลอดภัย
- 4) รัฐประศาสนศาสตร์
- 5) สังคมศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแก่วงการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ และเผยแพร่สู่สาธารณชนผู้สนใจทั่วไป

ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยมีกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) และผลงานที่ส่งมาต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

## 2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์

1) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความที่เขียนขึ้นในลักษณะวิเคราะห์วิจารณ์ หรือเสนอแนวคิดใหม่จากพื้นฐานทางวิชาการที่ได้เรียบเรียงจากผลงานทางวิชาการของตนเองหรือของผู้อื่นหรือเป็นบทความทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นความรู้ที่มีประโยชน์แก่คนทั่วไป

2) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่มีการค้นคว้าอย่างมีระบบและมีความมุ่งหมายชัดเจนเพื่อให้ได้ข้อมูลหรือหลักการบางอย่างที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้า หรือการนำวิชาการมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ บทความวิจัยมีรูปแบบของการวิจัยตามหลักวิชาการ เช่น มีการตั้งสมมติฐานหรือมีการกำหนดปัญหาที่ชัดเจนสมเหตุสมผลโดยจะต้องระบุวัตถุประสงค์ที่เด่นชัดมีการรวบรวมข้อมูล พิจารณาวิเคราะห์ ตีความและสรุปผลการวิจัยที่สามารถให้คำตอบหรือบรรลุวัตถุประสงค์

3) บทความพิเศษ (Special Articles) บทความพิเศษทางวิชาการที่นำเสนอองค์ความรู้ทางวิชาการอย่างเข้มข้นและผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการหรือวิชาชีพ

4) บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่หรือจากประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น

5) ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่อง แลกเปลี่ยนจากวารสารต่างประเทศการแสดงความคิดเห็น วิวิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำรา หรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจหรือข่าวการประชุม ทั้งระดับชาติและนานาชาติ

### 3. รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 15-17 หน้ากระดาษ A 4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK เท่านั้น ตั้งค่าหน้ากระดาษเว้นขอบบน ขอบขวา ขอบล่าง 0.98 นิ้ว และ ขอบซ้าย 1.38 นิ้ว (ระยะขอบเพื่อการเย็บเล่มหนังสือ) กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัด แบบบรรทัดเดียว ระยะห่างก่อนเท่ากับ 0 pt หลังเท่ากับ 0.6 pt และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอตารางต้องนำเสนอตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับตารางไว้ด้านบน ส่วนการนำเสนอรูปภาพหรือแผนภาพระบุหมายเลขกำกับไว้ด้านบน พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตารางที่ 1 หรือ Table 1 ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 โดยรูปภาพหรือแผนภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษพิมพ์ไว้หน้าแรก ตรงกลางหน้ากระดาษ

3) ชื่อผู้เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จัดรูปแบบตามแบบของวารสาร พร้อมระบุหน่วยงานต้นสังกัดของผู้เขียน และ email ที่สามารถติดต่อได้

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษควรมีอยู่ระหว่าง 150-250 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จำนวน 3-5 คำ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นหัวข้อใหญ่ 6 ตัวอักษรพิมพ์ (0.5 นิ้ว) พิมพ์อักษรตัวที่ 7 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกันต้องพิมพ์ให้ตรงกันเมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ควรเว้น 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก)

### **บทความวิจัย** ให้เรียงลำดับสาระนี้ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปมีความกะทัดรัด สั้นกระชับ และครอบคลุม

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัย

3) วัตถุประสงค์ การวิจัย (Research Objectives) ระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

4) การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) อธิบายถึงผลการสืบค้นเอกสาร บทความ การวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงให้เห็นถึง “ช่องว่างของความรู้” (knowledge gap) ที่ยังไม่ถูกพิจารณา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้สามารถเติมเต็มช่องว่างของรู้นั้นได้ การทบทวนวรรณกรรมต้องมีการอ้างอิงอย่างครบถ้วน รวมทั้งควรมีการวิเคราะห์และจัดระบบความสัมพันธ์ของวรรณกรรมเหล่านั้นด้วย

5) กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) แสดงถึงแนวคิดสำคัญ หลักการสำคัญ ที่กำหนดขึ้นจากการประมวลมาจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอเป็นแผนภาพที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา

6) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

7) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

8) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิดและงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

9) สรุป (Conclusions) สรุปในภาพรวมของบทความโดยนำเสนอประเด็นสำคัญผลการวิจัย และแสดงผลลัพธ์ว่าผลการวิจัยความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะก่อให้เกิดอะไรต่อไป

10) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ระบุข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

11) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเนื้อหาของบทความเท่านั้น (ใช้ระบบ APA 6 th)

### **บทความวิชาการ บทความพิเศษ บทความปริทรรศน์ ปกิณกะ บทความวิจารณ์หนังสือ** ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุปมีความกะทัดรัด สั้นกระชับ และครอบคลุม โดยบทคัดย่ออาจจะประกอบด้วยเนื้อหาสามส่วน คือ เกริ่นนำถึงวัตถุประสงค์ สิ่งที่ทำ (วิธีในการศึกษา) สรุปผลสำคัญที่ได้ ซึ่งอ่านแล้วต้องเห็นภาพรวมทั้งหมดของงาน

2) บทนำ (Introduction) เป็นการกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) และต้องมีการอ้างอิงที่มาของข้อมูลตามรูปแบบที่วารสารกำหนด

3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

4) สรุป (Conclusion) สรุปโดยเลือกประเด็นสำคัญของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ซึ่งอาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไร

ต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นที่ท้าทายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป

5) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเนื้อหาของบทความเท่านั้น (ใช้ระบบ APA 6 th)

โดยผู้เขียนสามารถดาวน์โหลด Template บทความ ได้ที่:  
[https://drive.google.com/drive/folders/19aZLfc6qII5KvMHOFbdR8lm\\_isYtSfO?usp=drive\\_link](https://drive.google.com/drive/folders/19aZLfc6qII5KvMHOFbdR8lm_isYtSfO?usp=drive_link)

#### 4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสารหนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

โดยผู้เขียนสามารถดาวน์โหลด รูปแบบการเขียนบรรณานุกรมแบบ APA 6th Edition ได้ที่:

[https://drive.google.com/drive/folders/19aZLfc6qII5KvMHOFbdR8lm\\_isYtSfO?usp=drive\\_link](https://drive.google.com/drive/folders/19aZLfc6qII5KvMHOFbdR8lm_isYtSfO?usp=drive_link)

## 5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

5.1 ส่งต้นฉบับบทความมาที่ polscikuj@gmail.com

โดยระบุหัวข้อ email: ส่งบทความเพื่อขอรับการตีพิมพ์-ชื่อ  
บทความ ชื่อไฟล์: ชื่อบทความ-ชื่อผู้เขียน

5.2 ส่งด้วยตนเองหรือทางไปรษณีย์เอกสาร ประกอบด้วย

1) ต้นฉบับจำนวน 3 ชุด ได้แก่

- ต้นฉบับที่ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง จำนวน 2 ชุด

- ต้นฉบับที่ระบุชื่อผู้แต่งจำนวน 1 ชุด โดยเอกสารต้อง

ระบุรายละเอียดผู้เขียนบทความAuthor(s) ได้แก่ ชื่อ ตำแหน่ง

และสังกัด หรือวุฒิการศึกษาสูงสุด อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยให้มีทั้ง

ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ผู้รับผิดชอบบทความ

(Corresponding Author) ให้ระบุที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ Email ที่

สามารถติดต่อได้ ในกรณีที่ต้นฉบับดังกล่าวมาจากหรือเป็นส่วน

หนึ่งของวิทยานิพนธ์หรือหลักสูตรการศึกษาโปรดระบุชื่อหลักสูตร

สาขา และสถาบันการศึกษาให้ชัดเจน

2) แผ่นซีดีบรรจุข้อมูลต้นฉบับจำนวน 1 แผ่น (ระบุชื่อ

บทความ-ชื่อผู้เขียน)

3) แบบเสนอผลงานเพื่อตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐ

ประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์

4) ส่งต้นฉบับบทความเพื่อเสนอตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์และรัฐ

ประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์มายังกองบรรณาธิการวารสาร

รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์ ภาควิชา

วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์  
ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566) | 219

---

รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์  
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร  
กรุงเทพมหานคร 10900 โทร. 02-561-3480, 02-561-3484  
ต่อ 2 โทรสาร. 02-942-8579

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์  
แห่งเกษตรศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์  
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แขวงลาดยาว  
เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900 โทร. 02-561-3480,  
02-561-3484 ต่อ 2 โทรสาร. 02-942-8579





การมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเท่าเทียมทางเพศ:  
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกมาเรียกร้องพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย

วีรศ ปางอุ



การเปลี่ยนผ่านการศึกษาจาก 'สงคราม' สู่ 'ภูมิเศรษฐศาสตร์'  
ต่อเมียนมาในยุคล่าอาณานิคมและปัจจุบัน

ณัฐกร คล้ายสุขัน



Time and Temporality:  
ความสำคัญของมิติเวลาต่อการศึกษาปรากฏการณ์การอพยพย้ายถิ่น

เพียรนาง อินต๊ะรัตน์



การปกป้อง 'ประชาธิปไตย' จากเงื้อมมือของ 'ประชานิยม' (?)  
ใน Jon-Werner Müller, Democracy Rules (London: Penguin), 2022

ภูริภัทร์ เกรือพันธ์



โลกาภิวัตน์กระบวนการยุติธรรม:  
กรณีศึกษา การใช้ทางเลือกอื่นในการลงโทษผู้กระทำความผิดแทนการจำคุก

ศิวรรษา รักชายศ





